

Agnon and Germany

The Presence of the German World
in the Writings of S.Y. Agnon

Edited by
Hans-Jürgen Becker • Hillel Weiss

Bar-Ilan University Press, Ramat Gan

The Poland Stories

Introduction to Three Poland Stories and Comparison of Versions

Introduction: Hillel Weiss
Comparison of Versions: Boris Kotlerman
Identification of Sources: Abraham Yossef

Or Tora

The youthful writings of Shmuel Yosef Czaczkes of the Buczacz period (1903-07) began with poetry, and continued on to short stories and journalistic reports.¹ These are not considered important writings that portend the later development of the writer S.Y. Agnon nor even suggest his latent potential.²

- 1 For a list of works see Isaac Bacon, *Agnon ha-tza'ir*, The Yiddish Chair at Ben Gurion University (1989), pp. 251-53 (in Hebrew). ◀
- 2 Bacon, op. cit., demonstrated continuity and evolution between the Buczacz stories and their successors in terms of motif, situations, and content. In contrast, Daliah Hoshen vigorously disputes the value of the Buczacz period in her dissertation "Agnon's writing: An Additional Link in the Aggada and Midrash Literature" (2000). In a chapter entitled "Looking back - The Tczaczkes Publication," p. 149 nn. 1380-82, she refers to Agnon's words in *Me-atzmi el atzmi*, pp. 357-58: "Thank God, of my childhood poems, not a single one has remained." Agnon's disavowal is excessive. At least one published poem about Jerusalem was quoted in *Oreach note lalun*. See Dov Sadan in "The First Year and the Youthful Poems," in *On Shai Agnon* (Hakibbutz Hameuhad, 1969), pp. 125-38; 139-54. Agnon assigns significant importance to his poem "Gibbor Qatan" (1904). See *Me-atzmi el atzmi*, pp. 351-61. Daliah Hoshen analyses *Or Tora* on pp. 152 and 183-87 of her dissertation. According to her theory, she shows that the transition from Tczaczkes (Czaczkes) to Agnon is a revolutionary one, and is associated with the ability of Agnon's text to "swallow" and "spit out," i.e. the ability to compress the tannaic *aggadot*, especially using linguistic allusions. The highly charged text becomes entwined in midrashic channels and is merged with them, creating what she terms an onto-textual status. She deals only with a small number of text comparisons of different versions of *Or Tora*, in

It was only after Agnon immigrated to Israel that he arrived at “a new (and deeper) perception” and developed the characteristic Agnonian world of creation. At the same time, prominent scholars³ were intrigued by the question of what the Czaczkas – Agnon⁴ oeuvre nonetheless concealed, if only allusively. We propose that this early period is also of great significance, especially as it pertains to developments that took place in the Jaffa and Germany periods. An important example of this is the development of the *Sippure Polin* (*Tales of Poland*). We can thus discover meaningful and sequential elements in Agnon’s work that began in the Buczacz years. In this chapter, we will focus on the only story written by Agnon that survived from the Buczacz period as an autonomous story with its original title. This is not an antiquated story discovered in some forgotten periodical, but one found in every compendium of *Sippure Polin* from its beginning, and in all printings and editions. The story is entitled “Or Tora” and, for editorial reasons, seems to have been pushed more and more towards the end of the collection of *Sippure Polin*.⁵ “Or Tora” was placed after two other stories dealing with the Jewish-Gentile dichotomy and involving the “Jesus the Jew” motif. These two stories are “Nifla’ot shamash bet ha-midrash” (first published in German in 1916⁶) and then “Ma’ageli Tzedeq” (1923),⁷ which is the longest and most developed of the three stories. The story before *Or Tora* is “Cherev Dubish” (1925), which deals with a Gentile bandit⁸ whose sword touched the drops of wine from the Jew’s kiddush. Thereafter, the sword rests on the Sabbath and restrains the sword of Esau – who lives by his sword. The fabric of motifs associated with blood, blood libel, and the prevention of such malicious conspiracy is connected with the concept of the separation between Israel and the nations, and is vaguely bound up with the whole series of Poland tales.

particular with three verses alluded to at the opening of the story, and in the midrashim that she sees intertwined in the story. ◀

3 Sadan, op. cit.; A. Band, *Nostalgia and Nightmare*; Yehudit Tzveik, *Dissertation on the German Period* (1968); Shaked, *Omanut ha-sippur shel Agnon* (1976); Bacon, *Agnon Ha-tza’ir* (1989); Dan Laor in *Chayye Agnon* (1998) (in Hebrew). ◀

4 Arnold Band, *Agnon before he was Agnon*. ◀

5 *Ha-aretz*, 17 July 1925; *Kones le-Polin, Sippure Aggadot* (Hedim, 1925). ◀

6 Agnon Aliasberg, *Polnischen Juden* (1916). ◀

7 “Haolam” (Berlin, 1923), Vol. 11-12, pp. 236-37. ◀

8 The situation of the Jewish Gentile, the robber chief, the thief with *tefilin*, was conceived at the opening of the story “Bi-levav Yamim” in *Elu Ve-elu*, a development that he apparently began to work on in 1926. ◀

“Or Tora” was first published in *Hamitzpe*, 3/49 (7 December 1906).⁹ It is one of three stories published together under the general headline of “light fiction.” Under this headline, there is a subtitle: “Characters.” “Or Tora” is the second story, appearing after “Ba’al ha-bayit” and, after that, “Ha-pincha’a ha-shvura,”¹⁰ which underwent well documented reworkings in “Chalomo shel Ya’aqov Nachum,” with its most significant development in “Yatom ve-almana.” In “Ba’al ha-bayit,” the plot revolves around two partners living in one house. In “Or Tora” there is also a two-story building, a house and an attic; this is the house of the learned and affluent Asher Baruch. The combination of house and attic is a talmudic combination symbolizing what is revealed as opposed to what is concealed; the high and the lowly; the world above and the world below. It is also an internal conflict expressed in the character of the rich man as against the nature of the embedded narrator. The physical structure is also a metaphorical one, laden with paradoxes that are both ironic and comic on the one hand, and have an additional allegorical oxymoron. Take the example of the protagonist, the rich man Asher Baruch, who is described as “straight-bent-over,” who also unwittingly helps reveal the “inside of the inside,” that dimension which is hidden from Gentile eyes and actually from all people. We will begin with the status and significance of the short story “Or Tora,” which is based on a ritual anecdote that repeats itself several times in the story and is announced by an expression that recurs, both in its entirety

9 Some of the other stories that survived from the early period have been lost, and a very few others were reworked into other stories. Best known is “Be’era shel Miryam o qeta’im mechayye Enosh” (Ha-po’el ha-tza’ir, 1909), pp. 5-10 and afterwards. See Dan Laor, *Chayye Agnon*, p. 658 n. 40. This story from the Jaffa period contained a collection of stories that developed later in Agnon’s writing. Its core, “Aggadat ha-sofer” was imported from the Buczacz period. “Ha-panas,” printed in the periodical *Ha-et* (1907), was later incorporated into *Toytentantz*, which was written that same year but published only in 1913. See an explanation in Yitzhak Bacon (pp. 120-21): “Ha-panas” has a major thematic connection to the story “Or Tora”: walking by the light of the lantern or the light of a candle, in order to reveal the artist’s self. A similar theme appears in the first version of another important story written in Buczacz, “Ger tzedeq,” which remained in manuscript form and was published in Jaffa in 1910. The story best known for its late publication according to Agnon’s account is “Chuppa shechora” which was imported from Buczacz and published in *Ha-Shiloach* (1913). See Dan Laor, *Chayye Agnon*, pp. 94-95. ◀

10 Discussed at length by Gershon Shaked in *Omanut ha-sippur shel Agnon* in the chapter “Hayta ke-almana” and earlier in a dissertation by Yehudit Tzweik on the German period in Agnon’s work. For a comparison to Yiddish and a consideration of the story’s importance, see Yitzhak Bacon, *Agnon ha-tza’ir*, Yiddish Chair (Ben-Gurion University, 1989). ◀

and in part: "layla layla, kol ha-layla" – "Every night, all night," like a kind of magical initiation ceremony. The ritual pattern ends in a disruption, the "punch line," or ending that reveals the surprise. "Or Tora" – the light of the Torah – unbeknownst to Asher Baruch but thanks to the candle by which he studies Torah all night, becomes a beacon for smugglers (representing the Gentiles). The candle's light enables them to avoid getting lost in the darkness of night and guides their path across the border. The world became accustomed to the routine but when Reb Asher Baruch died, the "light of Karolivka went out," and with it, the light of the world as a guide to the Gentiles. That is the last sentence. When the light was extinguished, the Gentiles could no longer find their way and wandered around all night. The story contains latent paradoxical constructs that are revealed and concealed within the modest allegorical dimensions of the story alongside absurd details, such as the fact that Reb Asher Baruch's wife gave him thin candles when he grew old because he no longer had the strength to hold thick ones. The singularity of this story is that it is apparently Agnon's first obviously allegorical story,¹¹ consciously written for that purpose. This may be why it survived. At first glance it seems to be an anecdote – a short humorous tale. Though entitled a feuilleton, it actually contains metaphysical, kabbalistic potential. It deals with an archetype of which Agnon is conscious from the very first version of the story, particularly at the opening (which in later versions was moved to other parts of the story); this is done by way of allusion rather than as a moral. The story demonstrates and dramatizes in comic style the verse from Isaiah 60:3,¹² "And nations shall walk at thy light and kings at the brightness of thy rising." However, the

11 Also in the story "Ma'ase be-melech ve-malka," which was not included, there is a hidden parable but it is apparently not as well established an element as in "Or Tora." In some of Agnon's earlier poetry too, there is a message-carrying element that fulfills a function as a parable or with national-personal-allegorical intent. ◀

12 See the Radak commentary on Isaiah 42:1; "For the sustenance of every nation, because it is for your sake that the whole world is sustained. Every use of the word 'brit' refers to existence and that will also hold true for the light of the Gentiles as it is written 'And nations shall walk at thy light'; this light is the Torah that will go out to them from Zion, and Israel will be the sustenance of the nations for two reasons: First, there will be peace among all of the nations on their behalf as it is written of the Messiah 'And he shall speak peace unto the nations' and it is written 'And he shall reprove many nations, and they shall beat their swords into plowshares,' etc. The second aspect is that because of Israel the nations will observe the seven Noachide commandments and will follow good practices as it is written 'And he shall teach us of his ways and we shall walk in his paths'." ◀

verse at the beginning of the Book of Samuel “the lamp of God had not yet gone out (I Sam. 3:3) is an expression that has become a cliché. We present the seemingly banal motif here of “Or Tora” as it appears in several places in Agnon’s later work and in the collections. Using this, we may evaluate the potential and motif pattern embodied in the story.

It is written (Habakuk 3) וְנוֹגַהּ כְּאוֹר תְּהִיָּה “And there is a brightness as the light.” In the future, the brightness that is taken from the original light of Genesis will become like the light itself if the Children of Israel observe the Torah and commandments that I wrote to instruct them, as it is written (Prov. 1): “My son, heed the instruction of thy father and do not forsake the Torah of thy mother.” And it is further written (Hab. 3): “...rays issue from his hand and there the hiding of his power is lodged.”

What is the meaning of “the hiding of his power?” It is the same light that was laid up and concealed (at the Creation), as it is written (Ps. 31) “[thy goodness] which thou has laid up for those who fear you.” And what remained (ibid.): “...thou hast performed for those who trust in thee” in this world, e.g. those who observe thy Torah and keep thy commandments and sanctify thy great name, and profess the unity of God in private and in public, as it is written (ibid.): “in the sight of the sons of men.” R. Rahumai said, “This teaches us that the Torah is the light of Israel and its lamp is a light,¹³ as it is written (Prov. 6): “For the commandment is a lamp and the Torah is light.” The lamp is a commandment, and the commandment is the Oral Law, while the light is the written Torah; however, since the light is sustained by the oil in the lamp, it is called light. This may be compared to a modest room at the very far reaches of a house. Although it is daytime and outside it is bright daylight, in that particular room, one cannot see unless one brings in a lamp. That is the way of the Torah: although it is a light, it needs the Oral Law to clarify its questions and explain its secrets.

סֵפֶר הַבְּהִיר – Book of Illumination.

Atem Reitem [As You Have Seen], p. 129

13 During the mishnaic period, ca. 200, the lamp itself was called a candle (נֵר), and so was the light. ◀

“Or Tora”

The Ba'al Shem Tov was once asked a question regarding a certain matter. He consulted the holy book of the *Zohar* which was on his desk, and then described the whole event; his account was found to be accurate. They asked him whether by briefly consulting the *Zohar* it could be possible to see so far. He replied, The light that God created can illuminate the world from the beginning to the end, so that a person can see from one end of the world to the other. But since God saw that the world was not yet worthy of this light, he laid it up for the righteous and it is brought down in holy books. So where is the place that is capable of containing such bright light; where did He hide it? In the Torah. The Torah is God's treasure house, and that is why we pray “Illuminate our eyes with your Torah.” (*Or hameir*, parshat Pekudei)

Sefer, Sofer, ve-sippur, p. 244 (*Book, Author, and Story*)

And any garment that needed mending, she would take and mend on her bed at night by the light of the candle used by her husband and sons to study Torah into the night. And what she profited from the light of the Torah, she would repay by the lamp of the commandment; that is, she would pay for the oil used to illuminate synagogues and houses of study.

Ir u-melo'a – be-sha'a achat (1955), p. 559

When he entered the city, it was night, but the night shone like daytime because of the light of the Torah in the homes of the people of Buczacz. They knew that man's foundation is Torah, and they spent their days and nights at the Torah.

Ir u-melo'a – Harov ture zahav ve-shne ha-sabalim (1964), p. 201

Sippure Polin represents a historiosophic dimension interwoven into a historiographic one, which is the general narrative of Agnon's work. The Poland Stories began to be published during the German period, except for “Or Tora,” which was published earlier – apparently as part of the German Jewish renaissance¹⁴ that had no small dimension of apologetics. In his stories, Agnon challenged both the enlightened Jews of Germany, who treated Hasidism as a thing of sanctity and pathos, as well as the Gentiles whom he perceived in the *Sippure Polin* as stereotypes and in keeping with the genre. While Agnon dealt only with Poland, it was precisely this focus, as authentic as it undoubtedly

14 Andrea Weilbacher, “Agnon and the *Jewish Renaissance*,” in this volume. ◀

was, which had an additional provocative dimension. During the Buczacz period and the Jaffa years, Agnon was still not dealing straightforwardly with stories that contained an attempt to understand Jewish history with a historiographic or panoramic focus. In "Agunot" (1908), *Ve-hayya ha-egov le-mishor* (1912), and in "Be-aliyyat neshama," the last chapter of *Ha-nidach* published in the Jaffa period (1909), one may find a generalized perspective that confronts the practices and situation of the Jews as a community, as a society with the historical enigma of Judaism. Apart from a few of the poems, all the Buczacz stories deal with local impressions, matters of lifestyle and culture.

However, in the newspaper report *Ir ha-metim*, published in *Ha-'et* (1907), and in the story "Or Tora" of that same year, one may already detect Agnon's general principles of Jewish existence and his interest in historical, mythical, and historiographic subjects, reflecting etiological lessons. In "Or Tora," Agnon describes the rhythm of Jewish existence vis-à-vis the Gentiles; the story's background contains a metaphysical ontological construct.

This thing is known, because the Gentiles also know this, but they are the types who know but don't know what they know, and sometimes they prophesy and don't know what they are prophesying.

They see only the exterior, only the outer shell, sometimes they also see the inside but the "inside of the inside" they will never see. The light within the light they do not feel with their simple intellect; in their eyes, even mirrors are flat. And if anyone tells you otherwise, you will know that he doesn't understand.

These are the first lines in the Buczacz version (1907), which in a comparison of versions move from square (2) to square (82) in the later versions. Their logic and rhythm are transferred to different rhythms in the story, such as the language of the leitmotif, the refrain of the initiation, "every night, all night" which is repeated seven times in this short story. These are the hidden events that are concealed with cyclical regularity in the night of exile alongside the routine occurrences, such as the nightly smuggling that goes on in the border town, with the smugglers walking nightly to the light of the candle shining forth, a light that is none other than the light of the Torah. One of the techniques in the story is connected with the echoing sentences hidden through the story, such as: This house is the home of Reb Asher Baruch; Reb Asher Baruch is the town's "rich man." This establishes the endless routine like the text concealed in the story "Be-metzulot," which establishes the magical initiation rite.

“Every night, all night” is connected with the verse: “It is the burnt offering which shall be burning on the altar all night until the morning... . The fire shall ever be burning on the altar; it shall never go out” (Lev. 6:2, 6). The spiritual activity, which is unaware of the use that is being made of it, is what makes the criminal activity possible: the act of smuggling, which is the business of Esau, who, even in his worldly affairs, is dependent on the light of the Torah, the light of the lamp of Jacob, otherwise he would not find his way. Neither Esau nor Jacob are aware of the additional uses made of the lamp that sustains the world.

Here, the well-known motif is embodied in the talmudic adage: “The whole world maintains itself for my son Hanina, and Hanina maintains himself from a measure of carobs”; Babylonian Talmud, tractate Berachot 17b: Every day a voice emanates from Mount Horev and says: “The whole world is given sustenance for the sake of Hanina my son; and Hanina my son is satisfied with a small quantity of carobs from one Shabbat to the next.”

In the basic story there are several focal points that structure the outline of the anecdotal story: the characterization of the locale, of the house, and of the man are intertwined. The hero of the story, Reb Asher Baruch (based on the verse: – ברוך מבנים אשר – Blessed above sons is Asher) is a rich man, which accordingly includes an ironic element. Rich men and community leaders in general are anti-social characters in Agnon’s writing, as in “Ha-mahalakh he-chadash,” the realistic trend in Hebrew literature that flourished at the beginning of the twentieth century. Here however, at the same time, the rich man is an exemplary scholar who devotes the entire night to study. Therefore the structural and paradoxical antithesis “straight-bent-over” is a meta-ideological contrasting pair that works at the deepest level of the story. The motto of the story, “night was created for the sole purpose of study” (*Eruvin* 65a), appears in the Buczacz version (1907) with a generalized, feeble, and perfunctory mention of the source where it mentions “books,” and not a real reference source. In a later version, particularly in an edition of *Kol Sippure* (1931), Agnon did not dare not to cite the precise talmudic source, namely *Eruvin* 65a, where in the classical *Vilna Shas* the citation is not “ליליא” (night) but rather “סיקרא” meaning “moon,” as a metonymy for night. See Agnon’s version, also the *Mishna Berura* 238:1.

Agnon scholar Dalia Hoshen found a version identical to that of Agnon in the Babylonian Talmud in manuscript, where the wording is precisely that

of Agnon's moral.¹⁵ The subject and motif of Torah study, particularly into the night, the ceaseless diligence, and the method of study are accorded an important place in several central stories in Agnon's oeuvre. The dedication of the scholar to his principles without deviating a whit from his mission and his diligence, become one of the central cores of the ethos in Agnon's work, as in the story "Ma'ase rabi Yosef or tora li-shma" (1925) (*Elu Ve-elu*), and in many other stories.

Here, in the story "Or Tora," however, there is a strikingly ironic approach to a character who is unconscious of the consequences of his deeds, of what is happening beneath the surface. The man himself is ridiculous and is a forerunner of Reb Yidel, the hero of *Hachnasat Kalla* who also "devoted himself to Torah and to prayer."

In the version used in "Ha-tequfa," Agnon changes the name of the small town from Lovova (suggesting *nilvav* = endearing) to Korolovka (royal), see in "Qedumot": "Poles would call their king Carol" (*Elu Ve-elu*, p. 353). It may be that, in so doing, he promotes the town's status to a kind of city of a god; that is, the image followed by the Gentiles has an allegorical dimension, and is a kind of messiah.

They would walk by its light. "And nations shall walk at thy light and kings at the brightness of thy rising." In a similar vein it was written of the Messiah: "And he will teach us of his ways" (Isa. 2: 3).

Tractate *Baba Batra* 4a: He extinguished the light of the world as it is written: "For the commandment is a lamp and the Torah is light. Let him go and engage himself with the light of the world, as it is written: "And all the nations shall flow unto it" (Isa. 2:2).

The large house of the affluent Reb Asher Baruch "Torah and greatness together in one place" is an expression that was used regarding Rabbi Yehuda ha-nasi. "We have never found Torah and greatness together in one place."

15 Hoshen, p. 187 n. 1612; *Eruvin* 65a. The text reads: "לא איברי סיהרא אלא לגירסא." However, see the Munich mss. of "לא איברי לילה" and the Oxford mss. 32. It is an interesting point that Agnon did not refer to the accepted published version. ◀

Boris Kotlerman: Comparison of texts

Key

Bold – Change in spelling or version

Italics – addition or deletion

Bold, italics – change in spelling or text in some of the versions

Square brackets – change in punctuation

Wavy underline – change in word order

The division is for technical reasons only and is not related to content.

Or Tora – Analysis of Comparison of Texts

Comment

- 1 In the Germany 1916 version, the motto which had not been in the earlier 1907 Hebrew version, appears, also in 1920 and, beginning in 1931, the motto appears accompanied by a quotation from the Talmud. The motto says that all alternative activity is improper – night was intended for study, that is what Jews should do. There is also a grotesque aspect related to a later description in the story of how the fat/slender candles were held... .
- 2 Beginning with the Germany 1916 version, the summary and conclusions that appeared at the opening of the 1907 version are moved to the end of the story (line 98).
- 4 Beginning with Germany 1916 version, the name of the city where the story is set is changed from Lovova to Korolovka – reason unknown.
- 5 In later versions, beginning in 1931, “And few men within it” – full correspondence to the language construct in Ecclesiastes.
- 6 In the 1920 version, the rhyme heightens the satirical effect.
- 7 In the 1920 version, the word הלילה again is an exaggeration that heightens the satirical element that was deleted in the 1931 version.
- 8 Beginning in the 1931 version, the expression “*batei midrashot*” (“houses of study”) was omitted.
- 12 In the *Ha-tequfa* version, the name Asher-Baruch was hyphenated. Beginning in 1931, no hyphen; the name appears as Asher Baruch.
- 13 Beginning in the 1931 version, the description of Asher Baruch is omitted as “great in Torah” as in the *Ha-tequfa* version, and becomes more of

- a parody. He is only scholarly and rich – contains a tone of reservation.
- 14 Beginning in the *Ha-tequfa* version, Asher Baruch's house is described as "spacious" and not as "tall" as in 1907 version; i.e. the simple adjective has been replaced.
- 15 Contrast between the tall house and the bent-over Jew, but the Germany version makes mention of the scholarly behavior that caused his bent posture.
- 16 Beginning in the 1931 version, the winter house is not mentioned and the functions of the house are reduced – besides the house, there are only a kitchen and a shop – Asher Baruch's status is called into doubt.
- 19 In the 1920 version, adherence to the description in a "Woman of Valor" (Proverbs 31), which lessens in later versions.
- 20 Beginning in the 1931 version, shortening of automation in the description of child-rearing.
- 21 Abridged description of the wife's activity.
- 22 Beginning in the *Ha-tequfa* version, expanded description of Asher Baruch studying in his loft (see also line 18, expanded description beginning with *Ha-tequfa* version).
- 25 The leitmotif is first established in the 1907 version but is still not firm: "At night R. Asher Baruch sits and studies, all night, he sits and studies by the light of a candle." Beginning in the 1920 version, the leitmotif is tightened – "every night, all night," a predominant expression that will recur as a motif.
- 26-28 Description of the candle between Asher Baruch's fingers in 1907 version as "crushed between his fingers" and in the *Ha-tequfa* version and later "upright between his fingers" also attests to the nature of study.
- 30 Omits the verb "זקף" in the *Ha-tequfa* version and begins to use "נתן" as of 1931 version.
- 33 Changed name of town from Korolovka to Korolovki as of 1931 version, Ukrainian ending.
- 34 The word "many" became "several" in the *Ha-tequfa* version and, as of 1931, there is no quantitative description of the customs smugglers mentioned in the 1907 version in quotation marks. In the 1920 version, they are known as "customs carriers" and, as of 1931, they are called customs smugglers. The comment – "without the customs officer's knowledge" mentioned in 1907 is omitted in the *Ha-tequfa* version.
- 35 In the *Ha-tequfa* version onward, the region of Reisin is also mentioned –

Red Russia and Podolia which are close to Buczacz.

38 In the *Ha-tequfa* version “יוצאים להם” and in 1931 onward “הרי הם יוצאים להם” refers to the smugglers.

39 Reappearance of the leitmotif, in the 1920 version expanded description of the border guards, customs officers and policemen; in 1931 description shortened.

43 In 1920 version onward reappearance of the leitmotif as a refrain, in 1921 no mention of “al ha-Torah ve-ha'avoda” as in the 1920 version.

44 Beginning in 1931 version, the stylistic expression “לא נתן שינה לעיניו” (“did not close his eyes all night”) is deleted and replaced by a simpler description.

46 Again, reappearance of the leitmotif “every night...” beginning in 1920 changing the professional designation of the customs smugglers. In 1920 called customs carriers as in Buczacz version (see line 34) but this time without the quotation marks.

52 The 1952 version omits the hyperbole in 1920, 1931 versions “to complete one hundred blessings a day.”

53 In 1920, 1931 versions, order of activities Asher Baruch performs to stay awake is changed.

54 In the 1920 version, Asher Baruch's wife “brings up to him a peck of candles” as compared with “brings him candles,” a simpler description of the activity.

55 In the 1931 version, it mentions that “all of the smugglers in Korlivaki go out in groups” while, in the 1920 version, it only states that “the customs carriers are divided into groups.” The 1931 version has the status of parody.

56 Again a change relating to the smugglers: “הללו” (those) in the *Ha-tequfa* version and in the 1930 version onward “מהם” (from them) the “ין שרוף” in the 1920 version becomes “ש” a use of the accepted initials (to denote whiskey) from the 1931 version onward.

58 The 1952 version shortened the description of the smugglers.

61 Preserves the symmetry of the parallelism in the description of Asher Baruch.

62 In 1907 version his illness is also mentioned, noting that despite his illness, he still studies.

63 In the later versions, beginning with 1920, it mentions that he is conserving his strength.

- 65 Grotesque description of the slender candles his wife brings him, against the description of conserving his strength – beginning in 1920 version.
- 68 Preserves the rhythm using the leitmotif – 1920 versions and onward.
- 70 In 1931 version, the comment of earlier version “old and full of years” is deleted, raises his status.
- 71 Again the leitmotif/refrain from 1920 version onward.
- 72 The 1920 version mentions “to be engrossed in the words of Torah” and in 1931, “to be engrossed in Torah” – raising the status.
- 76 Omits the description which is self-explanatory – in describing the candle in 1931 version.
- 77 Still deliberating the professional term for the smugglers – in 1907, 1920 still adheres to the idea in the motto: “they didn’t know where they were going” and in 1931, the simpler description “And they didn’t know how to get back.”
- 78 In the 1920 version onward, the description of their hometown follows that in Psalms 107:4.
- 79 In the 1920 version onward, “the morning was light” corresponds to the description in Genesis 22:4
- 79-82 In 1920 version, a shortened description of getting lost and finding the way.
- 85 Beginning with 1920 version, “we wandered lost all night” corresponds to Psalms 107:40.
- 86 In 1920 version, “they told him,” cf. “they recounted to him” in 1931 version and onward, and omitted the matter of losing the way appearing in 1907 version.
- 89 The text appearing at the beginning of the story (line 2) in the 1907 version appears in later versions here.
- 90 An explanation is added to the ending of the story regarding the simple/material light, etc.
- 91-92 Changed the description of time; time is telescoped between the death of R. Asher Baruch and the news of it – the dimension of the ending in later versions has become more mysterious.
- 93 Only in the 1920 version does the rhythmic sentence appear “he prophesied and did not know what he prophesied.”

אור תורה

(מתוך אגדות פולין)

השוואת נושאים: בורים קיטלרמן
זיהוי מקורות: אברהם יוסף

מקראה:

הבלטה - שינוי כתיב או נוסח.

נש"ו 10710 - הוספה או השמטה

נש"ו 10710 - שינוי כתיב או נוסח בחלק מהגרסאות

סוגריים מרובעים - שינוי בסימני פיסוק

קו תחתון גלגל - שינוי סדר מלים

החלוקה לחדוות טכנית בלבד ולא קשורה לתוכן

No	המצפה, קרקוב, גליון מי, כ' כסלו תרס"ז	Das Buch von den polnischen Juden, Berlin, 1916	התקופה, 5, תר"פ פולין אגדות מני קדם	כל סיפוריו ברלין 1931 פולין סיפורי אגדות	כל סיפוריו ת"א 1953 פולין סיפורי אגדות
1	אור תורה.נ.]	Das Licht der Thora Die Nacht ist nur zum Lernen geschaffen. Talmud	אור תורה לא איברא לילת אלא לגידסא ספרים [1]	לא איברא לילת אלא לגידסא ע"י 10710 אור תורה	לא שינוי
2	דבר זה ידוע, כי גם אומות העולם יודעים, אבל הם בכלל יודעים ואינם יודעים מה הם יודעים ולפעמים הם	(ראה 89)	(ראה 89)	(ראה 89)	(ראה 89)

אור תורה - כבלי כעבודת קראב, א"ל: מקרא אחר אי דורש, דכתיב: +ישעיהו כ"ו+ כי טל אורית סלק ורוץ רטאים תפיל, כל המשתמש באור תורה - אור תורה מחייתו, וכל שאין משתמש באור תורה - אין אור מרת מחייתו.

לא איברא איברא לילת לילת אלא לגידסא ועידות ס"ח) - בבלי עירובין ס"ח) - אמר רב יוחנן: לא איברי לילת אלא לשיטתא. אמר רבי שמעון בן לקיש: לא איברי סידורא אלא לגידסא.

אנכי - לנוסח התקופה בלבד)
התאמה מדויקת: טור אורח חיים סימן רלח, בני הורה כמו שאמרו חז"ל אין ריקה של תורה אלא בלילה שנאמר קומי רוני בלילה גרסיען מעוזבין בפרק הדר נמה א) אמר ר"ל לא איברא לילת אלא לגידסא איברא - בנושאים המאחרים)

<p>No</p> <p>המצפה, קרקוב, גליון מס', כ' כסלו תרס"ז</p>	<p>Das Buch von den polnischen Juden, Berlin, 1916</p>	<p>התקופה, 5, תר"פ פולין</p> <p>אגדות מני קדם</p>	<p>כל סיפוריו בדליון 1931 פולין</p> <p>סיפורי אגדות</p>	<p>כל סיפוריו ת"א 1953 פולין</p> <p>סיפורי אגדות</p>
<p>הם מנבאים ואינם יודעים מה הם מנבאים.</p>				
<p>דבר זה ידוע (לנוסח המצפה בלבד) - שגרת לשון בשו"ת אומות העולם יודעים (לנוסח המצפה בלבד) - שגרת לשון במדרש, או י"א / אומות העולם יודעים</p> <p>יודעים ואינם יודעים מה הם יודעים (לנוסח המצפה בלבד) - על פי מדרש ילקוט שמעוני עמוס רמו תקמג, תניא אמר להם רבי יוסי אוי להם לבריות שרואים יודעים ויודעים מה הם חואם עומדים וצוים יודעים על מה הם עומדים, האריך על מה היא עומדת על העמודים שנאמר המרגזי ארץ ממקומה ועמודיה יתמלצון.</p> <p>מנבאים ואינם יודעים מה הם מנבאים (לנוסח המצפה בלבד) - בבלי בבא בתרא קט"ב, והיינו דכתיב: + שמות ט"ו + תביאמו ותטעמו בהר נחלתך, תביאנו לא נאמר אלא תביאמו, מלמד שמתבארי ואינן יודעין מה מתבארי. ילקוט שמעוני תורה פרשת וראה רמו קעו, כיוצא בדבר אמה אומר תביאמו ותטעמו תביאנו לא נאמר אלא תביאמו מלמד שמתבארי ואינן יודעין מה מתבארי.</p>				
<p>3</p> <p>הם רואים רק את "החיצונית", רק את הקליפה</p> <p>הם רואים ולפעמים גם את התוך, אבל את ה"תוך שבתוך" לעולם לא יראו, את האור שבאור אינם מרגישים בשכלם הפשוט ובעיניהם שטחו מראות. ואם יאמר לך אדם אחרת, תדע שהוא אינו מבחין.</p>				
<p>לעולם לא יראו, את האור (לנוסח המצפה בלבד) - על פי תהי' מס' 20, תבא עד דור אבותיו עד נחלתא יראא אור: (עובדי אלילים) ובעיניהם שטחו מראות (לנוסח המצפה בלבד) - על פי יש' מד' 18, לא ידעו ולא יבינו כיטח מראות עיניהם מהשכיל לבתם:</p> <p>ואם יאמר לך אדם (לנוסח המצפה בלבד) - תוספתא מנחות (אוקראינא) פרק י' הלכה ב', ר' שמעון אמר אם יאמר לך אדם כדברי ר' עקיבא על קבל הימנו כבש קבל הימנו שבוכל היה ר' עקיבא מותן את הטעם עגל שיד נבוח על העליונה איל לא גדול ולא קטון אלא בנינו כבש המוציא מחברו עליו הראיה (מופץ ראשון במקורות) אינו מבחין (לנוסח המצפה בלבד) - בבלי בבא קמא ס"א, תאני רב יוסף, מאי דכתיב: + שמות י"ב + ואתם לא תצאו איש מפתח ביתו עד בקר: כיון שניתן רשות למשחית אינו מבחין בין צדיקים לרשעים; ולא עוד, אלא שמתחיל מן הצדיקים תחלה, שנאמר: + יחזקאל כ"א + והכרתי ממך צדיק ורשע, (וכיוצא בו במדרש)</p>		<p>קורולבקה עיר קטנה קורולבקה עיר קטנה קורולבקה עיר קטנה</p>	<p>ככף איש ויושביה אר' מעט</p> <p>ככף איש ואנשים בה מעט.</p>	<p>ללא שינוי</p> <p>ללא שינוי</p>
<p>4</p> <p>עירה קטנה</p>	<p>לכוכבה ז"א</p> <p>Koroluwka ist ein kleines Städtchen.</p>			
<p>5</p> <p>ויושביה</p>	<p>fast so klein wie die Handfläche eines Mannes. und seiner Einwohner sind gar wenige.</p>			

No	המצפה, קריקוב, גליון מט, כ" כסלו תרס"ז	Das Buch von den polnischen .Juden, Berlin, 1916	התקופה, 5, תר"פ פולין אגודת מני קדים	כל סיפוריו ברלין 1931 פולין סיפורי אגדות	כל סיפוריו ת"א 1953 פולין סיפורי אגדות	No
עיר קטנה (היא) - לנוסח התקופה בלבד) בכף איש (החל מנוסח התקופה) ויטביה אך מעט המה (לנוסח התקופה בלבד) / ואנשים מה מעט ובא אליה מלך גדול וסבב אותה ונהג עליה מעודים גדלים: (ההתאמה הטובה ביותר בשני הנוסחים המאוחרים) מ"א יח 44, ויהי בשבעות ויאמר הנה עבדקטנה ככף איש עלה מים ויאמר עלה אמר אל אחאב אסר ורד ולא יעזרבה הגשם: יהושע ז 3, וישבו אל יהושע ואמרו אליו אל יעל כל העם כאפלים איש או כשלוש אלפים איש יעלו ויכז את העי אל תינע שמה את כל העם כי מעט המה:	שוכני' בתי חמר(.)הם דדי' כד' דול'ת קטנות, בבתים כפופים(.	Sie alle hausen gedrängt und beeng in kleinen Stuben ihrer niedrigen Lehnhäuschen.	כלם שוכני' בתי (-) חמר(,) וישני' ד' דול'ת קטנות, צפופים כפופים בבתים נמוכים	בת' ה' בתי חמר צפופים כפופים	בת' ה' בתי חמר צפופים כפופים	6
(שוכני - בנוסחים המצפה, התקופה) בתי חמר - איוב ד 19, אף שכני בתי חמר אשר בעפר יסודם ידכאום לפני עש:	אינם מתחרים בעליונים.	die weit davon entfernt sind, die Füße der göttlichen Glorie zu berühren.	שאינם דוחקים את רגלי השכינה חל' לה.	שאינם דוחקים את רגלי השכינה.	ללא שינוי	7
שאינם דוחקים את רגלי השכינה (החל מנוסח התקופה) - בבלי ברכות מגב. ואל יהלך בקומה וקופה - דאמר מר: מהלך בקומה וקופה אפילו ארבע אמות, כאילו דוחק רגלי שכינה, דכתיב: + ישעיהו י"ג מלא כל הארץ כבודו.	בבלי חגיגה ט"א רב יוסף אמר: דאמר רבי יצחק: כל העובר עבירה בסתר כאילו דוחק רגלי שכינה, שנאמר: + ישעיהו ס"ו כה אמר ה' השמים כסאי והארץ הדום רגלי. בבלי קידושין לא"א, אמר ר' יצחק: כל העובר עבירה בסתר - כאילו דוחק רגלי שכינה, בעיניו שנאמר, מלא כל הארץ כבודו. (ישעיהו י"ג) כשם שהו עברין ורוצין בחורבנו של עולם, כך מגלין אותן מבתיהם לארץ מגוריהן.	Und würde man nicht die Stimmen der jungen Zöglinge hören, die in den Bethäusern und Lehrhallen zwischern	ואלמלי לא ה' ה' נשמע (,) חס ושלום (,) קולם של תינוקות של בית רבן מצפצפים בבתי (-) כנסיות / בבתים - מדרשות	ואלמלי לא נשמע חס ושלום קול תינוקות של בית רבן מצפצפים בבתי כנסיות	ללא שינוי	8
קולם של - לנוסח התקופה בלבד) תינוקות של בית רבן מצפצפים בבתי כנסיות (ובבתי מדרשות) -	לכו וחזרו על כמי כנסיות ובתי מדרשות שלהם אם מצאתם שם תינוקות מצפצפי בקולם אין אתם יכולים להזדווג להם - שגרת לשון במדך	und die Seuffer der tugendhaften Frauen Israels über die Sorge des täglichen Brotes und die	ואנחותיהם של ישראל על דאגת הפרנסה ועל על מסיים וארנוניות (,) לא היה נכר (,)	ואנחותיהם של ישראל על צרת הפרנסה ועל על מסיים וארנוניות לא היה ניכר	ללא שינוי	9

<p>כל סיפוריו ת"א 1953 מולין סיפורי אגדות</p>	<p>כל סיפוריו ברלין 1931 מולין סיפורי אגדות שמקום יישוב הוא.</p>	<p>התקופה, 5, תר"פ פולין אגדות מני קדם מלא / מקום ישוב הוא.</p>	<p>Das Buch von den polnischen Juden, Berlin, 1916</p>	<p>המצפה, קרקוב, גלין מט, כ' כסלו תרס"ז</p>	<p>No</p>
	<p>ללא שינוי</p>	<p>ללא שינוי</p>	<p>drückenden Abgaben und Steuern, so würde es niemandem einfallen, hier menschliche Behausungen zu vermuten.</p>		
<p>ללא שינוי</p>	<p>ללא שינוי</p>	<p>אבל בית אחד יש</p>	<p>Aber ein Haus gibt es in Koroluwka. ein geräumiges Haus.</p>	<p>10 רק לכית אחד יש</p>	<p>לא היה נלי(כד) (החל מנוסח התקופה) – שגרת לשון בפרשנות (שאקום) (ישוב) (החל מנוסח התקופה) – מקום ישוב, שגרת לשון בפרשנות</p>
<p>ללא שינוי</p>	<p>ללא שינוי</p>	<p>בקרולובקה ובית זה בית (-) מדות הוא.</p>	<p>mit einem Giebelzimmer. Dieses Haus gehört dem Rabbi Ascher-Baruch, dem Reichsten der Stadt.</p>	<p>11</p>	<p>נכנית זה – לנוסח התקופה בלבד(בית מדות הוא) (החל מנוסח התקופה) – יד כב 14, האמר אבנר לי בית מדות ועליות מרווחים וקבע לו חלוני וסמך בארז ומשווח בשער: (בלא צדק, בלא משפט)</p>
<p>ללא שינוי</p>	<p>ועליה קטנה בנדיה על הזנת [.] ביתו של רבי אשר ברך [.] גביר העיר.</p>	<p>ג'ט עליה קטנה לבית. בית זה ביתו של רבי אשר ברך [.] גביר העיר.</p>	<p>שארן כמותו בכל הסביבה (לנוסח המצפה בלבד) – מסכתות קטנות אבות דרבי טון הוספה ב לנוסח א פרק ט, אל תבעתני היה מודה ומשבח לפני הב"ה על כל מדותיו ועליו הוא אומר אורך הי כי אגמתי כי ישוב אכן ותתמוני. באותה שעה האמינו כל באי העולם שאין כמותו בכל הארץ. א"ל הקב"ה לסטן. סטן סטן. לא כך אמרת תן לי רשות ואסיר את לבו מיד גער בו הב"ה גערה גדולה שני ויאמר הי אל השטן יגער הי כך השטן.</p>	<p>12 עליה [.] וביתו של רבי אשר ברך הוא [.] גביר 1707 / 1717, שא"י כמותו בכל הסביבה.</p>	<p>שארן כמותו בכל הסביבה (לנוסח המצפה בלבד) – פרשנות מצודת דוד מ"ב ד 10, עלית קיר - עליה קטנה נבונה בקיר אבנים בנין מעולה: יסוד שמה - להתבדד בחדרו לבד: (אלישט) שריות מבי"ט חלק ג סימן קנה, כי אם דרך חצר זו וכשנתן המנהג לבנו היה עדיין הבית הכנסת שלו והיה צריך לסגור הפתח אם היה נוהג לבנו מתנת החצר ופתח אחר שלעליה קטנה שעל קצת אויר החצר ושם סולם שיורדים ממנה לתוך עוד דקדקתי בשטר זה כי אם היו ב' חצרות היה הסופר כותב עם החצרות ולא עם החצרים שריות מהר"ם אלשיך סימן פט, ובקרו מערביית דרומית החצר הוא הבית הכבוד והתנור ועל גב הבית הקטן השלישי וגם על גבי פתח החצר והבית הכבוד והתנור היא עליה קטנה ובכך אמרה האשה הני שהיא חייבת לחתנה אברהם הני"ל על הבית הגדול שהיא דדה בה מ' פרחים ועוד חייבת על הקטן לראובן ו' פרחים שהם ג"כ לחתנה</p>
<p>ללא שינוי</p>	<p>רבי אשר [.] ברך [.] הון ועשר בביתו וחורתו בתוך מעין. למדן הוא [.] 1797 וגדולה במקום אחד.</p>	<p>רבי אשר ברך הון ועושר בביתו וחורתו בתוך מעין. למדן הוא ועתיד נכסין. תורה וגדולה במקום אחד.</p>	<p>In Rabbi Ascher-Baruchs Hause ist Reichtum, und in seinem Herzen die Thora. Er ist ein großer Schriftgelehrter und an Vermögen reich. Wissen und Reichtum beisammen.</p>	<p>13</p>	

No	<p>המצפה, קרקוב, גליון מס', כ' כסלו תרס"ז</p>	<p>Das Buch von den polnischen Juden, Berlin, 1916</p>	<p>התקופה, 5 תר"פ פולין אגדות מני קדם</p>	<p>כל סיפוריו ברלין 1931 פולין סיפורי אגדות</p>	<p>כל סיפוריו ת"א 1953 פולין סיפורי אגדות</p>
14	<p>וכמוכן ביתו מכלל בתי העיר [.]</p>	<p>Darum ist auch sein Haus so geräumig, und höher als alle Häuser der Stadt.</p>	<p>על [.] בן ביתו כ' 77 [.] גבוה מכל בתי העיר [.]</p>	<p>גבוה מכל בתי העיר [.]</p>	<p>על בן ביתו כ' 77 [.] גבוה מכל בתי העיר [.]</p>
15	<p>לא כמוכן בעל הבית, א' 177... 777' כפוף...</p>	<p>obwohl der Besitzer des Hauses selbst geblickt einhergeht, gehückt unter dem Joch der Ihora.</p>	<p>הגם שבעל-הבית כפוף א' 177 [.] כפוף מעל תורה</p>	<p>אף על פי שבעל הבית כפוף [.] כפוף מעל תורה</p>	<p>ללא שינוי</p>

הוא ועונו) שר בביתו תורתו בתוך מעין (הלך מנוסח התקופה) - תהי קיב' 3, על פיכמו ועשד בביתו נצדקת עמות לעד : מדרש אלוהו רבה (איש שלום) פורש בן אשרי אדם ששם עצמו כשור לעול וכתמר למשור, וישב והנהגה בדברי תורה בכל יום תמיד, מיד חוח הקודש שורה עליו ותומנת בזמן מעין, אשרים אזרע על כל מיס (ישעיה ל"ב כ'), ואין מיס אלא דברי תורה, שנתמר הוי כל צמא לכו למים (שם ישעיהו) ויהי א"ן.

מפלי כמותה ולנוסח התקופה בלבד) - שגרת לשון בשו"ת

ועתה נכסין (החל מנוסח התקופה) - בבלי בבא בתרא, קמ"ב, תט רבנן. עתה נכסין עתיר סומכי - זה הוא בעל הגדות, עתיר סלעים עתיר תקוע - זהו בעל לפלג, עתיר פישח עתיר כמס - זהו בעל שמועות.

תורה וגדולה במקום אחד (החל מנוסח התקופה) - בבלי גיטין נט"ג, אמר רבה בריה דרבא, ואותימא רבי הילל בריה דרבי וולס : מימות משה ועד רבי לא מצינו תורה וגדולה במקום אחד . ולא הא היה יהושע; היה אלעזר . הא היה אלעזר; הוא היה פנחס . והוא היה פנחס ; הוא היה שאולי היה שמאל . והוא נח נפשיה; כולחו שני קאמרין . והוא היה דוד ; היה עירא היארי . והוא נח נפשיה; כולחו שני קאמרין . הא היה חזקיה ; הוא היה שבטא . הא איקטייל; כולחו שני קאמרין . והוא היה עוראזו היה נחמיה בן חכליה . אמר רב אחא בריה דרבא, אף אני אומר : מימות רבי ועד רב לא מצינו תורה וגדולה במקום אחד .

בבלי סנהדרין ל"א, ואמר רב רבה בריה דרבא ואותימא רבי הלל בריה דרבי וולס : מימות משה ועד רבי לא מצינו תורה וגדולה במקום אחד . ולאו הא היה יהושע; - חוח אלעזר - והוא היה פנחס; - הוא היה שאולי היה שמאל; - כולחו שני קאמרין . והוא נח נפשיה; - כולחו שני קאמרין . והוא היה עירא היארי - חוח שמעי בן גרא - והוא קסלתי; - כולחו שני קאמרין . והוא היה חזקיה; - חוח שבטא . והוא היה עיראזו; - חוח נחמיה בן חכליה . אמר רב אדא בר אבהו, אף אני אומר : מימות רבי עד רב לא מצינו תורה וגדולה במקום אחד .

בית מדרש (החל מנוסח התקופה) - לרא שורה 11 לעל המקום, ואומר והלכו עמים רבים ואמרו לנו ונעלה אל הר ה', רבי אומר בכל התחומין הוא אומר וידד הגבול ותאר

ביתו גבוה מכל בתי העיר - טור אורח חיים סימן קנ, בזמן בני העיר זה את זה לבנות להם בתי"ב ולקנות להם תורה נכסאים וכתובים ואין בונין אותם אלא גבוהה של עיר ומגביהין אותה עד שתהיה גבוהה מכל בתי עיר ודוקא בתי"ב שמשמשים בתן אבל גירנות ומגדלים שאין משמשים בתן יכולין להגביהן יותר מבי"ה (מופע ראשון במקורות)

בבלי קידושין ס"ט"א, דתני עלו דדוקא בתי"ב ויתני הלכו לארץ ישראל; מילתא אגב אורחיה קמ"ל; כדתינא : + דברים י"ז + וקמת ועלית אל המקום אשר יבחר ה' אלהיך - **מכל** ארץ ישראל, וארץ ישראל גבוהה מכל הארצות . בשלמא **בית המקדש** **מכל** ארץ ישראל, היינו דכתיב : + דברים י"ז + דברי ריבות בשעריך וקמת ועלית אל המקום, **שנת המקדש** **גבוהה מכל** ארץ ישראל, וארץ ישראל גבוהה מכל הארצות בשלמא **בית המקדש** **מכל** ארץ ישראל, היינו דכתיב : + דברים י"ז + דברי ריבות בשעריך וקמת ועלית, אלא ארץ ישראל גבוהה מכל ארצות מלכו!

בבלי זבחים ד"ג, וכי מה ענין עוית אצל רמיה, אלא, שהיו יושבין ברמה ועוסקין בניו של עולם, אמרי, כתיב : + דברים י"ז + וקמת ועלית אל המקום, מלמד שנת המקדש **גבוהה מכל** ארץ ישראל, וארץ ישראל גבוהה מכל ארצות, לא הוה דיעו דוכתיא חיבא, איתנו ספר יהושע, בשלחו כתיב : + יהושע יח' + וידד ועלה הגבול ותאר הגבול, ודברים דומים במדרשי הלכה ובמדרשי הגדה, **בית** / **שנת** / **שנת המקדש** / **שבה"מ** / **קנינתה מכל** ארץ ישראל / הארצות / העולם

No	<p>המצפה, קרקוב, גליון מט, כ' כסלו תרס"ז</p>	<p>Das Buch von den polnischen Juden, Berlin, 1916</p>	<p>התקופה, 5 תר"פ פולין</p>	<p>כל סיפוריו ברלין 1931 פולין</p>	<p>כל סיפוריו ת"א 1953 פולין</p>
16	<p>במדור התחתון שם תחתו (.)</p>	<p><i>Und das ist die Einrichtung des Hauses: Unten der Laden, die Winterstube und die Küche.</i></p>	<p>זוהי מעשה הבית (.) למטה: החנות (.) החדר (.)</p>	<p>זוהי מעשה הבית למטה החנות (.)</p>	<p>זוהי מעשה הבית למטה החנות (.)</p>
	<p>במדור התחתון (לנוסח המצפה בלבד) – מסכתות קטנות שמחות ספר חיבוט הקבר פרק א הלכה 2 ואשים דברי נפך ובעל ידי כסיתך לטוע שמים וליסוד ארץ. והולך מונח במעי אפן ט' חזשים, שלשה חזשים הראשונים הולך דר במדור התחתון, שלשה חזשים שניים דר במדור האמצעי, שלשה חזשים אחרונים דר במדור העליון, ואוכל מה שאמו אוכלת, ושותה מה שאמו שותה, ואינו מוציא רעי.</p>	<p>מסכתות קטנות שמחות ספר חיבוט הקבר פרק א הלכה 2 ואשים דברי נפך ובעל ידי כסיתך לטוע שמים וליסוד ארץ. והולך מונח במעי אפן ט' חזשים, שלשה חזשים הראשונים הולך דר במדור התחתון, שלשה חזשים שניים דר במדור האמצעי, שלשה חזשים אחרונים דר במדור העליון, ואוכל מה שאמו אוכלת, ושותה מה שאמו שותה, ואינו מוציא רעי.</p>	<p>זוהי מעשה הבית (החל מנוסח התקופה) – כמ"ד ח 4, <u>זה מעשה המנהר</u> נקשה זהב עד ירבה עד פוחה מקשה הוא כמראה אשר הראה דוד את משה כן עשה את המנהר: מ"א ז 28, <u>זה מעשה</u> וכן בבבלי נדה לא"א ובמודש</p>	<p>זוהי מעשה הבית (החל מנוסח התקופה) – כמ"ד ח 4, <u>זה מעשה המנהר</u> נקשה זהב עד ירבה עד פוחה מקשה הוא כמראה אשר הראה דוד את משה כן עשה את המנהר: מ"א ז 28, <u>זה מעשה</u> וכן בבבלי נדה לא"א ובמודש</p>	<p>זוהי מעשה הבית (החל מנוסח התקופה) – כמ"ד ח 4, <u>זה מעשה המנהר</u> נקשה זהב עד ירבה עד פוחה מקשה הוא כמראה אשר הראה דוד את משה כן עשה את המנהר: מ"א ז 28, <u>זה מעשה</u> וכן בבבלי נדה לא"א ובמודש</p>
17	<p>והוא דר בעליתו.</p>	<p><i>Und oben, d. H. im Giebelzimmer, sitzt Rabbi Ascher-Baruch</i></p>	<p>ולמעלה בבית (.) בעליתו (.) ישב רבי אשר (.) ברוך</p>	<p>ולמעלה בבית בעליתו ישב רבי אשר ברוך</p>	<p>ללא שינוי</p>
18		<p><i>bei Studium und frommer Übung, und über die I'hora sinn't er Tag und Nacht.</i></p>	<p>על התורה ועל העבודה ובתורתו יגהה יומם ולילה.</p>	<p>ללא שינוי</p>	<p>ללא שינוי</p>
19	<p>הלא בעצמו אינו עוסק במשא ומתן (77 אשתו)</p>	<p><i>Indessen arbeitet sein tugendsames Weib voll Eifer mit ihren Händen, kauft und</i></p>	<p>אשתו, אשת-ה' ל' היא, חנש בחפץ כפ"ה, תקנה ותמכור, תשא ותתן באמנותה</p>	<p>אשתו אשת ח' ל עוסקת במשא ומתן</p>	<p>אשתו אשת ח' ל עוסקת במשא ומתן של מסחר</p>

<p>כל סיפוריו ת"א 1953 פולין סיפורי אגדות</p>	<p>כל סיפוריו ברלין 1931 פולין סיפורי אגדות</p>	<p>התקופה, 5, תר"פ פולין אגדות מני קדם</p>	<p>Das Buch von den polnischen Juden, Berlin, 1916</p>	<p>המצפה, קרקוב, גליון מט, כ' כסלו תרס"ז</p>	<p>20</p>
<p>verkauft, treibt Handel und Wandel.</p> <p>אשת חיל (החל מטוסת התקופה) - משלי לא 10, אשת חיל מי יצא ורחק ממנוים מכה: (נבחר בשל הסמיכות עם תעש בתמצ' כמיה) תעש כחמץ כמיה (לנוסת התקופה בלבד) - משלי לא 13, דרשה צמר ופשתים תעש כחמץ כמיה: תשא ותען באמונה (לנוסת התקופה בלבד) על פי בבלי נדה ע"ב, מה יעשה אדם ויתעשר? אמר להן: ירבה בסחרה, וישא ויתן באמונה. אמרו לו: הרבה עשו כן ולא הועילו! אלא: יבקש רחמים ממי שהעושר שלו, שנאמר + חתי ב' + לי הכסף ולי הזהב. ילקוט שמועני חגי רמו תקסת, משל למלך שעשה סעודה לעבדיו לאוחזיו שגר להם ממה שלפניו, מאי קמ"ל דהא בלא הא לא סגיא מה יעשה אדם ויתעשר אמר להם ירבה בסחרה וישא ויתן באמונה. א"ל הרבה עשו כן ולא הועילו, א"ל יבקש רחמים ממי שהעושר שלו שנאמר לי הכסף ולי הכסף ולי ילקוט שמועני משלי רמו התקלב, מה יעשה אדם ויתעשר, א"ל ירבה בסחרה וישא ויתן באמונה, א"ל הרבה עשו כן ולא הועילו, א"ל יבקש רחמים ממי שהעושר שלו שנאמר לי הכסף ולי הזהב. מאיקמ"ל דהא בלא הא לא סגי:</p>					
<p>אבינו העומדין מה הן אומי כשם שהכניסונו לכרית כן תכניסו לתורה ולחומה ולמעשים טובים (מופיע ראשון במקורות)</p>	<p>21</p>	<p>ומפרנסת את בניה בכבוד ומגדלתם לחולה ולתופה ולמעשים טובים</p>	<p>Emährt ihre Kinder in Ehren und erzieht sie zu Lehre und Ehe und guten Tuen.</p>	<p>לחורה ולחומה ולמעשים טובים (לנוסת התקופה בלבד) - תוספתא ברכות (ליברמן) פרק ו' הלכה ג', ברוך על המילה אני הבן צריך ברמה לעצמו אי ברוך אי להכניסו כבדו של אברהם</p>	<p>21</p>
<p>ובין קונה לקונה (לנוסת התקופה בלבד) - על פי יחי"כ 26, כהנה חמסו תורתו ויחלו קדשי בין קדש לחל לא הכדילו וזכו הטמא לטובר לא הודיעו ומשבתותי העלימו עיניהם ואחל בתוכם: שם מד 23, ואת עמי יורו בין קדש לחל וזכו טמא לטובר וידעם:</p>	<p>22</p>	<p>ורבי אשר ברך יושב ל' 7 בעל י' ה' על התורה ועל העבודה.</p>	<p>Und zwischen einem Käufer und dem anderen beaufsichtigt sie die Dienstmagd im Hause.</p>	<p>הוא יושב ולומד (לנוסת המצפה בלבד) - אצור המדרשים (איינשטיין) עמי שיט 7, מעשה באדם אחד שהיה עני מאד והיו לו בנים ובנות הרבה ולא היה לו שום דבר בעולם לפינסס, והוא היה תמיד יושב ולומד בבית המדרש וממיו לא חלף חוץ לעניו, יום אחד באה אשתו לפינסס ואמרה לו אדוני עך מתי יהיה זה לנו למוקש כי אין אונת רוצה לילך אנה ואנה לבקש יומם ולילה (לנוסת המצפה בלבד) - יהושע א 8, לא ימוש ספר התורה הזה מפיק והגיתו בו יומם ולילה למען תשמרו לעשות ככל הכתוב בו כי אז תצליח את דרכך ואז תשכיל. תהי' א 2, כי אם כתורת ירוך חפצו ובתורתו יהי' יומם ולילה: (על פי העניין, לימוד תורה)</p>	<p>22</p>
<p>על המשרתת אשר בבית (לנוסת התקופה בלבד) - על פי מ"א יג 32, כי היה היה הדוב אשר קרא בדבר יודו על המזבח אשר בבית אל ועל כל בתי הנמות אשר בערי שומרון:</p>	<p>22</p>	<p>ורבי אשר ברך יושב ל' 7 בעל י' ה' על התורה ועל העבודה.</p>	<p>Und Rabbi Ascher-Baruch sitzt in seinem Giebelzimmer bei Studium und frommer Übung.</p>	<p>הוא יושב ולומד (לנוסת המצפה בלבד) - אצור המדרשים (איינשטיין) עמי שיט 7, מעשה באדם אחד שהיה עני מאד והיו לו בנים ובנות הרבה ולא היה לו שום דבר בעולם לפינסס, והוא היה תמיד יושב ולומד בבית המדרש וממיו לא חלף חוץ לעניו, יום אחד באה אשתו לפינסס ואמרה לו אדוני עך מתי יהיה זה לנו למוקש כי אין אונת רוצה לילך אנה ואנה לבקש יומם ולילה (לנוסת המצפה בלבד) - יהושע א 8, לא ימוש ספר התורה הזה מפיק והגיתו בו יומם ולילה למען תשמרו לעשות ככל הכתוב בו כי אז תצליח את דרכך ואז תשכיל. תהי' א 2, כי אם כתורת ירוך חפצו ובתורתו יהי' יומם ולילה: (על פי העניין, לימוד תורה)</p>	<p>22</p>
<p>על התורה ועל העבודה (החל מטוסת התקופה) - ראה לעיל שורה 18</p>	<p>22</p>	<p>ורבי אשר ברך יושב ל' 7 בעל י' ה' על התורה ועל העבודה.</p>	<p>Und Rabbi Ascher-Baruch sitzt in seinem Giebelzimmer bei Studium und frommer Übung.</p>	<p>הוא יושב ולומד (לנוסת המצפה בלבד) - אצור המדרשים (איינשטיין) עמי שיט 7, מעשה באדם אחד שהיה עני מאד והיו לו בנים ובנות הרבה ולא היה לו שום דבר בעולם לפינסס, והוא היה תמיד יושב ולומד בבית המדרש וממיו לא חלף חוץ לעניו, יום אחד באה אשתו לפינסס ואמרה לו אדוני עך מתי יהיה זה לנו למוקש כי אין אונת רוצה לילך אנה ואנה לבקש יומם ולילה (לנוסת המצפה בלבד) - יהושע א 8, לא ימוש ספר התורה הזה מפיק והגיתו בו יומם ולילה למען תשמרו לעשות ככל הכתוב בו כי אז תצליח את דרכך ואז תשכיל. תהי' א 2, כי אם כתורת ירוך חפצו ובתורתו יהי' יומם ולילה: (על פי העניין, לימוד תורה)</p>	<p>22</p>

<p>23</p>	<p>המצפה, קרקוב, גלין מט, כ' כסלו תרס"ז</p>	<p>Das Buch von den polnischen Juden, Berlin, 1916</p>	<p>התקופה, 5, תר"פ פולין</p>	<p>כל סיפוריו ברלין 1931 פולין</p>	<p>כל סיפוריו ת"א 1953 פולין</p>	<p>den Torheiten der Zeit huldigt er nicht, um die Geschäfte kümmert er sich nicht -</p>	<p>אגדות מני קדש להבלי הזמן לא יפנה ובמסחר לא יתערב</p>	<p>סיפורי אגדות ללא שינוי</p>	<p>סיפורי אגדות ללא שינוי</p>	<p>סיפורי אגדות ללא שינוי</p>	<p>סיפורי אגדות ללא שינוי</p>
<p>24</p>	<p>כחוק לישראל בימים ההם</p>	<p>wie es in jenen Tagen in Israel Sitte war.</p>	<p>כחוק לישראל בימים ההם.</p>	<p>ללא שינוי</p>	<p>ללא שינוי</p>	<p>לנהל הזמן והחל מנוסח התקופה) - על פי פרשנות ד"ר ל. ישיך 7, ופרה דוב תרענה וגו'. וכן אמר בהושע הניבא וכרתי להם ביום ההוא עם חית השדה ועם שוף השמים וגו' ומה שאמר ואריה כבקר יאכל תבן, כאלו יאכל תבן כמו הבקר שלא יסרוף בשר חתמה בארץ ישראל אם לא ימצאנה נבלה, ויש לפרש עוד הענין דרך משל והארי והדוב והחוש הם משל לאמונות הרעות, ופירש ופרה דוב תרענה, כי כל עסק הבהמה לא יהיה אלא לעסוק בעבודת האל לא להבלי העולם, וזהו שאמר כי מלאה הארץ דעה את ה' : וברמב"ם, מהבלי עמבלי הזמן</p>	<p>לא יפנה (החל מנוסח התקופה) אהוב כד 18, קל הוא על פני מים תקלל חלקתם בארץ לא יפנה דרך כדמים : ובמסחר לא יתערב (החל מנוסח התקופה) - על פי משלי יד 10, לב יודע מרת נפשו בשמחתו לא יתערב גו' .</p>	<p>כחוק לישראל בימים ההם.</p>	<p>ללא שינוי</p>	<p>ללא שינוי</p>	<p>ללא שינוי</p>
<p>25</p>	<p>ובלילה יושב ר' אשר ברוך (לומד כל הלילה, הוא יושב ולומד לאור לילית בליל גו')</p>	<p>Nacht für Nacht sitzt er beim Licht der Kerze, die ganze Nacht sitzt er und lemt.</p>	<p>לילה לילה [ג] כל הלילה [ג] ריחיתו יושב לאור הנר, יושב [ג] ולומד.</p>	<p>בלילה בלילה כל הלילה יושב רבי אשר ברוך לאור הנר ולומד.</p>	<p>בלילה בלילה כל הלילה יושב רבי אשר ברוך לאור הנר ולומד.</p>	<p>ובלילה יושב (לנוסח המצפה בלבד) - על פי תהי מב 9, יומם יצוה יוד הסודי בלילה <שירה> שיתן עמי תפלה לאל חיי : לילה לילה (נוסח התקופה בלבד) / בלילה בלילה (נוסחים המאוחרים) כל הלילה (החל מנוסח התקופה) - על פי משנה מגילה פרק ב משנה 6, כל הלילה כשר לקצירת העומר ולהקטר חלבנים ואיברים זה הכלל דבר שמעותו ביום כשר כל היום דבר שמעותו בלילה כשר כל הלילה :</p>	<p>בבלי ברכות ט"א, אמר ליה רבי עקיבא. והלא כבר נאמר +שמות י"ב+ בחמזן - עד שעת חפזון : אם כן מה תלמוד לומר בלילה - יכול יהא נאכל קדשים ביום, תלמוד לומר בלילה בלילה הוא נאכל, ואינו נאכל הוא נאכל, ולא ביום. בשלמא לרבי אלעזר בן עזריה דאית ליה גזירה שוה - אצטרך למכתב ליה הזה, אלא לרבי עקיבא - האי הזה מאי עביד ליה? בבלי מסחים קכ"ב. אמר לו רבי עקיבא : והלא נאמר חפזון - עד שעת חפזון. אם כן מה תלמוד לומר בלילה - יכול יהא נאכל קדשים ביום - תלמוד לומר בלילה בלילה הוא נאכל, ואינו נאכל ביום. ורבי עקיבא, האי הזה מאי עביד ליה? - מיבעי ליה למעוטי לילה אחר הוא דאיתא. לקוט שמעוני תורה פרשת בא רמז קצ"ג, מה שלמים נאכלין לשני ימים ולילה אחד אף פסח נמי אוקי שני לילות במקום שני ימים ויהא נאכל לשני לילות ויום אחד קא משמע לן. אייכ מה תייל בלילה בלילה הוא נאכל ואינו נאכל ביום, על אש ולא על שמד ולא על אסכלא ולא תנור של חרס אלא על אש הצלוי מן החי. (ההתאמה הטובה ביותר בשני הנוסחים המאוחרים)</p>	<p>ללא שינוי</p>	<p>ללא שינוי</p>	<p>ללא שינוי</p>	<p>ללא שינוי</p>
<p>26</p>	<p>לאור הנר (ברצף החל מנוסח התקופה) - שגרת לשון כמשנה ובתוספתא (מופיעים האשונים במקורות)</p>	<p>Und die Kerze steckt nicht in einem Silberleuchter, nicht in</p>	<p>והנר אינו שקוע לא במנורת כסף ולא במנורת בדיל, לא בכלי חומר</p>	<p>והנר אינו שקוע לא במנורת כסף ולא במנורת בדיל לא בכלי חומר</p>	<p>והנר אינו נשך לא במנורת כסף ולא במנורת בדיל לא בכלי חומר</p>						

<p>1953 כל סיפוריו ת"א פולין סיפורי אנדות</p>	<p>כל סיפוריו בדלין 1931 פולין סיפורי אנדות</p>	<p>התקופה, 5, תר"פ פולין אגרות מני קדם</p>	<p>Das Buch von den polnischen Juden, Berlin, 1916</p>	<p>המצפה, קרקוב, גליון מט, כ' כסלו תרס"ז</p>	<p>No</p>
			<p>einem Leuchter aus Blei, auch nicht in einem Lehmtopf.</p>		
<p>איני... לא... ולא... (החל מנוסח התקופה) - שגרת לשון כמשה וכתומצתא (מופעים ראשונים במקורות)</p>					
<p>ללא שינוי</p>	<p>ולא בחור שבשולחן</p>	<p>ולא בחור שבשולחן.</p>			<p>27</p>
<p>ללא שינוי</p>	<p>אלא זקוף בין אצבעותיו.</p>	<p>אלא זקוף 7/7 לבין אצבעותיו.</p>	<p>sowohl zwischen seinen Fingern.</p>	<p>מעוך בין אצבעותיו</p>	<p>28</p>
<p>ל) - נוסח התקופה כלבד'צין אצבעותיו בבלי יומא לחב, תניא: כשהוא נותן קולו בנימיה מכניס גודלו לתוך פיו, ומניח אצבעו בין הימין, עד שהיו אחו הפהנים נוקרים בנת ראש לאחוריהם. תנו רבנן: בן קמצר לא רצה ללמד על מעשה הכתב. אמר עליו שהיה נוטל ארבעה קלמוסין בין אצבעותיו, ואם הייתה תיבה של ארבע אותיות - היה כותבה בנת אחת. אמרו לו: מה ראית שלא ללמד? כולן מצאו תשובה לדבריהם, בן קמצר לא מצא תשובה לדבריו. על הראשונים נאמר + משלי י + זכר צדיק לברכה, ועל בן קמצר וחרביו נאמר ושם רשעים ירקב. מעוך בין אצבעותיו (מעוך) - לנוסח המצפה בלבד) - פרשנות רש"י לבבלי שבת ע"ד ב, מסרח - והלכן בן - כפסולת מתוך אוכל דמי, דהנהו שאר מינין לא מסרחו דזמור לחו בשולחיהו מעם ראשונה ושניה, ורבינו הלוי גריס: ואי שקילי ליה מסרח, - כשטטלו נמוח בין אצבעותיו ונמאס, הלכך, דהוא דשקיל הוי כפסולת, והנשאר הוי אוכל עד שחזור ונוטלו. ועל פי חזקוני - ייתכן דמיון צלילים בהברה אשכנזית)</p>					
<p>29</p>	<p>התורה מתשת כחו של אדם</p>	<p>התורה מתשת כחו של אדם ויצר של שנה קופץ על העמלים בתורה,</p>	<p>Die Ithora schwächt den Menschen, und der Schlaf befällt den vom Lernen Müden.</p>	<p>התורה מתשת כחו של אדם (החל מנוסח התקופה) - בבלי סנהדרין כ"ב, ואיבעית אימא מהכא: + ושעיהו כ"ח + הפלא עצה הגדיל תושיה. אמר רבי חנן: למה נקרא שמה תושיה - מפני שהיא מתשת כחו של אדם.</p>	
<p>ילקוט שמעוני איוב רמז תתצט, א"ר חנן למה נקרא שמה תושיה, מפני שהיא מתשת כחו של אדם. פרשנות מצודת דוד לתנ"ך תהלים קיט 92, לולי תורתך שעשועי - אם לא הייתה עסק תורתך משמח אותי אז הייתי נאבד בעבור רוב עניי וכאומר הלא התורה מתשת כח ואיך תוסיף אומץ אל הנלכד בחבלי עוני דבר שאין הטבע יורה עליו אלא ע"כ ע"כ דבר מלך שלטון על הטבע והנהגת העולם: פרשנות ר"ן לבבלי נדרים מט"א, מאן חולין רבגן - אין הכי נמי דקרי בין רכיכי בין אשוני קשין לחולי וכי קתני שחולין אוכלין בתן מתן לא חולין ממש אלא מאן חולין רבגן דאפילו בבריאותן הן תשושי כח מפני שהתורה מתשת כחם.</p>					
<p>העמלים בתורה (החל מנוסח התקופה) - פוסקים מחזור ויטרי סימן תקלא, הבתי אומר אמרו צדיק כי טוב: העונות, והביישות, ושכלי רוח, ונחיס לתשורת, ובעלי הבטחה. עליהם הכתי אומר ותנור אמר ויקס לך ועל דרכיך נגה אור: העמלים בתורה, ולמדי תורה לשמה, והמחזירין על המצות, והשוקדין על הלכות.</p>					
<p>30</p>	<p>גזירה שמה יישן [שמה יתנמס - זקף הגר לבין אצבעותיו, אפילו נתנמס], אפילו ישן.</p>	<p>גזירה שמה יישן [שמה יתנמס - זקף הגר לבין אצבעותיו, אפילו נתנמס], אפילו ישן.</p>	<p>יש לחוש שמה יישן שמה יתנמס - נתן הגר לבין אצבעותיו, אפילו נתנמס אפילו ישן.</p>		

No	המצפה, קרקוב, גליון מט, כ' כסלו תרס"ז	Das Buch von den polnischen Juden, Berlin, 1916	התקופה, 5, תר"פ פולין אגרות מני קדם	כל סיפוריו ברלין 1931 פולין סיפורי אגדות	כל סיפוריו ת"א 1953 פולין סיפורי אגדות
31		Da erwacht er und rafft sich auf von neuem seinem Schöpfer zu dienen.	כיון שהגיעה שלהבתו לבין אבבעותיו, מיד הוא מתעורר וקם לעבודת הבורא.	הגיעה שלהבתו לבין אבבעותיו מיד הוא מתעורר וקם לעבודת הבורא.	לא שינוי
לעבודת הבורא (החל מנוסח התקופה) - פוסקים טור אורח חיים סימן רמא, וקודם שיאיר הבורא ימרו לקום בורחות לעבודת הבורא יתעלה ולא יהא הבוקר מעירו אלא יעירו הוא ומי כדלעיל (סימן א) ויש חסידים ואנשי מעשה שהיו מחמירין על עצמן וטובלין לקדונו לחתפל	ואינו פוסק מגרסא. ולאור הנר הזה ילכו "מנהיגי השורים" זה כמה שנים מדי לילת בלילה.				
32	ואינו פוסק מגרסא (לנוסח המצפה בלבד) - שו"ת הריב"ש סימן קנא, ואם לות בעמק רמאים ובריי דברייא אהא עוסק, והזמן שמן נותר את כרמו עודר ונצר את זיתיו מוסק, עודך מחויק בדת תורה ומדך מגרסא אינו פוסק. שם סימן רצג, ואם לות בעמק רמאים ובריי דברייא אהא עוסק, והזמן שמן נותר את כרמו עודר ונצר את זיתיו מוסק, עודך מחויק בדת תורה ומדך מגרסא אינו פוסק. זה כמה שנים (לנוסח המצפה בלבד) - זכריה ז, לאמר אל הכהנים אשר לבית ידוד צבאות ואל תבניאם לאמר האבכה בחדש החמש הנזר כאשר עשיתו זה כמה שנים: מדי לילה בלילה (לנוסח המצפה בלבד) - שו"ת בנין ציון סימן קנז, לא אכל אצלה שום דבר מן החי גם לא שחה משקה דק מים וכתנה עשה מעשה פרישות וסיגף עצמו בסיוגופים קשים כל היום ישב בחדרו מסוגר וספר בידו גם מדי לילה בלילה עד חצות ואח"כ חיי מתאונן על חורבן בית אלקינו וכששכב לא שכב על מטה וספסל כי אם על הארץ ואבנים תחת ראשו ומדי יום ביזמו טבל עצמו (גואף)				
33	לבובקה תיא עיר סמבטה לגמל,]	Korolawka ist eine Grenzstadt	וקורולבקה ספר היא [ג]	וקורולבקי עיר... השמובה לספר,]	ללא שינוי
עיר הסמוכה לספר (בנוסחים הנאורחים) - בבלי עירובין מהמא, דרש רבי חסתיא דמן ברי: מאי דכתיב + שמואל א כג+ ויגדו לדוד לאמר הנה מלשתים נלחמים בקעילה והמה ששים את הגרנות. תנא: קעילה עיר הממוכה לספר היתה, והם לא באו אלא על עסקי דבן וקש. דכתיב והמה ששים את הגרנות. בבלי בנא בתרא ז,ב, (תיר: כופין אותו לעשות לעיר דלתים ובריה: ורבו שמעון בן גמליאל אומר: לא כל העירות ראויות לחומה, אלא עיר הממוכה לספר - ראויה לחומה, ושאינה סמוכה לספר - אינה ראויה לחומה. ורבו: זימנין דמקדן ואחי גייסא. ילקוט שמעוני שמואל א דמו קלא, ויגדו לדוד לאמר הנה מלשתים נלחמים בקעילה. דרש רבי חסתיא דמן בריי קעילה עיר הממוכה לספר היתה והם לא באו אלא על עסקי דבן וקש דכתיב והמה ששים את הגרנות וכתיב (ושאל דוד בה' לאמר האלך והכיתי במלשתים האלה			על הגמול היא יושבת [ג].	ללא שינוי	ללא שינוי
33b	גמול יש בה ב' / מדי נה למדי נה אחרת,]				

<p>No</p> <p>המצפה, קרקוב, גלין מוס, כ' כסלו תרס"ז</p>	<p>Das Buch von den polnischen Juden, Berlin, 1916</p>	<p>התקופה, 5, תר"פ פולין אגדות מני קדם</p>	<p>כל סיפוריו ברלין 1931 פולין סיפורי אגדות</p>	<p>כל סיפוריו ת"א 1953 פולין סיפורי אגדות</p>
<p>בין מדינה זו למדינה אחרת (לנוסח המצפה בלבד) - שו"ת מהר"י בן לב חלק א סימן עד, [עם שאלה. ראובן נשא את שרה ובשעת כניסתם לחופה נשבע ראובן שלא להוציא את שרה ממדינה זו למדינה אחרת בלתי רצונה ועתה ראובן אומר שאינו יכול להתפרנס במדינה זו משאוונותיה ביוקר ששיבת הכרכים קשה ורצה לעקור דירתו ממדינה זו ורצה ללכת למדינת אחרת שמוטותיה בוזל</p> <p>שו"ת מהר"י חלק א סימן יא. ממאי דאפילו רב הונא ורב יהודה בההיא במא דמטבע ונפסל דקאמר רב הונא דנפסל היינו שפסלתו ומרש"י ז"ל שהמלך צוה שלא יצא ממדינה זו למדינה אחרת ורב יהודה אמר שפסלתו מלכות נמי היינו נסדק אלא היכי דמי נפסל שפסלתו מדינה זו ויוצאה באחרת.</p> <p>על הגבול היא יושבת (וחל מנוסח התקופה) יהושע ב' 15, ותורדם בחבל בעד החלון כי ביתה בקיר החומה ובחומה היא יושבת. (זונה)</p> <p>מ"ב ג 21, וכל מוצא שמעו כי עלו המלכים להלחם בם וצעקו מכל חגר חנה ומעלה ויעמדו על הגבול:</p>	<p>und wie gewöhnlich finden sich in ihr viele Schmuggler, die Ochsen von einem Land ins andere schmuggeln:</p>	<p>וכנהוג, כמה מעברי מבס מצוים בה, שמעברים שורים ממדינה למדינה [.]</p>	<p>וכנהוג, מבדתי מבס מצוים בה, שמעברים שורים ממדינה למדינה [.]</p>	<p>וכנהוג, מבדתי מבס מצוים בה, שמעברים שורים ממדינה למדינה</p>
<p>34</p> <p>ובלמבקה יש הרבה אנשים [מבדתי המבס], שמעברים שורים ממדינה למדינה, כלי יד עת הממונה על המבס [.]</p>	<p>יש הרבה אנשים (לנוסח המצפה בלבד) - שגרת לשון בשו"ת מבדתי (המבס לא בנוסח התקופה, שם מעברי מבס; ההתאמה הטובה ביותר עשורה בגדים לתבדיל בו את המבס, מתני דלא כר"ע; דתניא: אסור לתבדיל את המבס; מעברי מבס [לנוסח התקופה בלבד] - פוסקים טור יורה דעה סימן שא, לבלוש כלאים אפי' דרך עראי כגון סליית של קטן וגדול לובשו דרך עראי לצאת בו לשוק הלובש כלאים ואינו ממין להטאתו כגון שלובשם לתבדיל בהם המבס והוא מוכס העומד מאילו או שאין לו קצבה מותר שמעברים שו"ת)ים ממדינה למדינה מסקים ספר מהר"ל (מנהגים) הלכות מאכלות אסורות בפסח [טו], כרכום שקורין זאפרין. אמר מהר"ש דאין אוכלין אותו בפסח משום דכשפגעו בו אותו ממדינה למדינה ונשתנה מראיתו מניחין אותו על גבי שאור וחוזר למראיתו.</p> <p>הממונה על המבס (לנוסח המצפה בלבד) - פוסקים שולחן ערוך אורח חיים סימן רמד סעיף ו, יהודי הקונה מבס ומשכיר לו איי לקבל מבס בשבת, מותר אם הוא בקבולת, דהיינו שאומר לו לכשתגבה מאה דינרים אתו כל כך וכך. הנה: וכן יוכל להשכיר המבס לכל השבתות לאינו יהודי, והא"י יקח הדיווח של שבתות לעצמו, ולא חיישין שיאמרו לצורך ישראל הוא עושה, דבמקום מסדא כי האי גונא לא חשו (בית יוסף); וישראל הממונה על מטבע של מלך, דינו כדף הממונה על המבס, ואע"פ שמשמיעים קול בשבת בהכאת המטבע (הגהות מיימוני פ"ז וע"ל סי רנ"ב); מצויותם בה (וחל מנוסח התקופה) - פרשנות רש"י לבלבד נדה זב, בראייה ראשונה - שראתה המתולה או המעוברת או הזקנה לאחד שלש עונות. אבל בשנייה מטמאה מעת לעת - שררי חורה לקדמותה להיות דמים מעניים מה. (מופע ראשון במקורות)</p>	<p>מבס מצוים בה, שמעברים שורים ממדינה למדינה [.]</p>	<p>מבדתי מבס מצוים בה, שמעברים שורים ממדינה למדינה [.]</p>	<p>מבדתי מבס מצוים בה, שמעברים שורים ממדינה למדינה</p>
<p>35</p>	<p>vom Ausland ins Land des Kaisers. Gott erhalte ihn. Und in der Nacht, wenn das Leben auf dem Markt zur Ruhe gekommen ist, und keine Menschenseele mehr auf dem Markt gesehen wird.</p>	<p>ממדינת דייס"ן למדינת הקיר"ה. ובלילה, בשעה שכלתה רגל מן השוק ואין בני [אדם מצוים בשוק [.]</p>	<p>ממדינת דייס"ן למדינות הקיר"ה. ובלילה בשעה שכלתה רגל מן השוק ואין בני אדם מצוים בשוק</p>	<p>ללא שינוי</p>
<p>36</p>				<p>ללא שינוי</p>

<p>כל סיפוריו ת"א 1953 פולין סיפורי אגדות</p>	<p>כל סיפוריו ברלין 1931 פולין סיפורי אגדות</p>	<p>התקופה, 5, תר"פ פולין אגדות מני קדם</p>	<p>Das Buch von den polnischen Juden, Berlin, 1916</p>	<p>המצפה, קרקוב, גליון מיט, כ' כסלו תרס"ז</p>	<p>No</p>
<p>ללא שינוי</p>	<p>ללא שינוי</p>	<p>לילה לילה הם עושים את מעשיהם, עושים כמחשך מעשיהם, כדי שלא ירגישו בהם שומרי הגבול.</p>	<p>לילה לילה הם עושים את מעשיהם, עושים כמחשך מעשיהם, שלא ירגישו בהם המוכרנים ואנשיהם ושומרי (-) הגבול ושודדיהם.</p>	<p>זה הם עושים בלילה, בשעה שאי' בני אדם זואים ושומרי הגבול ישנים.</p>	<p>37</p>
<p>ללא שינוי</p>	<p>הג'י הם יוצאים ועוברים את הגבול וחוזרים משם, הם ושוריהם.</p>	<p>יוצאים להם המעברים ועוברים את הגבול וחוזרים משם, הם ושוריהם.</p>	<p>dann steht zu fürchten, daß er einschlafe. Rabbi Ascher- Baruch kommt aber der Gefahr zuvor und nimmt seine Kerze zwischen die Finger. Ist er auch eingenickt, ist er auch eingeschlafen – die Kerze brennt herab, schickt ihr Flämmchen auf seine Finger.</p>	<p>הם ושוריהם (החל מנוסח התקופה) על פי ברי מד 3, הבקר אור האנשים שלחו קמה חמיהם :</p>	<p>38</p>
<p>ללא שינוי</p>	<p>לילה לילה הם עושים את מעשיהם, עושים כמחשך מעשיהם, כדי שלא ירגישו בהם שומרי הגבול.</p>	<p>לילה לילה הם עושים את מעשיהם, עושים כמחשך מעשיהם, שלא ירגישו בהם המוכרנים ואנשיהם ושומרי (-) הגבול ושודדיהם.</p>	<p>Kommen die Schmuggler heraus, überschreiten die Grenze und kehren mit ihren Ochsen zurück</p>	<p>הם ושוריהם (החל מנוסח התקופה) על פי ברי מד 3, הבקר אור האנשים שלחו קמה חמיהם :</p>	<p>39</p>

ובלילה בשעה שבלטה רגל מן השוק (החל מנוסח התקופה) – מסכתות קטנות סופרים פרק כ הלכה 2, מצות הדלקתו, משתשקע החמה ועד שתכלה רגל מן השוק, ואף על פי שאין ראייה לדבר זכר לדבר, לא ימיש עמוד העץ יומם ועמוד האש לילה לפני העם. ואם הדליקו ביום, אין נאותרין ממנו, ואין מברכין עליו, שכך אמרו, אין מברכין על הגר עד שיאותרו לאורו. ואין חוששין לפתילתו להחלימו עד שיכלה. (גר חנוכה) (מופע ראשון במקורות)

רמב"ם הלכות מגילה וחנוכה פרק ד הלכה 5, זמן זה אינו מדליק, וצריך ליתן שמן בנר כדי שתהיה דולקת והולכת עד שתכלה רגל מן השוק, הדליקה וכתבה אינו זקוק להדליקה פעם אחרת, נשארה דולקת אחר שכלמה רגל מן השוק אם רצה לכבותה או לסלקה עושה. (שכלתה)

ואין בני אדם... יס... ין (החל מנוסח התקופה) – שגרת לשון במדרש
בני אדם מעיניו)ם בשוק (החל מנוסח התקופה) – פסקים בית יוסף חושן משפט סימן קטן, (יא.) שכתב ולעלמא ליוזבנו והוי כאלו לא מכרו לבני חזיר הזאת כלל דגני עלמא מעיניו)ם בשוק
ביומא דשוקא.

No	<p>המצפה, קרקוב, גליון מט, כ' כסלו תרס"ז</p>	<p>Das Buch von den polnischen Juden, Berlin, 1916</p>	<p>התקופה, 5, תר"פ פולין אגודת מני קדיש</p>	<p>כל סיפוריו ברלין 1931 פולין סיפורי אגודת</p>	<p>כל סיפוריו ת"א 1953 פולין סיפורי אגודת</p>
<p>בשעה שאין בני אדם האויס (לנוסח המצפה בלבד) – בבלי שבת קיטב, לא תשמעו אלי לקדש את יום השבת ולבלתי שאת משא וגוי בשעריה ואכלה ארמנות ירושלים ולא תכבה. מאי ולא תכבה! - אמר רב נחמן בר יצחק: בשעה שאין בני אדם מצוין לכבוהה. ילקוט שמעוני ירמיהו רמז רצט, משמיה דרב אין הדליקה מצויה אלא במקום שיש חלול שבת שנאמר ואם לא תשמעו אלי לקדש את יום השבת וגוי ונבערה) ולא תכבה, אמר ר' נחמן בר יצחק בשעה שאין בני אדם מצוים לכבוהה.</p>	<p>הם נוהגים בשורים, וסימן זה, כלומר</p>	<p>Und nur die Kerze von Rabbi Ascher-Baruch, die flackert und durch das Fenster seines Hauses schimmert, diem ihren Augen, den Weg zur Stadt zurtickzufinden.</p>	<p>דק נרו של רבי אשר [ב] ברוך [ג] שמתנוצץ מחלו 77777 מחלון בית עלייתו [ג] להם לעיני לוחות הדרך העולה העירה.</p>	<p>דק נרו של רבי אשר ברוך שמתנוצץ מחלון עלייתו להם לעינים לוחות הדרך העולה העירה.</p>	<p>לא שינוי</p>
40					
41					
42	<p>77 א' הגר המנוצץ מחלון של ר' אשר ברוך, מלמדים את הדרך העירה ל'א' י'טו'.</p>				

<p>No המצפה, קרקוב, גליון מט, כ' כסלו תרס"ז</p>	<p>Das Buch von den polnischen Juden, Berlin, 1916</p>	<p>התקופה, 5, תר"פ מולין אגודת מני קדם</p>	<p>כל סיפוריו ברלין 1931 פולין סיפורי אגדות</p>	<p>כל סיפוריו ת"א 1953 מולין סיפורי אגדות</p>
<p>אור הגז (קונס המצפה בלבד) - בבלי סנהדרין לבבד. תנו רבנן: עדק צדק תרדף - הלך אחר בית דין יפה, אחר רבי אליעזר ללוד, אחר רבן יוחנן בן זכאי לבורי חיל. תנא: קול ריחים בבורני - שבעה הבן. שבעה הבן. אור הגז בבורי חיל - משה שם משתה שם. ירושלמי כדומות פרק א דף כה עמוד ג' ה"ה, ויסמינו אף בנות ישראל קול יוצא ומלכותא שמעה ואילין מתערבין מה סימן היה לכן קול מגרוס בעיר משה שם משתה שם אור הגז כדבר חיל שבעה בן שבעה בן אף על פי שבטל השמד המנהג לא בטל (בגמרא - סימן) מדרש תהלים (בבר) מזמור כז פסוק 1, לודר ה' אורי וישעי ממי אירא. זה שאמר הכתוב והיה אור ישראל לאש וקדשו ללהבה (ישעיה יז), בנהג שבעולם אדם מוליד אור הגז בתוך פלטיין שלו, שמא יכול לומר פלוני שהוא אורחי שתמש לאורה, ופלוני שהוא שונאי אל ישתמש לאורה, אלא הכל משתמשין לאורה. מציץ מחלולו (לנוסח המצפה בלבד) - על פי שיר השירים ב' 9, דומה דודו לכבי או לעפר האילים הנה זה עומד אחר כתלנו משגיח מן החלונות מעץ מן החרכים: להם לעינים לנחותם הדרך (החל מנוסח התקופה) - במד' י' 31, ויאמר אל נא תעזב אתנו כי על כן ידעת חנתנו במדבר והיית לנו לעינים: (ויתר) שמות יג 21, וידוד הלך לפניהם יומם בעמוד ענן למתם הדרך ולילה בעמוד אש להאיר להם ללכת יומם ולילה: אולם ההתאמה הטובה ביותר נמצאת בשו"ת מהר"י"ט חלק ב' י"ד סימן יח, באהבת ה' את העדה עם בחר ה' לשכנו וכנה אשר נטעה ימינו שלחן אליהם למיחה לפניהם למתם הדרך והיית להם לעינים שמא לבי ויגל כבודי בשבתך לכסא כבוד על התורה ועמדי והודעת להם את הדרך ילכו בה אף אמנם כי נמצאו דברך לי ואוככם הגדלת השמת: הדרך העולה (החל מנוסח התקופה) - פרשנות רש"י למדבר יד 40, אל ראש החר - והוא הדרך העולה לארץ ישראל:</p>				
<p>43</p>	<p>התורה הזאת גדולה היא, אין לה גבול. לילה לילה, כל הלילה, יושב רבי אשר ברוך על התורה, ועל העבודה, והוא הדרך העולה לארץ ישראל:</p>			
<p>אין לה גבול (החל מנוסח התקופה) - שגרת לשון בשו"ת, (ראוין לה גבול לילי לילה כל הלילה (החל מנוסח התקופה) - ראה שורה 25 לעיל על התורה ועל העבודה (לנוסח התקופה בלבד) - ראה שורה 18 לעיל</p>				
<p>44</p>	<p>לא יתן שנה לעיני (לנוסח התקופה בלבד) - על פי תהי' קלב' 4, אם אתן שנת לעיני לעממי תנומה: ועוסק בדברי תורה - בבלי ברכות ג/ב, רבי יורא אמר: עד חצות לילה היה מתנמנם כסוס. מכאן ואילך היה מתגבר כארי. רב אשי אמר: עד חצות לילה היה עוסק בדברי תורה, מכאן ואילך בשירות ותשבחות. (דוד) ירושלמי שבת פרק טו דף טו עמוד א' ה"ה, רבי חיאי בר בא לא ניתנו שבתות וימים טובים אלא לעוסק בןן דברי תורה מתניתא מסיקתא בןן לדין בינן כיצד הוא עושה או יושב ואוכל או יושב ועוסק בדברי תורה כתוב אחד אומר שבת הוא לה' וכתוב אחר אומר עצרת לה' אלהיך הא כיצד תן חלק לתלמוד תורה וחלק לאוכל ולשתות אמר רבי אבהו שבת לה' (עוסק) מדרש משלי (בבר) פרעה ח פסוק 7, כי אמת יהנה חכמי. לאדם שיושב ועוסק בדברי תורה, אבל כשאדם מטה אורו ושפתיו בדברי לצנות מיד ותועבת שפתי רעו. (עוסק) לאור החר (בנוסחים המאוחרים) - ראה שורה 25 לעיל</p>			
<p>45</p>	<p>אך גם יצר לב האדם לא ישוב לעולם (.) רחבה מני שאול חמדת הקנינים המזמים</p>			
<p>אך גם יצר לב האדם לא ישוב לעולם (.) רחבה מני שאול חמדת הקנינים המזמים (.)</p>				

<p>כל סיפוריו ת"א 1953 פולין סיפורי אגדות</p>	<p>כל סיפוריו ברלין 1931 פולין סיפורי אגדות</p>	<p>התקופה, 5, תר"פ פולין אגדות מני קדם</p>	<p>Das Buch von den polnischen Juden, Berlin, 1916</p>	<p>המצפה, קרקוב, גליון מט, כ' כסלו תרס"ז</p>	<p>No</p>
<p>יצר לב האדם לא ישבות (החל מנוסח התקופה) - ברי' ח' 22-21, וירח יחוד את ריח הניחה ויאמר יחוד אל לבו לא אסף לקבל עוד את האדמה בעבור האדם כי יצר לב האדם רע מנעריו ולא אסף עוד להכות את כל חי כאשר עשיתי: עד כל ימי הארץ זרע וקציר וקר וחם וקיץ וחורף ויום ולילה לא ישבתו: רחבה מני שאול - איוב יא 8-9, נבחה שמעם מה תפגע עמך. משאל מה תדע: ארכה מאריך מדה דחמה מעי ים: הקניינים המדומים (החל מנוסח התקופה) - שגרת לשון בפרשנות רבני' לתנ"ך (משל, איוב), בקניינים המדומים</p>					
<p>46</p>	<p>So bringt er die Nacht zu, und das ist ihre nächtliche Beschäftigung.</p>	<p>ולילה לילה כל [.] כל ל' לילה [.] יוצאים מעברי' מנסו [.] ועברים את הגבול ומנהיגים את הבהמות.</p>	<p>ולילה לילה כל הל' לילה יוצאים המבריחים ועברים את הגבול ומנהיגים את הבהמות.</p>	<p>ולילה לילה (כל [הלילה]) (החל מנוסח התקופה) - ראה שורה 25 לעיל מעברי' מכס (לנוסח התקופה בלבד) - ראה שורה 34 לעיל</p>	<p>46</p>
<p>47</p>	<p>So ging es viele Jahre hindurch:</p>	<p>כך נהוג מכמה שנים.</p>	<p>So ging es viele Jahre hindurch:</p>	<p>כך נהוג מנמה שנים (לנוסח התקופה בלבד) - שווית מהרש"ם חלק ו סימן קו, ומתי' הציע השאלה בשנינו והוא כי ש' און מנהג לקנות בחתימה' מצות דרך מיי"מ רק שמכבדים אתיו בחמורה כפי תהג מכמה שנים שנתנו זה כור חטים וכן עתה עשו לו מי שביד' וכי' בעבור שיתו כור חטים.</p>	<p>47</p>
<p>48</p>	<p>הוא מעריב והם מעריכים.</p>	<p>ללא שינוי</p>	<p>ללא שינוי</p>	<p>הוא מעריב והם מעריבים (החל מנוסח התקופה) - על פי כבלי ברכות כחב, ביצאתו מהו אומר: מודה אני לפניך ה' אלהי ששמת חלקי מיושבי בית המדרש ולא שמת חלקי מיושבי קרנות. שאני משפ' ס' מהם משפ' מ' - אני משנים לדברי תורה והם משבימים לדברים בטלים, אני עמל (הם עמלים - אני עמל ומקבל שכר והם עמלים ואינם מקבלים שכר, אני רץ והם רצים - אני רץ לחיי העולם הבא והם רצים לכאר שחת. ודמיון צלילי מסוים בבבלי עירובין נ"טג, אמר רב: סולם תורת פתח עליו, ותורת מחיצה עליו, ותורת מחיצה עליו, כדאמרן, תורת פתח עליו - בסולם שבין שתי חצירות, רצו - אחד מערב, רצו - שנים מערבין.</p>	<p>48</p>
<p>49</p>	<p>Ist es dunkel,</p>	<p>החשיך היום [.]</p>	<p>החשיך היום</p>	<p>החשיך, קרקוב, גליון מט, כ' כסלו תרס"ז</p>	<p>49</p>
<p>החשיך היום (החל מנוסח התקופה) - רד"ק לתנ"ך עמוד ה' 8, והפך לבקב צלמות - בנימי הקיץ הופך החושך לאור שהימים ארוכים והלילות קצרים ובימי החורף כהפך כיהחשיך היום ושמו לילה שהלילות ארוכים והימים קצרים וכל זה ההפך הוא קיום העולם ותקונו, וכך קורא למי הים שהם מקומים ומעלה אותם נעמים ושופכים על פני הארץ להשקותה והם מתוקים, הנה הוא הופך הדברים לטוב העולם ולא זכרתם אותו ואתם חופכים משפטיו הטובים לרעה: וכן שגרת לשון בשו"ת</p>					
<p>50</p>	<p>קם רבי אשר ברוך משנה חטופה של צהרים [.]</p>	<p>קם רבי אשר ברוך משנה חטופה של צהרים</p>	<p>קם רבי אשר ברוך משנה חטופה של צהרים</p>	<p>קם רבי אשר ברוך משנה חטופה של צהרים</p>	<p>50</p>

<p>כל סיפוריו ת"א 1953 פולין סיפורי אגדות</p>	<p>כל סיפוריו ברלין 1931 פולין סיפורי אגדות</p>	<p>התקופה, 5, תר"פ פולין אגדות מני קדם</p>	<p>Das Buch von den polnischen Juden, Berlin, 1916</p>	<p>המצפה, קרקוב, גליון מס', כ" כסלו תרס"ז</p>	<p>No</p>
<p>משל(נה חטופה של צהרים (החל מנוסח התקופה) – על פי משנה אבות פרק ג משנה 10, הוא היה אומר כל שרחה הבריות נוחה הימנו רוח המקום נוחה הימנו וכל שאין רוח הבריות נוחה הימנו אין רוח המקום נוחה הימנו רבי דוסא בן דרכינס אומר שיש של שחרית ויין של צהרים וישית ילדים וישבת בני כנסיות של עמי הארץ מוציאים את האדם מן העולם : (מופץ ראשון במקורות)</p>					
<p>ללא שינוי</p>	<p>והולך לבית הכנסת ומתפלל מנחה ומערב: סיים תפילתו חוזר לביתו, טועם קמעה 7 שותה קמעה</p>	<p>הולך לבית [-] הכנסת ומתפלל מנחה ומערב: גמר תפילתו, חוזר לביתו, טועם קמעה, שותה קמעה, [</p>	<p>gelt <i>Rabbi Ascher-Baruch</i> ins Gotteshaus zum Minchah- und Mariwgebet. Hat er sein Gebet beendet, geht er nach Hause. Ißt einen Bissen, trinkt einen Schluck.</p>	<p>51</p>	
<p>כדי לחזק גופו לתורה</p>	<p>להשלים מאה ברכות כ"ז ו לחזק גופו לתורה</p>	<p>להשלים מאה ברכות כ"ז ו לחזק לבו לתורה, [</p>	<p><i>um die hundert vorgeschriebenen Segenssprüche voll zu machen und sich für die Thora zu stärken.</i></p>	<p>52</p>	
<p>לחשלים מאה ברכות ביום (בנוסחים התקופה, 1931) מסקים טור אורח חיים סימן מן, ולא היו יודעים על מה היו מתים עד שחקר והבין ברוח הקודש ותקן להם לשראל ק' ברכות וע"כ תקנו חכמים י"א אל הברכות סדר העולם והנהגתו להשלים ק' ברכות בכליום וצריך כל אדם ליהרה בהם והפוחת אל יפחות והמוסיף יוסיף על כל ברמה וברכה שנתקנה לו שריות מן השמים סימן יב (קודם הטור), והשיבו: אל תבזו כי זקנה אדם (משלי כ"ג כב), ומונג אבותך תקח בידך, 4/רחא"פ עיין ביצה ד' כ"ב כי תחילת תקנת אלה הברכות היתה להשלים מאה ברכות בכליום, (מאה) ולחזק לבנהגופו לתורה (החל מנוסח התקופה, ושם לגו: בנוסחים המאוחרים גופו) – מסקים קיצור שולחן ערוך סימן ח סעיף ג, יש אומרים שאפילו אם קם בחצות הלילה, אסור לו לטעום קודם שיתפלל, וכן נכון להחמיר, אך אם הלשגו, מותר לו לאכול ולשתות איה דבר, לחזק גופו לתורה.</p>					
<p>ללא שינוי</p>	<p>ועולה לעלייתו ומקנה שתי</p>	<p>מקנה שתי עיניו במטלות הרשנה ועולה לעלייתו, [</p>	<p>מקנה שתי עיניו במטלות הרשנה ועולה לעלייתו, [</p>	<p>53</p>	
<p>(1) מקנה שתי עיניו (החל מנוסח התקופה) – מסקים ספר מהרי"ל (מנהגים) הלכות שמחת כד, ושאלו אם תחזור בת המות לעיר בעיילת סנדל כי היה מטונף ממי גשמים, ולא רצה להתיך רק תלך יחף, ובבואו לחצר ב"ה ונטלו שנית, היה הרב מקנה גסעיני באצבעותיו כבראשונה. (מנהג קבורה) משנה בברכות פרק ז משנה 3, החרום פסול איהו חרום הכוחלשתי עיניו כאחת שתי עיניו למעלה ושתי עיניו למטה עיני אחת למעלה ועינו אחת למטה רואה את החרד ואת העליה כאחת סכי שמש זוגדים והצירן וששתי ריסי עיניו פסול מפני מראית העין: תוספתא נדה (אוקראינד) פרק ד הלכה 10, הטיבור חיבור באדם עד טפח ליטמא ולטמא אבל בבמה חביר עור היוצא מעור פניו של אדם בין חי בין מת הרי זה טהור ומותר בתנאה ואיהו שפיר מרקם היה אבא שאול אמר תחלת ברייתו ברשששתי עיניו כשתי טיפיו של זבוב שני חוסמי כשני טיפיו של זבוב פי מתוח כשעורה וגוייתו כעדשה ואם היתה נקבה גוייתה כשעורה לארכה פיתוח ידים ורגלים אין לו ועליו מפרש בקבלה הלא כתב תתיכני וגו עור וכשר תלבישני וגו (מופצים ראשונים במקורות)</p>					

No	<p>המצפה, קרקוב, גליץ מט', כ' כסלו תרס"ז</p>	<p>Das Buch von den polnischen Juden, Berlin, 1916</p>	<p>התקופה, 5 תר"פ פולין אגדות מני קדם</p>	<p>כל סיפוריו ברלין 1931 פולין סיפורי אגדות</p>	<p>כל סיפוריו ת"א 1953 פולין סיפורי אגדות</p>
54		<p>und sein Weib bringt ihm in seine Kammer einen 'lopf voll Kerzen, um ihm die Nacht zu erhellen für das Studium der Lehre Gottes, gelobt sei er.</p>	<p>ואשתו מעלה לפניו קב נרות להאיר לו הלילה לתורתו ית'.</p>	<p>ואשתו מביאה לו קב נרות להאיר לו הלילה לתורתו יתברך</p>	<p>ואשתו מביאה לו קב נרות להאיר לו הלילה לתורתו יתברך</p>
	<p>ואשתו מביאה לו (בנוסחים המאוחרים) - קטנות אבות דרבי נתן נוסחא א פדק ח, שוב מעשה בריכה אחת שנעשית והלכו אחריה שני חסידים לפדותה ונתפס אחד מהם לשום לסטים וחכשוהו בבית האסורין. בכל ויום ויום היתה אשתו מביאה לו לחם ואים.</p>				
55		<p>Und in der gleichen Stunde gehen die Schmuggler und teilen sich in Gruppen und Abteilungen.</p>	<p>באותה שעה יוצאים מעבירי-מכס [1] מתחלקים כתות כתות, חברות חברות [2].</p>	<p>באותה שעה מתכנסים כל-מכס [1] ויוצאים</p>	<p>ללא שינוי</p>
	<p>מעבירי מכס (לנוסח התקופה בלבד), מכריחי מכס (בנוסחים המאוחרים) - ראה שורה 34 לעיל</p>				
56	<p>כתות כתות תמורת תמורת (החל מנוסח התקופה) - שגרת לשון במדרש: אוצר המדרשים (איזנשטיין), ילקוט שמעוני</p>	<p>Die einen gehen zu den Grenzwachern und leeren mit ihnen ein Gläschen, um sie in den Schlaf zu trinken.</p>	<p>הללו הולכים אל שוטרי הגבול [1] לשתות עמהם כוס יין שרוף ולהביא אותם מתוך שתיה לדידי שנה [2]</p>	<p>מהם הולכים אל שוטרי הגבול ושותים עמהם יין ששתיה מביאה לדידי שינה</p>	<p>ללא שינוי</p>
57		<p>und die anderen gehen nach Hause</p>	<p>והללו הולכים לבתיהם</p>	<p>ומהם</p>	<p>ומהם</p>

No	המצפה, קרקוב, גליון מי, כ' כסלו תרס"ז	Das Buch von den polnischen Juden, Berlin, 1916	התקופה, 5, תר"פ פולין אודות מני קדם	כל סיפוריו בדליון 1931 פולין סיפורי אודות	כל סיפוריו ת"א 1953 פולין סיפורי אודות
הללו הולכים (...)	<p>והללו הולכים (לנוסח התקופה בלבד) – על פי ככלי שבת פירש, ולקטבלו בצפרא דשבתא, ולקבלו תורה בצפרא דשבתא – אמר רבי יצחק: שלא יהא הללו הולכין לקבל תורה, והללו הולכין לטבילה.</p> <p>בבלי יומא סט"א, והודיעו את שמעון הצדיק, מה עשה? לבש בגדי כהונה, ונתעטף בבגדי כהונה, ומיקרי ישראל עמו, ואמרוקת של אור בידיתו, וכל הלילה הללו הולכים מצד זה והללו הולכים מצד זה עד שעלה עמוד השחר. כיון שעלה עמוד השחר אמר להם: מי הללו אמרו לו: יהודים שמרדו כך. כיון שהגיע לאנטיסטים: דחה חמה, (לילה)</p> <p>מהם הולכים (...) (ומהם (בנוסחים המאוחרים) – על פי מדרש מסיקתא רבתי (איש שלום) פרשה י' כעז שצעים סנהדרין היו יושבים בה וכוון שהיו מבקשים לילך ולאכול לא היו כולחם נפנים כאחד אלא <u>מהם הולכים</u> ואוכלין <u>מהם</u> היו משתמרים עד שיהיו אותם באים ואח"כ היו הולכים ולא חסרה (מקצת) [מנונים] חסר מעשרים ושלושה.</p> <p>לשנות עמהם (לנוסח התקופה בלבד) – רמב"ם הלכות נאכלות אסורות פרק ז הלכה 9, ויש שם דברים אחרים אסרו אותן חכמים ואצ"פ שאין לאיסורן עיקר מן התורה גזרן עליהן כדי להתרחק מן העכו"ם עד שלא יתערבו בהן ישראל ויבאו ליהו חנות, ואלו הן: אסור לשנות עמין ואפילו במקום שאין לחוש לראשון במקורות) (לחוש לגיעוליהן) (חופץ ראשון במקורות)</p> <p>שהשתיה מביאה ליהו שינה (בנוסח המאוחרים) -- על פי משה כתובות פרק ה משנה 5, אלו מלאכות שהאשה עושה לבעלה וכוונתן ואופה ומכבסת מביטלת ומניקה את בנה נוצעת לו המטה ועושה בצמר הכניסה לו שפחה אחת ולא אופה ולא מכבסת שתיים אינה מביטלת ואינה מניקה את בנה שלש אינה מצעת לו המטה ואינה עושה בצמר ארבעה יושבת בקתדרה רבי אליעזר אומר אפילו הכניסה לו מאה שפחות כופה לעשות בצמר <u>ששתיה מביאה ליהו שינה</u> רבן דבן שמעון בן גמליאל אומר אף המדין את אשתו מלעשות מלאכה, ויציא ויתן כחובתה <u>שהשתיה מביאה ליהו שינה</u> (חופץ ראשון במקורות)</p> <p>הולכים לבתיהם (לנוסח התקופה בלבד) – מדרש דברים רבה (ליברמן) פרשת עקב, למך ששכר פועלים אמי אם אני נותן להם שכרן עשיו חס אוכלין אותו והולכין לבתיהם ריקים, אלא יגללו עמי לשעה, ובאחרונה הן הולכין לבתיהם מצודדין, כך הרשעים נטלון שכרן עניהי, לעתיד לבוא יהיו אמי לתן הדין הוא מעלכתם, ועם מי עבדתם ומי בעל מלאכתכם.</p>				
58		und unwickeln ihre Füße mit Stroh und Lumpen und streichen ihr Brot mit Knoblauch, um sich die Eingeweide zu erwärmen	וכורכים רגליהם בקש ובסמרטוטים וש"פ / את פתם בשום, שי חתמתו מעי הם ה)	כורכים רגליהם בקש ובסמרטוטים וש"פ / את פתם בשום שהשום משחי / את המעיי	כורכים רגליהם בקש ובסמרטוטים
שהשום משחי את המעיים (בנוסחים המאוחרים) – על פי פרשת רש"י באי קמא פ"א, פשתן - מחמם את הגוף.					
59		und gehen an die Arbeit. So ging es viele Jahre hindurch.	ויצאים לעבודתם. כך היה נהג כמה שנים.	ויצאים לעבודתם. כך נהג מכמה שנים.	ויצאים לעבודתם. כך נהג מכמה שנים.
כך היה הנהג כמה שנים (לנוסח התקופה בלבד) – שו"ת מהרי"ט חלק ב-אה"ע סימן ב, ואפשר שלא נתפשט המנהג אלא מאליו עשט מעט כשחובי עבדים ולא היה אז מפי' חומש ושנינו שער המניות לא היה עבר כי"כ פרטי מבעות דהשתא וכך היה הנהג נהג והנהגות נתפשטו לכוונות הנלע"ד כתבתי יוסף בכמה"ר משט מטרנאני זלה"ה. (חופץ ראשון) <p>שו"ת צדקה ונשפט חלק ח"י"מ סימן א, ובכל המקומות ששמענו וראינו שיש להם דין קמעי, דן הוא לבדו ובעני" אדם צובא, היה זן הרב לבדו ובנו היום ג"כ דן לבדו והאת למדינה זו כל היה הנהג נהג ומה שאומרים שהיה הגבאי יושב עמו שער עזי וזכי הנבא דין הוא ועוד וכו' כל היום היה עמו שער דוקא בבוסק היה קורא שם מאמר (התאמה מדויקת)</p> <p>שו"ת מהרי"ט מרוטנברג חלק ד (זמנס פראג) סימן קלא, ובכתי"י פארמא נשפט כל זה+ אלופי מהר אנדרוס אשר שאלת מעניי המס שחורגלו החודי"י בכל מלכות המלך לתת % מס % בשותפות וכן נהג כמה שנים והנה נהג המלך אח"כ קצת מלכות לבנו מעכשיו ואינו לוקח מס מן היהודי חדרים בעיירות של בנו והמלך אמר אין לי כלום עם אלו כי של בני הם. (כמה שנים) כך נהג מכמה שנים (בנוסחים המאוחרים) – ראה שורה 47 לעיל</p>					

<p>60 והלכו גוים רבים לאורו.</p>	<p>המצפה, קרקוב, גלין מיט, כ' כסלו תרס"ז</p>	<p>Das Buch von dem polnischen Juden, Berlin, 1916</p>	<p>התקופה, 5, תר"פ פולין אגדות מני קדם</p>	<p>כל סיפוריו ברלין 1931 פולין סיפורי אגדות</p>	<p>כל סיפוריו ת"א 1953 פולין סיפורי אגדות</p>	<p>No.</p>
<p>הלכו גוים רבים לאורו (לנוסח המצפה בלבד) - על פי יש"ס, 3, והלכו גוים לאורך ומלכים לגנה זרחן: מיכה ד, והלכו גוים רבים זאמרו לנו ועלה אל הר יודו ואל בית אלהי יעקב ויראו מדרכיו ונלכה בארחתיו כי מציון תצא תורה ודבר יחד מירושלים: אולי גם איוב כט, 3, בהלכו גוים עלי ראשי לאורו אך השן: (לאורו)</p>						
<p>61 ר' אשר ברוך זקן מא בימים, תש"ז כ"ח, זקן על '9</p>	<p>Rabbi Ascher-Baruch altert, seine Thora aber verläßt er nicht.</p>	<p>רבי אשר (-) ברוך הזקין, תורתו לא הזניח.</p>	<p>רבי אשר ברוך הזקין, תורתו לא הזניח.</p>	<p>ללא שינוי</p>	<p>ללא שינוי</p>	<p>61</p>
<p>זקן בא בימים (לנוסח המצפה בלבד) - שגרת לשון בתנ"ך (בראשית - אברהם. יהושע - יהושע, מיא - דוד) תש"ז כ"ח (לנוסח המצפה בלבד) - מדרש אצר המדרשים (אייזנשטיין) עמוד תקפ"ק א. והיאך הוא המות הזה. אמר ר' יששעאל בנוף הזה יש בו מלכים: הם והלובן ומרה האדומה ומרה השחורה, וכיון שאדם נעשה דולת'ש כח' דמו פשתנה ופניו מריקות ואחד מהמלכים מתגבר או מתחטר. אינו מבטל למעו (לנוסח המצפה בלבד) - שו"ת הרא"ש כלל טו סימן י, וזקן זהו שקנה חכמה, והיינו ת"ח שתורתו אומנותו, והיינו שקננו עתים לתורה ואינו מבטל למעו אלא בשביל מונותיו, כי אי אפשר לו למעוד בלא מונות; כי אם אין קמח אין תורה, וכל תורה שאין עמה מלאכה סופה בטלה וגוררת עון.</p>						
<p>62 ר' אשר ברוך חולה, מיושע מש לו והוא חש צער ויסורים ואינו בטל מלמודו</p>						<p>62</p>
<p>מיושע יש לו והוא חש צער ויסורים (לנוסח המצפה בלבד) - שו"ת חוות יאיר סימן סה, אותו חסיד לבנו (סיח"ס תרני"ח) שילין כעסו ומעשה שהיה ולענין ז"ש אויל ביום יודע כעסו מש"כ בחבלה מרובה אפשר לומר כל זמן שחייתו המכה יש לו צער ויסורים יחס לבנו מקרי דוגמא דזואל דחם ומי"מ צ"ע דיעל גואל דחם חרצה שאני מש"כ חבלה דחדר וברי דמים הייב לו רק דק"ל בס"י תכ"ב שצ"כ לבקש ממנו</p>						
<p>63 והוא מתנהג כמאז.</p>	<p>Wie seine Kraft einstens war, also ist sie auch jetzt.</p>	<p>כחן אז כחן עתה.</p>	<p>ללא שינוי</p>	<p>ללא שינוי</p>	<p>ללא שינוי</p>	<p>63</p>
<p>כחן אז כחן עתה (הרל מנוסח התקופה) - שגרת לשון בשו"ת אולם נראה שהמקור נמצא בתנ"ך, יהושע ד' 11, עודני היס חזק כאשר ביום שלח אותי משה אומני כחתי'א ומתעמתה למלחמה ולצאת ולבוא:</p>						
<p>64</p>		<p>לא איברי לילה אלא לגירסא.</p>	<p>לא איברי לילה אלא לגירסא.</p>	<p>ללא שינוי</p>	<p>ללא שינוי</p>	<p>64</p>
<p>לא איברי לילה לילה אלא לגירסא - ראה שורה 1 לעיל</p>						
<p>65</p>	<p>Eigentlich ist doch eine kleine Änderung eingetreten. Seine Frau hat begonnen, ausschließlic</p>	<p>לכאורה מקצת שינוי נעשה ג, שהתחילה אשתו חזרת אהל נרות צנומים זק"א.</p>	<p>לכאורה מקצת שינוי נעשה שמוציאה ל' אשתו נרות דקים.</p>	<p>ללא שינוי</p>	<p>ללא שינוי</p>	<p>65</p>

<p>No המצפה, קרקוב, גלין מט, כ' כסלו תרס"ז</p>	<p>Das Buch von den polnischen Juden, Berlin, 1916</p>	<p>התקופה, 5, תר"פ פולין אגדות מני קדם</p>	<p>כל סיפוריו ברלין 1931 פולין סיפורי אגדות</p>	<p>כל סיפוריו ת"א 1953 פולין סיפורי אגדות</p>
<p>אשתו חיות אחת (לנוסח התקופה בלבד) - מדרש ספרי דאגדתא על אסתר - מדרש פנים אחרים (בובי) נוסח ב פרשה ה, ויבא את אהביו אחד אומר לחבירו מנמלת העגלה, שלי ענך היום, ושלי עמי למחר. וכן אמר שמשון לפלשתים, לולא חרשםם בעגלת (שופטים יז יח), אף אשת המן היתה חזרת אמת אהביה, שכן הוא אומר ויבא את אהביו ואת זרע אשתו, וכת קול יוצאת וצווחה מה בידך הגדולה הזאת, למחר אותו האיש יהיה נעלב.</p>	<p>66 Denn sie sagte: Meinem Ascher- Baruch, leben soll er, sind die Hände vom Alter schwer geworden, und seine Finger zittern. Vielleicht können sie die dicken Kerzen nicht mehr halten.</p>	<p>אמרה [.] אשר-ברוך שלינך [.] יחיתך [.] ידיו כבדו מזוקן, אצבעותיו התחילו מרטטות [.] שמה אינן סובלות את הנרות הגסים [.]</p>	<p>אמרה אשתו של דבי אשך 77777 אשר ברוך שלי יחיה ידיו כבדו מזוקן, אצבעותיו התחילו מרתטות שמה אינן סובלות נרות גסים [.]</p>	<p>אמרה אשתו של דבי אשך 77777 אשר ברוך שלי יחיה ידיו כבדו מזוקן, אצבעותיו התחילו מרתטות שמה אינן סובלות נרות גסים [.]</p>
<p>כבדו מזוקן - בר מה 10, ועיני ישראל כבדו מזוקן לא יוכל לראות רגע אתם אליו ותשק להם ויתבק להם : ידיו (...) מרתטות (בנוסחים המאוחרים - מרטטות) - עינית יודע ביהודה מהזורה קמא-אוי"ח סימן ה, ועל דבר הבקו שד"ג מרתמות נאני יכול להגביה ידיו, אם יכול לישא כפיו בלא נשיאת כפיים. הנה מתחילה אני אומר אם מנוג מקומו שהכתמים אינם מבגסים ידיום תחת העלית.</p>	<p>67 - Aber sonst hat sich nichts geändert. - Rabbi Ascher-Baruch ist Rabbi Ascher-Baruch und Licht ist Licht. Und wie es früher leuchtete, leuchtet es auch jetzt.</p>	<p>אבל בעצם אין שינוי. רבי אשר [.] ברוך הוא רבי אשר-ברוך והאור [.] אור [.] כשם שהיה מאיר והולך על עכשיו 77777 וכך היהו הולך ומאיר עכשיו 77777 .</p>	<p>אבל בעצם אין שינוי. רבי אשר ברוך הוא רבי אשר ברוך והאור 77777 אור [.] כשם שהיה מאיר והולך כך הוא הולך ומאיר.</p>	<p>ללא שינוי</p>
<p>והאור (הוא) אור (החל מנוסח התקופה, ובו התחמרה הטובה ביותר) - על פי שי"א א 24, ותעלה עמה כאשר נמלטו בפרים שלמה ואיפה אחת קמח ונבל יין והבאהו בית יוד של זקנאנע נע : (שנואק) (1) כשם שהיה... 77... (החל מנוסח התקופה) - שנת לשון בירושלמי, מדרשי הלכה, מדרשי אגדה מאיר והולך (החל מנוסח התקופה) - פרשות מוגדות דוד איוב לא 26, אם אראה - האם כאשר ראיתי אור השמש אשר יזהיר ביתו שני שנחלה זורבל פחת יהודה ולא מלך והיו משועבדים לפרס הולך ומאיר (החל מנוסח התקופה) - פרשות רש"י שיר השירים ז 10, כמו שחי - הולך ומאיר מעט מעט כך היו ישראל בבית שני שנחלה זורבל פחת יהודה ולא מלך והיו משועבדים לפרס ולכן ואחר כך נצחוס בית השמונאי ונעשו מלכים :</p>	<p>68 Nacht für Nacht sitzt er beim Licht der Kerze, sitzt die ganze Nacht und lemt.</p>	<p>לילה לילה, כל הלילה (החל מנוסח התקופה) - ראה שורה 25 לעיל</p>	<p>הוא יושב ולומד (לנוסח התקופה בלבד) - מדרש אוצר המדרשים (אייזנשטיין) עמ שי"א נא, מעשה באדם אחד שהיה עני מאד והיו לו בנים ובנות הרבה ולא היה לו שום דבר בעולם לפרנסתו, הוא היה תמיד יושב ולומד בבית המדרש ומימיו לא הלך חוץ לעירו, יום אחד באה אשתו לפניו ואמרה לו אזוני עד מאני יהיה זה לנו למוקש כי אין אתה רוצה לילך אנה ואנה לבקש</p>	

<p>כל סיפוריו ת"א 1953 פולין סיפורי אגדות</p>	<p>כל סיפוריו ברלין 1931 פולין סיפורי אגדות</p>	<p>התקופה, 5, תר"פ פולין אגדות מני קדם</p>	<p>Das Buch von den polnischen Juden, Berlin, 1916</p>	<p>No</p>
<p>ללא שינוי</p>	<p>ועברי הגבול עוברים את הגבול / משתק'ם את שולמ'י הגבול / ועוברים את חוזרים לעיר ומנהיגים שוריהם לאור.</p>	<p>ועברי גבול עושים את מעשיהם [:] משתק'ם לכאורה את שולמ'י חוזרים להם לעיר ומנהיגים שוריהם לאור.</p>	<p>Und die Schmuggler tun ihr Werk: sie gehen über die Grenze, kehren zurück und führen ihre Ochsen, sich nach dem Lichte richtend.</p>	<p>69</p>
<p>ללא שינוי</p>	<p>אך לא לעולם חוסן [.] פקודת כל האדם יפקד על כל אדם וכמות כל האדם מת גם רבי אשר ברך. רבי אשר ברך מת ושבק חיים לכל חי.</p>	<p>אך לא לעולם חוסן [.] פקודת כל האדם יפקד על כל אדם [.] וכמות כל האדם מת גם רבי אשר [.] ברך. רבי אשר ברך מת ושבק חיים לכל חי [.]</p>	<p>Aber nicht ewig währt die Kraft! Wie alle Menschen heimgesucht werden, wird auch Rabbi Ascher-Baruch heimgesucht, und wie alle Menschen sterben, ist auch er gestorben. Rabbi Ascher-Baruch starb, alt und lebenssatt.</p>	<p>70</p>
<p>ללא שינוי</p>	<p>לילה לילה כל לילה היה יושב ועסק בתורה. לא פסק פומיה מגירסתא [.] לא פסק פומיה עד יום מותו.</p>	<p>לילה לילה כל לילה היה יושב ועסק בתורה. לא פסק פומיה מגירסתא [.] לא פסק פומיה עד יום מותו.</p>	<p>Nacht für Nacht hatte er gessen. die ganze Nacht hatte er gessen und gelernt. Sein Mund hatte nicht aufgehört zu lernen bis zum Tage des Sterbens.</p>	<p>71</p>
<p>כל סיפורי ת"א 1953 פולין סיפורי אגדות</p>	<p>כל סיפוריו ברלין 1931 פולין סיפורי אגדות</p>	<p>התקופה, 5, תר"פ פולין אגדות מני קדם</p>	<p>Das Buch von den polnischen Juden, Berlin, 1916</p>	<p>No</p>
<p>ללא שינוי</p>	<p>לילה לילה כל לילה היה יושב ועסק בתורה. לא פסק פומיה מגירסתא [.] לא פסק פומיה עד יום מותו.</p>	<p>לילה לילה כל לילה היה יושב ועסק בתורה. לא פסק פומיה מגירסתא [.] לא פסק פומיה עד יום מותו.</p>	<p>Nacht für Nacht hatte er gessen. die ganze Nacht hatte er gessen und gelernt. Sein Mund hatte nicht aufgehört zu lernen bis zum Tage des Sterbens.</p>	<p>71</p>
<p>ללא שינוי</p>	<p>לילה לילה כל לילה היה יושב ועסק בתורה. לא פסק פומיה מגירסתא [.] לא פסק פומיה עד יום מותו.</p>	<p>לילה לילה כל לילה היה יושב ועסק בתורה. לא פסק פומיה מגירסתא [.] לא פסק פומיה עד יום מותו.</p>	<p>Nacht für Nacht hatte er gessen. die ganze Nacht hatte er gessen und gelernt. Sein Mund hatte nicht aufgehört zu lernen bis zum Tage des Sterbens.</p>	<p>71</p>

עוברי על גבול (החל מנוסח התקופה) - בבלי סנהדרין קד"ב, א"כ"א א' - לא אליכם כל עברי דוד, אמר רבא אמר רבי יוחנן: מכאן לקובלנא מן התורה. כל עברי דוד אמר רב עמרם אמר רב: עשאוני מעברי על דת, דאילו בסדום כתיב + בראשית י"ט + והי המטיף על סדום, נאילו בירושלים כתיב + איכה א' + מחרום שלח אש בעצמתי וירדנה וגו' פרשת רש"י לתני' איכה א' 12, לא אליכם - לא תהא כזרה הזאת עוד לכלענתי על דת אמרו חכמים מכאן לקובלנא מן התורה ראו מה עשה לי הביטו וראו וגומר:

לא לעולם חוסן (החל מנוסח התקופה) - משלי כו 24, כילא לעולם חסן ואם נור לור >דור< ודור: פקודת כל האדם יפקד על כל אדם וכמות כל האדם יפקד על כל אדם (החל מנוסח התקופה) - במד טו 29, אם כמות כל האדם שתון אלה ופקדת כל האדם יפקד על יוםם לא חוד שלחני: (במשה על קרח ועדתו) מת ושבק חיים לכל חי (החל מנוסח התקופה) - שו"ת בי"ח (שנתו) סימן ע, וזה הלשון העדות שנתקבל בני חרב מוהר"ר מן אבי"ד דק"ק ווינא: העיד כמד וואלף בר שמעון מק"ק פישכט ממדינת שוואבין שאביו שמעון הנ"ל מת ושבק חיים לכל ישראל בערב ר"ח כסלו שצ"ד (מת ושבק חיים לכל ושבק חיים לכל חי - שגרת לשון בשו"ת זקן ושבק חיים) - שגרת לשון בתנ"ך (בראשית - אברהם, איוב - אקב, דבה"י"א - דוד)

<p>מ"ה המצפה, קרקוב, גליון מט', כ' כסלו תרס"ז</p>	<p>Das Buch von den polnischen Juden, Berlin, 1916</p>	<p>התקופה, 5, תר"פ פולין אגדות מני קדם</p>	<p>כל סיפוריו בדלין 1931 פולין סיפורי אגדות</p>	<p>כל סיפוריו ת"א 1953 פולין סיפורי אגדות</p>
<p>לילה לילה כל (הלילה) (החל מנוסח התקופה) - ראה שורה 25 לעיל היה יושב ועוסק בתורה (החל מנוסח התקופה) - מדרש מדרש תנחומא (בובל) הוספה לפרשת חקת סימן א, וכל ימינו עוסק בתורה, כרי מאיר רבן, והיה זו פניו מבהיק כנורד השמש, ואמרו עליו שמימינו לא הסתכל באשת איש ולא באשה אחרת, פעם אחת היה יושב ועוסק בתורה, ועבר השטן וראוהו ותקנא בו, אמר אמר צדיק בלא חטא בעולם, מיד עלה למרום ועמד לפני הקב"ה ואמר רבש"ע מתיא בן חרש מתיא בן חרש מתיא בן חרש לפניך, אוצר המדרשים (איינזשטיין) עמי תלט, (חזק ואמרו אם לא ניתן לברול עץ לבית יד לא יוכל לקצץ בנו), וכן ישראל אלמלא שלמדו לקיסר תורה לא היו באים לידי כך, פעם אחת היה יושב ועוסק בתורה ומצא כתוב וזונב איש ומכרו נגו (שמות כ"א ט"ז) והלך וטח הכית כלו בנעלים ודבקם בכתלים, (ההתאמה הטובה ביותר - במוקדות אלה. בגמרא, קטנות, מדרש נמצאות כס הצורות (כאשר היה...) [...] לא פסק מומיה מגידו (החל מנוסח התקופה) בבלי שבת לב, כל יומא דשבתא הוה יתיב וגריס כולי יומא, הוהא יומא דבני למינח נפשיה קם מלאך המות קמיה ולא יכל ליה, דלא הוה פסק פומיה מעידשא. אמר: נאר אעביד ליה: הוה ליה בושתא אחורי ביתיה, אתא מלאך המות סליק ובחש באילני, נפק למיחי: הוה סליק בדגא, אפחית דרגא ממותיה, (ודר) (ההתאמה הטובה ביותר - במקור זה) שגרת לשון בתנ"ך</p>				
<p>72 רק בלילה ההוא, שבבבך שאחד י' וסחלק ועבד 10 העולם, לא יוכל לעסוק בתורה</p>	<p>Aber die Nacht seines Hinscheidens konnte er nicht mehr der Thora widmen.</p>	<p>אבל ליל של פטירתו לא היה יכול לעסוק 7272 תורה.</p>	<p>אבל בליל פטירתו לא היה יכול לעסוק בתורה.</p>	<p>ללא שינוי</p>
<p>בלילה ההוא (לנוסח המצפה בלבד) - שגרת לשון בתנ"ך ועבר מן העולם (לנוסח המצפה בלבד) - שגרת לשון בשו"ת לא יוכל לעסוק בתורה (לנוסח המצפה בלבד) - מדרש במדבר רבה (וילנא) פרשה יג בפסקה 17, ראשי סנהדראות שהיו בשבט יששכר שנאמר ראשיהם מאתים ולכך תלה חשבון הגדול בזבול לפי שגדול מעשה יותר מן העושה שלולי זבול לא היה יששכר יוכל לעסוק בתורה שהיא היה מאכילו ונתן לתוך פיו, ד"א קערה כנגד לחם שהיה מאכילו, מזרק כנגד היין שהיה משקהו, לעסוק בדברי תורה, (החל מנוסח התקופה) - בבלי ברכות י"א, מאי מברך? אמר רב יהודה אמר שמואל: אשר קדשנו במצותיו וצונו לעסוק בדברי תורה.</p>				
<p>73 גברה עליו מחלתו (לנוסח התקופה בלבד) / מחלתו גברה עליו (בנוסחים המאוחרים) - שו"ת שאל ומשיב מהרד"א ח"א סימן קצ"ד, ביים כי באיש אחד עגל נעשה לו בראש מילתו טחור הנקר בלאטיר והוא ברכמו על הסוס (ותאמץ ברהיטתו עד אשר התנועע ברב זיעה והנה תחלה גברה עליו ובשריפת אש בראש המוח התנוצצה המחלי ובדרשו ברופאיי נתנו לו רטיי בראי המכי למען יצאי הליח ולא יכלו לרפאותו עד אשר נפל ראש הגידי (ההתאמה הטובה ביותר - במקור זה) (ההתאמה הטובה ביותר - בנוסחים המאוחרים)</p>	<p>Seine Krankheit hatte ihn überwältigt.</p>	<p>גברה עליו מחלתו</p>	<p>מחלתו גברה עליו</p>	<p>ללא שינוי</p>
<p>74 75</p>	<p>Man brachte ihn in die Wintersmibe und legte ihn ins Bett.</p>	<p>ורטל כח נפשו. הורידוהו לביתו-[החורף והשכיבוהו במטה.</p>	<p>ורטל כחו. הורידוהו לבית החורף והשכיבוהו על המטה.</p>	<p>ללא שינוי ללא שינוי</p>

<p>No</p> <p>המצפה, קרקוב, גליון מט', כ' כסלו תרס"ז</p>	<p>Das Buch von den polnischen Juden, Berlin, 1916</p>	<p>התקופה, 5, תר"פ מולין אגדות מני קדם</p>	<p>כל סיפוריו ברלין 1931 מולין סיפורי אגדות</p>	<p>כל סיפוריו ת"א 1953 מולין סיפורי אגדות</p>
<p>חוריהו לבית (החל פטוח התקופה) - קטנות גרים פרק א הלכה 1. אם אחר איני בואי ליטן צוארי בעול מי שאמר והיה העולם כבוד הוא. מקבלין אותו מיה, ואם לאו נספר והולך לו. קיבל עליו הנרידיה לבית הטבילה וכיסוהו גמים עד מקום הערה, אומרו לו מקצת דקדוקי מצותי. על מנת שיהא נתון בלקט בשכחה ובמיאה ובמעשה.</p> <p>לבית החלוקה (החל מנוסח התקופה) - שגרת ליטן במסקים ובשו"ת והשכיבותו במטה (נוסח התקופה בלבד) / על המטה (בנוסחים המאוחרים) - מדרש אוצר המדרשים (אייזנשטיין) עמי חלט. עד שהגיע למערה אחת יפה מאד, וכיון שנכנסו שם מצאו מטה יפה וגר דלוק, נטלו אליהו וילך דרך מראשותיו ורי יהושע דרך מרגלותיו (השכיבותו על אותו מטה, והיו מלאכי השרת נביכים עליו שלשה ימים ושלשה לילות ואח"כ קברוהו באותה מערה (רי עקיבא)</p>	<p>76</p> <p>ולא הדליק גברו כשאר ק' ליל הלילה</p>	<p>לא היה קול דולק</p>	<p>לא היה קול דולק</p>	<p>ללא שינוי</p>
<p>כשאו לילות השנה (נוסח המצפה בלבד) - עו"ת גינת ורדים חלק י"ד כלל ב סימן 1, א"ד שום בלילות אלו יהיה אסור כיון שלעממי שואלים איזה קושיא או דקדוק באיזה פסוק אבן אורחיהו וע"י כך באים לידי זכוח וא"כ הרי הסבה וטענה שלשאר בלילות השנה בלילות אלו הא נמי לאו שאלה היא</p>	<p>77</p> <p>ואז תען הגוים מנהיגי השורים בדרך ולא ידעו אנה ילכו, תען כל א' הלילה</p>	<p>היו המעבירים הלכנים - לא היו יודעים לאן הם הולכים. תען כל הלילה,</p>	<p>יצאה כת של מבריחי מכס ולא ידעו לחזור. תען כל הלילה,</p>	<p>ללא שינוי</p>
<p>ולא ידעו אנה ילכו (נוסח המצפה בלבד) - נחמיה ב 16, והסגנים לא ידעו אנה הלכתי ומה אני עשה ולהודים ולכהנים ולחורים ולסגנים וליתר עשה המלאכה עד כן לא הגדתי: פרשנות אבן עזרא לתני"ך שמות (הפירוש הארוך) יד 3, ולא ידע מה יעשה. ונו"ן נכבדים (איוב לח טו) שרש. ופירושו מעמקי ים, ואין לו טעם במקום הזה. סגר עליהם המדב שנסגרו עליהם דרכי המדבר, ולא ידעו אנה ילכו ואה יצאו כמו הבורחים: (ההתאמה הטובה ביותר - במקור זה)</p> <p>כל אותו הלילה (נוסח המצפה בלבד) - שגרת לשון במדרש יצאה כת (בנוסחים המאוחרים) - שו"ת הרמ"ע מפאנו סימן צח, לפחות צריכין אנו לשאול על דעתו - דליכא למימר בטעמא דמלתא כדברי הרא"ש - סורג זה מאי עבדתיה, וממתני דסי"פ תמיד נשחט סי"ד ע"כ דתני יצאה מת ראשונה ישבה לה בחד הבית לא נותביה להרא"ש דדילמא מן הסורג ולמינים היו יושבים אע"כ דמפשטה איכא סיעתא דבתי לדעת הרמב"ם. שו"ת שבות יעקב חלק א סימן כת, ואף אם היה בראי והיה הולך לבית הכנסת היה יכול לצאת אחר זמן תפלי וכו' וכו' דביתא בפי"ב דביצה מעשה ב"ד אלעזר שהי יושב וזורר בהלכו י"ט יצאה כת ראשונה וכו' וכו' כת ב"ב וכת שלישת וכו' א"ל בני לא לכס אני אומ' אלא הללו שיצאו שמניחין חיי עולם ועוסקין בחיי שעה</p> <p>מדובר במובאה לא מדויקת בשו"ת, והמקור הוא: משנה פסחים פרק ה משנה 7, יצאה כת ראשונה וכו' כת שניה יצאה שניה וכו' כת שלישת כמעשה הראשונה כך מעשה השניה והשלישית קראו את ההלל אם נמרו שנו ואם שנו שלש אף על פי שלא שלשו מיימיהם רבי יהודה אומר מיימיהם של כת שלישית לא הניע לאהרתי כי ישמע ה' מפני שעמה מועטין: שם משנה 10, קדעו והוציא אימוריו נתנו במגיס והקטירן על גבי המזבח יצאה כת ראשונה וישבה לה בחד הבית שניה בחיל והשלישית במקומה עומדת חשיכה יצאו וצלו את פסחיהן:</p> <p>מבדיו מנס (נוסחים המאוחרים) - ראה שורה 34 לעיל</p>	<p>Und die Schmeugler, die zurückkehren wollten, wußten nicht wohin des Weges. Sie irrten die ganze Nacht.</p>	<p>היו מושבים לא מנאו. תען כל הלילה עד אור הבקר.</p>	<p>ללא שינוי</p>	<p>ללא שינוי</p>
<p>78</p> <p>781 בענין ב' שו"ת</p> <p>הערה</p>	<p>ihre Stadt aber fanden sie nicht. Sie irrten die ganze Nacht bis zum Licht des Morgens.</p>	<p>ללא שינוי</p>	<p>ללא שינוי</p>	<p>ללא שינוי</p>

<p>כל סיפוריו ת"א 1953 פולין סיפורי אגדות</p>	<p>כל סיפוריו ברלין 1931 פולין סיפורי אגדות</p>	<p>התקופה, 5, תר"פ פולין אגדות מני קדם</p>	<p>Das Buch von den polnischen Juden, Berlin, 1916</p>	<p>המצפה, קרקוב, גליון מט, כ' כסלו תרס"ז</p>	<p>No</p>
<p>בעמל רב (לנוסח המצפה בלבד) - פרשנות מצודת ציון לתנ"ך תורה קה 44, ועמל - עושר האדם נקרא עמל כי באמצעל רב ובגניעה: שבו תעידה (לנוסח המצפה בלבד) - ושבתו הענייה, שורת לשון במדרש עיר מושבם לא מצאו. תעו (החל מנוסח התקופה) - תהי' ק' 4, תעו במדבר כישמון דרך עיר מושב לא מצאו: עז אור הבקר (החל מנוסח התקופה) - שגרת לשון בתנ"ך</p>					
<p>ללא שינוי</p>	<p>הבוקר אור ויראו את המקום מרחוק.</p>	<p>הבקר אור [-] הנחיתו בין מקום למקום.</p>	<p>Der Morgen leuchtete auf, und sie fanden sich zurecht.</p>	<p>בבקר.</p>	<p>79</p>
<p>הבוקר אור (החל מנוסח התקופה) - בר' מד 3, הבקר אור והאנשים שלחו המה וחמוריהם. (אחי יוסף) בין מקום למקום (לנוסח התקופה בלבד) - מוסקים בית יוסף אורח חיים סימן ג אות ה [א], הוי מצו לתרוצי דהא איכא בנייהו דלא דחיא מתרי מילי דאיכא בנייהו נקטו והביאו לפרש כן מרחוק דברשעמי (ברכות פי"ט הי"ח) לא הולכי חילוק בין מקום למקום אלא סתים ותני המסך את רגליו לא יתן פניו למרחק ואחוריו למערב אלא לצדדיו ולפי זה טעמא דמילתא דלא יפנה אדם בכל מקום מרחק ומערב; שם סימן צא אות ה, בהגהות מיימוניות (שם אות ט) כתוב אשר להתפלל בלא מעלים דאמרינן בתנא (וט לאו אורח ארעא גלווי כתייה קמיה מריה עמיל ולא חילק בין מקום למקום ומיהו אשר דבמקום שנהנו לעמוד יחפים במי הגדלים אילו בכלל זה דחא חזין דאורייהו גלווי כתייהו קמי מרייהו ולא אמרינן בהו דבטלה דעון ויראו את המקום מרחוק (בנוסח המאחרים) - בר' כב 4, ביום השלישי וישא אברהם את עיניו וירא את המקום מרחק:</p>					
<p>ללא שינוי</p>	<p>הלכו וחזרו. כ"ז / שחזר</p>	<p>הכירו את הדרך אשר עליהם לילך - והלכו.</p>	<p>Sie erkannten den Weg, welchen sie gehen sollten.</p>	<p>80</p>	<p>80</p>
<p>ללא שינוי</p>	<p>הלכו וחזרו. כ"ז / שחזר</p>	<p>הלכו וחזרו. חזרו [-]</p>	<p>Sie gingen und kehrten heim. Sie kehrten heim.</p>	<p>81</p>	<p>81</p>
<p>וחזרו. בין שחזרו (בנוסח המאחרים) - מדרש איכה רבה (וכבר) פרשה א פסקה 3. שמא מערים הוא, ולא הניחו, א"ל מה אמתן בעיני דיהון סטאיה אמרין, אפילו על רבוחון לא חסו, כיון דאפקוהו ייחבו ויתיה סחו בית עלמ' (חזק) למדינה, כיון שחזרו הלך רבן יוחנן בן זכאי לטייל בחיילוחיו של אספסיינוס, א"ל אן מלכא, אמרין ליה, למה, א"ל דאנא שאיל בשלמיה,</p>					
<p>קפץ עליהם רוגזו של אזוניה תעק</p>	<p>קפץ עליהם רוגזו של אזוניה תעק</p>	<p>קפץ עליהם רגזו של אזוניהם תעק [:]</p>	<p>und es ergoß sich über sie der Zorn ihres Häuptlings:</p>	<p>ובששאל אזוניהם אותם 7 טבת הדבר, שנתאחדו כל כך וזבאו שלא כדרכם בכל לילה,</p>	<p>82</p>

<p>No</p> <p>המצפה, קרקוב, גליון מט', כ' כסלו תרס"ז</p>	<p>Das Buch von den polnischen Juden, Berlin, 1916</p>	<p>התקופה, 5, תר"פ פולין</p> <p>אגרות מני קדם</p>	<p>כל סיפוריו ברלין 1931 פולין</p> <p>סיפורי אגרות</p>	<p>כל סיפוריו ת"א 1953 פולין</p> <p>סיפורי אגרות</p>
<p>על סבת הדבר (לוטח המצפה בלבד) - שריות שואל ומשיב מחזוריה א"ח סימן 1, על הרוב כל שראינו ריעותא לפנינו ודוייק היטב. עי"פ גוף ענין רובא דתלמי במעשה נמן מאד לפעמי"ד והנה כמייש לעיל סברת הדיטבי"א דעיקר אנו דנין על השליא כיון דזה המטטא ונכנס בבית ליי"ח חוקת הבית עיי"ש שנתאחזו כל כך (לעסח המצפה בלבד) - מוסקים בית יוסף אבן העזר סימן קצב אות 1, ואם הגיע לרוב שנותיו שהם שלשים ושש ענים ולא הביא שתי שערות אע"פ שלא נולדו בו סימני סירוס הוי סריס ואפילו הביא שתי שערות לאחר מכן שכיון שנתאחזו כל שריות הריבייש סימן תעד, ואם הגיע לרוב שנותיו, שהם ל"ו שני, ולא הביא ב' שערות. אע"פ שלא נולדו בו סימני סירוס, הוי סריס, ואפילו הביא שתי שערות לאחר מכן שכיון שנתאחזו כל כך, ודאי סריס הוא. וקדם בזמן לבית יוסף)</p> <p>שלא כדרכם (לוטח המצפה בלבד) - משנה מקוואות פרק י משנה 1, כל ידות הכלים שהכניסו שלא כדרכן או שהכניסו כדרכן ולא מרקן או שמרקן ונשברו הוי אלו חוצצין כלי שהטבילו דרך פיו כאילו לא טבל הטבילי כדרכו בלא זבורית עד שיטנו על צדו כלי שהוא צר מכאן ומכאן ורחב מן האמצע אינו טהור עד שיטנו על צדו צלוחית שפיה שוקע אינה טהורה עד שינכסנה מצדה קלמרון הדיוטות אינה טהורה עד שינקמה מצדה וקלמרון של יוסף חתן היתה נכונה מצדה.</p> <p>כדרכם בכל לילה (לוטח המצפה בלבד) - שריות ב"ח (ישויות) סימן קמח, עומדים על הבלוטס התחובה מכותל לגמול והמטה בארץ היו ב' תרנגולות / תרנגולות / סטנים קשורים זה בזה שלא היו יכולין לעוף ולעמוד על הבלוטס כדרכם בכל לילה. ולמחר מצאו מבי תרנגוליס שהיו בארץ אחד נאכל כולו רק העצמות נשאר והשני נקטע ראשו</p> <p>קפץ עליהם (רגזו של אדוניהם) (החל מנוטח התקופה) - פרשנות רש"י לתנ"ך ברי"ג 2, אלה תולדות יעקב - אלה של תולדות יעקב, אלה ישוביהם וגלוליהם עד שבאו לכלל יישוב. סכה ראשונה יוסף בן שמע עשרה וגו' על ידי זה נתבללו וירדו למצרים. זהו אחר פשוטו של מקרא להיות [דבר] דבור על אופניו. ומדרש אגדה חרש, תלה הכתוב תולדות יעקב ביוסף מפני כמה דברים, אחת שכל עצמו של יעקב לא עמד לבן אלא ברחל, ושהוא ז"ל איקונין של יוסף דומה לו, וכל מה שאירע ליעקב אירע ליוסף, זה נשטם זה נשטם, זה אחיו מבקש להרוגו וזה אחיו מבקשים להרוגו, וכן הרבה כדראשית רבה (סד ז). ועוד נדרש בו וישב ביעקב יעקב בישב בשלוח, קפץ עליו רגזו של יוסף. כדקיים מבקשים לישב בשלוח אומר הקב"ה לא דנין לצדיקים מה שמתוקן להם לעולם הבא, אלא שמבקשים לישב בשלוח בעולם הזה:</p> <p>קפץ עליהם אותו (הרשע) / הרשע הזה - שגרת לשון במדרש (מדובר בנחש הקדמון)</p>				
<p>83</p>	<p>"Die Gedärme sollen euch aus dem Leibe springen, verfluchtes Diebsgesindel, wo habt ihr euch die ganze Nacht herumgetrieben? Ich dachte, man habe euch festgenommen oder ein wildes Tier habe euch gefressen und ich sei meines Geldes beraubt, verfluchtes Diebsgesindel!"</p>	<p>ישתרבבו מעינים מחוץ</p> <p>לטבוריכם [גנבים</p> <p>אוררים [במה עסקתם כל הלילה: סבור הייתי שנתפסתם, חיה רעה אכלתכם, טרף טרף ממוני.</p>	<p>ישתרבבו מעינים מחוץ</p> <p>לטבוריכם גנבים אוררים [במה עסקתם כל הלילה: סבור הייתי שנתפסתם, חיה רעה אכלתכם, טרף טרף ממוני.</p>	<p>ללא שינוי</p>

No	<p>המצפה, קרקוב, גליון מט', כ' כסלו תרס"ז</p>	<p>Das Buch von den polnischen Juden, Berlin, 1916</p>	<p>התקופה, 5, תר"פ פולין</p>	<p>כל סיפוריו ברלין 1931 פולין</p>	<p>סיפורי אגדות פולין</p>
<p>במה עסקתם (החל מנוסח התקופה) – שגרת לשון במדרש סגור הייתי (החל מנוסח התקופה) – משה נזיר פרק ב משה 4, הריני נזיר על מנת שאהא שותה יין ומטמא למותם הרי זה נזיר ואסור בכל יודע אי שיש נזירות אבל איני יודע שהנזיר אסור בין הרי זה אסור ור' שמעון מתייר יודע אי שהנזיר אסור בין אבלכסנו הייתי שחכמים מתירים לי מפני שאין אני יכול לחיות אלא ביין או מפני שאני קובר את המתים הרי זה מותר ורבי שמעון איסר:</p>	<p>תוספתא קדושין (ליברמן) פרק ב הלכה 5, התקדשי בסלע משוטלתו מידו אמרה סבורי הייתי שאהא כהן ואין אתה אלא לי שאתה עשיר ואין אתה אלא עני הרי זו מקודשת זה הכלל כל זמן שנפלו קדושתו לתוך ידה בין שהטעה בין שהטעתו היא הרי זו מקודשת ר' שמעון אומי הטעה לשבח ממין הרי זו מקודשת כיצד בדינך זה של כסף ומצא של זהב רוצה היא בשל זהב יתר משל כסף עני ומצא עשיר רוצה היא בעשיר יותר מבעני מודה ר' שמעון שאם הטעה לשבח יחסין שאין מקודשת (התקדשי לי בסלע זו משוטלתו מידו אמרה סבורי הייתי שאהא כהן ואין אתה אלא לוי שאתה עשיר ואין אתה אלא עני הרי זו מקודשת זה הכלל בין שנפלו קדושתו לתוך ידה בין שהטעה בין שהטעתו היא הרי זו מקודשת כיצד בדינך זה של כסף ומצא של זהב רוצה היא בשל זהב יותר משל כסף עני ומצא עשיר יותר מבעני מודה ר' שמעון שאם הטעה לשבח יחסין שאין מקודשת (מופיעים ראשונים במקורות)</p>	<p>חיה רעה אבלכתם, טר(ו)ף ס(ו)ף ממוני (החל מנוסח התקופה) - בר' לו 33, ויכירה ויאמר כתנת בני חיה רעה אבלכתה טורף טורף יוסף:</p>	<p>84</p>	<p>אלמלי אחרתם קצת, הייתם נתפסים ואף אני הייתי נתפס עמכם, גובים אחרים:</p>	<p>אמרו לו אדוננו מה נעשה? תעינו כל הלילה בתוהו לאן-דרך. תעינו כל הלילה עיר מושבנו לא מצאנו [.]</p>
<p>ואף אני הייתי נתפס עמכם (לנוסח התקופה בלבד) – פרשנות אבן עזרא לתוך תהי"ו 11, מי - הייתי נתפס מי יוכלי לעי' אדם שהי' במצו' אף אני הייתי משיב לפני עשה זה השם שנחתי עני אדום והוה מחשבתי והפכה בעבור הלא אתה אלהים ונתתו והטעם מה יעשו צבאותינו אם לא תצאעמם:</p>	<p>שורית גנת ורדים חלק חיימ כלל ג סימן ג, טעם איש להם וזהוהו אמר למה פרעת בעיני דלמא הוה מפיסטא למלה דדי' במילי וחברו שנתפס עליו אמר לתפס לאו מדדי אהתיית לי דאע"ג שאני הייתי נתפס עמו אמר היה לי לפיסו ומרבה עליו רעיים ומטעם זה אמרי' דבמלתא אמרתי שחייב חברו לנתפס מה שנתן בעת חברו למלך</p>	<p>Da sagten sie zu ihm: "Herr, was konnten wir tun? Die ganze Nacht sind wir umhergeirrt ohne Weg und Sieg. Die ganze Nacht sind wir geirrt, unsere Stadt aber fanden wir nicht."</p>	<p>אמרו לו [:] אדונינו [.] מה נעשה! תעינו כל הלילה בתוהו לאן-דרך. תעינו כל הלילה [.] עיר מושבנו לא מצאנו [.]</p>	<p>אמרו לו אדוננו מה נעשה? תעינו כל הלילה בתוהו לא דרך. תעינו כל הלילה עיר מושבנו לא מצאנו [.]</p>	<p>אמרו לו [.] אדוננו מה נעשה? תעינו כל הלילה בתוהו לא דרך. תעינו כל הלילה עיר מושבנו לא מצאנו</p>
85					

<p>No</p>	<p>המצפה, קרקוב, גליון מט, כ' כסלו תרס"ז</p>	<p>Das Buch von den polnischen Juden, Berlin, 1916</p>	<p>התקופה, 5, תר"פ פולין אודות מני קדם</p>	<p>כל סיפוריו בדלין 1931 פולין סיפורי אודות</p>	<p>כל סיפוריו ת"א 1953 פולין סיפורי אודות</p>
<p>אמרו לו: (אזינו!) והחל מנוסח התקופה) - אודונט (לנוסח התקופה בלבד) - בבלי ברכות ג', חצות לילה בא רוח צפונית ונשבת בו ומגן מאלין, מיד היה עומד ועוסק בתורה עד שעלה עמוד השחר. כיון שעלה עמוד השחר נכנס חכמי ישראל אצלו, אמרו לו: אדונינו המלך, עמד ישראל צריכין פרנסת. אמר להם: לכו והתפרנסו זה מזה. אמרו לו: אין הקומץ משביע את הארץ ואין הכרז מתמלא מחוליות. בבלי סנהדרין טו"א, דח צפנית מנשבת בו, והיה מגן מאלין. מיד היה דוד עומד ועוסק בתורה עד שעלה עמוד השחר. כיון שעלה עמוד השחר נכנסו חכמי ישראל אצלו. אמרו לו: אדונינו המלך, עמד ישראל צריכין לפרנסת. אמר להם: לכו והתפרנסו זה מזה. אמרו לו: אין הקומץ משביע את הארץ, ואין הכרז מתמלא מחוליות. וכן שגרת לשון במדרש, אמרו לו אדונינו (המלך, או סתם) אדוננו (ללא י, נוטחים המאחרים) - קטנות אבות דרבי נתן נסחא א פרק טו, ובלה עיריה השקה וכסחיה ולא הכניסו ממנה אלא כור אחד חטים בשנה. אמר להם המלך מהו זה. אמר לו אדוננו המלך אותה יודע בשדה שנתנו לנו שנותחלה לא הכנסת ממנה כלום ועכשיו שזבלתה וביסחורה והשקוה מים לא הכנסתו ממנה אלא כור אחד חטים בלבד. וכן שגרת לשון במדרש, אמרו לו אדוננו (המלך, או שר, משה רבנו) תעינו כל הלילה בתו(ה)ו לא דרך (החל מנוסח התקופה) - היה ק"ו 40 שפך בו על נדיבים ותעם בתמו לא דרך: אויב יב 24, מסיר לב ראשי עם הארץ ותעם בתמו לא דרך: תעינו כל הלילה, עיי מושבו לא מצאנו (החל מנוסח התקופה) - ראה שורה 78 לעיל</p>					
<p>86</p>	<p>סחו לו כל הענין כי תעו בדרך.</p>	<p>Und sie erzählten ihm,</p>	<p>ספרו לו (,)</p>	<p>סחו לו</p>	<p>סחו לו</p>
<p>סחו לו כל הענין (לנוסח המצפה בלבד) - בבלי עירובין כא"ב, שמה לחתור בית האסורין אתה צריך: שפך חציון, ונתן לו חציון. כשבא אצל רבי עקיבא, אמר לו יהושע, אין אתה יודע שידן אני וחיי תלוין בחיך: סח לו כל אותו המאורע אמר לו: מן לי מים שאטול יד. אמר לו: לשונות אין מניעין ליטול ידך מעיני: אמר לו: מה אעשה שחייבים עליך מיתה, מוטב אמות קטנות דרך ארץ פוקי בן ענאי פרק ד הלכה 2, אשתו של הילל כל הסעודה ההיא. ונתנה לו, ואחר כך לשה עייסה אחרת, ובשלה אילפס אחר, ובאת והניחה לפניהם. אמר לה, בתי, מפני מה לא הבאת לי מים, סחה לו כל אותו המעשה, אמר לה, בתי, אף אני לא דנתי אותך לבין חובה, אלא לבין זנות. שלל המעשים שעשית לא עשית אלא לשם שמים. וספרו לו היאך (לנוסח התקופה בלבד) / שחו לו היאך (לנוסח המאחרים) - על פי שגרת לשון בתוספתא, אמת לו היאך (מופעים ראשונים במקורות</p>					
<p>87</p>	<p>wie sie hingegangen und wie sie heimgekommen waren. - Wie das Licht geleuchtet batte und wie sie dem Licht nachgegangen waren. Ein Licht war in der Stadt zu sehen gewesen und nach diesem Lichte hatten sie sich gerichtet. In dieser Nacht aber hatten sie das Licht nicht gesehen. Da war ihnen die Stadt in Dunkel versunken.</p>				
<p>היאך היה דרכם לילך והיאך היה דרכם לחזור (,) היאך היה האור מאיר והיאך היו חולכים לאורו. אור אחד היה בעיר והיו חולכים לאורו, הלילה הזה לא ראו את האור (,) חשכה עליהם העיר.</p>					
<p>היאך היה דרכם לילך והיאך היה דרכם לחזור (,) היאך היה האור מאיר והיאך היו חולכים לאורו. אור אחד היה בעיר והיו חולכים לאורו, הלילה הזה לא ראו את האור / חשכה עליהם העיר.</p>					

No	המצפה, קרקוב, גלין מט, כ' כסלו תרס"ז	Das Buch von den polnischen Juden, Berlin, 1916	התקופה, 5, תר"פ פולין	כל סיפוריו ברלין 1931 פולין	סיפורי אגדות פולין	כל סיפוריו ת"א 1953 פולין	No
88	וגמרו (: "אור לנובקה כבה")	Und sie sagten: Das Licht von Koroluwka ist erloschen!	ויאמרו (: "אור קורולובקה כבה")	ויאמרו אור קורולובקי כבה.	ללא שינוי	ללא שינוי	88
89	(ראה 2)	Sie prophezeiten und wubtten nicht, was sie prophezeiten.	נכחו ולא ידעו מה נבא.	ללא שינוי	ללא שינוי	ללא שינוי	89 (2)
90	סברו הגוים הללו האור הפשוט, כי נבכה,	Dieses Volk meinte nämlich: das einfache Licht sei erloschen, das Licht, das sie gesehen hatten.	סבורים היו גוים אלו (: האור הפשוט כבה, 71א7, הגשמי				90

היאך היה... והיאך היה... היאך היה... (החל מנוסח התקופה) - על פי מדרש ילקוט שמעוני תורה פרשת במדבר רמז תשל"א, ארבעים היה אחד מהו מלמד על הדבור שהוא יפה ואחד מלמד על השתיקה שהוא יפה. איך האחד מרי אז טוב מן הדבור אולי הדבור יבא? הכלות מתקלמות ומה זה? משא ומתן בנשים ומה? מיד א"ל לנשות שהיה מלמד על השתיקה שהיה יפה מלאך אתה למד על השתיקה! דכנס לילך (החל מנוסח התקופה) - פרשנות רשי"י למורה בא קמא הב (חלקה) מאריך לא מצי למימר כי שדית חד בנייהו אתו כולמו מהרחו ומחד מאיד דהא מלך תרי מנייהו לא הוה אתו לא קרו ולא בור קרו מאש ורגל וכן ואדם לא דמה לכולמו שכן מועיץ מנחלתו ובור נמי לא אתיה דמה לכליהו שכוודכו לילך ולהויק ואי קשיא לך לימא כי שדית קרו בנייהו אי נקט קרו איכא תרי זלא אתי מניה ומחד מאיד דאי נקט או רגל או שן או אדם כהוי קרו לא אחיהא אש מינייהו דמריכו מה להדי השוה שבהם שיש בהם חוץ היים וכו' בור נמי לא אתיה מינייהו ואי נקט אש כהוי קרו לא אתיה שן ובור מינייהו דכל פריכו מה לאש שכן אוכלת אפילו דבר שאין רואי לה כגון כלים תאמר בשו דמטור על הכלים כדנתן כמתניתין ליכא למימר קרו יוכיח ובור נמי לא אתי מינייהו שכוודכו לילך ולהויק מה שאין כן בבור

האור מאיר (החל מנוסח התקופה) - פרשנות רשי"י לתני"ך משל"ו 23: כי נר מצוה ותורה אור - כמו שאמר מאיר לעולם תמיד כך התורה עומדת וכותה לעולם אל האד' וזכות מצוה לפי שעה כאור הנר, ד"א כי נר מצוה וגו' מצות האב הוא נר כל מי שמקיים מצות אביו כאילו נוסל נר בידו להדליק במקום חושך ואם אבד שום דבר שם הוא מוציא לאורו, וכן מי שהוא מקיים תורות אמו אורה היא לו וכן הוא אומר אל תטוש תורת אבך וכן הוא רואי שמקרא זה מדבר במצות אביו ואמו דתניב (לקמן /משל"ו) מ מקלל אביו ואמו ידעך נרו באשון חשך ואם נר י"ל אדם ידעך (כוברה) כשאין נקיי" מצות נמצא כשמיקיים מצות מאיר נר נר יוסף קרא): (מופנך ראשון במקורות)

הולכים לאורו (החל מנוסח התקופה) - שיטת תשובה מאהבה חלק א' סימן ע"א, מתחלפים כך הם תמצית דברי מעלתו וי"י יאמין לי יידיי שהרגשתי בזה עכ"ל לא צוית /צוית/ לזקן אחרי אשר ראיתו אור תורה אשר כל ישראל הולכים לאורו - שיטת תשובה מאהבה חלק א' סימן קנ"ב, דיש לו פניסה ממקום איזליכא אומנא זהו ודאי דוחק להעמיס בן כבונות הרמ"א דסתם ולא חילק ומי יבוא אחרי חכמת ר"ב אשר בכל יום שוית חתם ספר חלק ג' (אהיע"א) סימן קנ"ב, דיש לו פניסה ממקום איזליכא אומנא זהו ודאי דוחק להעמיס בן כבונות הרמ"א דסתם ולא חילק ומי יבוא אחרי חכמת ר"ב אשר בכל יום הולכים לאורו ובפרט במקום דליכא חילק במפרש לזה לדעת קשי הגירוש"י וזה מטעם הארון שכן מעיני י"י זהו כבודות כיון דאינה רוצה לילך למקומו וראה גם שורה 60 לעיל

הלילה הזה (החל מנוסח התקופה) - שמות נ"ב 42, ליל שמרים הוא לילוד להוציאם מארץ מצרים הוא הלילה הזה לילוד שמרים לכל בני ישראל לדרתם:

לא ראו את האור (החל מנוסח התקופה) - אבות ג' 16, כפול טמון לא אהיה כעלום לא ראו אור - שם לו 21, ועתה לא ראו אור כהיר הוא משחקים ורוח עננה ומטהרם:

מדרש אוצר המדרשים (אייזנשטיין) עמ"ר ר"ל, ללכת עם אורו המלאך לגיהנם. ז"ס אחד עמדתו וקבלתי לפני קוץ המלאך ושלת עמי האור עד שבאתי לשערי גיהנם והם פתוחים, והרשעים שהיו שם לא ראו את האור ושמו ואמרו זה לזה, האור הזה יוציאני מכאן. וראיתי דתים אדבן עשרה מילין ורחבן חמשה מילין פתוחים לגבים גבים של אש (אש)

(ו)חשכה עליהם העיני (החל מנוסח התקופה) - רמב"ם הלכות מעשר פרק ה הלכה 20, פירות שנעמרה מלאכתן וחשכה עליהן לילי שבת נקבעו ולא יאכל מהו אפילו לאחר השבת עד שיעשר (מופנך ראשון במקורות) (ההתאמה הטובה ביותר - לתשכ"ב - בנוסחים המאוחרים)

ניתן למצוא תבניות כזאת בתנ"ך, שמות נ"ב 3, ואמר פרעה לבני ישראל נבכים הם כארץ סגור עליהם הגשמים:

No	<p>המצפה, קרקוב, גלין מס', כ' כסלו תרס"ז</p>	<p>Das Buch von den polnischen Juden, Berlin, 1916</p>	<p>התקופה, 5 תר"פ מולין</p>	<p>כל סיפוריו בלגין 1931 מולין סיפורי אגדות</p>	<p>כל סיפוריו ת"א 1953 מולין סיפורי אגדות</p>
<p>הגוים הללו (לנוסח המצפה בלבד) פוסקים ספר האשכול (אלבק) הלכות יין נסך דף קמח עמוד ב. אודונו היאן דעמו בהם במופתין ובשוטין מוופתין ובחוששים ובשנים והיאר יטהור ויהיו מותרים ויש להו תקנה או לא. והשיב הכי. תחילה ראוי לידע שאם הגוים הללו שאדם חוששין להם ממדת הישמעאלים הללו שעקר דת שלהו אסור יין ותעמו וקללת השותים אותו, הרי הוא מרוחק מעבודתו שלתו הרבה גם - שגרת לשון בשו"ת</p>	<p>סמרי היו (לנוסח התקופה) - כבלי שבת ס"א, ותכשו באין עליו. דחקו זה בזה והרגו זה את זה יותר ממה שהרגו בתי אויבים. רבי אלעאי בן אלעזר אומר. במערה היו יושבין. ושמעו קול מעל גבי המערה. כסברין להו שבאו עליהם אויבים, דחקו זה בזה והרגו זה את זה יותר ממה שהרגו בתי אויבים. רבי יוחנן בן זושא אמר: אל יצא אדם כסודל המסומד. הכנסת, כסברין להו שבאו עליהם אויבים, דחקו זה בזה והרגו זה את זה יותר ממה שהרגו בתי אויבים. באותה שעה אמר: אל יצא אדם כסודל המסומד. (מופץ ראשון, בתוספת ב)</p>	<p>מרשטת רש"י לבבלי תענית ה"ב, כבדי - וכי בחום ספדו וחסו חסמא דמתיב ביה (בראשית ג) ויחטו לאותו) ויספור (ל). מקרא אני דורש - והאי דחוטו חסמא - סמרים היו שמת. מרשטת רש"י לבבלי מגילה כח"א, גויזי - סריסין, היו עבדים משרתים אותו, וקא מחו ליה לרבי עקיבא, סמריין היו שהיה קץ בחיין. מרשטת רש"י לבבלי בבא מציעא צ"ב, גבי חביות מאי אודעיהו בעי? בלשמה נתפרשו עגוליו איכא מקח טעמ - שמשאמר להו תחילה השתכרו לי לדודס בעיגולין סמרים היו שזו תחלת דריסתו. ועדיין לא נעמדה מלאכתו. (מופעים ראשונים בהתנאמה מדיקת)</p>	<p>ברם למחר 1717 [.]</p>	<p>לא היו דגעים מועטים עד שנת 1717</p>	<p>לא יצאה שעה קלה עד שנת 1717</p>
<p>91</p>	<p>אבל בבקר</p>	<p>Am Morgen aber wurde es bekannt,</p>	<p>שנפטר רבי אשר [.]</p>	<p>לא יצאה שעה קלה עד שנת 1717</p>	<p>לא יצאה שעה קלה עד שנת 1717</p>
<p>92</p>	<p>נבעת אור התורה בלבנותה נשמת רבי אשר ברך יצאה [...]</p>	<p>daß die Seele des Rabbi Ascher-Baruch verschieden war und das Licht der Tora in Koroluwka erloschen.</p>	<p>שנפטר רבי אשר [.]</p>	<p>שנפטר רבי אשר ברך וככה אור התורה כקורולובקה [.]</p>	<p>ללא שינוי</p>
<p>93</p>	<p></p>	<p>Sie haben prophезeit, ohne zu wissen was.</p>	<p>נבאו ולא ידעו מה נבאו.</p>	<p></p>	<p></p>

The Miracles of the Sexton of the Old Beit Midrash *Niflaot Shamash Beit Ha'Midrash Ha'Yashan*

Miracles as a Genre The Preface before the Preface

Introduction: Hillel Weiss

Comparison of Versions: Boris Kotlerman

Links and Identification of Sources: Abraham Yossef

The word **נפלאות**¹ “miracles” establishes the genre, which is an ironic-comic miracle tale, which reaches a climax toward the end of the story, and concludes with a bout of inebriation shared by Jews and Gentiles alike as they celebrate a temporary truce. At the beginning of the story there is a synopsis, written in small letters as a kind of maqame or rhymed prose. This indicates a problem of complex and surprising composition, as though not really connected. This synopsis introduces the story’s protagonists: the sexton, the yarmulka, the *tallit*, and “more of another thing,” hinting apparently at the tension with that “other thing,” the addition that complicates the story, the struggle with the Gentile world. It might be mentioned as an epithet for swine, which is known as “the other (unmentionable) thing” or perhaps the “other” in the sense of the evil

1 The genre of the miracle tale, usually used in the plural – “miracle tales,” is regarded in various ways. For example, in *Ir U'Meloa* – “Mazal Dagim” (1956), p. 631: “Buczacz, just as it is full of Torah, is full of knowledge and is not fond of miracle tales that have no parallel in nature. Buczacz likes things as they are; as they happened, so they are recounted here.” See also *Shira* (1949), p. 344: “It is not miracles and surprises that the heart requires but an answer to questions that did not find words.” On the other hand, the entire tale of “*Hachnasat Kalla*” is a kind of “The Miracles of Reb Yudel Hassid,” an expression that appears time and again in this picaresque novel, and especially in the rhymed parts: *ibid.*, p. 316: “And thus they sat for hours untold, as the barkeeper miracles tales did unfold.” It is a tale that deviates from nature, usually told in the vernacular, creating an unsentimental or ironic viewpoint. At any rate, this subject is worthy of further consideration. ◀

inclination (the other spirit). In German, *משהו נוסף* "another thing" is translated as "etwas anderes."² The one who gives meaning to the whole series of frenetic and comic events is the Guardian of Israel who neither sleeps nor rests, Divine Providence. The writer as narrator is the typesetter, uniting all of the peculiar pieces into a meaningful whole: He is the one who represents this in his art: "All of these have been joined together in this tale,"³ a kind of pseudo-primitive affirmation of the success of the tale despite its seeming confusion.

The irony, created by a super-narrator, is directed at all of the characters in the story and at both groups, Jews as well as Gentiles. This does not detract from the horror story hovering in the background, which is directed only at the Jews, the looming possibility of a blood libel erupting against them.

This is alluded to in the ominous phrase: "*if only what could happen will not happen*" (para. 25), a libel that for once does not materialize in this story. The fear of the outbreak of a blood libel is a constant threat to the Jews. But it is not only fear that is interwoven into the comic. Within the frivolous tone in which the tale is narrated there is a central and serious purport that suggests the distinction between the Gentiles and the Jews. The tale itself is a provocation. This, in the final analysis, is sufficient cause for blood libel, elaborating upon and perpetuating as it does the notion of chosen-ness behind which the narrator positions himself. This concept is rooted in the concept of separation that is expressed in the *piyyut* recited at the *havdallah* service at the closing of the Sabbath. This is repeated in the blessing, "Who separates between holy and secular, between light and dark, between Israel and the nations, between the seventh day and the six days of creation." This, in contrast to the liturgy quoted in para. 22, which does not mention the separation between "Israel and the nations."

The story represents a kind of revenge against the Gentiles. This is already discernible in the motto of the story, the verse: "Let my adversaries be clothed with shame and let them cover themselves with their own confusion, as with a robe" (Psalms 109: 29), which appears only as of the Berlin 1931 version, the story's third reprinting.

2 Gustav Kroyanker, *The Creation of Agnon*, translated from German by Ya'akov Gottshalk, shows that the story was translated in 1916 by Max Meyer. ◀

3 A story with the summary at the beginning is a popular technique for presenting a synopsis of the plot in the form of rhymed prose, as in *Ve-hayya ha-egov le mishor* and especially in "Hachnasat Kalla," a kind of imitation of traditional morality tales, tales that reverberated in the domain of Jewish culture but were not identified as Hasidic tales but rather tales of pious people. ◀

The story opens with the *havdallah*, at the end of the Sabbath, a point in time that is also a point in space constituting the starting point of the story, which presents the *beit midrash* as compared with the church.⁴ Opposite the “house of God,” stands illuminated “the house of their veneration,” which – in the first version – was “the house of prayer.” God made each of these in contrast to each other. As compared with the story “Or Tora” (Buczacz, 1907), where the light of the whole world shines forth from the attic of Asher Baruch, here the light shines forth from “the house of their veneration.” This is a suspicious and strange phenomenon to the Jewish sexton, who is not familiar with the possibility of light in a church at such an hour. This light is actually a sign of shame because it illuminates the transgression – the theft – and represents evidence of the presence of a stranger inside.

The opening is interwoven with an absurd situation, whose excesses – the persistent and overworked repetition of objects falling alternately from his hands, from his head, from his shoulders – turn it into a burlesque. The falling objects include a yarmulka or *kippa*, and a *tallit*. These acts of falling express, on the one hand, the clumsiness of the sexton while, on the other, the objects become independent objects that function as symbols in the story. They are transformed into “protagonists,” characters that recur in the plot and finally are extricated from their ironic dimension into a state of *tikkun*. They return to their proper place (para. 95, the *Ha-tequfa* version). From here on, the sexton’s thoughts, steeped in superstition from the beginning that the repeated falling of the *kippa* and *tallit*⁵ are a symbol attesting to the righteousness of his unsophisticated thoughts: “It is something.” In other words, this is a “sign,” a portent from on high.

The burlesque or nonsense contains within it the horror, the news of a blood libel from which the Jews are saved. “And they wished to harm all of the Jews in the city,” as in the *Megillat Esther*, and from this a *Purim Katan* is created which is a small carnival, expressing the joy of salvation from a palpable danger.

The starting point – the first scene is the old *beit midrash* whose location is not specified, a kind of tale outside space and time (if we do not accept Fruchtman’s interpretation).⁶ It is possible that such an event was also possible in Buczacz, as

4 See Ruth Ginzberg, “The Time and Place of Time: On Bakhtin’s Chronotope,” *Jerusalem Studies in Hebrew Literature*, 19 (5763): 350-69. ◀

5 See similar situations in *Sefer Ha’Maasim*. ◀

6 Dov Fruchtman in his article “The Miracles of the Sexton of the Old Beit Midrash” speaks of an event that took place in the city of Colomia, which is near Buczacz, in 1870. This

the example of such an institution in other towns. The place is a place of spirits, a site of demonic potential, where miracle tales could take place.⁷

The Miracles of the Sexton was included in its first printing of the *Tales of Poland* (1916) in German.⁸ This is an anecdote, seemingly humorous, which differs from the *Tales of Poland*, which are ethnographic or early stories dealing with the earliest metaphysical or the symbolic trans-historical history that is interwoven into the historiography rooted somewhere at the beginning of time. "Aggadot Mini Kedem" – this story seems to belong more with the social stories, the stories of Buczacz written by Agnon in his youth, which deal with unusual characters in the community or entertaining trifles such the story *Haganav*. The justification for inserting *The Miracles of the Sexton* into the *Tales of Poland* arises from the development of the theme of the *havdallah*, which reveals the laws of Genesis,⁹ mythic laws, the laws of existence between Jews and Gentiles, therefore making it suitable to be included among the *Tales of Poland*. This story raises the issue of the relationship of Jacob and Esau and

event appears in the book *Zichron Le'rishonim*, by Rabbi Hayim Zvi Domitz Teomim (1914), where a story takes place that Fruchtman believes "most certainly represents the detailed source for Agnon's tale."

Synopsis: A Jewish military man, Eli Kessler, passed in front of the Greek Catholic church at midnight and saw a lit candle through the window of the church. This aroused his suspicion, so he went to call the police. They found the attendant of the church and with him, the stolen object. The thief had dressed the statue of their savior in *tallit* and *kippa* to throw suspicion on the Jews. The church utensils were found, and the Jews were saved from a blood libel. ◀

- 7 The *beit midrash* in Buczacz is place of longstanding scholarship, as compared with the *shtiebel* or *klaus* or Hasidic *beit midrash*. According to Dov Fruchtman's interpretation, the story of *The Miracle of the Sexton of the Old Beit Midrash* was about an event that took place in Colomia. The full phrase "the sexton of the old *beit midrash*" appears one more time in Agnon's writings, and is associated with the comic figure who appears also in other stories. This is not the place to elaborate, but to state merely that the character in this story is a stereotype of a sexton.

Ir U'Meloa – Besh'a Ahat (1955), p. 586: "Michel Ber the sexton of the old *beit midrash*. The world thinks that Michel Ber was beloved by our rabbi because every day he would bring him ten men for a prayer quorum, that he was one of those silent types who do not trouble anyone with talking. If that is the case, how do you account for his affection for the sexton during his first days when our rabbi would recite all of his prayers in the *beit midrash*. No, it must be that our rabbi liked Michel Ber because he was clever." ◀

- 8 *Polnischen Juden*. ◀

- 9 Haya Bar Yitzhak, *Poland – Genesis Legends: Ethnopoetics and Legendary Events* (Sifriat Poalim, 1996) (in Hebrew). ◀

the distinction between them, as these relate to the patterns of behavior that are embedded in the horror of the blood libels, which can be expected at all times. These are connected in a series of motifs the like of which we find in other stories written by Agnon. The plot concerning the Jews who ostensibly stole the communion wafers or the ritual objects from the church, such as “Ha’Ish Levush Ha’badim” in *Ir U’Melo*¹⁰ as well as “Lefi Ha-tza ar Ha-sachar” in *Ha-Esh Ve-haetzim*. These tales of the theft of ritual church objects and communion wafers were at the basis of some of the blood libels.¹¹ Therefore, this is a story that also contains an allusion to a blood libel. The deliverance from the blood libel is similar to that found in the later story “Ba-metzulot,” in order to outline the basic patterns of behavior. “Ba-metzulot” was first published in Hebrew in 1917 and *The Miracles of the Sexton* was first published in German in 1916 but translated from the Hebrew. One must also note that it was a later editing of the Poland stories that brought *The Miracles of the Sexton* together with the later “Ma’ase Ha-ez” that was first published in the Land of Israel in 1925, followed by *Or Tora* (1906), and “Ma’ageli Tzedeq” (1923). The latter stories share the motif of Jews as compared with the Gentiles, including the theme of “Jesus the Jew.” *The Miracles of the Sexton* also tells of the theft of a *tallit* from the Jews, to use as a covering for their Messiah. However, it also hints at the theft of their Messiah himself, who must be restored to his proper place, just as the *tallit* and *yarmulka* are returned. This is the first version of *The Miracles of the Sexton*, when the Gentile calls the Jew by the general epithet of “Mishka,” while the Gentile is called “Yoshke,” or Yoske, similar to popular epithets applied in the story to the Jew – “Moshe”: “Moshki, Moshki,” in line 76; the Gentile “our Yoshke,” para. 78. The person who expresses contempt for Jesus in the story is not the Jew but rather the Gentile thief, the church attendant. He stole the accessories and used them to clothe their Messiah – thereby causing discomfiture to the police, who stormed the church when they discovered the truth. The Jew was none other than a statue of their savior, made of wood and stone and disguised as a Jew.¹² Thus does Agnon dramatize the verse that serves as the story’s motto: “Let my adversaries be clothed with shame and let them cover themselves with their own confusion, as with a robe.”

10 *Ir U’Melo*, p. 109; *Lefi Ha-tza’ar Ha-sachar, Ha-Esh Ve-haetzim*, p. 14. ◀

11 Ya’akov Goldberg, “The Relation of Polish Society to Jews,” *Jewish Society in the Kingdom of Poland and Lita* (Jerusalem: The Zalman Shazar Center, 1999) (in Hebrew), p. 39 n. 38. ◀

12 Jesus as Jew is a prominent motif; see paintings by Chagall; poetry of Uri Zvi Greenberg; Shalom Asch; A.A. Kabak. ◀

The story contains a series of biblical verses¹³ that tell the tale of Jacob and Esau, Joseph and Potiphar's wife, and Joseph and his brothers, which create part of the groundwork of the contrasting pairs of Jew versus Gentile that is also a development of the motif of the *havdallah*. For example, the refrain: "The sexton goes back home and the policemen returns to the alehouse" appears twice, both in para. 24 in version 1 (*Ha-tequfa*) and in para. 27 nearby, in the spirit of "Jacob goes to the Lord's house and Esau, to the public house."¹⁴

In the story, the night duty policeman says: "And the accursed Jew came and detained me twice now," echoing the story of Jacob and Esau when Esau voices his angry complaint of being supplanted by Jacob. Certain quotes in the story are associated with the story of Potiphar's wife, who eventually became a symbol of the seductive matron who is also a symbol of idol worship.¹⁵ These verses are highlighted more prominently in the later versions, such as the transition from "And he went outside" (*Ha-tequfa* version) to "And he fled outside" (Berlin version, para. 8), where Joseph left his coat behind in the hands of Potiphar's wife. But already one line earlier a hint appears, in para. 7: "And he saw that he was alone and there was none with him in the house of God" (*Ha-tequfa*

13 Regarding the background of the biblical verses and their function, one must again note Fruchtman's contribution, both in this field and in analyzing the story. He is attentive to the importance of the motto and its dramatization in the story, and to the structure of the story divided into five acts, and offers a brilliant analysis of two biblical parallels that are difficult to identify. ◀

The first is a construct of the verses that tell the story of Saul and the lost donkeys in I Sam. 9, which parallels the search scene in *The Miracles of the Sexton*: "...And he passed through the land of Shalisha but they found them not, then they passed through the land of Sha'alim ... and they were not there. ...And when they were come to the land of Zuf, Saul said to his lad who was with him ... behold there is in this city a man of God." Compare this to *The Miracles of the Sexton*

"And they came to the courtyard but found it not, and they came to the house of prayer, but it was not there. They came to the house of prayer and behold, who is here at this late hour of night." Both stories show the results of the search, the finding of something beyond expectation, and, with it, salvation. Fruchtman also analyzes the ironic biblical significance of the singular word "סתרה" that appears only once, in Deuteronomy, the section of *Ha'azinu*: "And he shall say, Where are their gods/their rock in whom they trusted ... let them rise up and help you, and be your protection ("סתרה"), Deut. 32: 37-38. He also points out the parallel, echoed in the story of Achan, through the use of the word "גם."

14 Bialik, Folk song "Jacob and Esau," and its Yiddish origins. ◀

15 See James L. Kugel, in *Potiphar's House: The Interpretive Life of Biblical Texts* (Harvard, 1994); Levi Ginzberg, *Legends of the Jews*. ◀

The Poland Stories: The Miracles of the Sexton of the Old Beit Midrash 281

version), which is significantly parallel to “And there was none of the men of the house there within” of the original biblical text in Gen. 39:1, telling of the episode with Potiphar’s wife.

Only afterwards in para. 8 “And he left his *tallit* and he fled outside” (Berlin version) based on Gen. 39:12-18, can we see that a broader foundation is being established to echo the story of Potiphar’s wife in this scene.

The Joseph story also reverberates with certain expressions: “the sack containing the stolen object” refers to the sack of Benjamin, as well as in the expressions “And they put him into the prison” and “the charitable funds were restored.” Especially, too, in the comic resolution of the story: “And they drank and were intoxicated,” para. 64 *Ha-tequfa* version based on “And he took and sent portions to them from before him; but Benjamin’s portion was five times as much as any of theirs. And they drank and were intoxicated with him” (Gen. 43:34), which was deleted and moved to the end of the story. This is associated with Joseph’s brothers who are invited to the party with the governor Joseph, whom they thought to be a Gentile. This line “and they drank and became intoxicated and sang in high spirits until the very earth split under them all” was moved from line 64 in version A, in its entirety, to the end of the story. Agnon saw this rejoicing as a “happy end” that encompassed all the characters in the story, except for the thief and the minister, and he put it near the end of the story.

As for the violence of the Gentiles, one must note the echoes from the story of the men of Sodom: “Guard the door” echoes “to break the door” and later on, “And they opened the door with force and they came into the room” which is like the motif in the story “Geshem,” the second of the Poland Tales, where Piest¹⁶ and his men come to break down the door.

The Burlesque Ending

In the follow up in line 2 of version A, the policeman who is being poured a drink of whiskey in a hat curses the Jews, but he is “like a good Gentile and for a cup of whiskey and the tail of a Sabbath fish, he would not tell you what to do.”

The story ends in harmony: all the characters come together, Jew and Gentile. The signs that portended disaster return to their proper places: “And for many days the yarmulka never left the sexton’s head, and the *tallit* did not fall from

16 King of Poland in the ninth century and founder of the dynasty. ◀

his hand. And the barkeeper poured his wine, and the policeman drank too much, and the cup never left his lips. May every evildoer come to naught, and peace over Israel.” The folk tale concludes in a happy end, a joyful closure in a maqame that has several feeble rhymes such as “*hadasha*” and “*masha*.”

In version A, there is a burlesque maneuver toward the end, which makes an uncomplimentary imputation against Jewish habits regarding cleanliness, dirt, and garbage. These sections were deleted in later versions. This anti-climatic passage highlights the fact that the *Tallit shel Hekdesh*¹⁷ did not last very long as fodder for the swine, para. 17, similar to the criticism of the towel roller, a communal towel used by all. In version A, the bartender buys himself a yarmulka and a *tallit* trimmed with a silver ornamental fringe to replace the one that was stolen, and, in so doing, he calls down the scorn of the Jewish survivor. Agnon continues to strengthen and reinforce the motif in this vein.

Of the Gentiles, version A has: “And they sang in high spirits.” And of the Jews, version A: “And they prayed in high spirits.” Both of these passages were deleted (lines 64, 66, 71).

17 *Tallit shel Hekdesh: Elu Ve'elu Hanidah*, p. 39: “And Gershom takes the *tallit* of the *hek-desh* [meant for communal needs- tr.], folds it, and puts it under his head.” *Oreach Noteh La'Inu*, 167: “They took the tablecloth off the reading table and the *tallit* of *hekdesch* and put them under his head [of the unconscious tailor]. ◀

Analysis of a Comparison of Versions

Line	Comment
1	In the 1931 version, the motto was added. It is an apt summary and demonstrates the theme of the story. "My adversaries" are the Gentiles who are persecuting the Jews. The passage refers to the thief who dresses the statue of his Messiah, a former Jew, in a <i>tallit</i> and clothes himself in shame. Thus, too, the Gentiles who beat the idol of their <i>tallit</i> -clad Messiah.
2	He eliminates relative adjectives, a process of shortening and streamlining possessive forms.
4	Continues the trend to shortening, streamlining, and deleting repetitious elements.
5	"ותיפול" the biblical past tense as compared with the more modern "נפלה" in the <i>Ha-tequfa</i> version.
7	Change in the word order in the sentence.
8	"And he fled outside" in the 1931 version compared with "and he went outside" in the <i>Ha-tequfa</i> version. The use of the word "fled" began in 1931 evoking the story of Potiphar's wife, which becomes a motif in the story from that version on.
9	Beginning with the 1931 version, uses the expression "the house of their awe" instead of the longer expression in the <i>Ha-tequfa</i> version, a tendency to shorten and streamline, make it more alienated.
12	In the <i>Ha-tequfa</i> version "they do not conduct midnight" becomes "they do not conduct the midnight <i>tikkun</i> " and reverts to the accepted idiom of "עורכים תיקון" rather than "עורכים חצות."
14	"מה לי ולו" – what connects me to him" becomes "מה לי ולבית יראתם" – what connects me to their house of awe" in the 1931 version.
15	Beyond the matter of <i>havdallah</i> mentioned in all versions beginning with 1931, it is stated explicitly that it is for this purpose that his wife is awaiting his return.
16	"הילדים רעבים" The children are hungry" in the <i>Ha-tequfa</i> version versus "התינוקות רעבים" – the infants are hungry" in the 1931 version, which associates it more closely with the expression of "תינוקות של בית רבן" – infants at school."
18	Beginning with the 1931 version, the description of the cap directed at the policeman is made concrete, "before the policeman" and not as a random action.

20 In the *Ha-tequfa* version, “lest he sink into melancholy” as compared with the 1931 version “lest he fall into melancholy.”

Parallelisms in Agnon using “to sink – to fall into melancholy”:

1. *Elu Ve-elu – Ha-nidah*, p. 49, “And he would study in a pleasant voice, until he awakened the love of God and His Torah in the hearts of his listeners. His days passed like a whisper and his nights like a shadow. But when he considered the purpose of this world, he was drawn by a kind of melancholy, Heaven forbid. Once Rabbi Meshulam found him grieving, and commanded that he take a walk every night. There were fields surrounding the city and he would walk the fields or sit in the shadow of a tree and contemplate the gardens.

2. *Elu Ve-elu – Ha-nidah*, p. 49: “Rabbi Avigdor said to Rabbi Meshulam, I know that it is hard for you to part with Gershom but I tell you that it is better for him to go away to yeshiva than to be caught up in this melancholy. If he changes his place, he will change his fortune. Gershom had no sooner gone away than Rabbi Avigdor was vexed by the faction who appointed themselves their own ritual slaughterer, Zanvil Berish, who ousted him from his position as slaughterer. And where did they place him?

3. *Elu Ve-elu – Ve-hayya ha-egov le mishor* (1912, 1919), p. 100. And God made all who saw him have compassion for him and a spirit of success began to move him in the camp of the merchants, and everyone gave him a silver coin so that he might succeed. Then Menashe Hayim’s spirits fell, and he sank into a great melancholy. While the sound of the din of the market began to move him somewhat from the world of melancholy and undermined the wellsprings of grief, he said, I will go forth and see this magnificent market because it has wondrous things.

4. *Elu Ve-elu – Ve-hayya ha-egov le mishor* (1912, 1919), p. 103. In the holy *Zohar*, according to the simple explanation, one must fight one’s appetite, which only reflects the evil inclination, and observe what the rabbis said: If you are enjoying a meal, draw back from it. But Menashe Hayim fell into a melancholy, the beginning of all sin. And in order to sweeten his bitterness, he poured himself a drink, and behold he saw that it was good, as the wisest of all men said: “wine for the bitter in spirit.” And because a person’s inclination is renewed probably with every cup that he imbibes.

5. *Elu Ve-elu – Niflaot Shamash Bet Ha-Midrash* (1919), p. 376.

The Poland Stories: The Miracles of the Sexton of the Old Beit Midrash 285

And he kicked him with his foot and went. The sexton was frightened and he fled. And the sexton was fearful that he might fall into a melancholy at the beginning of the week, and he encouraged himself and sang: "He who separates between the sacred and the profane, He will forgive our sins, and increase our seed and our wealth like the stars at night." And the policemen turned toward the *beit midrash* because he was bitter, since he had been woken from his sleep as he stood guarding the city.

6. *Al kapot haman'ul – Giv'at ha-hol* (1920), p. 356.

Many times she would come late. Hemdat asked Yael, why she come late. Yael said that it was hard for her to disturb him from his work. In one case, she came in and saw him lying on the couch, and he was floating in a sea of melancholy .

7. *Oreach Noteh Lalun* (1938; 1939; 1950; 1953), p. 21.

And no one stretched out a hand, for the next day they were moving and leaving this place, and what did they care if the key was in the table drawer or in the clothes of that guest. At that time, a spirit of great melancholy entered me and I started to grieve that I was sad. And because I grieved at being sad, my sadness was doubled.

8. *Tmol Shilshom* (1945; 1952), p. 97.

And above the shop was a balcony, and on it a white sign with blue letters of the information office. Many times Yitzhak had stood in that office with friends as mournful and depressed as himself. A wordless melancholy encircled his lips.

10. *Tmol Shilshom* (1945; 1952), p. 110.

Sillman saw him and said that he was preparing a newspaper for Purim. Aharonowitz looked at him out of the corner of his eye and smiled. Suddenly the mockery left his expression and the furrows of his brow were filled with great melancholy. Aharonowitz said to Sillman, You want to publish a Purim newspaper, to arouse laughing and derision by jokes that you invent. But if you take my advice, take what is happening in the country, things as they really are... .

11. *Samuh Ve-nir'eh – Shnei Talmidei Hachamim* (1946, 1950; 1953), p. 22.

The acerbity of vanity, of those witty people who make a bean into an elephant and an elephant into a bean. Rabbi Moshe Pinhas was grieved that he wished to delude himself when he knew the truth all along.

Melancholy entered him and came to a dark depression. When he had overcome this depression and returned to his studying, he saw that he had lost the joy of study. He thought, what does it matter if I study, what does it matter if I don't, if I have no pleasure.

11. *Ad Hena – Ad Hena* (1952; 1953), p. 63.

To gather their possessions and prepare themselves for Berlin. The soldiers laid aside their games and began to organize their paraphernalia, while shouting and yelling, Berlin, Berlin. A great melancholy descended upon me which shackled my limbs. I could barely stretch out my arm to my bags.

12. *Ha-esh ve-ha-etzim – Im atzmi, Ha-siman* (1962), p. 291.

Something that did not please them. Wisely I did not tell my wife and children about the poems that I had composed after the holiday, which were sad. When I saw the withered leaves falling off the *magen david*, I was attacked by melancholy, and I wrote sad poems.

13. *Me'atzmi el Atzmi*, p. 58.

Between the door and the sink stood the poor and destitute, pressed and crowded, their clothes a patchwork of faded tatters, worth not even a hundred pennies. A melancholy fell upon me and all of the holiday joy left me. These are Jews and those are Jews: why are these one way and those, another?

- 23 “They woke that Jew from his sleep” in the *Ha-tequfa* version and in the 1931 earlier version, the description is a correction of fact.
- 25 In the *Ha-tequfa* version, “if only what might be will never be,” and in the 1931 version: “if only what could happen will not happen” – from the Yiddish לשון שלילה כדי לא לפתוח פה לשטן כמו חיינו. Inclination toward vagueness.
- 27 In the *Ha-tequfa* version, “אדון אחד – master” and in the 1931 version, “שר אחד – prince.” A prince is any holder of an official office, a master is an important man.
- 28 In the *Ha-tequfa* version: a house of prayer, in the 1931 version, the house of their awe – an alienated term used by Jews for the church. Parallel structures – there are sixty parallel uses in Agnon's work using the latter term.
- 29 In the 1931 version, there is a tendency to abbreviate the dialogue. “I did not know, my lord,” is omitted.

- 30 In the *Ha-tequfa* version, “I skipped” versus “I walked” in the 1931 version onward, a cheerful expression reflecting haste.
- 31 Again “master” becomes “prince” in the later versions, and quotation marks are deleted.
- 34 “And they remained” in the *Ha-tequfa* version, “and they stood” in the 1931 version onward, in the earlier version the sound of their shouting is also mentioned as compared to their sound, in the 1931 version. In the *Ha-tequfa* version, “And they came there” as compared with “and they went inside the house” in the 1931 version – this is an idiom in the 1931 version, canceling out the neutrality of the tone on the occasion of entering the house.
- 35 In the *Ha-tequfa* version, there is mention of golden utensils, while in the 1931 version, it is copper utensils, lowering the status of the church.
- 36 In the *Ha-tequfa* version, “wrapping himself entirely in a *tallit*”; in the 1931 version, “wrapped in a *tallit*.”
- 37 “Could not move from his place” – in the *Ha-tequfa* version, characterizing the statues, double reference to this quality of immobility deleted from 1931 version.
- 38-39 “And bitter-souled people surrounded him on all sides” – a passage mentioned in the *Ha-tequfa* version and totally omitted from 1931 onward, i.e. from the 1913 version regular people cause him melancholy. 1931 version – the violence was checked in advance “no blow would succeed.”
- 41 Reducing the description – *parshat Ha'azinu*, see Fruchtman.
- 44 Restraint, control, and economy in the descriptions of violence.
- 45 Reduction in the section portraying violence, which was highlighted in the *Ha-tequfa* version.
- 48 In 1931 version, the sentence missing in the *Ha-tequfa* version is completed – “like a lake full of demons, so was it full of Jews,” and in the 1931 version, “as a lake full of demons, so was *the entire place* full of Jews.”
- 49 Continued trend toward reducing descriptions of wrath.
- 50 In the 1931 version, the expression used “העטה עלינו חרפה” – brought disgrace upon us” and not “did this terrible evil” as in the *Ha-tequfa* version, and, in 1931, omits the expression “נחבא אל הכלים” – kept himself in the background.”
- 52 Beginning with the 1931 version, eliminates the redundancy in the search description.

- 54 Again, as of the 1931 version, use of the phrase “the house of their awe,” an aesthetic distancing showing scorn – and the gold is turned to copper.
- 57 Beginning with the 1931 version, forgoes the description of handing over to the prison, in the 1931 version, omits the definite article “the” from the phrase: they let him taste in this world from *the* world to come.” This abandons the usage of the phrase as it appears in the Babylonian Talmud.
- 59 Shortened description of the admission of crime; “כי” is replaced by “אך” in the 1931 version.
- 60 In the *Ha-tequfa* version, it says “blows he received” (from Yiddish?) and in the 1931 version, “blows he was struck.”
- 61 As of the 1931 version, the self-evident was omitted.
- 62 Completed observation point of the narrator in the *Ha-tequfa* version.
- 63 Imaginative description that was omitted as of 1931 version.
- 66 In the 1931 version, the phrase in the most appropriate form, related to tractate Yoma appears. An ironic discrepancy is created between the public house and the Temple.
- 68 Forgoes the verse with the negative connotation – in the *Ha-tequfa* version, and uses the connotation of joy in the 1931 version.
- 70 In the transition from the 1931 version, deleted “at this time” and also “out of kindness.”
- 71 In the transition from the *Ha-tequfa* version to 1931, he forgoes the biblical language “טליתו אין – his *tallit* was not there” and in 1931 also omits “because a thief took it” and no one knows who took it. This is the point, although in the later version there is an attempt not to prefigure what happens later.
- 74-75 In the 1931 version, part of the debate that appears in the *Ha-tequfa* version is omitted .
- 76 In the 1931 version and onward, use of the words “טפה לו השר – the prince slapped him” rather than “לגלג שר בית תפלה – ...ridiculed him” as in the *Ha-tequfa* version: more familiar behavior.
- 77 In the 1931 version, the expression is omitted.
- 78 In the 1931 version, the name “our Yashke” is omitted and with it the ambiguity surrounding the name “our Yashke – our Jesus”?
- 79 In the 1931 version there is no maqame at all in the style of the *Ha-tequfa* version.

- 86 The *Ha-tequfa* version makes use of the word “*nilbav*” in comparison with the version found in Germany 1916. We do not have the Hebrew original, but one can see that the word “*nilbavim*” appears to describe the group of Hasidim in *Ha-nidah* and *Bilvav Yamim* (in German, it is translated into “the joyous ones”). There is a reduction in the description of inebriation.
- 88 In the 1931 version, adjectives have been omitted that describe both the policeman and the Jews – also a description of “the pure table,” a pathetic fallacy, where the Jews are seated. The 1931 version focuses the scene on images or adjectives.
The 1931 version adds the expression “stretching out of hands,” which portrays the wretchedness and drunkenness of the policeman. The Jewish portrayal is done through showing and telling. In the 1931 version, there is also a cheerful maqame that sharpens the grotesque nature of the occasion.
- 89 In earlier versions line 86. Quoting from the *Megillat Esther* – “and many of the people of the land became Jews” (Esther 8: 17). There is another allusion to the *megilla*, to the verse “And the king and Haman sat down to drink” (Esther 3: 15).
- 90 In the last version, heightening the element of biblical language.
- 92 Description is omitted as of the 1931 version.
- 95 In the *Ha-tequfa* version, both the Jews and the Gentiles are party to the drunken celebrations – this description is omitted in the 1931 version.
- 96 The use of the “*vav*” as a conjunctive in the 1931 version, as in “וימים רבים,” restores the dimension of legend – reality returns to normal.
- 97 In the *Ha-tequfa* version, there is a burlesque that was omitted in the 1931 version.
- 99 Ends in a maqame in all the versions, but in the *Ha-tequfa* version it appears in a different typography. In later versions the typography was changed and the format of the maqame is somewhat blurred.

נפלאות שמש בית המדרש הישן

(מתוך אגדות פולין)

השוואת נוסחים : בוריס קוטלרמן

מקראה :

הבלטה - שינוי כתיב או נוסח

1871 - הוספה או השמטה

1871 בהבלטה - שינוי כתיב או נוסח בחלק מהגרסאות

סוגריים מרובעים - שינוי בסימני פיסוק

קו תחתון גלי כפול - שינוי סדר מלים

החלוקה ליחידות טכנית בלבד ולא קשורה לתוכן

הרישום "ללא שינוי" מתייחס לנוסח הקודם לו

No	Das Buch von Polnischen Juden, Berlin, 1916	התקופה, 5, תר"פ פולין	אגדות מני קדם	התקופה, 5, תר"פ פולין	אגדות מני קדם
1	<p>Die Wunder des Synagogendieners</p> <p>sein Käppchen, sein Gebetmantel und noch etwas anderes[.] Wie durch sie die Hilfe kam und wie der Wächter Israels nicht schlummert und nicht schläft[.] Das alles ist in dieser Geschichte enthalten.</p>	<p>נפלאות שמש בית [-] מדרש הישן</p> <p>חירמולקה שלו, הטלית ועוד מדבר אחר היאך נתגלגלה ישועה על דם, והיאך לא יום ולא יישן שומר ישראל[.] כל אלה חברו יחד בזמ המעשה</p> <p>ילבשו שוטני כלמה ויעטו כמעיל בשתם</p> <p>תהלים ק"ט כ"ט</p>	<p>נפלאות שמש בית המדרש הישן</p> <p>חירמולקה שלו, הטלית ועוד מדבר אחר היאך נתגלגלה ישועה על דם, והיאך לא יום ולא יישן שומר ישראל[.] כל אלה חברו יחד בזמ המעשה</p> <p>ילבשו שוטני כלמה ויעטו כמעיל בשתם</p> <p>תהלים ק"ט</p>	<p>כל סיפוריו בלין 1931 פולין</p> <p>סיפורי אגדות</p> <p>ילבשו שוטני כלמה ויעטו כמעיל בשתם</p> <p>תהלים ק"ט</p>	<p>כל סיפוריו תל-אביב 1953 פולין</p> <p>סיפורי אגדות</p> <p>ילבשו שוטני כלמה ויעטו כמעיל בשתם</p> <p>תהלים ק"ט</p>

<p>כל סיפוריו תל-אביב 1953 פולין סיפורי אגדות</p>	<p>כל סיפוריו ברלין 1931 פולין סיפורי אגדות</p>	<p>התקופה, 5, תר"פ פולין אגדות מני קדם</p>	<p>Das Buch von Polnischen Juden, Berlin, 1916</p>	<p>No</p>
<p>ללא שינוי</p>	<p>ללא שינוי</p>	<p>ישועה על ידם, מדרש, והתהאמה הטובה ביותר באיכה רבה (ספר) פרשה ב תרדוף כרוח נדיבתי (איוב שם ל', ט"ז), בני אדם שהיו ראויים להנהיג שדרה עליו, רדפתם כרוח וכעב. עברה ישועתי בני אדם שהיו ראויים שתבוא לישיועה על ידם, הזפתם כעב, ההייד איכה יעב באמי ה' את בת ציון. לא ינוס ולא יישן שומר ישראל – תהי קלא 4, תהלא ינוס ולא יישן שומר ישראל: בזה המעשה (לנוסח התקופה בלבד) – רש"י לגמרא, תענית דף כ"ד, בסכניו - שרצו שדים להורגו, וחזמו את מטתו, והיינו דאמרינו בשחיטת תולין בפרק הורע (קל), (א) ולקרייה לרנא רבא נוף היה, לא מצונו לו ניפה בכל התלמוד אלא בזה המעשה. כשבקש הגשמים בתמונו שלא לצורך (מופע ראשון במקורות) במעשה זה (בנוסחים האחרונים) – ר"ד"ק לזכריה י"א 5, ואעשיר - יאמר ברוך ה' כי אני עשיר מדמי אלה השכויים ובאמרו הישע המוכר בדרך ה' וזו בחשבו כי רצון האל יתברך במעשה זה כמו שאמר סתורב המבלעדי ה' עליתי על הארץ הואת להשחיתה או נאמר כי רגילות בני אדם בזה לתת שבת לאל יתברך בכל ריוח שירוחו תן מדרך הצדק תן מדרך הרשע וכענין זה אמר ר"ל גבא אפום מתתרתא רתמנא קרי, ואעשיר האלף נחה והיינו פתוחה והעיי' בשו"א לבזו: (מופע ראשון במקורות)</p>	<p>2 Einmal[.] am Ausgange des heiligen Sabbat[.] nach der Hawdala[.] legte der Diener des alten Lehrhauses den Gebetmantel zusammen[.]</p>	<p>2</p>
<p>ללא שינוי</p>	<p>ללא שינוי</p>	<p>לנוה לשבת הבאה.</p>	<p>um ihn für den kommenden Sabbat zu verwahren.</p>	<p>3</p>
<p>ללא שינוי</p>	<p>והנה נפלה מידו. ויכוף להרימה. והנה נפלה הירמולקה מעל ראשו.</p>	<p>והנה נפלה מ' תו בעשותו כה זכה והנה נפלה מ' תו מידו. ויכוף השמש להרימה מעל האד' ותמה נפלה הירמולקה מעל ראשו.</p>	<p>Als er dieses taq[.] fiel ihm der Gebetmantel aus der Hand. Er bucket sich, um ihn von der Erde auszuheben[.] Und siehe, es fiel sein Käppchen von seinem Kopf.</p>	<p>4</p>

No	Das Buch von Polnischen Juden, Berlin, 1916	התקופה, 5, תר"פ פולין אגודת מני קדים	כל סיפוריו ברלין 1931 פולין סיפורי אגדות	כל סיפוריו תל-אביב 1953 פולין סיפורי אגדות
5	Er buckel sich wieder[.] um das Käppchen auszuheben[.] da glitt wiederum der Gebetmantel aus seiner Hand. Und als er den Gebetmantel aushoh[.] da fiel abermals das Käppchen herab.	ויכוח לחרים את הירמולקה ותצנח הטלית מידו. ויהי בהרימו את הטלית חזרה ונפלה הירמולקה.	ויכוח לחרים את הירמולקה ותצנח הטלית מידו. ויהי בהרימו את הטלית ותפול הירמולקה.	ללא שינוי
6	So geschah es einige Male.	כך היה הדבר חוזר ונשנה כמה וכמה פעמים.		
7	Das kam dem Diener unheimlich vor[.] und er dachte[.] das muß doch etwas bedeuten. Und er sah[.] daß er allein war und	ויפג לב השמש ויאמר[.] הלא דבר הוא. וירא כי לבדו הוא ואין איש אצלו בבית ה' ויירא[.]	ויפג לב השמש ויאמר הלא דבר הוא. וירא כי לבדו הוא בבית ה' ואין איש אצלו ויירא[.]	ללא שינוי
	<p>תצנח – יהשע טו 18. ויהי בברוא ותסיתו לשאל מאל שורה ותצנח מעל החמור ויאמר לה כלב מה לך : שופטים א 14, ויהי במואה ותסיתו לשאל מאל אביה שדה ותצנח מעל החמור ויאמר לה כלב מה לך : שם ד 21, ותקח יעל אשת חבר את יתד האהל ותשם את המקבת בידה ותבוא אליו בלאט ותתקע את היתד ברקתו ותצנח בארץ והוא נרדם ויעף וימת :</p> <p>ויהי... תפול - יהושע ו 20, וירע העם ויתקע בשפרות ויהי כשמע העם את קול השופר ויריעו העם תרועה גדולה ותפול החומה תחתיה ועל העם העירה איש נגדו וילכדו את העיר : (יריחו)</p>			

בה זכה ולנוסח התקופה כלבד) - שמות כ 12, ויפן בה זכה וירא כי אין איש וידן את המצרי ויסמנו בחול :

(יהי...) וזהה נפלה (טליתו) מידו - ב"ר טו 12, וירדי השמש לבוא ותדרמה נפלה על אבדס וזהה אימה חשכה גדלה נפלת עליו :

והנה נפלה שופטים ג 25, ויחילו עד בוש והנה אינו פתח דלתות העליה ויקחו את המפתח ויפתחו וזהה אוניהם נפל ארצה מת : שופטים ד 22, והנה ברק רדף את סיסרא ותצא יעל לקראתו ותאמר לו לך ותאמר את האיש אשר אתה מבקש ויבא אליה וזהה סיסרא נפל מת והייתו ברקתו : שופטים יט 27, ויקם אדניה בבקר ויפתח דלתות הבית ויצא ללכת לדרכו זהה האשה פילגשו נפלת פתח הבית וידיה על הסף : ש"א ה 3-4, וישכמו אשדודים ממחרת וזהה דגון נפל לפני ארצה לפני ארון ידו ויקחו את דגון וישבו אותו למקומו : וישכמו בבקר ממחרת וזהה דגון נפל לפני ארצה לפני ארון ידו ויקחו את דגון וישבו הלא יאמר אליכם היה הטח אשר טחתם : דברים כ ב כט 9, וזהה נפלו אבותינו בחרב ובנונו ונשינו ונשינו בשבי על זאת :

מעל ראשו - ש"ב יב 30, ויקח את עטרת מלכם מעל ראשו ומשקלה ככר זהב ואבן יקרה ותהי על ראש דוד ושלל העיר הוציא הרבה מאד :

מלכם מעל ראשו וימצאה משקל ככר זהב ובה אבן יקרה ותהי על ראש דוד ושלל העיר הוציא הרבה מאד :

נפלה הירמולקה מעל ראשו - רות רב (וולגא) פרשה ח, עובר ממקום למקום ונפלה מרגלית מעל ראשו, עמד המלך וכל פמליא שלו שם עובדים ושבים אומרים מה טיבו של מלך וכל פמליא שלו כאן, ראו אמרו נפלה מרגלית מעל ראשו, מה עשה צבר את העפר והביא מכתרות וכבר את הצבור הראשון ולא מצאה. והשני, ולא מצאה. ואת השלישי, ומצאה. (החזתמה שלו כאן אמרו, נפלה מרגלית מעל ראשו. מה עשה צבר את העפר והביא מכתרות וכבר את הצבור הראשון ולא מצאה. והשני, ולא מצאה. ואת השלישי, ומצאה. (החזתמה הטובה ביותר - במקורות אלה)

<p>No</p>	<p>Das Buch von Polnischen Juden, Berlin, 1916</p>	<p>התקופה, 5, תר"פ פולין אגדות מני קדם</p>	<p>כל סיפוריו ברלין 1931 פולין סיפורי אגדות</p>	<p>כל סיפוריו תל-אביב 1953 פולין סיפורי אגדות</p>	<p>לעת בזאת (לנוסח התקופה בלבד) אסתר ד 14, כי אם תחרש תחרישי בעת הזאת רוח וחצלה יעמוד ליהודים ממקום אחר ואת אביך תאבדו ומי יודע אם לעת כוזאת הגעת למלכות :</p>
<p>ויעב את השמש - על פי בר' מה 26, ויגדו לו לאמר עוד יוסף חי וכן הוא משל בכל ארץ מצרים ויפג לבו כי לא האמין להם :</p>	<p>nemand mit ihm in Gotteshaus[.] Da fürchtete er sich[.]</p>	<p>ויעוב את סליתו ויצא החוצה.</p>	<p>ויעוב את סליתו וינס החוצה.</p>	<p>ויעוב את סליתו וינס החוצה.</p>	<p>ויעוב את סליתו ויצא החוצה : (וינס וינא) ; עם 15, ויהי כשעמו כי הרימתו קולי ואקרא וישעב בגדו אצילוינס החוצה : (וינס בלבד)</p>
<p>וילך (הלך ולכת - לנוסח התקופה בלבד) עד כי עבר - ברי כו 13, ויגדל האיש וילך הלך ויגדלעד כי גדל מאד :</p>	<p>Und er ging und ging, bis er an der Kirche vorbei kam.</p>	<p>וילך הלך וילכת הלכה עד כי עבר את בית-התפלה אשר לנוצרים.</p>	<p>וילך עד כי עבר את בית יראתם.</p>	<p>וילך עד כי עבר את בית יראתם וירא ללא שינוי</p>	<p>וילך (הלך ולכת - לנוסח התקופה בלבד) עד כי עבר - ברי כו 13, ויגדל האיש וילך הלך ויגדלעד כי גדל מאד : את בית יראתם (אשר לנוצרים - לנוסח התקופה בלבד) - עורא א 5, ויקומו ראשי האבות ליהודה ובנימן והכהנים והלויים לכל העיר האלהים את רוחו לעלות לבנות את בית ידוד אשר בירושלם : עם ז 27, ברוך יודד אלהי אבותינו אשר נתן כוזאת בלב המלך לפאר את בית ידוד אשר בירושלם : דבהייב לו 14, גם כל שרי הכהנים והעם הרבו >למעול< למעל מעל ככל תעבות הגוים ויטמאו את בית ידוד אשר הקדיש בירושלם :</p>
<p>ויהי בעברו את בית-התפלה אשר לנוצרים (לנוסח התקופה בלבד) / בית יראתם (בנוסחים המאוחרים) וירא והנה יהושע ה 13, (והנה בהיות יהושע ביריחו וישא עמנו וילך וזאת איש עמד לגדו וחברו שלופה בידו וילך יהושע אליו ויאמר לו הלנו אתה אם לצרינו :</p>	<p>Als er an der Kirche vorbeiging[.] merkte er Licht in der Kirche.</p>	<p>ויהי בעברו את בית-התפלה אשר לנוצרים וירא והנה אור בבית-התפלה.</p>	<p>ויהי בעברו את בית יראתם וירא והנה אור בבית יראתם.</p>	<p>ויהי בעברו את בית יראתם וירא ללא שינוי</p>	<p>ויהי בעברו את בית-התפלה אשר לנוצרים (לנוסח התקופה בלבד) / בית יראתם (בנוסחים המאוחרים) וירא והנה יהושע ה 13, (והנה בהיות יהושע ביריחו וישא עמנו וילך וזאת איש עמד לגדו וחברו שלופה בידו וילך יהושע אליו ויאמר לו הלנו אתה אם לצרינו :</p>
<p>ויעוב את סליתו ויצא החוצה.</p>	<p>Er ließ den Mantel liegen und ging ins Freie.</p>	<p>ויעוב את סליתו ויצא החוצה.</p>	<p>ויעוב את סליתו וינס החוצה.</p>	<p>ויעוב את סליתו וינס החוצה.</p>	<p>ויעוב את סליתו ויצא החוצה : (וינס וינא) ; עם 15, ויהי כשעמו כי הרימתו קולי ואקרא וישעב בגדו אצילוינס החוצה : (וינס בלבד)</p>
<p>ויעוב את סליתו ויצא החוצה (לנוסח התקופה בלבד) / וינס (בנוסחים המאוחרים) החוצה - ברי לוט 12, ותחפשנה בגדו לאמר שכנה עמי וישעב בגדו בידה וינס ויצא החוצה : (וינס וינא) ; עם 15, ויהי כשעמו כי הרימתו קולי ואקרא וישעב בגדו אצילוינס החוצה : (וינס בלבד)</p>	<p>Und er ging und ging, bis er an der Kirche vorbei kam.</p>	<p>וילך הלך וילכת הלכה עד כי עבר את בית-התפלה אשר לנוצרים.</p>	<p>וילך עד כי עבר את בית יראתם.</p>	<p>וילך עד כי עבר את בית יראתם וירא ללא שינוי</p>	<p>וילך (הלך ולכת - לנוסח התקופה בלבד) עד כי עבר - ברי כו 13, ויגדל האיש וילך הלך ויגדלעד כי גדל מאד : את בית יראתם (אשר לנוצרים - לנוסח התקופה בלבד) - עורא א 5, ויקומו ראשי האבות ליהודה ובנימן והכהנים והלויים לכל העיר האלהים את רוחו לעלות לבנות את בית ידוד אשר בירושלם : עם ז 27, ברוך יודד אלהי אבותינו אשר נתן כוזאת בלב המלך לפאר את בית ידוד אשר בירושלם : דבהייב לו 14, גם כל שרי הכהנים והעם הרבו >למעול< למעל מעל ככל תעבות הגוים ויטמאו את בית ידוד אשר הקדיש בירושלם :</p>
<p>ויעוב את סליתו ויצא החוצה.</p>	<p>Er ließ den Mantel liegen und ging ins Freie.</p>	<p>ויעוב את סליתו ויצא החוצה.</p>	<p>ויעוב את סליתו וינס החוצה.</p>	<p>ויעוב את סליתו וינס החוצה.</p>	<p>ויעוב את סליתו ויצא החוצה : (וינס וינא) ; עם 15, ויהי כשעמו כי הרימתו קולי ואקרא וישעב בגדו אצילוינס החוצה : (וינס בלבד)</p>
<p>ויעוב את סליתו ויצא החוצה (לנוסח התקופה בלבד) / וינס (בנוסחים המאוחרים) החוצה - ברי לוט 12, ותחפשנה בגדו לאמר שכנה עמי וישעב בגדו בידה וינס ויצא החוצה : (וינס וינא) ; עם 15, ויהי כשעמו כי הרימתו קולי ואקרא וישעב בגדו אצילוינס החוצה : (וינס בלבד)</p>	<p>Und er ging und ging, bis er an der Kirche vorbei kam.</p>	<p>וילך הלך וילכת הלכה עד כי עבר את בית-התפלה אשר לנוצרים.</p>	<p>וילך עד כי עבר את בית יראתם.</p>	<p>וילך עד כי עבר את בית יראתם וירא ללא שינוי</p>	<p>וילך (הלך ולכת - לנוסח התקופה בלבד) עד כי עבר - ברי כו 13, ויגדל האיש וילך הלך ויגדלעד כי גדל מאד : את בית יראתם (אשר לנוצרים - לנוסח התקופה בלבד) - עורא א 5, ויקומו ראשי האבות ליהודה ובנימן והכהנים והלויים לכל העיר האלהים את רוחו לעלות לבנות את בית ידוד אשר בירושלם : עם ז 27, ברוך יודד אלהי אבותינו אשר נתן כוזאת בלב המלך לפאר את בית ידוד אשר בירושלם : דבהייב לו 14, גם כל שרי הכהנים והעם הרבו >למעול< למעל מעל ככל תעבות הגוים ויטמאו את בית ידוד אשר הקדיש בירושלם :</p>
<p>ויעוב את סליתו ויצא החוצה.</p>	<p>Er ließ den Mantel liegen und ging ins Freie.</p>	<p>ויעוב את סליתו ויצא החוצה.</p>	<p>ויעוב את סליתו וינס החוצה.</p>	<p>ויעוב את סליתו וינס החוצה.</p>	<p>ויעוב את סליתו ויצא החוצה : (וינס וינא) ; עם 15, ויהי כשעמו כי הרימתו קולי ואקרא וישעב בגדו אצילוינס החוצה : (וינס בלבד)</p>
<p>ויעוב את סליתו ויצא החוצה (לנוסח התקופה בלבד) / וינס (בנוסחים המאוחרים) החוצה - ברי לוט 12, ותחפשנה בגדו לאמר שכנה עמי וישעב בגדו בידה וינס ויצא החוצה : (וינס וינא) ; עם 15, ויהי כשעמו כי הרימתו קולי ואקרא וישעב בגדו אצילוינס החוצה : (וינס בלבד)</p>	<p>Und er ging und ging, bis er an der Kirche vorbei kam.</p>	<p>וילך הלך וילכת הלכה עד כי עבר את בית-התפלה אשר לנוצרים.</p>	<p>וילך עד כי עבר את בית יראתם.</p>	<p>וילך עד כי עבר את בית יראתם וירא ללא שינוי</p>	<p>וילך (הלך ולכת - לנוסח התקופה בלבד) עד כי עבר - ברי כו 13, ויגדל האיש וילך הלך ויגדלעד כי גדל מאד : את בית יראתם (אשר לנוצרים - לנוסח התקופה בלבד) - עורא א 5, ויקומו ראשי האבות ליהודה ובנימן והכהנים והלויים לכל העיר האלהים את רוחו לעלות לבנות את בית ידוד אשר בירושלם : עם ז 27, ברוך יודד אלהי אבותינו אשר נתן כוזאת בלב המלך לפאר את בית ידוד אשר בירושלם : דבהייב לו 14, גם כל שרי הכהנים והעם הרבו >למעול< למעל מעל ככל תעבות הגוים ויטמאו את בית ידוד אשר הקדיש בירושלם :</p>
<p>ויעוב את סליתו ויצא החוצה.</p>	<p>Er ließ den Mantel liegen und ging ins Freie.</p>	<p>ויעוב את סליתו ויצא החוצה.</p>	<p>ויעוב את סליתו וינס החוצה.</p>	<p>ויעוב את סליתו וינס החוצה.</p>	<p>ויעוב את סליתו ויצא החוצה : (וינס וינא) ; עם 15, ויהי כשעמו כי הרימתו קולי ואקרא וישעב בגדו אצילוינס החוצה : (וינס בלבד)</p>
<p>ויעוב את סליתו ויצא החוצה (לנוסח התקופה בלבד) / וינס (בנוסחים המאוחרים) החוצה - ברי לוט 12, ותחפשנה בגדו לאמר שכנה עמי וישעב בגדו בידה וינס ויצא החוצה : (וינס וינא) ; עם 15, ויהי כשעמו כי הרימתו קולי ואקרא וישעב בגדו אצילוינס החוצה : (וינס בלבד)</p>	<p>Und er ging und ging, bis er an der Kirche vorbei kam.</p>	<p>וילך הלך וילכת הלכה עד כי עבר את בית-התפלה אשר לנוצרים.</p>	<p>וילך עד כי עבר את בית יראתם.</p>	<p>וילך עד כי עבר את בית יראתם וירא ללא שינוי</p>	<p>וילך (הלך ולכת - לנוסח התקופה בלבד) עד כי עבר - ברי כו 13, ויגדל האיש וילך הלך ויגדלעד כי גדל מאד : את בית יראתם (אשר לנוצרים - לנוסח התקופה בלבד) - עורא א 5, ויקומו ראשי האבות ליהודה ובנימן והכהנים והלויים לכל העיר האלהים את רוחו לעלות לבנות את בית ידוד אשר בירושלם : עם ז 27, ברוך יודד אלהי אבותינו אשר נתן כוזאת בלב המלך לפאר את בית ידוד אשר בירושלם : דבהייב לו 14, גם כל שרי הכהנים והעם הרבו >למעול< למעל מעל ככל תעבות הגוים ויטמאו את בית ידוד אשר הקדיש בירושלם :</p>

<p>כל סיפוריו תל-אביב 1953 פולין סיפורי אגדות</p>	<p>כל סיפוריו ברלין 1931 פולין סיפורי אגדות</p>	<p>התקופה, 5, תר"פ פולין אגדות מני קדם</p>	<p>Das Buch von Polnischen Juden, Berlin, 1916</p>	<p>No</p>
<p>ויאמר הלא ת'ק' 7 / חנות אינם עושים 7 בסעודת מלכה אינם מסובינסן. מדוע ידלק האור?</p>	<p>ויאמר השמש אל לבו הלא ת'ק' 7 / חנות אינם עושים 7 בסעודת מלכה מלכה אינם מסובינסן. מדוע ידלק האור?</p>	<p>ויאמר בלבן: הלא חנות אינם עורכינסן. בסעודת נ'מלכה מלכה? אינם מסובינסן. מדוע ידלק האור?</p>	<p>Und er dachte bei sich[.] die beten durch kein Mittelmachtsgebet[.] Der Königin Sabbat zu Ehren und feiert sie doch kein Abschiedsmahl[.] Warum also brennt das Licht?</p>	<p>12</p>
<p>אסר ויאמר בלבן ויאמר השמש אל לבו הלא ת'ק' 7 / חנות אינם עושים 7 בסעודת מלכה מלכה אינם מסובינסן. מדוע ידלק האור? ויאמר בלבן: הלא חנות אינם עורכינסן. בסעודת נ'מלכה מלכה? אינם מסובינסן. מדוע ידלק האור?</p>	<p>ויאמר בלבן: הלא חנות אינם עורכינסן. בסעודת נ'מלכה מלכה? אינם מסובינסן. מדוע ידלק האור?</p>	<p>ויאמר בלבן: הלא חנות אינם עורכינסן. בסעודת נ'מלכה מלכה? אינם מסובינסן. מדוע ידלק האור?</p>	<p>ויאמר בלבן הלא ת'ק' 7 / חנות אינם עושים 7 בסעודת מלכה מלכה אינם מסובינסן. מדוע ידלק האור? ויאמר בלבן: הלא חנות אינם עורכינסן. בסעודת נ'מלכה מלכה? אינם מסובינסן. מדוע ידלק האור?</p>	<p>13</p>
<p>אסר ויאמר בלבן ויאמר השמש אל לבו הלא ת'ק' 7 / חנות אינם עושים 7 בסעודת מלכה מלכה אינם מסובינסן. מדוע ידלק האור?</p>	<p>ויאמר בלבן: הלא חנות אינם עורכינסן. בסעודת נ'מלכה מלכה? אינם מסובינסן. מדוע ידלק האור?</p>	<p>ויאמר בלבן: הלא חנות אינם עורכינסן. בסעודת נ'מלכה מלכה? אינם מסובינסן. מדוע ידלק האור?</p>	<p>Der Diener staunte[.] aber er sagte sich[.] אסר כי (לנוסח 1931 בלבד) - שגרת לשון בתנ"ך כי אמר בלבן (לנוסח 1931 בלבד) - כלומר או זמנו שקצוב בעת לידתו קרוב הוא וזה אמר דוד מלכו כי אמר בלבן כיון שמאס בו השם יתי מחיות מלך וצוה למשחתי לא רדיק לתני"ך, ש"א כו 10, או יסו יכא - כלומר או זמנו שקצוב בעת לידתו קרוב הוא וזה אמר דוד מלכו כי אמר בלבן כיון שמאס בו השם יתי מחיות מלך וצוה למשחתי לא יתכן שיאריך הזמן או אפשר כי מפי שמואל אמר שימות בסרוב ואם כן יתכן לפרש חי חי כי על אלה הדברים אמר חי חי כי כן יהיה לו שימות בקרוב באחת מהשלשה כי כיון שנאמר לו מפי הנבואה יוכל להשבע בזה:</p>	<p>14</p>
<p>אסר ויאמר בלבן ויאמר השמש אל לבו הלא ת'ק' 7 / חנות אינם עושים 7 בסעודת מלכה מלכה אינם מסובינסן. מדוע ידלק האור?</p>	<p>מה לי ולו. אם אור שסן. ידלק עד שדעך. האין לי דאגה אחרת ודאגתי גם לזה? ויאמר לשוב הביתה.</p>	<p>מה לי ולו. אם אור שסן. ידלק עד שדעך. האין לי דאגה אחרת ודאגתי גם לזה? ויאמר לשוב הביתה.</p>	<p>Was schert mich die Kirche und das Licht in ihr. Wenn dort Licht ist[.] muge es brennen[.] bis es erlischt. Habe ich denn keine anderen Sorgen[.] daß ich mich noch darum kümmerer[?] Und er wollte schon nach Hause gehen.</p>	<p>14</p>

No	Das Buch von Polnischen Juden, Berlin, 1916	התקופה, 5, תר"פ פולין אגדות מני קדם	כל סיפוריו ברלין 1931 פולין סיפורי אגדות	כל סיפוריו תל-אביב 1953 פולין סיפורי אגדות
15	מה לי ולו (לנוסח התקופה בלבד) / ולבית יראתם (בנוסחים המאוחרים) – שגרת לשון בתנ"ך, מה לי ולך על כם האין לי דאגה אחת דאגתי גם לזר - מייא כב 7, ויאמר יהושפט קאנז פה נביא לידוד עזרנדרשה מאותו : מ"ב 3, 11, ויאמר יהושפט קאנז פה נביא לידוד נדרשה את ידוד מאותו וען אחד מעבדי מלך ישראל ויאמר פה אלישע בן שפט אשר יצק מים על ידי אליהו : דב"ה"ב י"ח 6, ויאמר יהושפט קאנז פה נביא לידוד עזרנדרשה מאתו .	הזקנה שלין, אמר בלבנה, עינייה כלות לשמע הבדלה ולהחל במלאכת השבוע;]	הזקנה שלי אמר אל לבו ממתנייה ל'א'י' למען תשמע הבדלה ולהחל במלאכת השבוע;]	הזקנה שלי אמר אל לבו ממתנייה ל'א'י' לשמע הבדלה ולהחל במלאכת השבוע;]
16	אמר בלבו (לנוסח התקופה בלבד) – שגרת לשון בתנ"ך (עובדיה, תהלים) עינייה כלות (לנוסח התקופה בלבד) – בבלי סנהדרין ג'א, א"ן, דתניב + עמוס ט' + כיום ההוא אקים את סמת חיד הנפלת. - אמר ליה : הכי אמר רבי חזקן : דור שכן דוד בא בו תלמידי חכמים מתמעטים, והשאר עיניהם כלות ביגון ואנחה, וצרות רבות וזרות קשות מתחדשות, עד שהראשונה פקודה שניה ממהרת לבא ; (וכן שגרת לשון במדרש למען תשמע (לנוסח 1931 בלבד) במד' כו 20, ונתתה מהודך עליו למען ישמעו כל עדת בני ישראל :	הילדים רעבים, צדיקים לאפול קמעה ולישון כדי שישכימו לחדרו;]	התינוקות רעבים, צדיק להאכילם וליישנם כדי שישכימו לחדרו;]	ללא שינוי
17	Die Kinder sind hungrig, müssen essen[,] sich zeitig schlafen legen[,] um früh am Morgen in den Cheder zu gehen[.] Und ich stehe da mitten auf der Schtraße und kümmerge mich um nichtige Sachen[,] als ob ich meine jüngste Tochter schon versorgt hätte.	ואני הנני עומד ברחוב העיר ומפנה לבי לדברים בטלים, כאילו הוצאתי הוצאתי את בתי 77' לאיש.	ואני הנני עומד ברחוב העיר ומפנה לבי לדברים בטלים כאילו הוצאתי את בתי לאיש.	ללא שינוי

No	Das Buch von Polnischen Juden, Berlin, 1916	התקופה, 5, תר"פ פולין אגדות מני קדם	כל סיפוריו ברלין 1931 פולין סיפורי אגדות	כל סיפוריו תל-אביב 1953 פולין סיפורי אגדות
18	<p>ואני הנני עומד ברחוב העיר - ואני הנני, שגרת לשון בתנ"ך; ובעיקר ירי מ' 10, ואני הנני יושב במצודה לעמד לפני הכשדים אשר יבאו אלינו ואתם אספו יין וקץ ושמן ושמנו בכליכם ושבו בעריכם אשר תפשתם: ברי נוא 17, וידבר פרעה אל יוסף בחלמייהנני עמד על שפת היאר: שמות יז 6, הנני עמד לפניך שם על הצור כחרב והכית צנור ויצאו ממנו מים ושתה העם ויעש כן מישה לעיני זקני ישראל: ברחוב העיר, שגרת לשון בתנ"ך (שופטים, אסתר); אוצר המדרשים (אייזנשטיין) עמ' תקפז, נעמה בת מלך עמון שיוחבר אליה ויביאנה עמו לארץ ישראל ויצא ממנו משיח בן דוד, הביא הקב"ה לארץ עמון ובא לעיר המלוכה אשר שמה משכסם והיהעמד ברחוב העיר משכסם ומלצר המלך שר הטבחים שעושה ומכשל מאכל המלך בא לקחת מה שערץ לעשות למלאכתו ומוצא את שלמה עומד שם ולקח אותו ומפנה לצי לדברים בטלים: בכלי ברכות כר"ב, מודה אני לפניך ה' אלהי ששמת חלקי מיושבי בית המדרש ולא שמת חלקי מיושבי קרנות, שאני משכים והם משכימים - אני משכים לדברי תורה והם משכימים לדברים בטלים, אני עמל והם עמלים - אני עמל ומקבל שכר והם עמלים ואינם מקבלים שכר, אני רץ והם רצים - אני רץ לחיי העולם הבא והם רצים לכאר שחת. טור יורה דעה סימן יח, השוחט בסכין לראות אם יחגור בו וכבשר אצבעו בתלת רוחתא פירוש על מיה וכשני צדדים הלכך בודק בהולכה ובהובאה על חודו בבשר לאט ובכוונת הלב שלא פנה לבו לדברים בטלים ורח"ל בהולכה ובהובאה בצמרון שאינו יסול להרגיש יפה אם יבדוק בכשר ובצמרון כיווד וכו' יעשה בשני הצדדין והם יי"ב ואסמכתא ושחטתם</p>	<p>ויפן ללכת הביתה. ויהי בלכתו וימצא שוטר בדרך. וינף השמש את מצנפתו ושתחו לו, ויאמר אליו: [השמת לבך, אדון, כי אור בבית ה] התפלה שלכם:] ויאמר לו השוטר: [ויגער בך השטן]. יהודי מצורע:] מה לך ולבית תפלתנו?</p>	<p>ויפן ללכת הביתה. ויהי בלכתו וימצא שוטר בדרך. וינף השמש את מצנפתו ל 97 י השוטר וישתחו לו ויאמר אליו השמת לבך אדון כי אור בבית תפילתכם? ויאמר לו השוטר יגער בך השטן יהודי מצורע. מה לך ולבית תפלתנו?</p>	<p>ויפן ללכת הביתה. ויהי בלכתו וימצא שוטר בדרך. וינף השמש את מצנפתו ל 97 י השוטר וישתחו לו ויאמר אליו, השמת לבך אדון כי אור בבית תפילתכם? ויאמר לו השוטר, יגער בך השטן יהודי מצורע:] מה לך ולבית תפלתנו?</p>

No	Das Buch von Polnischen Juden, Berlin, 1916	התקופה, 5, תר"פ פולין אגדות מני קדם	כל סיפוריו ברלין 1931 פולין סיפורי אגדות	כל סיפוריו תל-אביב 1953 פולין סיפורי אגדות
19	<p>Fahrt in die Hölle un sag[.] daß ich bin geschickt habe[.]</p>	<p>לך לאבדון בשם כל הרוחות ואמר כי אנכי שלחתיך[.]</p>	<p>ויבט בו ברגלו וילך. השמש נבהל וילך יפול</p>	<p>ויבט בו ברגלו וילך. השמש נבהל וילך יפול</p>
20	<p>Und er gab ihm einen Fußtritt und ging seines Weges. Der Synagogendiener erschrak[.] <i>Und ihm sich ein wenig zu beruhigen und nicht - Gott bewahre</i> - schon am Anfang der Woche in Traurigkeit zu verfallen[.]</p>	<p>ויבט בו ברגלו וילך. השמש נבהל וילך יפול</p>	<p>ויבט בו ברגלו וילך. השמש נבהל וילך יפול</p>	<p>ויבט בו ברגלו וילך. השמש נבהל וילך יפול</p>
19	<p>כי אנכי שלחתיך (לנוסח התקופה בלבד) - שמות ג' 12, ויאמר כי אהיה עמך וזה לך האות כי אנכי שלחתיך בהצנאך את העם ממצרים תעבדו את האלהים על ההר הזה:</p>	<p>ויבט בו ברגלו וילך. השמש נבהל וילך יפול</p>	<p>ויבט בו ברגלו וילך. השמש נבהל וילך יפול</p>	<p>ויבט בו ברגלו וילך. השמש נבהל וילך יפול</p>
20	<p>ויבט בו ברגלו - רד"ק לתנייך. ש"א כ' 29, למה תבעט בזבחי - כי המבזה הזבר בעט בו בגלגלו כד' אדם תכזו וזכח ותמנחה שתרא שאינם באים הזבחים והמנחות אלא להבריאתכם והנה זה כזיון הקדשים וכאלו תבעטו בהם ותרזיקום כי בעמרכם נמנעים ישראל מלהביא:</p>	<p>ויבט בו ברגלו וילך. השמש נבהל וילך יפול</p>	<p>ויבט בו ברגלו וילך. השמש נבהל וילך יפול</p>	<p>ויבט בו ברגלו וילך. השמש נבהל וילך יפול</p>

עוד פתח השער:
בר' מד 29, ולקחתם גם את זה מעם בני וקרתו אסון והורדתם את שיבתו ברעה שאלה:
בר' מד 3, ויאמר יוסף אל אחיו אני יוסף העוד אבי חי ולא יכלו אחיו לענות אותו כי נבטלו ממני:

<p>כל סיפוריו תל-אביב 1953 פולין סיפורי אגדות</p>	<p>כל סיפוריו ברלין 1931 פולין סיפורי אגדות</p>	<p>התקופה, 5, תר"פ פולין אגדות מני קדם</p>	<p>Das Buch von Polnischen Juden, Berlin, 1916</p>	<p>No</p>
<p>ויחזק את לבו וישיר, ממור שיר למוצאי שבת (לוטוס התקופה בלבד) ויחזק את לבו (לוטוס 1953 בלבד) - שמות ד 21, ויאמר ירוד אל משה בלכתך לשוב מצרימה ראה כל המפתחים אשר שמתי בידך ועשיתם לפני פרעה ואני אחזק את לבו ולא ישלח את הנשים:</p>	<p>החזק ושר מזמור שיר למוצאי שבת: ממור שיר ליום השבת:</p>	<p>ממור שיר למוצאי שבת (לוטוס התקופה בלבד) ויחזק את לבו (לוטוס 1953 בלבד) - שמות ד 21, ויאמר ירוד אל משה בלכתך לשוב מצרימה ראה כל המפתחים אשר שמתי בידך ועשיתם לפני פרעה ואני אחזק את לבו ולא ישלח את הנשים:</p>	<p><i>began er für sich zu singen. Er ging un sang das Lied des Sabbatausgangs.</i></p>	<p>21</p>
<p>ללא שינוי</p>	<p>ללא שינוי</p>	<p>המבדיל בין קודש לחול, חטאתינו ימחול, זרעינו וכספנו ירבה כחול, וכוכבים בלילה.</p>	<p>Der das Heilige vom Gemeinen schied. Verzeihe unsere Sünden uns Geben Kinder uns und Reichtum in Menge, Gleich dem Sande und den Sternen der Nacht.</p>	<p>22</p>
<p>ללא שינוי</p>	<p>השוטר שם פניו אל בית המרחץ לבו מר כי העירו אותו משנתו בעמדו לשמור על העיר.</p>	<p>השוטר שם פניו אל בית-המרחץ להפיל את כעסו על כוח יי' / שר 191 כי לבו מרה, כי העירו אותו ה' ה' 17 משנתו בעמדו לשמור על העיר.</p>	<p>Und der Büttel machte sich auf den Weg zur Schenkel.] um seinen Ärger mit einem Schnäpschen zu verscheuchen.] Denn es ferdroß ihn, daß ihn der Jude aus dem Schlaf geweckt während er seine Nachtwache hatte.</p>	<p>23</p>
<p>ללא שינוי</p>	<p>השוטר שם פניו אל בית המרחץ לבו מר כי העירו אותו משנתו בעמדו לשמור על העיר. מנ ארץ המנוג</p>	<p>השוטר שם פניו אל בית המרחץ לבו מר כי העירו אותו משנתו בעמדו לשמור על העיר. מנ ארץ המנוג</p>	<p>Der Synagogendiener ging nach Hause[,] und der Büttel wandte sich zur Schenke.</p>	<p>24</p>

<p>כל סיפוריו תל-אביב 1953 פולין סיפורי אגדות</p>	<p>כל סיפוריו ברלין 1931 פולין סיפורי אגדות</p>	<p>התקופה, 5, תר"פ פולין אגדות מני קדם</p>	<p>Das Buch von Polnischen Juden, Berlin, 1916</p>	<p>No</p>
<p>השמש הלך לביתו - ש"א י' 26, וגם שאול הלך לביתו ובעתה וילכו עמו החיל אשר נגע אלהים בלבם: שם כג' 18, ויכרתו שניהם ברית לפני ידוד וישב דוד בחרשה והונתן הלך לביתו:</p>				
<p>ללא שינוי</p>	<p>לואי שלא יקרה מה שיכול לקרות. לולי ה' שהיה לנו, אזי חיים בעונות.]</p>	<p>לואי שלא יהיה לך מה שאפשר היה להיות. לולי ה' שהיה לנו, אזי חיים בעונות.]</p>	<p>25 Und gebe Gott[,] daß niemals geschehe[.] was hätte geschehen können. Wäre der Herr nicht mit uns, wenn die Menschen wider uns aufstehen, so verschlingen sie uns lebendig[.]</p>	<p>לולי ה' שהיה לנו, אזי חיים בעונות - תה קכד 1-3, שיר המעלות לדוד לולי יחדשהיה לע יאמר נא ישראל. לולי יחדשהיה לע בקום עלינו אדם: אזי חיים בעונות בחרות אפס בנו:</p>
<p>ללא שינוי</p>	<p>השמש הלך לביתו והשוטר לבית היוון: ושיר אחד עבר ברחוב וישמע את דברי השמש בדברו אל השוטר.</p>	<p>השמש הלך לביתו והשוטר לביתו- היוון ואזן אחד עבר ברחוב וישמע את דברי השמש בדברו אל השוטר.</p>	<p>26 wenn ihr Zorn über uns ergrimmt. Der Synagogendiener ging also nach Hause[.] und der Bützel wandte sich zur Schenke[.] Ein Herr war aber gerade an ihnen vorbeigegangen und hatte ihr Gespräch gehört.</p>	<p>27</p>
<p>וישמע את דברי השמש בדברו אל השוטר - בר לא' 1, וישמע את דברי בני לבן לאמר לקח מעקב את כל אשר לאבנו ומאשר לאבנו עשה את כל חכב הזה: ש"א י' 28, וישמע אליאב אחיו הגדול כלבנו אל האנשים ויחר אף אליאב בדוד ויאמר למה זה ירדת ועל מי נטשת מעט הצאן ההנה במדבר אני ידעתי את זדנך ואת רע לבבך כי למען ראות המלחמה ירדת:</p>				
<p>וישמע את דברי השמש בדברו אל השוטר - בר לא' 1, וישמע את דברי בני לבן לאמר לקח מעקב את כל אשר לאבנו ומאשר לאבנו עשה את כל חכב הזה: ש"א י' 28, וישמע אליאב אחיו הגדול כלבנו אל האנשים ויחר אף אליאב בדוד ויאמר למה זה ירדת ועל מי נטשת מעט הצאן ההנה במדבר אני ידעתי את זדנך ואת רע לבבך כי למען ראות המלחמה ירדת:</p>	<p>וישמע את דברי השמש בדברו אל השוטר - בר לא' 1, וישמע את דברי בני לבן לאמר לקח מעקב את כל אשר לאבנו ומאשר לאבנו עשה את כל חכב הזה: ש"א י' 28, וישמע אליאב אחיו הגדול כלבנו אל האנשים ויחר אף אליאב בדוד ויאמר למה זה ירדת ועל מי נטשת מעט הצאן ההנה במדבר אני ידעתי את זדנך ואת רע לבבך כי למען ראות המלחמה ירדת:</p>	<p>וישמע את דברי השמש בדברו אל השוטר - בר לא' 1, וישמע את דברי בני לבן לאמר לקח מעקב את כל אשר לאבנו ומאשר לאבנו עשה את כל חכב הזה: ש"א י' 28, וישמע אליאב אחיו הגדול כלבנו אל האנשים ויחר אף אליאב בדוד ויאמר למה זה ירדת ועל מי נטשת מעט הצאן ההנה במדבר אני ידעתי את זדנך ואת רע לבבך כי למען ראות המלחמה ירדת:</p>	<p>28 Er richtete seinen Blick auf die Kirche und wunderte sich ebenfalls[.] daß dort in der Kirche noch Licht brannte. Da rief er dem Bützel nach[:] [*] Warum ist Licht in der Kirche? [*]</p>	<p>28</p>

<p>No</p>	<p>Das Buch von Polnischen Juden, Berlin, 1916</p>	<p>התקופה, 5, תר"פ פולין אגודות מני קידס</p>	<p>כל סיפוריו ברלין 1933 פולין סיפורי אגודות</p>	<p>כל סיפוריו תל-אביב 1953 פולין סיפורי אגודות</p>
<p>32</p>	<p>Wir wollen zum Kirchendiener gehen und ihn fragen. [...] Sie kamen ins Zimmer des Kirchendiener[s], und er war nicht da. Sie kamen in den Hof und fanden ihn nicht.</p>	<p>נצא לנצא למשרת בית-התפילה ונשאלת את. ויבוא אל חדר משרת בית-התפילה ואין. ויבוא אל החצר ולא מצאו.</p>	<p>נצא למשרת בית-התפילה ונשאלת את. ויבוא אל חדר משרת בית התפילה ואין. ויבוא אל החצר ולא מצאו.</p>	<p>נצא נשאל את משרת בית התפילה ויבוא אל חדר משרת בית התפילה ואין. ויבוא אל החצר ולא מצאו.</p>
<p>33</p>	<p>Sie kamen bis zur Kirche[,] und der Blittel sagte zum Herrn[.]: [...]Seht doch durchs Schlüsselloch, Herr[.] Und er sagte: [...]Siehe da[,] ein Jude[.] ein Dieb in der Kirche[.]</p>	<p>המה באו עד בית-התפילה והשוטר אמר אל האדון: [...]התבונן-ואן בעד חור המנעול. תנו-אן איש יהודי גנב בבית-התפילה: [...]</p>	<p>המה באו עד בית התפילה והשוטר אמר אל השר הביטו נא בעד חור המנעול, הנה נא איש יהודי גנב בבית התפילה.</p>	<p>המה באו עד בית התפילה והשוטר אמר אל השר, הביטו נא בעד חור המנעול, הנה נא איש יהודי גנב בבית התפילה.</p>
<p>34</p>	<p>Und sie schrien laut und blieben stehen[,] um die Türe zu bewachen. Und viele Leute liefen zusammen[,] als sie das Geschrei hörten[,] und sie öffneten das Haus gewaltsam und gingen hinein.</p>	<p>ויצעקו צעקה גדולה וישארו לשמור את הדלת. ואנשים רבים נאספו לקול צעקתם, ויפתחו את הדלת בחזקה ויבואו שם.</p>	<p>ויצעקו צעקה גדולה ויעמדו לשמור את הדלת. ואנשים רבים נאספו לקולם. ויפתחו את הדלת בחזקה ויבואו אל הבית פנימה.</p>	<p>ללא שינוי</p>

ויאמר נסורה נא ונראה מדוע ידלק האור - שעות ג, ויאמר משה אסרה נא ויאמר את המראה הגדל הזה מצאנו לא יבואו תסתם: (ויאמר... וילכו שניהם יחדיו - בר כב, 6, ויקח אברהם את עצי העלה וישם על יצחק בנו ויקח בידו את האש ואת המאכלות וילכו שניהם יחדו: שם, 8, ויאמר אברהם אלהים יראה לו השם לעלה בניו ולק שניהם יחדו:

(ויאמר האדון/השר אל השוטר) נצא למשרת בית התפילה ונשאלת את פיו ולא בטוח 1953) - בר כד, 57, ויאמר ויקרא לנער >ה- ונשאלת את פיה: ויבואו אל החצר ולא מצאו - ש"י ז, 20, ויבא עבדי אבשלום אל האשה הביתה ויאמר איה אחימעץ ויהונתן ותאמר להם האשה עברו מיכל המים ויבקשו ולא מצאו וישבו ירושלים: (ויחושע ב, 22, וילכו ויבאו חזרה ושבו שם שלשה ימים עד שבו הרדפים ויבקשו חרדפים בכל הדרך ולא מצאו: - אינו מתאיים, כי אלה אשר ויבואו הם אחרים מאלה אשר לא מצאו).

המה באו עד בית התפילה והשוטר אמר אל האדון/השר (... הנה נא איש יהודי - ש"י ט 5-6, המה באו בארץ צוף וישארו אמר לנערו אשר עמו לכה ונשובה פן יחדל אבי שומטים יח 13, ויעברו משם הר אפרים ויבאו עד בית מיכה: אסתר ב, 5, איש יהודי היה בשושן הברדה ושמו מרדכי בן יאיר בן שמעי בן קיש איש ימיני:

<p>כל סיפוריו תל-אביב 1953 פולין סיפורי אגדות</p>	<p>כל סיפוריו ברלין 1931 פולין סיפורי אגדות</p>	<p>התקופה, 5, תר"פ פולין אגדות מני קדם</p>	<p>Das Buch von Polnischen Juden, Berlin, 1916 No</p>
<p>יצעקו צעקה גדולה - ברי כו 34, כשמעו עשו את דברי אביזי צעקו צעקה גדלה ומרה עד מאד ויאמר לאביו בדכני גם אני אבי: וישאר/ויעמדו לשמור את הדלת - על פי ברי יט 9, ויאמרו גש הלאה ויאמרו האחד בא לגור ושפט שפטו עתה נרע לך מהם ויפצרו באיש בלוט מאד ויגשו לשם הדלת: (אנשי סדרים) נאספו לקולם - על פי במד' טו 34, וכל ישראל אשר סביביתהם נשפו לקלם כי אמרו מן תבלענו הארץ: ויבואו שם (לנוסח התקופה בלבד) - ש"א י 10, ויבאו שם הגבעות והנה חבל נבאים לקראתו ותצלח עליו חח אלהים ויתנבא בתוכם: (שאויל) ויבואו אל הבית פנימה (בנוסחים המאוחרים) - על פי מ"א ו 18, וארו אל הבית פנימה מקלעת פקעים ופסורי צלם הכל ארו אין אכן נראה: דה"י"ב כט 18, ויבואו פנימה אל חוקיהו המלך ויאמרו טהרנו את כל בית יוד את מנבח העולה ואת כל כליו ואת שלחן המערכת ואת כל כליו:</p>			
<p>המה באו אל הבית פנימה והמה מצאו את ארגו הצדקה 1777 הוא שבגרב הוא ומכל כלי הכסף וכלי החושית אשר בבית לא נשאר דבר, כי לקח אותם הגנב.</p>	<p>המה באו אל הבית פנימה והמה מצאו את ארגו הצדקה 1777 שבגרב הוא ומכל כלי הכסף וכלי החושית אשר בבית לא נשאר דבר כי לקח אותם הגנב.</p>	<p>המה באו אל הבית פנימה והמה מצאו את ארגו הצדקה 1777 שבגרב הוא ומכל כלי הכסף וכלי החושית אשר לא נשאר דבר, כי לקח אותם הגנב.</p>	<p>35 Sie traten ins Innere und fanden den Opferstock erbrochen[.] und von allen silbernen und goldenen Geräten war nichts mehr in der Kirche vorhanden[.] Der Dieb hatte alles gestohlen.</p>
<p>המה באו אל הבית פנימה והמה מצאו על פי תתי מח 6, גמלה ראו מן תמנת נבהלו נחמו: והנה הוא שבור - ברי מב 27, ויפחה האחד את שקו לתת מספוא לחמורו במלון ויראו את כספו נהנה הוא בני אמתחתו: (על פי העניין: עלילה) כלי הכסף וכלי החושית אשר בבית (בנוסחים המאוחרים) - יהושע ו 24, והעיר שרפו באש וכל אשר בה רק הכסף והזהב וכלי הנחשת והברזל נתנו אצר בית יוד: (יריחו); מ"ב כה 13, ואת עמודי הנחשת אשר בית יוד ואת המכנות ואת יס הנחשת אשר בבית יוד שברו כשדים וישאו את נחשתם בכלה: יר נב 17, ואת עמודי הנחשת אשר לבית יוד ואת המכנות ואת יס הנחשת אשר בבית יוד שברו כשדים וישאו את כל נחשתם בכלה: (על פי העניין, שוד אוצרות בית המקדש) כי לקח אותם הגנב - ברי ה 24, ויתהלך חנוך את האלהים ואינו כי לקח אתו אלהים:</p>			
<p>ללא שינוי</p>	<p>והיהודי אשר ראו בעד חור המנועל עומד בבית התמילה מענטפ בסלית וירמולקת בראשו</p>	<p>והיהודי אשר ראו מבעד חור המנועל 1777 עומד 1777 עושה סלית וירמולקת לראשו.</p>	<p>36 Und der Jude[.] den sie zeurst durch das Schlüsselloch erblickt hatten[.] stand noch an seinem Ort[.] auf seinem Kopfe ein Käppchen und ganz in den Gebetmantel eingehüllt.</p>
<p>עודנו עומד (לנוסח התקופה בלבד) - ברי יח 22, ויפנו משם האנשים וילכו סדמה ואברהם עומד עמל לפני יוד: עודנו עומד (לנוסח התקופה בלבד) - ברי יח 22, ויפנו משם האנשים וילכו סדמה ואברהם עומד עמל לפני יוד:</p>			

<p>כל סיפוריו תל-אביב 1953 פולין סיפורי אגדות</p>	<p>כל סיפוריו ברלין 1931 פולין סיפורי אגדות</p>	<p>התקופה, 5, תר"פ פולין אגדות מני קדם</p>	<p>Das Buch von Polnischen Juden, Berlin, 1916</p>	<p>No</p>
<p>ללא שינוי</p>	<p>ושחוק רחמים על שפתיו. המה ראו את היהודי</p>	<p>ממקומו לא יזוז ולנוסח התקופה בלבד) – על פי יש' 7, ישארו על כתף יסבלו ויניחורו תחתיו ועמד בשקמו לא ימיש אף יצק אליו ולא יענה בפרתו לא יושענו: (אליה) ומלת אין בפיו ולנוסח התקופה בלבד) – על פי תה' קלט 4, כי אנן מלת בלשוננו תן ידוד ידעת בלה:</p>	<p><i>Er rührt sich nicht und gibt keinen Laut von sich. Er rührt sich nicht[.] nur ein mitleidvolles Lächeln schwebt auf seinem Lippen. Sie sahen den Juden[.]</i></p>	<p>37</p>
<p>ללא שינוי</p>	<p>ללא שינוי</p>	<p>ואנשים מרי-נפש כתרורו מסביב[.] ויתנפלו עליו בחמת-אף וועם</p>	<p>und die Liebtesten <i>unter ihnen</i> umzingelten ihn und fielen über ihn her <i>grimmig</i> und voll Zorn</p>	<p>38</p>
<p>ללא שינוי</p>	<p>מכה לא תצלחו, כל הנוגע בו השיב אחור ימינו זבת דם ופצועה. והיהודי</p>	<p>לעשות בו כלה. אפס כי מכות רצח לא יצלחו עליו. כל הנוגע בו השיב לא יקרה, כל הנוגע בו השיב אחור ימינו זבת דם ופצועה. והיהודי</p>	<p>אנשים מרי-נפש (לנוסח התקופה בלבד) – שופטים יח 25, ואמרו אליו בני דן אל תשמע קולו עמו פן יפגע בכם אנשים מרי נפש ואספתה נפשך ונפש ביתך: (ססל מיכה) בחמת-אף וועם (לנוסח התקופה בלבד) – על פי תה' עה 49, ישלח בם חרון אפם עברה נועם וצרה משלחת מלאכי רעים: (המצרים)</p>	<p>אנשים מרי-נפש (לנוסח התקופה בלבד) – שופטים יח 25, ואמרו אליו בני דן אל תשמע קולו עמו פן יפגע בכם אנשים מרי נפש ואספתה נפשך ונפש ביתך: (ססל מיכה) בחמת-אף וועם (לנוסח התקופה בלבד) – על פי תה' עה 49, ישלח בם חרון אפם עברה נועם וצרה משלחת מלאכי רעים: (המצרים)</p>
<p>ללא שינוי</p>	<p>ללא שינוי</p>	<p>לעשות בו כלה. אפס כי מכות רצח לא יצלחו עליו. כל הנוגע בו השיב לא יקרה, כל הנוגע בו השיב אחור ימינו זבת דם ופצועה. והיהודי</p>	<p><i>und wollten ihm den Garms machen. Und sie legten Hand an ihn. Aber alle Liebe vermochten ihm nichts anzuhaben. Wer ihn anrührte, tat es nicht ungestraft. Wer ihn anrührte[.] zog seine Hand zurück[.] blutig und wund. Der Jude aber</i></p>	<p>39</p>
<p>ללא שינוי</p>	<p>ללא שינוי</p>	<p>לעשות בו כלה. אפס כי מכות רצח לא יצלחו עליו. כל הנוגע בו השיב לא יקרה, כל הנוגע בו השיב אחור ימינו זבת דם ופצועה. והיהודי</p>	<p>אפס כי (לנוסח התקופה בלבד) שגרת לשון בתנייך</p>	<p>אפס כי (לנוסח התקופה בלבד) שגרת לשון בתנייך</p>

לא תצלח (בנוסחים המאוחרים) – במד' ד' 41, ויאמר משה למה זה אתם עוברים את פי דוד ונוא לא תצלח: (המעפילים)
 כל הנוגע בו (בנוסח התקופה: לא יקרה) – משלי ו' 29, כן הבא אל אשת רעה לא יקרה כל הנגע בה:
 השיב אחור ימינו איכה ב' 3, נדע בחרי אף כל קורן ישראל **השיב אחור ימינו** מפני אויב ויבער ויעקב כאש להנה אכלה סביב: כל הנוגע בו (...). זבת דם – ויקרא טו 19,
 ואשה כי תחיה זבה דם יהיה זבה בבשרה שבעת ימים תהיה בנדחה וכל הנגע בה יטמא עד הערב:

<p>כל סיפוריו תל-אביב 1953 פולין סיפורי אגדות</p>	<p>כל סיפוריו ברלין 1931 פולין סיפורי אגדות</p>	<p>התקופה, 5, תר"פ פולין אגדות מני קדם</p>	<p>Das Buch von Polnischen Juden, Berlin, 1916</p>	<p>No</p>
<p>ללא שינוי</p>	<p>לא ירגז תחתיו, לא יבקש סתרה. כאילו אבן דומם הוא, מעשה ידי אדם: ושחוק רחמים על שפתיו.</p>	<p>יעמוד, ממקומו לא ימוש, מעטף בטלית והירדמולקה על ראשו.</p>	<p>steht <i>und steht</i> und rührt sich nicht, ganz eingehüllt in seinen Gebetmantel[.] und das Käppchen auf dem Kopfe.</p>	<p>40</p>
<p>ללא שינוי</p>	<p>לא ירגז תחתיו, לא יבקש סתרה. כאילו אבן דומם הוא, מעשה ידי אדם: ושחוק רחמים על שפתיו.</p>	<p>לא ירגז תחתיו, לא יבקש סתרה. פה 17 זלג, יצעק, 917 זלג ירגז, כאילו אבן דומם הוא, מעשה ידי אדם ושחוק רחמים מרחף על לבו.</p>	<p>Er regt sich nicht auf <i>und</i> sucht keinen Schutz. <i>Er hat einen Mund[.] aber er schreit nicht, hat einen Körper und fühlt nichts</i>, als ob er aus Stein wäre, ein Werk von Menschenhand[.] nur ein erbarzungsvolles Lächeln schwebt auf seinen Lippen.</p>	<p>41</p>
<p>ללא שינוי</p>	<p>ללא שינוי</p>	<p>המה מכים והטלית נקרעה מעליו וגם הירדמולקה נפלה מראשו. והנה ראו</p>	<p>Sie schlugen <i>ihm</i>[.] und der Gebetmantel wurde ihm vom Leib gerissen und von seinem Haupte fiel auch die Mütze herab. Und siehe</p>	<p>42</p>
<p>ללא שינוי</p>	<p>ללא שינוי</p>	<p>כן תמהו: כי לא אדם הוא המכים אננו.</p>	<p>und es wurde ihnen gar wunderlich zumute[:] der[.] den sie schlugen[.] war kein Mensch,</p>	<p>43</p>

לא ירגז תחתיו - שי"ב 10, ושמותי מקום לעמי לישראל ושכן תחתיו ולא עוד ולא ישימו בני עולה לענותו כאשר הראשונה: (ובדומה דבתי"א י"ז 9)
 מה לו ולא יצעק, וגף ולא ירגז (לנוסה התקופה בלבד) - על פי תה קטו 5, קלה 16, פה להסלול. דבר עינים להסלול ראו:
 וגף ולא ירגז (לנוסה התקופה בלבד) - פרשנות, אבן עזרא לתנ"ך, תה"ו 3, נבחרו עצמי - שהם מוסדי הגוף ולא ירגזו וכאילו הרגישו מכובד החולי והנה עצמי כנגד הגוף:
 אבן דומם הוא - חבוק ב 19, חיי אמר לע הקיצה ערי לאבן דומם הוא יורה הנה הוא תפוש זהב וכסף וכל חוח אין בקרבו:
 מעשה ידי אדם - שגרת לשון בתנ"ך, והכוונה היא לאלילים

<p>כל סיפוריו תל-אביב 1953 פולין סיפורי אגדות</p>	<p>כל סיפוריו ברלין 1931 פולין סיפורי אגדות</p>	<p>התקופה, 5, תר"פ פולין אגדות מני קדם</p>	<p>Das Buch von Polnischen Juden, Berlin, 1916</p>	<p>No</p>
<p>ותנה ראו כן תמתי (לנוסח התקופה בלבד) - תתי מח 6, המה ראו כן תמתי נבהלו נחפזו : כי לא אדם הוא (לנוסח התקופה בלבד) - ש"א טו 29, וגם נצח ישראל לא ישקר ולא יחס כי לא אדם הוא להנחם : (שמואל אל שאלו אחרי מלחמת עמלק) 44 sondern das Bildwerk ihres Erlösers. Da brannte ihr Zorn wie Feuer[.] und Grimm loderte in ihnen[.] Denn eine verruchte Tat hatte ein Jude an den Christen begangen[.] Er hatte den Opferstock erbrochen[.] die heiligen Geräte aus Gold und Silber geraubt und ihrem Erlöser Schmach angetan.</p>				
<p>כי אם פסל משיחם הוא (בעיקר לנוסח התקופה, בלל אם) - על פי ברי טו 4, ותנה דבר ידוד אליו לאמר לא יירשך זה כי אם אשר יצא מפעמי הוא יירשך : מ"א ח 19, רק אתה לא תבנה הכית כי אם בד הצא מחלצ' הוא יבנה הבית לשמי : ויבעו כאש אפס - על פי יש' ל 27, הנה שם ידוד בא ממרחק מע אמו וכבד משאה שפתי מלאו אפס ולשונו כאש אכלת : הושע ז 6, כי קרבו כתנור לבם בארצם כל הלילה ישו אפרם כקר הוא בע כאש להבה : וחמתם בערה גם (לנוסח התקופה בלבד) - אסתר א 12, ותמאן המלכה ושתי לבוא לדבר המלך אשר ביד הסריסים ויקצף המלך מאד וחמתו בערה בו : כי נבלה עשה יהודי בנצרים - ברי לז 7, וכני יעקב באו מן השדה כשפמם ויתעצבו האנשים ויחר להם מאד כי נבלה עשה ב ישראל לשכב את בת יעקב ובן לא יעשה : (ההתאמה הטובה ביותר) בכסף ובוזה (לנוסח התקופה בלבד) - שגרת לשון בתנ"ך אולם, יהושע כב 8, ויאמר אליהם לאמר בנכסים רבים שובו אל אחליכם ובמקנה רב מאד בכסף ובוזה ובנחשת ובעצבון האנשים ויחר להם מאד כי נבלה עשה ב ישראל לשכב את בת יעקב ובן לא יעשה : מחאים לנוסחים האחרונים, בכסף ובנחשת ; בכסף ובנחשת - לשון שניית העטה חרפה - תתי ע"א 13, יבשו יכלו שטוי נפשי עמו העמה וכלמה מבקשי רעתי :</p>				
<p>45 Als sie aber die Schandtat sahen[.] die man dem Bildwerk ihres Erlösers angetan hatte.</p>				
<p>ויהי כראותם את (לנוסח התקופה בלבד) - שופטים יד 11, ויהי כראותם אתו ויקחו שלשים מרעים ויהיו אתו : אשר עשו לפסל משיחם (לנוסח התקופה בלבד) - דב' כ"א 18, למען אשר לא ילמדו אתכם לעשות ככל ותעבתם אשר עשו לאלהיהם וחסדתם לידוד אליהם :</p>				

<p>כל סיפוריו תל-אביב 1953 פולין סיפורי אגדות</p>	<p>לא שייך</p>	<p>כל סיפוריו ברלין 1931 פולין סיפורי אגדות</p>	<p>ויבקשו לשלוח יד בכל היהודים אשר בעיתן אך אין בית ברחוב אשר שם יהודי, כי כולם יושבים מעבר לנהר. מעשה שטן.</p>	<p>התקופה, 5, תר"פ פולין אגדות מני קדם</p>	<p>ויבקשו לשלוח יד בכל היהודים אשר בעיתן. אך אין בית ברחוב אשר שם יהודי, כי כולם פנו ישבו מעבר לנהר. מעשה שטן.</p>	<p>Das Buch von Poinischen Juden, Berlin, 1916</p>	<p>da wollten sie an alle Juden der Stadt Hand anlegen[,] denn eine verruchte Tat hatte ein Jude an den Christen begangen. Er hatte den Opferstock erbrochen, die heiligen Geräte aus Gold und Silber geraubt und ihrem Erlöser Schmach angetan. Aber zum Teufel, in der ganzen Gasse gibt es kein Haus[,] worin sich ein Jude befindet, denn sie wohnen jenseits des Flusses. Zum Teufel.</p>	<p>No</p>
<p>ויבקשו לשלוח יד בכל היהודים אשר בעיר - אסתר נ', ויבז בעיניו לשלוח יד במרדכי לבזו כי הגידו לו את עם מרדכי ויבקש המן להשמיד את כל היהודים אשר בכל מלכות אחשוורוש עם מרדכי: אשר בעיר - ברי ל' 28, את צאנם ואת בקרם ואת חמריהם ואת אשר מעד ואת אשר בשדה לקחו: (פרשת זינה) יחושעו ו' 21, ויחרימו את כלאשד זנגי מאיש ועד אשה מנער ועד זקן ועד שור ושה וחמור לפי חרב: (ידרחה) אין בית ברחוב אשר שם יהודי - שמות יב' 30, ויקם פרעה לילה וכל עבדיו וכל מצרים ותהי צעקה גדלה במצרים כי אגן בית אשר אין שם מת: כי כולם יושבים (בנוסחים המאוחרים) - ש"א כ" 12, ויקח דוד את החיות ואת צפחת המים מראשתי שאול וילכו להם ואין ראה ואין יודע ואין מקיץ כי כלם יושבים כי תרדמת ידוד נפלה עליהם: (ההתאמה הפרומלית הטובה ביותר); י"ד ט' 1, מי יתנו במדבר מלון ארזים ואעובה את עמי ואלכה מאתם כי כלם מטאפים עצרת בגדים: נחמיה ו' 9, כי כלם מיראם אותנו לאמר ירפו ידיהם מן המלאכה ולא תעשה ועתה חזק את ידי: יחי לח' 11, ואמרת אעלה על ארץ פרוצת אמא השקטים ישבי לבטח כלם ישלם באין חומה ובריח ודלתים אין להם: ישבתי וישבתי מעבר לנהר - מ"א ד' 15, והכה ידוד את ישראל כאשר ינוד הקנה במים ותתש את ישראל מעל האדמה הטובה הזאת אשר נתן לאבותיהם וזרים מעבד לעמד יען אשר עשו את אשריהם ממקטים את ידוד: (אחיה הנביא לאשת ירבעם) יהושע כד' 2, ויאמר יהושע אל כל העם כה אמר דוד אלהי ישראל מנבא הנביא ישנן אבותיכם מעולם תרח אבי אברהם ואבי נחור ועבדו אלהים אחרים: (התאמה טובה לנוסח התקופה, ישעיהו). מעשה שטן - רש"י לתנ"ך, שמות לב' 5, וירא אהרן - שחיה בו רוח חיים, שנאמר (ההלים ק"ב) בתננית שור אוכל עשב, וראה שהצליח מעשה שטן, ולא היה לו פה לדחוחם לגמרי: (מופע ראשון במקורות)</p>								

No	Das Buch von Polnischen Juden, Berlin, 1916	התקופה, 5, תר"פ פולין אגדות מני קדם	כל סיפוריו ברלין 1931 פולין סיפורי אגדות	כל סיפוריו תל-אביב 1953 פולין סיפורי אגדות
47	überall wo dein Fuß hintritt,	כל מקום אשר תדריך כף רגלך בו		
48	ist es voll von Juden, wie ein Sumpf voll böser Geister, und wenn dich das Pack schon so weit gebracht hat[,] daß du sie deine Faust spüren lassen willst, so verstecken sie die bösen Geister in die tiefste Hölle oder wer weiß wohin.	כאגם מלא שדים כן מלא יהודים, וכאשר לבך על הגם הזה לערוף אותם ככלב, ידכתי שאני יסתירו השדים אותם מי יודע איה.	כאגם מלא שדים כן מלא כל מקום יהודים, וכאשר לבך לערוף אותם ככלב יסתירו אותם השדים מי יודע איה.	כאגם מלא שדים כן מלא כל מקום יהודים, וכאשר לבך לערוף אותם ככלב יסתירו אותם השדים מי יודע איה.
על העם הזה (לנוסח התקופה בלבד) - שגרת לשון בתנייך (מ"א, תמ"ה) לערוף אותם (ככלב - לא בנוסח 1953) - תהי נ"ט 7, 15. (וישובו מער ב יהמו ככלב ויסובו עיר: בירכתי שאני (לנוסח התקופה בלבד) בירכתי - שגרת לשון בתנייך; יש לה 10, אני אמרתי בדמי ימי אלכה צערת שאני פקדתי יתר שעותי: משלי 9 18, ולא ידע כי רפאים שם בעמק שאני קראיה:	So sprach die Gemeinde[,] die in der Kirche versammelt war[,] und es brannte ihr Zorn wie Feuer[.] und Grimm loderte in ihnen.	ככה אמרה העדה הנעודה בבית-התפלה, וכבער כאש אפס וחמתם בערה בס.		
העדה הנעודה (לנוסח התקופה בלבד) - במד' יד 35, אני יודו דברתי אם לא זאת אעשה לכל העדה היתה הזאת לנעוע יש עלי במדבר הזה יתמו ושם ימתו: (פרשת המרגלים) (התנאמה הטובה ביותר בתנ"ך)				
אולם התנאמה מלאה ניתן למצוא בפניית מרהי"ח אור זרוע סימן כה, ואירע לו במקרה שהכה וידע שלא יוסיף אלא יתחרט, אסור להפסיד ממוט. ומימי בזה המעשה הרע, אם אחר שביישום והוצאות מן הסעודה, וקמו מתוך העדה הנעודה, היו קובלים לגוים ונזהר יתישב דעתם שלא לנקום עוד, הנה נראה לפרט על כל היזק שיבוא למבישיהם מזה.				
ויבער כאש אפס (לנוסח התקופה בלבד) - הישע ו 6, כי קרבו מתור לבס בארבע כל הלילה ישן אמהם נקר הוא בער כאש להבה: ויבער כאש אפס וחמתם (לנוסח התקופה בלבד) - פרשנות, מצודת דוד לתנייך. תהי קלח 7, תחייני - ר"ל תחייני מהצדה: על אף אויבי - על כי בער ה בהם אפס וחמתם לבלעני לזה תשלה עליהם מכת יך ותושע לי בימיני:				
וחמתם בערה בס (לנוסח התקופה בלבד) - אסתר יג 12, והמאן המלכה ושתי למא בדבר המלך אשר ביד הסריסים ויקצף המלך נואד וחמתו בערה בו:				

<p>כל סיפוריו תל-אביב 1953 פולין סיפורי אגדות</p>	<p>כל סיפוריו ברלין 1931 פולין סיפורי אגדות</p>	<p>התקופה, 5, תר"פ פולין אגדות מני קדם</p>	<p>Das Buch von Polnischen Juden, Berlin, 1916</p>	<p>No 50</p>
<p>ללא שינוי</p>	<p>ללא שינוי</p>	<p>ללא שינוי</p>	<p>Die Gellassener <i>unter ihnen</i> <i>aber</i> sprach[.] [?]Der Jude[.] der das begangen hat[.] <i>halt sich sicherlich noch in der Kirche mit den Geräten versteckt.</i></p>	<p>50</p>
<p>ללא שינוי</p>	<p>ללא שינוי</p>	<p>ללא שינוי</p>	<p>Das Haus war doch verschlossen[.] als wir hereinkamen[.] und er konnte nicht ins Freie gelangen <i>und sich bei seinen Brüdern verbergen.</i> Wohlan[.] laßt uns alle Winkel absuchen[.] wir werden ihn <i>schon</i> finden. [?]</p>	<p>51</p>
<p>ללא שינוי</p>	<p>ללא שינוי</p>	<p>ללא שינוי</p>	<p>Und die Leute suchten im ganzen Hause[.] um den Mann zu finden. <i>Und sie suchten im ganzen Hause</i> und in allen Winkeln und fanden ihn nicht.</p>	<p>52</p>

<p>כל סיפורי תל-אביב 1953 פולין סיפורי אגדות</p>	<p>כל סיפורי ברלין 1931 פולין סיפורי אגדות</p>	<p>התקופה, 5, תר"פ פולין אגדות מני קדם</p>	<p>Das Buch von Polnischen Juden, Berlin, 1916</p>	<p>No</p>
<p>כל סיפורי תל-אביב 1953 פולין סיפורי אגדות</p>	<p>כל סיפורי ברלין 1931 פולין סיפורי אגדות</p>	<p>התקופה, 5, תר"פ פולין אגדות מני קדם</p>	<p>Das Buch von Polnischen Juden, Berlin, 1916</p>	<p>53</p>
<p>ללא שינוי</p>	<p>ללא שינוי</p>	<p>ללא שינוי</p>	<p>Und sie suchten hinter der Kanzel[.] aber niemand war da[.] Und sie suchten in der Kanzel[.] und sie fanden ihn nicht.</p>	<p>54</p>
<p>ללא שינוי</p>	<p>ללא שינוי</p>	<p>ללא שינוי</p>	<p>Sie kamen in eine Nische[.] und sie fanden den Kirchendiener in der Nische forborgen. Der Kirchendiener war in der Nische verborgen[.] und die Nische war voll Silber- und Goldgerät, allen Dienstgeräts der Kirche[.]</p>	<p>55</p>
<p>ללא שינוי</p>	<p>ללא שינוי</p>	<p>ללא שינוי</p>	<p>Der Diener zitterte am ganzen Körper und seine Zähne klapperten. Mit seinen zitternden Gliedern</p>	<p>56</p>
<p>ללא שינוי</p>	<p>ללא שינוי</p>	<p>ללא שינוי</p>	<p>verbarg er, was er gestohlen hatte, Silber- und Goldgerät, alle Dienstgeräte der Kirche. Aber es ist leichter[.] einen Floh in einem Sack zu hüten[.] als eine</p>	<p></p>

ויבקשו... ולא מצאו - יחושע ב' 22, וילכו ויבאו הרהר וישבו שם שלשת ימים עד שבו הדופים ולבקשו הדופים בכל הדרך ולא מצאו: (את המרגלים); ש"ב ז' 20, ויבאו עבדי אבשלום אל האשה הביתה ויאמרו איה אחימיש ויהונתן ותאמר להם האשה עברו מיכל המלך ויבקשו ולא מצאו וישבו וירושלם:

המה באו במחבוא והמה מצאו את משרת בית יראתם מסתתר במחבוא. משרת בית יראתם מסתתר במחבוא והמחבוא מלאה כלי כסף וכלי נחשת, כל כלי כלי-החשרת מני ח-התפלה,

המה באו... והמה מצאו - שי"ב ט' 5, המה באו כדרך צוף ושאלו אמר לעורו אשר עמו למה ננשבתו פן יחדל אבי מן האהנות וראו לנו: שם 11, המה עלים במעלה העיר והמה מצאו נערו וצאות לשאב מים ויאמרו לך הש בזה הרהר: כלי כסף וכלי זהב (לנוסח התקופה בלבד) / נחשת (בנוסחים האחרונים) כלי כסף וכלי זהב - שגרת לשון בתנ"ך: אולם בשי"ב ח' 10, וישלח העי את יורם בנו אל המלך דוד לשאל לו שלום ולברכו על אשר נלחם בהדדער ויבהו כי איש מלחמות העי היה הדדער ובידו כלי כסף וכלי זהב וכלי נחשת: כל כלי חשרת - במד' ד' 12, ולקחו את כל כלי חשרת אשר ישרתו גם בקודש ונתנו אל בנד תכלת ובסו אותם במכסה עור תחש ונתנו על המוט:

Der Diener zitterte am ganzen Körper und seine Zähne klapperten. Mit seinen zitternden Gliedern

verbarg er, was er gestohlen hatte, Silber- und Goldgerät, alle Dienstgeräte der Kirche. Aber es ist leichter[.] einen Floh in einem Sack zu hüten[.] als eine

<p>כל סיפוריו תל-אביב 1953 פולין סיפורי אגדות</p>	<p>התקופה, 5, תר"פ פולין אגדות מני קדם</p>	<p>Das Buch von Polinischen Juden, Berlin, 1916</p>	<p>No</p>
<p>gestohlene Sache, wenn der Diebstahl entdeckt ist.</p>			
<p>הוא עומד עליהם להסתירם (לנוסח התקופה בלבד) המקור העיקרי בברי"ח 8, ויקח המאה והלב נון הבקר אשר עשה ויתן למיניהם לחיות עמך עליהם תחת העץ ויאכלו: אולם יש מקור ג, הם לתבנית, פרשנות, רש"י לתני"ך, בר כד 30, על הגמלים - לשמן, כמו (לעיל ח) והוא עומד עליהם, לשמש:</p>			
<p>57</p>	<p>ויסחבו אותו סחוב והכותב (הכותב) 1777 אל ב"ת - 1777, ויכו אותו מכות רצח. הטעימו לו בעולם הזה מעין העולם הבא.</p>	<p>Da schleppten sie ihn heraus und schlugen ihn halbtot. Sie ließen ihn in dieser Welt etwas von jener Welt kosten.</p>	<p>ויסחבו אותו / ויסחבוהו סחוב והכותב -- על פי ירי כב 19, קבורת חמור יקבר שחוב והשלב מהלאה לשערי ירושלים: (הויקיס) מ"ב ג 24, ויבאו אל מחנה ישראל ויקמו ישראל ויכו את מואב וינסו מפניהם >ויבאו נים מהקמת את מואב: ויתנוהו אל בית-הסדר (לנוסח התקופה בלבד) - בר"י לט 20, ויקח אוני יוסף ויתנהו אל בית הסהר מסום אשר >אסוריו< אסירי המלך אסורים ויהי שם בבית הסהר: ויכו אותו (לנוסח התקופה) / ויכוהו (בנוסחים המאוחרים)... (הטעימו לו בעולם הזה מעין (ה)עולם הבא - במד' כא 35, ויבאו את בניו ואת כל עמו עד בלתי השאיר לו שריד ויירשו את ארצו: (עוג) (החתומה הטובה ביותר) - בנוסח התקופה) בבלי סנהדרין ק"ג, תנאי, חיד רבי מאיר אומר: אבשלום אין לו חלק לעולם הבא, שנאמר +שמואל ב' י"ח+ ויכו את אבשלום וימיתוהו, ויכמו - בעולם הזה, וימיתוהו - בעולם הבא. (החתומה הטובה ביותר - בנוסחים המאוחרים) הטעימו לו בעולם הזה מעין (ה)עולם הבא - בבלי בבא בתרא י"א, מאי טעמא לא השיב ליה דוד הכמתין אלא מזאקדמיה - אדבורי אדבריה, ומדאדבריה - שמע מינה: השובה עבר בימיו. ת"ר: שלשה הטעימן הקב"ה בעולם הזה מעין העולם הבא, אלו הן: אברהם, יצחק ויעקב. (במקור זה - ההתאמה הטובה ביותר) ילקוט שמעוני או"ב רמז תתצ, א"ר יוחנן מלמד שהטעימו הקב"ה לאיוב בעולם הזה מעין העולם הבא, ושנאמר ונעש חורש בקוצר, ואמלטה רק אני לבדי להניח לך, אמר רבי כל מקום שנאמר רק מעוט הוא אף הוא מושבר ומולקת.</p>
<p>Sie warfen ihn in den Kerker, und der Kerkmeister kam, um ihm seine Prügelstrafe zu verabfolgen, wie es in jener Zeit üblich war. ... Denn er hatte gestohlen und ihrem Erlöser Schmach angetan. Und nachdem er ein ordentliches Teil Schläge erhalten hatte, legte er seine Hand auf eine gewisse Stelle und</p>			
<p>58</p>			

<p>No</p> <p>Das Buch von Polnischen Juden, Berlin, 1916</p>	<p>התקופה, 5, תר"פ מולין אגרות מני קדם</p>	<p>כל סיפוריו ברלין 1931 מולין סיפורי אגדות</p>	<p>כל סיפוריו תל-אביב 1953 מולין סיפורי אגדות</p>
<p>59</p> <p>tal den Mund auf, um seine Sünde zu gestehen. daß er gestohlen hatte[.] und wie er dazu gekommen war. das Käppchen auf das Haupt ihres Erlösers zu setzen und ihn in einen Gebetmantel einzuhüllen[.] damit die Christen sagen. daß die Juden dieses Verbrechen begangen hätten und es nicht bekannt würde[.] daß er die Schandtät vollbracht hatte.</p>	<p>וידעה על פשעו כי גנב גג שם בכל יו יאמר, כי על-כ-ל שם יומלך על ראש משיחוסן. טלית של יהודים העטהו, למען יאמרנו, כי היהודים עשו זאת, ולא יודעו, כי ידיו י' במעל ה'.</p>	<p>וידעה כי גנב ואת משיחם הלביש טלית וירמולקה למען יאמרו אך היהודים עשו זאת ולא יודעו כי ידיו במעל.</p>	<p>וידעה כי גנב ואת משיחם הלביש טלית וירמולקה. למען יאמרו אך היהודים עשו זאת ולא יודעו כי ידיו במעל.</p>
<p>וידעה על (לטוסה התקופה כלבד) איכה רבה (ולבטא) פועה ג. (שמואל ב' ג') שלום הי לעושה הרעה כרתו. מה יתאון אדם חי. דין שהוא חי, איך לוי אמר הקב"ה חיותי בדי וחי ואתה מתאון, איך הונא יעמר כבוד וידעה על חטאיו ואל יתאון, איך ברכיה מה יתאון על חי העולמים אם מבקש הוא להוציאן גבר על חטאיו, ואם שם בכליו (לטוסה התקופה כלבד) – על מי דבי כג' 25, כי תבא בכרם רען ואלת ענבים כמפך שבקו ואלכלכל לא תתן: כי על פן (לטוסה התקופה כלבד) ... אגרת שון בתניץ. לא יו(א)דע – ברי מא' 31, ולא ידע השבע בארץ מפני הרעב ההוא אחרי כן כי כבד הוא מאד: ואולי גם על פי רות ג' 14, ותשכב <מרגלמו> מרגלותיו עד הבקר ותקם <בטרום> בטרום יכיר אש את רעהו ויאמר אל ידע כי באה האשה הגר: כי ידיו (היו) במעל (זה) – עזרא ט' 2, כי נשאו מבנותיהם להם ולבניהם והתערבו זרע הקדש בעמי הארצות וז' השרים והסגנים למה במעל הזה ראשונה: (ההתאמה הטובה ביותר – בנוסח התקופה)</p>			
<p>60</p> <p>Aber wer braucht sein Geständnis und wer seine Zeugenschaft[?]</p> <p>Geschlagen wurde er, die Geräte wurden an ihre Stelle gebracht, das Opfergeld aufbewahrt[.]</p>	<p>אבל מי צריך שידוהו? מכות קבל, הכלים נמצאו, כסף הצדקה הושבו.</p>	<p>אבל מי צריך שידוהו? מכות הוכה, הכלים נמצאו, כסף הצדקה הושבו.</p>	<p>ללא שינוי</p>
<p>צדיק שידה – אגרת לשון בשית כסף הצדקה הושב על פי ברי מב' 28, ויאמר אל אחיו הושב כספי וגם הנה באמתחתי וצא לבם ויחרזו איש אל אחיו לאמר מה זאת עשה אלהים לנו: (עלילה)</p>			

<p>61</p>	<p>אלה וואסן, ווען דאס דיבשטאל באגאנגען, און דאס דיבשטאל דיבשטאל האט געווען פאר א פארעברעך.</p>	<p>האל יודעניס, די אינדיאנער פון ישראל</p>	<p>התקופה, 5, תר"פ פולין אגודות מני קדם</p>	<p>Das Buch von Polnischen Juden, Berlin, 1916</p>	<p>No</p>
<p>62</p>	<p>וועט מען לעשטן ער (וועט מען האנדלען) - שייט בית יוסף דיני כותבות סימן ג, אמר לי הורש תקרא זה הפסק אמרתי למה אקרא אותו אני חושב שהכתוב כאן הוא הפך דעתי אמר לי על כל פנים תקרא אותו ודחיתו אותו ולא רציתי לקרותו. ועתה מה לעשות עזר לברמי ולא עשיתי כי הגדתי דעתי פעם ראשונה ושניה וכשראיתי שלא רצו לקבל דעתי כשהביא לי הורש הפסק הקצתי</p>	<p>אבל מה לעשות הלאה?</p>	<p>ועתה מה לעשות עזר?</p>	<p>ללא שינוי</p>	<p>62</p>
<p>63</p>	<p>Die Nacht war fast vorüber, die dritte Nachtwache war schon gegaht[,] ein Hahn[,] der nicht wie seine Brüder zur Sabbatmahlzeit geschlachtet worden war[,] krächte, die Glocke läutete den Sonntag ein, und kein Körper war müde und kein Auge schläfrig.</p>	<p>הלילה כמעט שעבר, ראש האשמורת השלישית הגיע (לנוסח התקופה בלבד) - על פי שיר השירים ב' 11-12, כי הנה בלשון סתתו עבד הגשם חלף הלך לו: הנצנים נראו בארץ עתה הזמיר בגומץ וקול התור נשמע בארצנו: שופטים ז' 19, ויבא ודעון ומאה איש אשר אחרו בקצה המחנה לאש האשמורת ה' תיכונה אך הקס הקימו את השמרים ויתקעו בשופרות ונמוץ הכדים אשר בידם: שנשאר לפליטה (לנוסח התקופה בלבד) - ברי לב' 9, ואמר אם יבוא עשו אל המחנה האחר והכחו והיה המחנה הנשאר לפליטה: ואין עין, ואין נוסח לישון (לנוסח התקופה בלבד) - ישי ח' 27, אין עיף ואין כושל בו לא יום ולא יישן ולא נפתח אזור הלציו ומה נתק שרדך נעליו: ירי י' 20, אהלי שדד וכל מיתרי נתקו בני יצאני ואינם אין נטח עוד אחלי ומקום ויריעותי:</p>	<p>הלילה כמעט שעבר, ראש האשמורת השלישית הגיע (לנוסח התקופה בלבד) - על פי שיר השירים ב' 11-12, כי הנה בלשון סתתו עבד הגשם חלף הלך לו: הנצנים נראו בארץ עתה הזמיר בגומץ וקול התור נשמע בארצנו: שופטים ז' 19, ויבא ודעון ומאה איש אשר אחרו בקצה המחנה לאש האשמורת ה' תיכונה אך הקס הקימו את השמרים ויתקעו בשופרות ונמוץ הכדים אשר בידם: שנשאר לפליטה (לנוסח התקופה בלבד) - ברי לב' 9, ואמר אם יבוא עשו אל המחנה האחר והכחו והיה המחנה הנשאר לפליטה: ואין עין, ואין נוסח לישון (לנוסח התקופה בלבד) - ישי ח' 27, אין עיף ואין כושל בו לא יום ולא יישן ולא נפתח אזור הלציו ומה נתק שרדך נעליו: ירי י' 20, אהלי שדד וכל מיתרי נתקו בני יצאני ואינם אין נטח עוד אחלי ומקום ויריעותי:</p>	<p>מחר יום שבתון הוא, בין כך ובין כך ילכו מחר לבית-המרוח</p>	<p>63</p>
<p>64</p>	<p>Sowieso ist doch morgen Sonntag, sowieso wird man</p>	<p>מחר יום שבתון הוא, בין כך ובין כך ילכו מחר לבית-המרוח</p>	<p>מזוע נשט בחמק ידיים ולא נלך לבית המרוח. בין כך ובין כך יום</p>	<p>ללא שינוי</p>	<p>64</p>

No	Das Buch von Polnischen Juden, Berlin, 1916	התקופה, 5, תר"פ פולין	אגדות מני קדם	דאך מורגן איןס וירטשאוס געהן.
65	<p>מדוע נשב בתבוק ידים (בנוסחים המאוחרים) - פרשנות מצודת דוד לחנ"ך מגיל' 10, מעט שנות 70, החשוב אישן מעט ואח"כ אשכנזי בתבוק ידים לומר כי בן דוד השוכב לחבק ידיו זה בזה:</p> <p>שיות נודע ביהודה מהזודה קמא-א"י סימן טו, למי הפסח ובא אחר ושרפו במועד פטור, שהכל מצווים עליו לבעור, וי"ל דפירוש הכל מצווים עליו לבעור הוא משום ערבות, שלא יראו עובר בכל יראה ושנו בתבוק ידים ולא יעשו כלום ועו"ל דשהכל מצווים עליו לבעור, היינו בין הגזלן ובין הגזלן מצווים עליו לברשות מי שהוא (החמץ) בעליו מחוייבין לבעור, (ההתאמה הטובה ביותר - במקור זה)</p> <p>בין כך ובין כך (ולפי - לנוסח התקופה בלבד) - בין כך ובין כך, שגרת לשון במשנה ובתוספתא (מופעים ראשונים במקורות)</p> <p>בית יוסף חושן משפט סימן כח אות טו (א), טו (ב), ולפי פירוש זה איפשר לומר שהוא היה במקום רחוק והיו עדין מנבקים לילך למדינת הים דאין אומרים נמתין עד שישלחו לו דבין כך ובין כך ילכו העדים וכ"כ המרדכי (שם) בשם ראב"ן (ביק קיב, ד"ה חמ"ג) שאם אינו בעיר ואין שהות לשלוח אחריו מקבלין עכ"ל. (מופע ראשון במקורות)</p> <p>יום ראשון בשבת ממשמש ובא (בנוסחים האחרונים) - שגרת לשון במדרש, וכיון ששקעה חמה במוצאי שבת התחיל החשך ממשמש ובא ונתירא אדם היאשון</p>	<p>ומה לי עכשיו ומה לי מחר.</p>	<p>Und dann ist es schon nicht gleich[.] ob heute oder morgen, ob jetzt oder morgen[.]</p>	<p>65</p>
66	<p>זריזים מקדימים (לנוסח התקופה בלבד) - בבלי פסחים ה"א, והשתא דקיימא לן דלכולי עלמא אור אורתא הוא. מכדי, בין לרבי יהודה ובין לרבי מאיר חמץ אינו אסור אלא משע שעות ולמעלה, ונבדוק בשית: וכי תימא: זריזין מקדימין למצות - נבדוק מצפרא: דכתיב: + ויקרא יב+ (כיום השמיני ימול בשר ערלתו ותניא: כל היום כולו כשר למילה, אלא שזריזין מקדימין למצות).</p> <p>מדרש תנחומא (ורשא) פרשת וירא סימן כב, למה בהשכמה שזריזין מקדימין למצות שנאמר (ויקרא יב) וביום השמיני ימול בשר ערלתו מלמד שכל היום כשר למילה אלא זריזים מקדימין למצות, ויקח את שני יערי עמו אמר עד שאקרבנו יעמרו הם את הכלים קדמו השטן בדרך ונדמה לו כדמות זקן א"ל לאן אתה הולך, ילקוט שמעוני תורה פרשת תזריע רמז תקמז, אמר ליה רבי עקיבא צללת במים אדירים והעלית חרס בידך (להלא) כבר נאמר וכן שמונת ימים ימול לכם כל זכר לדורותיכם ובוים, מלמד שכל היום כשר למילה, אבל זריזין מקדימין למצות שכן מצונו כאברהם שנאמר וישכם אברהם בבקר וגו'. בשמיני ימול ואפילו בשבת הא מה אני מקיים מחלליה מות יומת חוץ מן המילה.</p> <p>(ההתאמה הטובה ביותר - במקורות אלה) קיימות גם צורות [ש]זריזין/זריזין (מופעים ראשונים במקורות)</p> <p>וילכו כאיש אחד (לנוסח התקופה בלבד) - על פי ש"י 7, ויקח צמד בקר ויתנחו וישלח בכל גבול ישראל ביד המלאכים לאמר אשר יצאו אחריו שאלו ואחר שמואל כה יעשה לבקרו ויפל סדר ידוד על העם יצא כאיש אחד: (ההתאמה הטובה ביותר - במקור זה)</p> <p>ולא היתה קריאת הגבר מנעת עד שהיה בית המזיגה מלא (לא בנוסח התקופה; ההתאמה הטובה ביותר בנוסח 1931) משנה יומא א 8, בכל יום תורמין את המזבח בקריאת הגבר או סמוך לו בין לפניו בין לאחריו כיום הכפרים מחצות וברגלים מאשמורה הראשונה ולא הייתה קריאת הגבר מנעת עד שהיתה עזרה מלאה מישראל. (מופע ראשון במקורות)</p>	<p>זריזים מקדימים, וילכו כאיש אחד לבית-המזבח[.]</p>	<p>Wer zuerst kommt, trinkt zuerst.</p>	<p>66</p>

<p>כל סיפוריו תל-אביב 1953 פולין סיפורי אגדות</p>	<p>כל סיפוריו ברלין 1931 פולין סיפורי אגדות</p>	<p>התקופה, 5, תר"פ פולין אגדות מני קדם</p>	<p>Das Buch von Polnischen Juden, Berlin, 1916</p>	<p>No</p>
		<p>ישתו עד הבקרה, וישירו מטוב לב, עד כי נבקעה הארץ לקולם.</p>	<p>Und sie tranken bis zum Morgen[.] Und sie sangen wohlgemut, daß die Erde von dem J. ärm erbeble.</p>	<p>67</p>
<p>ושתו עד הבקרה, וישכרו (לנוסח התקופה בלבד) - על פי שמות טו 24, וינית אתוע הכבד כאשר צוה משה ולא הבאיש ורמה לא היתה בו. שופטים יט 25, ולא אבו האנשים לשמוע לו ויחזק האיש במילשו ויצא אליהם החוץ וידעו אותה ויתעלמ בה כל הליכה עד הכבד וישלחוה >בעלות< כעלות השחר:</p> <p>בר' מג 34, וישא משאת מאת פניו אלהם ותרב משאת בנימו ממשאת כלם חמש ידות וישתו וישכרו עמו:</p> <p>וישירו מטוב לב על פי יש' סה 12, הנה עבדי ירמ מעט לב ואתם תצעקו מכאב לב ומשבר רוח תילילו:</p> <p>עק פי שגרה לשון בתני"ך</p> <p>עד כי נבקעה הארץ לקולם (לנוסח התקופה בלבד) - על פי מ"א א 40, ויעלו כל העם אחריו והגם מחללים בחללים ושמחים שמחה גדולה ותבקע הארץ בקולם: אולם בגמרא, בבבלי, חולין צ"ב, תמיד, כמ"א, מובאת גרסה שונה לפסוק, לקולם</p> <p>פרשנות, מצודת דוד לתני"ך, וזה יח' 16, ויראו - היה נראה קרקעית אפיקי המים כי נבקעו המים: ויגלו - על נבקעת הארץ: שו"ת מהרש"ך חלק ב סימן צג, כל ישראל וחכמי הדור אין צריך מצינת מודע פוטית כי כל חכמי הדור כלם מעידים בדבר על צעקת נאקת האשה ואחיה המפקא בעדה אשר לקולם נבקעת הארץ והם בקטנתם באש עברתם כתבו וחתמו כמה גורות על האיש אגרהם ודאל המחזיק בנכסיו ולא אבה אגרהם ודאל שמוע בקול גזרתם (ההתנאמה הטובה ביותר - נמקור זה)</p>				
<p>ללא שינוי</p>	<p>קמו לעבודת הבורא וידעו כי ישועות נעשו בארץ</p>	<p>ובהיות הבקרה ואנשים מישראל קמו לעבודת הבקרה וידעו את כל אשר נעשה / .) כי ישועות נעשו בארץ</p>	<p>Und als es Morgen wurde und die Juden zum Morgengebet aufstanden[.] da erfuhren sie alles, was geschehen war, daß Hilfe gekommen war.</p>	<p>68</p>
<p>וזהיות הבוקר (לנוסח התקופה בלבד) - שמות יט 16, והיה ביום השלישי עבדית הבקרה והיה קלת ונרקום ועגן כבד על ההר וקל שפר חזק מאד ויחד כל העם אשר במחנה: ואנשים מישראל קמו - על פי במד' טו 2, וקמו לפני משה ואנשים מבני ישראל חמשים ומאתים נשיא עדה קראי מועד אנשי עם: ואנשים מישראל - לשון שו"ת</p> <p>וידעו את כל אשר נעשה (לנוסח התקופה בלבד) - אסתר ד 1, ומרדכי ידע את כל אשר נעשה ויקרע מרדכי את בגדיו וילבש שק ואפר ויצא בתוך העיר ויצעק וצעקה גדלה ומרה:</p> <p>וידעו כי (בנוסחים המאוחרים) - שגרה לשון בתני"ך</p> <p>לעבודת הבורא (בנוסחים המאוחרים) - לשון פוסקים ושו"ת</p>				

<p>No</p>	<p>Das Buch von Poinischen Juden, Berlin, 1916</p>	<p>תקופה, 5, תר"פ פולין אודות מני קדם</p>	<p>כל סיפוריו ברלין 1931 פולין סיפורי אודות</p>	<p>כל סיפוריו תל-אביב 1953 פולין סיפורי אודות</p>	<p>69</p>
<p>denn siehe, der Wächter Israels schläft und schlummert nicht.</p>	<p>und durch die Gnade Gottes waren sie <i>dismal</i> von einem falschen Verdacht gerettet, <i>als sie noch in ihren Betten lagen</i>. Und sie beteten in ihrer großen Freude.</p>	<p>ובחסדי ה' ניצלו בפעם הזאת מעלילת שקר. ויתפללו בשמחה רבה.</p>	<p>ובחסדי ה' ניצלו מעלילת שקר. ויתפללו בשמחה רבה.</p>	<p>ללא שינוי</p>	<p>70</p>
<p>ובחסדי ה' – תהי קו 43, מי חכם ושומר אלה ויתבוננו חסדי יוד: איכה ג 22, חסדי יוד כי לא תמנו כי לא כל רחמינו: <i>במעם הזאת</i> (לנוסח התקופה בלבד) – שגרת לשון בתינוך</p>	<p>Und es stand auch der Wirt auf[,] um zu beten. Und er sah[,] daß sein Gebetmantel nicht da war[,] <i>Denn ein dieb hatte ihn genommen</i>[,] und er war nicht mehr. Er suchte im ganzen Hause und fand ihn nicht.</p>	<p>ויקם גם המווג להתפלל, וירא כי סליתי אינה (נ) כי לקח אותה ולא מצאה.</p>	<p>ויקם גם המווג להתפלל והנה סליתי אינה ויבקש בכל הבית ולא מצאה.</p>	<p>ויקם גם המווג להתפלל והנה סליתי אינה, ויבקש בכל הבית ולא מצאה.</p>	<p>71</p>
<p>וירא כי סליתי אין (לנוסח התקופה בלבד) – שמות ב 12, ויטן כה וכה וירא כי אין איש ויד את המצרי וטמנהו בחל: יש נט 16, וירא כי אין איש ושחומם כי אין מפיע ותושע לו זרעו וזרקתו היא סמכתה: והנה סליתי אינה (בנוסחים המאוחרים) ויבקש בכל הבית ולא מצאה – על פי תהי לו 36, ויעבר והנה איננו ואבקש חולא מצא: (עריץ) כי לקח אותה גנב ואינה (לנוסח התקופה בלבד) – ברא ה 24, ויתהלך חנוך את האלהים ואינו כי לקח אתו אלהים: ויבקש בכל הבית ולא מצאה – יהושע ב 22, וילכו ויבאו ההרה וישבו שם שלשת ימים עד שבו הדדפים ויבקשו הדדפים בכל הדרך ולא מצאו:</p>	<p>Das schien ihm sonderbar[,] und er meinte: ["]Wer hat meinen Gebetmantel gestohlen?]</p>	<p>ויהי בעיניו לפלא:]</p>	<p>ויאמר: מי גנב סליתי?]</p>	<p>ללא שינוי</p>	<p>72</p>
<p>73</p>	<p>meinen Gebetmantel gestohlen?</p>	<p>ויאמר: מי גנב סליתי?]</p>	<p>ויאמר מי גנב סליתי?]</p>	<p>ללא שינוי</p>	<p>73</p>

<p>כל סיפורי תל-אביב 1953 פולין סיפורי אגדות</p>		<p>כל סיפוריו ברלין 1931 פולין סיפורי אגדות</p>	<p>התקופה, 5, תר"פ פולין אגדות מני קדם</p>	<p>Das Buch von Polnischen Juden, Berlin, 1916</p>	<p>No</p>
<p>כל סיפורי תל-אביב 1953 פולין סיפורי אגדות</p>	<p>ללא שינוי</p>	<p>גוי גוי, טלית למה לוי אלא יהודי גוי על כרחך יהודי טליתו וטליתו היינו? (ג) היכן טליתו?</p>	<p>גוי גוי למה לוי אלא על-כרחך (ג) יהודי גוי טליתו אם כן, היכן טליתו? (ג) היכן טליתו?</p>	<p>Ein Jude? Jeder Jude hat doch seinen Gebetmantel! Wozu braucht er meinen Gebetmantel? Soll ich sagen: ein Christ hat meinen Gebetmantel gestohlen?</p>	<p>74</p>
<p>כל סיפורי תל-אביב 1953 פולין סיפורי אגדות</p>	<p>טפח לו השך על כתפיו ואמר, משהיקי משהיקי משור אחד אין מפשיטין שני עורות.</p>	<p>טפח לו השך על כתפיו ואמר משהיקי משהיקי משור אחד אין מפשיטין שני עורות.</p>	<p>לגלג שר בית-המלה ואמר: (ג) [משהיקי] משהיקי משור אחד אין מפשיטין שני עורות</p>	<p>Da lachte ihn der Kirchenvorsteher aus und sagte:[...] „Moschko, Moschko.[...] Einem Ochsen zieht man nicht zwei Felle ab[...]</p>	<p>76</p>
<p>כל סיפורי תל-אביב 1953 פולין סיפורי אגדות</p>	<p>אלמלא לא נגנבה טליתך לא היינו מקדימים כל כך לבוא אצלך.</p>	<p>אלמלא לא נגנבה טליתך לא היינו מקדימים כל כך לבוא אצלך.</p>	<p>וליהודי אחד אין שתי טליות.</p>	<p>und ein Jude hat nicht zwei Gebetmäntel.</p>	<p>77</p>
<p>כל סיפורי תל-אביב 1953 פולין סיפורי אגדות</p>	<p>אלמלא לא נגנבה טליתך לא היינו מקדימים כל כך לבוא אצלך.</p>	<p>אלמלא לא נגנבה טליתך לא היינו מקדימים כל כך לבוא אצלך.</p>	<p>אלמלא גב שקק של נ ל טליתך לא היינו מקדימים כל-כך לבוא אצלך.</p>	<p>Hätte Jaschko, der Kirchendiener, nicht deinen Gebetmantel gestohlen[,] so wären wir nicht so früh zu dir gekommen. [“]</p>	<p>78</p>
<p>כל סיפורי תל-אביב 1953 פולין סיפורי אגדות</p>	<p>הבין המונו שיחטו, אבל מה תוסיף ומה תתן בינתו, אם הטלית איננה. הוא דומה</p>	<p>הבין המונו שיחטו, אבל מה תוסיף ומה תתן בינתו, אם הטלית איננה. הוא דומה</p>	<p>Der Wirt verstand[,] was ihm der Kirchenvorsteher sagte. aber was half ihm das Verstehen, wenn</p>	<p>Der Wirt verstand[,] was ihm der Kirchenvorsteher sagte. aber was half ihm das Verstehen, wenn</p>	<p>79</p>

כל סיפורי תל-אביב 1953 פולין סיפורי אגדות	כל סיפורי ברלין 1931 פולין סיפורי אגדות	התקופה, 5, תר"פ פולין אגדות מני קדם	Das Buch von Polnischen Juden, Berlin, 1916	No
			der Gebetmantel nicht da war. Nun war er bekümmert.	
			מה תסיף (מה נתן בלבו) לנטח התקופה בלבד) – תה קכ 3. מה תקן לך ומה סיף לך לשון רמיה:	80
			daß er keinen Gebetmantel hatte, um zu beten. Wie er sich so bekümmerte.	
ללא שינוי	ללא שינוי	וכמה יהודים באו לשוט על הישועה הגדולה אשר עשה להם אלהים	kamen viele Juden[,] die sich aus vollem Herzen über die große Reitlung freuten[,] die Gott ihnen hatte zuteil werden lassen	81
			לשוש על (לנטח התקופה בלבד) – דב' ל 9, והתירך יודך אלהיך בכל מעשה קד בשרי בטון ובפרי בהמתך ובפרי אדמתך לטבה כי ישוב יחד לשוש עליך לטוב כאשר ששעל אבתך:	
			הישועה הגדולה אשר עשה (לנטח התקופה בלבד) – ש"א יד 45, ויאמר העם אל שאול היינתן ימות אשר עשה הישועה הגדולה הזאת בישראל תלילה חי יודך אם יפל משערת ראשן ארצה כי עם אלהים עשה היום הזה ויפדו העם את יונתן ולא מת:	
			אשר עשה להם אלהים (לנטח התקופה בלבד) – אוצר המדרשים (איינושטיין) עמי קפה (ע), ולהדליק בהם נרות להודיע אשר עשה להם אלהי השמים נפוחים. ולכן אסור לספוד בהם ולא לגוד (בהם) צום ותענית וזלתי אשר מקובל עליו לפני זה ותפלת לפני אלהיו: (מופע ראשון במקורות) באו אל בית היין (בנוסחים האחרונים) – שיר השירים 4. תמאניאל בית היין ודגלו עלי אחבה:	
			לשמוח על ישועת ה' (בנוסחים האחרונים) – רש"י לתנ"ך, איוב כו 10, אם על שרד יתענג. כפל התמיהה היא ככל התמיהות הכפולות שכן דרך הראשונה בה"א והשנייה באם כמו הירחון בסלע סוסים אם יחרוש בבקרים (עמוס ו), הש בלשוני עולה ואם חבי לא יבין הוות (לעיל/איוב) ו) אף כאן הצעקתו ישמע אל אם על שרד יתענג, שמה או מי שהוא רשע חנף יכול הוא להתענג ולשמך על ישועת הקב"ה ולקרא אליו בעת צרתו בתמיה (דמיון צורני מעניין)	
			und ein Gläschen Brantwein auf das Wohl ganz Israels leeren wollten.]	82
			וכברך על כוס יי"ש,]	
			וישאל סלית ויתפלל תפלה חסופה והארץ עומת בשיבה על כוס יי"ש	83
			וישאל לך המזלך סלית והארץ עומת ויתפלל תפילה קצרות]. ואף הוא ישב ושתה טפה מרה.	

<p>No</p>	<p>Das Buch von Polnischen Juden, Berlin, 1916</p>	<p>התקופה, 5, תר"פ פולין אגודת מני קדם</p>	<p>כל סיפוריו ברלין 1931 פולין סיפורי אגדות</p>	<p>כל סיפוריו תל-אביב 1953 פולין סיפורי אגדות</p>
<p>והאריך עמהם (לנוסח התקופה בלבד) – תוספות עיי' כ"ב, לא ישא ויתן עם המינים - פי' לאאדין עמהם בדברים פן ימשכחו. סלית ויתעטף (בנוסחים האחרונים) - בית יוסף אורח חיים סימן כה אות ב, והודך הכונה לברך על סלית קטן ואחר כך יניח תפילין של יד ושל ראש ואז יבוא לבית הכנסת ויתעטף דסלית גדול ובה יצא ידי חובת רבי שעמען בן יוחאי שכתב בספר הזוהר פרשת ואתחן (רס"ה). תפילה קצרה (בנוסחים המאוחרים) - שגרת לשון במשנה ובתוספתא - ברכות, יומא (מופנים ראשונים במקורות); בין היתר תפילת כהן גדול בקודש הקודשים, בים הכפרים בבלי ברכות ג"א, ואמר לי: היה לך להתפלל בדרך! ואמרתי לו: מתירא הייתי שמא יפסיקו בי עוברי דרכים. ואמר לי: היה לך להתפלל תפלה קצרה. (אליהו לרי יוסף) ואף הוא יעב (בנוסחים המאוחרים) - מוצות דוד לתנין, נחמיה י"ג, ואחיו - חנניו של עזריה אשר היו ראשים למשפחת אבותם היו במספר מאתים ומינואף הם ישבו בירושלים: ועמשי וכו' - אף הוא ישב בירושלים: שם 17, ועבדא וגוי - אף הוא ישב בירושלים: טפת מרה (בנוסחים המאוחרים) - רש"י למראה נבלת ברכות ס"א"ב, זורקת בו טפת - מרה, ומיוחדו מן הכעס</p>				
<p>84</p>	<p>der Gott und Menschen erfreuf. </p>	<p>המשמח אלקים ואנשים.</p>	<p>המשמח אלקים ואנשים.</p>	<p>המשמח אלקים ואנשים.</p>
<p>85</p>	<p>und scufzte mit ihnen über den hitleren Golus, der immer länger wird und war nicht karg mit guten und frommen Wünschen, daß Gott ihnen recht bald den wahren Erlöser schicken möge.</p>	<p>המשמח אלקים ואנשים.</p>	<p>המשמח אלקים ואנשים.</p>	<p>המשמח אלקים ואנשים.</p>
<p>86 (89)</p>	<p>Und hier und da standen einege Unbeschnittene auf, die sich noch einigermassen auf den Füßen halten konnten und mischten sich in die Gesellschaft der Herzfrohen und Fröhlichen. </p>	<p>והעיר שפסן, אעיר שם כמו ערלים, אשר כחם עוד אתם לעמוד על רגליהם, ויפלו אל סיעת הנלכבים.</p>	<p>והעיר שפסן, אעיר שם כמו ערלים, אשר כחם עוד אתם לעמוד על רגליהם, ויפלו אל סיעת הנלכבים.</p>	<p>והעיר שפסן, אעיר שם כמו ערלים, אשר כחם עוד אתם לעמוד על רגליהם, ויפלו אל סיעת הנלכבים.</p>
<p>והעיר שפסן, אעיר שם (לנוסח התקופה בלבד) - יש' כ"ח 10, כי צו לצו צו לצו קו לקו קו לקו יזעיר שם ועיר שם: שם 13, והיה להם דבר יזוד צו לצו צו לצו קו לקו יזעיר שם ועיר שם למען ילכו וכשלו אחר ונשברו ונוקשו ונלכדו: אשר כחם עוד אתם לעמוד על רגליהם (לנוסח התקופה בלבד) - וניאל א' 4, ילדים אשר אין בהם כל כמאום > מום וטובי מראה ומשכילים בכל חכמה ודעי דעת ומביני מדע ואשר כח כחם לעמד בהיכל המלך וללמדם ספר ולשון כשרים: רש"י לתנין במדבר כ"ד 4, נופל וגלוי עינים - פשוטו כתרומו, שאין נראה עליו אלא בלילה כשהוא שוכב. ומודשו כשהיה גולה עליו לא היה בוכה לעמוד על דגליו ונופל על פניו, לפי שהיה ערל ומאוס להיות גולה עליו בקומה זקופה לפניו: רש"י לתנין זכריה י"א 16, הנצבה - שיש להימץ קצת לעמוד על דגלית וצריכה סיוע לנהלה לאט ומנחם פירש ונפוחה ל' לצבות בטן:</p>				

No	Das Buch von Polnischen Juden, Berlin, 1916	התקופה, 5, תר"ם פולין אודות מני קדם	כל סיפוריו ברלין 1931 פולין סיפורי אגדות	כל סיפוריו תל-אביב 1953 פולין סיפורי אגדות
87	die sich über die Hilfe, die Gott an Israel getan, freuten.			
88	Und der Bittell. ein großer Säufer vor dem Heml. der auch Jüdisch sprechen konnte. hielt seinen Helm vor den reinen Tisch, an dem die Juden saßen. damit man ihn bis zum Rande mit Branntwein fülle.	יהושראיש שותה שכר מנועדו יו העמיד את כובעו לפני השלחן הסהוד אשר ישבו עליו היהודים למזוג לו כובע יישי.	והשוטר עומד עליהם במישוט ידים, והם מוזגין לו כובע כוס ושתיים	ללא שינוי
		איש שותה שכר מנועדו (לנוסח התקופה בלבד) – איב טו 16, אף כי נתעב ונאלח איש שותה כמים עליה : מיא טו 9, ויקשר עליו עבדו זמרי שר מחצית הרוב והוא בתרצה שמה שכל בית ארצא אשר על הכית בתרצה : (אלה בן בעשא) ; שם כ 16, ויצאו בצהרים ובן החד שתה שכר בסכות הוא והמלכים שלשים ושלשים מלך עזר אתו : החיפוש : שי"א יז 33, ויאמר שאול אל דוד לא תוכל ללכת אל חפשתיו הזה להלחם עמו כי עזר אתה והוא איש מלחמה מעניני : העמדת את כובעו לפני השלחן הטהור (לנוסח התקופה בלבד) – ויקרא כו 11, ואם כל בהמה טמאה אשר לא יקריבו ממנה קרבן ליהוה תעמיד את הכתן : במדי 18, תעמיד הכתנת האשה לפני ידוד ופרע את ראש האשה ונתן על כפיה את מנחת הזכרון מנחת קטות הוא ובני הכתן יהיו מי המרים המאורים : שם 30, או איש אשר תעבד עליו רוח קנאה וקנא את אשתו תעמיד את האשה לפני ידוד ועשה לה הכתן : את כל התורה הזאת : ויקרא כד 6, ושמת אתם שתיים מערכות שש המערכת על השלחן הטהר לפני ידוד : אשר ישב עליו (לנוסח התקופה בלבד) – ויקרא טו 4, כל המשכב אשר ישכב עליו הוב יטמא וכל הכליא אשר ישכב עליו יטמא : שם 6, והישב על הכליא אשר ישכב עליו הוב יכבס בגדיו ורחץ במים וטמא עד תערב : עומד עליהם (בנוסחים המאוחרים) – ברי יח 8, ויקח המאה וחלב ובן הבקר אשר עשה ויתן לפניהם והוא עמל עליהם וחתת חשך ויאכלו : (אברהם) כפי שיש ידים (בנוסחים המאוחרים) – עגות לשון בירושלמי, גיסי	קמו כמה מן הגויים וישבו עם היהודים לשנות.	ורבים מן הגויים ישבו עם היהודים לשנות.
89		(ראה 86)		
(86)				
90				

<p>כל סיפוריו תל-אביב 1953 מולין סיפורי אגדות</p>	<p>כל סיפוריו ברלין 1931 מולין סיפורי אגדות</p>	<p>התקופה, 5, תר"פ מולין אגדות מני קדם</p>	<p>Das Buch von Polinischen Juden, Berlin, 1916</p>	<p>No</p>
<p>מחול במים (בנוסחים המאוחרים) - יש א 22, כספך היה לסיגים סבאד מחול במים : וישתו וישכרו (בנוסחים המאוחרים) - בר א 34, וישא משאת מאת פניו אלהם ותרב משאת בנימן ממשאת כלם חמש ידות וישתו וישכרו עמו : וישורו מטוב לב, עד כי נבקעה הארץ לקולם (בנוסחים המאוחרים) - 67 לעיל</p>				
	<p>כי היהודי הארוך יקטין מכוס לכוס כוסותיון) כמעט פשקת שפתוך לשחתו והכוס ריקה, אין בה טפה.</p>		<p>denn der verfluchte Jude, der Wirt, schenkt immer schlechter ein[.] kaum hast du deine Lippen abgesetzt, um zu trinken[.] ist schon das Glas leer, kein Tropfen darinnen.</p>	<p>91</p>
<p>מכוס לכוס כוסותיו (לנוסח התקופה בלבד) - על פי תה צ 2, שיר ליהוד ברכו שמו בשור ממלמ למ שועת : פשקת שפתוך (לנוסח התקופה בלבד) - משלי יג 3, נגר פיו שמר נפשו פשק שפתו מחתה לו : והכוס ריקה, אין בה טפה (לנוסח התקופה בלבד) - על פי בר א 24, ויקחהו וישלכו אתו הברה ומר אינו בן מינים : (יוסף)</p>				
	<p>אך אין נעלב מלעג השוטר וקללותיו, שהרי סוף-סוף גוי טוב הוא ובעד כוס יישי וזב דגשל שבת לא יאמר כך מה תעשה אפילו אתה שופך כל מי שופכין בראש כל הוצותו.)</p>		<p>Aber es war keiner unter den Juden, der den Spott und die Flüche des Büttels als Beschimpfung empfunden hätte, denn schließlich ist er doch ein guter Kerl und für einen Schluck Brantwein und einen Fischschwanz wird er dir nichts sagen[.] selbst wenn du das ganze Spülwasser mitten auf die Straße gießest[.]</p>	<p>92</p>

No	Das Buch von Polnischen Juden, Berlin, 1916	התקופה, 5, תר"פ פולין אגדות מני קדם	כל סיפוריו ברלין 1931 פולין סיפורי אגדות	כל סיפוריו תל-אביב 1953 פולין סיפורי אגדות	
לא יאמר לך מה תעשה (לנוסח התקופה בלבד) – קהלת ח 4, כאשר דבר מלך שלטון ומייאמר לו מה תעשה : אוצר המדרשים (אייזנשטיין) עמי רוג, וקרא לכת גבריהל וא"ל כמו שאמר לו הראשונים ושרפו באש הגדולה והשאר מהם גבריהל לבדו, קרא לכת לבניא"ל אמר לפניו רבש"ע ומי יאמר לך מה תעשה עשה כרצונך בעולמך כי כך נאה לך, א"ל הקב"ה לבניא"ל יפה ראיית לעצמך שריפאת מה שחרסו חברי ; ע"ש עמי תו שיש"ן, הסתכלו בדשעים גמורים הללו שגזלו וחמסו את בני ואכלו את עמי, משיבים שרים וגדודים אתה שליט בעולמך ועל כל מעשה ידך שבראת בעולם ומייאמר לך מה תעשה, שנאמר כאשר דבר מלך שלטון ומי יאמר לו מה תעשה (קהלת ח). משיב הקב"ה ואמר להם אם כן אני ואתם נשבר שיניהם בנתחלה (ההתאמה הטובה ביותר, לך ; מופעים ראשונים במקורות לצורה זאת) בלאש כל חזנות (לנוסח התקופה בלבד) -- עגרת לשון בתנ"ך (ישעיהו, נחום, איכה)	was gewiß gegen die Gesetze des Kaisers und gegen die Verordnungen der Regierung verstößt.			93	
94	Fürchtete er nicht sein <i>verfluchtes</i> Weib[,] so würde er sogar den Mistaufen umarmen[,] wenn[,] was zweimal am Tag geschieht[,] er betrunken ist.	ואלמלא מוראה של אשתו אף הוא היה חובק אשפותו מדי שתותו לשכרה פעמים בכל יום.			94
ואלמלא מוראה של אשתו (לנוסח התקופה בלבד) – על פי משנה אבות ג 2, רבי חנינא סגן הכהנים אמר הוי מתפלל בשלומה של מלכות שאלמלא מוראה איש את רעהו חיים בלעו רבי חנינא בן תרדיון אמר שנים שיושבין ואין ביניהן דברי תורה הרי זה מושב לצים שנאמר (תהלים א) ובמושב לצים לא ישב אבל שנים שיושבין ויש ביניהם דברי תורה שלניה ביניהם שנאמר (מלאכי ג) אז נכבדו יראי ה' אש אל רעהו ויקשב ה' וישמע ויכתב ספר זכרון לפניו ליראי ה' ולחושבי שמו אין לי אלא שנים שאפילו אחד שיושב ועוסק בתורה שהקדוש ברוך הוא קובע לו שכר שנאמר (איכה ג) ישב בדרך וידום כי נטל עליו : (מופע ראשון במקורות) חובק אשפותו (לנוסח התקופה בלבד) – איכה ד 5, האכלים למעזנים (שמו בחוצות האמנים עלי תולע חבקר אשפותו) : פעמיים בכל יום (לנוסח התקופה בלבד) – עגרת לשון במדרש	גם השמש לא רעד ולא העמיד פנים כאלו מניף הוא את הירמולקה מעל ראשו לפני השוטר וגם הטלית לא צנחה מידו בשובו אל נוהו צולע על רגליו מחמת ספה י ת"ד .				95
95	Und auch der Synagogendiener zitterte vor dem Büttel nicht mehr und machte auch keine Miene[,] die Mütze vor ihm abzunehmen[,] und auch sein Gebetmantel fiel nicht aus seiner Hand[,] als er etwas angeheitert nach Hause schwankte.				95

<p>כל סיפוריו תל-אביב 1953 פולין סיפורי אגדות</p>	<p>כל סיפוריו ברלין 1931 פולין סיפורי אגדות</p>	<p>התקופה, 5, תר"פ פולין אגדות מני קדם</p>	<p>Das Buch von Polnischen Juden, Berlin, 1916</p>	<p>No</p>
<p>בשופו אל נוחו (לנוסח התקופה בלבד) תפילה. סדר רב עמרם גאון קישיב וברכותיה חדש ככתוב שירו להי שירי חדש כי נפלאות עשה + תהלים צ"ח, א"ז + נאמר שירו לאלהים זמור שמו סלו לרוב עברות ביה שמו + תהלים ס"ח, ה"ז וראוהו עין בעין בשוש אל נוחו. כמו שנאמר כי עין בעין יראו בשוב הי ציון + ישעיה נ"ב, ח"א. ונפלה כבוד ה' וראו כל בשר יחדו כי פי ה' זכר + ישעיה מ"ה, ה"א.</p> <p>צולע על רגליו (לנוסח התקופה בלבד) - ברי לב 32, ויורה לו השמש כאשר עבר את פנחול והוא צלע, על ידכו:</p> <p>מחמת טפה יתירה (לנוסח התקופה בלבד) - שו"ת גינת ורדים חלק י"ד כלל א סימן ב, אבל כשהוא בחברת אחד אף שיהיה חשוד מותר דלא עשו כן אלא משום תוספת שמירה (הרחקה יתירה שחששו מן מחמת טירתא יתירה שיש להם במקולין שיש בהמות יתירות והם גסות וברך רחוקה וצריך שילך בלילה לשם והגוים אצים אחריהם לאמר כל מעשיכם ומחמת חבהלה (ההתאמה הטובה ביותר - במקור זה)</p>				
<p>96</p> <p>Und das Käppchen fiel lange nicht mehr vom Haupte des Synagogendiener[s].] und auch der Gebetmantel glitt nicht aus seiner Hand.</p> <p>ימים רבים לא זה הירמולקה מעל ראש השמש והטלית לא נפלה מידו.</p>				
<p>ימים רבים (לנוסח התקופה בלבד) - שגרת לשון בתנ"ך וימים רבים לא (בטחחים המאוחרים) - דב"ח"ב טו 3, וימים רבים לישראל לא אלהי אמת וללא כהן סורה וללא תורה: (דברי עזריה בן עודד לאסא) לא זה הירמולקה מעל ראש - על מלא זה ממקומה, שגרת לשון בגמרא ובמדרש מעל ראש - ברי מו"ז 17, וירא יוסף כי ישיב אביו יד ימינו על ראש אפרים וירע בעיניו ויתחם יד אביו להסיר אתה מעל ראש אפרים על ראש מנשה: נפלה מידו - בבלי סנהדרין ס"ה"ב, ואומר: היום יפה לצאת, למחר יפה ליסוף, למוצאי ערבי שבעיות חסין ימות, עקורי קטניות מהיות רעות. תנו רבנן: מנחש - זה האומר פתו נפלה ממנו מקלו נפלה מידו. בנו קורא לו מאחריו. עורב קורא לו, צבי הנפסקו בדרך, נחש מימינו ושועל משמאלו. אל תתחיל בן, שחרית חזא, ראש חודש הוא</p>				
<p>97</p> <p>Der Wirt aber kaufte sich einen neuen Gebetmantel anstatt des gestohlenen[.]-] Der war mit Silber bestickt. Auch ein neues Käppchen kaufte er sich, denn[.] unter uns gesagt, das gestohlene Käppchen, das er von Mutters Leibe an Tag und Nacht getragen, hatte keinen Kreuzer mehr Wert[.]. [Und als man es auf den Misthaufen warf[.], da hatten die Sweine, die von allen vier</p> <p>המוצג קנה טלית אחרת, תחת הטלית אשר נגנבה ממנו, מעטרת בעטרה של כסף. גם ירמולקה חדשה קנה לו. כ"ן-]בנינו לבין עצמנו, לא היתה הירמולקה הנגנבה, אשר לא זה מראשו מיום ג'חו מבטן אמו, גם ביום גם בלילה, שזה אפילו פוּטסה אחת, וכאשר השליכוה לאשפה לא האריכו כשעודתה החזירים רק כימים אחריהם.</p>				

<p>No</p>	<p>Das Buch von Polnischen Juden, Berlin, 1916</p>	<p>התקופה, 5, תר"פ פולין</p>	<p>כל סיפוריו ברלין 1931 פולין</p>	<p>כל סיפוריו תל-אביב 1953 פולין</p>
<p>Eden der Stadt gekommen waren. nicht lauge an ihrem Fett zu schnuppert.</p>	<p>אגרות מני קדם</p>	<p>סיפורי אגרות</p>	<p>סיפורי אגרות</p>	<p>סיפורי אגרות</p>
<p>גיוחו מבטן אמנו (לנוסח התקופה בלבד) - תהי' כב' 10, כי אהתנהיג מבטיחי על שדי'אמי: קהלת ה' 14, כאשר יצא ממבטן אמנו ערום לכתב כשנא ומאומה לא ישא בעמלו שייך בידו:</p> <p>גם ביום גם בלילה (לנוסח התקופה בלבד) - קהלת ב' 23, כי כל ימיו מכאבים ומעס עוינו גם בלילה לא שכב לנו גם זה הכל הוא: שם ח' 16, כאשר נתתי את לבי לדעת חכמה ולראות את הענין אשר נעשה על הארץ כיגם כיוגם תלילה שנה בעינו אינו ראה:</p> <p>פרשנות אכן עזרא לתני' תה: יט' 9, פקודי - מגזרות פקדון ותמי הנמצאות בכח הנשמי בכל אדם בהיותו בר מצוה והשם הפקודי בלב והזכיר ישרי עמהם כי כל המשכילים מחכימי עליה בדרך הישר שאין שם מוכשול ואמר משמחי לב כי בעבורם יגיע רחמי למעלת שמחת זכרם השמש הזכיר ישרים בעבור כי מהלך השמש על סדני גלגל המולות והוא הדרך הישר ועוד יתרו לפקודים כי השמש פעמים נוטה מגלגל המישור ושמותה לב כנגד השמש כי ככה הוא רק ביום תשמת ולא כליל והפקודי' משמחים תמיד ומצות ה' מצות עשה וקראם מצות בעבור שאין כמות ברובם למה צו ואמר עליהם ברה כי בן הם לברי לבב על בן מאירת עינים באדם שהיה בחשך וכנגד השמש אמר ברה כי אין בה כדמות שחרות בתובה כמו ללגנה ויתרון המצוי כי העבים יסתירו אור השמש ביום ולא בן המצוה ומאירת עינים כי היא אור העולם ביום גם בליל: כי אור הלגנה מורה בראיות גמורות</p> <p>אמילו פרוטה אחת (לנוסח התקופה בלבד) - מדרש תהלים (בבב) מזמור יז פסוק 3, דבר אחר אותם, שמה אם ישלח להם המלך ארכון שיגבה ממנו מאח ליסרין, ויבקשו ממנו בני תמדינה שיפחת מהם, שמה יכולים הם לפחות ממה שצוה המלך, אמילו פרוטה אחת, כי לא ישא לפשעכם (שם שם /שמות כ"ג כ"א), אינו יכול לוותר להם דבר, למה מפני שהוא שליח,</p> <p>כימים אחדים (לנוסח התקופה בלבד) - ברי' כט' 20, ויעבד יעקב ברחל שבע שנים ויהיו בעינו כימים אחדים באהבתו אותה:</p>				
<p>98</p>	<p>Kurzum: Der gute Wirt schenkt fleißig ein[.] Zum neuen Käppchen hat er Samt[.] Der Büttel trinkt vergnügt den Wein[.] Vergißt dabei Weib[.] Dienst und Amt.</p>	<p>המוזג מוזג את יינו וקנה ירמולקה חדשה[.] השוטר נתן בכוס עינו וכוסו מפיו לא משה.</p>	<p>המוזג מוזג את יינו[.] וקנה לו טלית חדשה[.] והשוטר נתן בכוס עינו[.] וכוסו מפיו לא משה. כל פועל און יואל[.] ושלום על ישראל[.]</p>	<p>המוזג מוזג את יינו[.] וקנה לו טלית חדשה[.] והשוטר נתן בכוס עינו[.] וכוסו מפיו לא משה. כל פועל און יואל[.] ושלום על ישראל[.]</p>

<p>כל סיפוריו תל-אביב 1953 פולין סיפורי אגדות</p>	<p>כל סיפוריו ברלין 1931 פולין סיפורי אגדות</p>	<p>התקופה, 5, תר"פ פולין אגדות מני קדם</p>	<p>Das Buch von Polnischen Juden, Berlin, 1916</p> <p>Die Niedertracht soll untergeben, Doch Israel neu auferstehn.</p>	<p>No</p>
<p>נתן בכוס עינו – משלי כג, 31, אל תרא יין כי יתאדם כי יין >בכיס< במוס ענו יתהלך במישרים : וכוסו ממיו לא משח – יהושע א, 8, לא תמוס ספר התורה הזה מפניך והגית בו יומם ולילה למען תשמר לעשות ככל הכתוב בו כי אז תצליח את דרכך ואז תשכיל: ישי נוט 21, ואני זאת בריתי אותם אמר ידוד רוחי אשר עליך ודברי אשר שמתי בפיו לא תמוס מפניך ומפני זרע זרעך אמר ידוד מעתה ועד עולם: כל פועל און יו(א)ל, ושלום על ישראל תהי קנה 5, והמסים עקלקלותם יולכים ידוד את פעלי האון שלום על ישראל :</p>				

*Be-metzulot*¹

Introduction: Hillel Weiss

Comparison of Versions: Boris Kotlerman

Links and Identification of Sources: Abraham Yossef

The story “Be-metzulot” appears as the seventh² of the *Polin – Sippurei Aggadot* sequence in the book *Elu Ve-Elu*, beginning with the 1953 edition and in subsequent printings. Its premier position must be acknowledged, however, as the first Hebrew story published in Hebrew in the “German Period” (1912-24), when Agnon resided in Germany after leaving the Land of Israel late in 1912.³ The story was published in installments in the daily newspaper *Hatzefira*, which was published in Warsaw on the 10 and 17 of Sivan 5677 (13 May and 7 June 1913). It is true that Agnon had already written new stories in Germany before this date, but they were first published in German. Some of these were tales of the earliest legends of Jewish life in Poland compiled in the “Polin” collection in 1916, entitled *Das Buch von der Polnischen Juden*, S.J. Agnon and Ahron Eliasberg. The subtitle of the collection is “Die legende von der Ankuft – Legends of the Arrival (of the Jews)” – which is both a kind of evaluation of the genre as well as a statement of content and purpose by the narrator. He prefaced each of the titles in the other stories also with characterizations, including two unsigned pieces that appear later in the book. The

1 Some of the links may be seen on Bar-Ilan University’s website: <http://www.biu.ac.il/bar-e-learn/> and select Agnon on-line. The links are mainly hypertextual, enabling the creation of abundant multidisciplinary comments within the text. ◀

2 In the *Kol Sippurei Agnon* edition, the volume entitled *Me’Az U-meta* (Berlin, 1931), it is the sixth story because it was only from 1943 that the story “Ha-Lev Ve-Haenayim” was added to this sequence, a story that waited a quarter of a century to be artistically redeemed from the unsigned historiographic report: *Estherkas Haus, Das Buch von der Polnischen Juden*, p. 15. ◀

3 The exact date is 28 January 1912. Dan Leor, *Hayet Agnon* (1998), pp. 88-168. ◀

first stories in the book became⁴ part of the central opening section of the *Poland Tales* in all editions and printings,⁵ the stories entitled “Qedumot” (“Erste Kunde”) and “Geshem” (“Regen”).

Later in 1925, in the Hedim version, a collection of stories of Poland was compiled that is almost identical to the version that we know today. Between the stories “Qedumot” and “Geshem,” “Me-shomrim la-boqer”⁶ found its way in and was apparently preferred by Agnon to the unsigned story that he published in the German book *Das Buch von der Polnischen Juden: How King Saul Wahl became King of Poland*. In “Me-shomrim la-boqer” a similar motif appears, how a Jew was asked to become king of Poland. The story of R. Saul Natanson is not mentioned at all in Agnon’s writing, except for this report, which is unsigned⁷ and which is accompanied by the writer’s note: “Based on family traditions” with its tone of reservation. In contrast is the story “Me-shomrim la-boqer,” which is based on a very famous story of the Jew Abraham Fruchovnik (“Abraham the Hebrew” in “Me-shomrim la-boqer”), which is

- 4 The story “Or Tora” like “Nifla’ot Shamash Bet Ha-midrash,” which appear in the middle of the book *Das Buch von der Polnischen Juden*, are not stories of settlement even though, according to the interpretation proposed in this article, they are preliminary stories that express the inherently different qualities of Jews as compared with Gentiles. See below. ◀
- 5 Between “Kedumot” and “Geshem” in the authoritative edition appears the story “Me-shomrim la-boqer.” This is a later story, from 1924. In *Das Buch von der Polnischen Juden* from 1916 there are six stories written by Agnon. The two opening stories, which are mentioned as one group in the middle of the book “Nifla’ot” and “Or Tora” and as reports or unsigned articles, appear as “Beita shel Esterka” and the story “Al Hamelech Shaul Wahl.” The former is accompanied by a subtitled narrator’s comment: “Aus einem unveroffentlichten Gefchichtenbuch fur die Tochter Israels (From an unpublished book of tales for Jewish girls)”. This is an ingenious trick on Agnon’s part because “unpublished” means that he is breaching the confidentiality or privacy of the publisher who, in not signing his name, is ostensibly continuing not to publish it. The continuation of the story, “Ha-lev Ve-ha-enayim” in 1943, is an adaptation of “Esterka” which pushed “Be-metzulot” to the seventh place. ◀
- 6 First published in *Haolam* in 1924, *Aggadot Polin*. A. *Me-shomrim la-boqer*, B. *Geshem*. ◀
- 7 “Wie der Rabbi Schaul Wahl Konig von Polen Wurde,” *Das Buch*, pp. 21-31 (“How Rabbi Saul Wahl Natanson became king of Poland”) appears in a book on the Jews of Poland after the story “Beita shel Esterka.” Since today we know with certainty that the unsigned story “Beita shel Esterka” belongs to Agnon because of a comparison of texts with “Ha-lev ve-ha-enayim,” we can presume that the story about Rabbi Saul is also Agnon’s. This story was the longest in the book, a full ten pages. As far as we know, there is no bibliographic reference to it. ◀

a story with both Polish and Jewish traditions.⁸ Agnon must have favored it above a local story.

Agnon apparently did not regard “Be-metzulot” as an integral part of the *Sippurei Polin* because, though already written, it was not included by Agnon in the first version of *Aggadot Polin* published in *Ha-tequfa* (1920).⁹ It was only in the next edition of *Sippurei Polin*, in a book entitled *Sippure Aggadot* by S.J. Agnon (1925), Hedim edition, that “Be-metzulot” was included.¹⁰ This is the first compilation of stories made in the Land of Israel, soon after Agnon’s second aliyah in 1925. The Poland cycle of stories in this edition included “Ma’aseh Ha-ez,” “Qedumot,” “Me-shomrim la-boqer,” “Geshem,” “Meholat hamavet,” “Bet ha-knesset ha-gadol,” “Be-metzulot,” “Havit shel Rabi Yohanan,” “Nifla’ot shamash bet ha-midrash ha-yashan,” “Cherev Dubish,” “Or Tora,” “Ma’ageli tzedeq,” “Ma’ase Azriel Moshe shomer hasfarim,” and “Ma’ase hameshulach me’eratz hakedosha.”

In the story “Be-metzulot,” Agnon unconsciously predicts or represents the end of European Jewry, as it had been foretold from the very beginning of Jewish life in Poland.¹¹ According to Agnon’s central thesis,¹² the earliest Jewish settlement in Poland is associated with the refugees of the Decrees of Shum (the Jewish communities of Speyer, Worms, and Mainz), the beginning of the First Crusade in the eleventh century (1096), until the extermination of the Jews of Europe during the Holocaust. The catastrophes that Agnon refers

8 See Chaya Bar-Yitzchak. ◀

9 In this publication the group of *Sippurei Polin* included five stories only: “Aggadot Mini Kedem (“Qedumot”); “Meholat Ha-mavet”; “Bet Ha-knesset Hagadol”; Nifla’ot Ha-shamash,” and “Or Tora.” This is the first Hebrew anthology of a group of stories under the title “Poland.” ◀

10 “Be-metzulot” was first published in *Sippurei Polin* in the Hedim version (1925). ◀

11 On early Jewish settlement, see an indepth discussion in Chaya Bar-Yitzchak, *Polin: Agadot Reishit; Ethnopoetica Vekorot Aggadi'im* (Sifriat Poalim, 1996). See Shmuel Versas, “Bein Metziut Teurit Leteur Sifrut: Bein Yehudim LePolanim Bekitvei Agnon,” *Agnon Kifshuto* (Mossad Bialik, 2000), pp. 215-63, nos. 396-404. ◀

12 Agnon turns to the tenth century in several sketches, as in the story of King Popil, who was eaten by rats in “Me-shomrim La-boker.” In other works, the Jews settled in Poland as a result of the Crusades, and in others the decision to wander or to emigrate to Israel is not explained. The different stances represent clashing ideas in the various versions and development of *Qedumot*. See Versas, *ibid.*; Chaya Bar-Yitzchak, *ibid.* See also Hillel Weiss, “Parsha Rishon U’mekoroteha hahistoriographi'im,” *Kol Haneshama*, pp. 45-52, which deals with the subject of the Crusades and the poetical meta-biography of Agnon. ◀

to in the Poland Tales are mainly in the context of the decrees of 1648-49, as in the moral of the story “Qedumot,” which quotes from the lamentation of R. Moshe Katz of Narul. But they are all part of a historical cycle.

In his story “Be-metzulot,” Agnon points out the inevitable cyclic regularity in the rhythm of Jewish-Gentile relations, a situation produced by the very fact of the Jewish people’s existence in exile. Thus, too, the concept of the treaty arrived at by the Jews of Poland with the kings of Poland was a treaty conceived in sin.

This was noted by Chaya Bar-Yitzchak,¹³ and these ideas are stated explicitly in various places in *Ir U'Meloa* and *Korot Bateni*. The Jews are caught up in a basic notion of sin and reform even without a sense of guilt, as in the story “Agunot” (Jaffa, 1908), which posits sin as metaphysical-cosmic offense, when the thread inside the veil is sometimes snapped and, sometimes, God sheds a ray of kindness from above and the thread is joined. In Agnon’s work, everything that is associated with leaving exile and its temptations is connected to the enticements of Satan. Satan lies in ambush at various way stations en route on the road to the Land of Israel. Thus for example, in the story *Bi-Ievav Yamim*, pp. 496-97, the group of Nilbav Hasidim on their way to the Land of Israel are almost lured into stopping at the market in Lashkovitz. They would thus be repeating the actions of their forefathers who, eight hundred years earlier, had tarried on their way to the Land of Israel by stopping in Poland.¹⁴

In “Be-metzulot,” Agnon constructs with rhythmic and cyclic diligence the pattern of life in exile as a misleadingly positive routine of existence – in order to destroy it later in the story: “Jacob shall not envy Esau and Esau shall not hate Jacob”¹⁵[...] “For many days the villagers acted similarly,” p. 365.

13 Bar-Yitzchak, op. cit., quotes in its entirety the penitential prayer composed by R. Moshe Katz of Narul in Poland, the beginning of which is quoted by Agnon as the moral of the story “Qedumot.” The prayer was written immediately after the Decrees of 1648-49. The later lines in the prayer are appropriate to the destruction of European Jewry in the Holocaust, even though they were actually written in the mid-seventeenth century: “What shall I testify and what shall I compare to you, O Poland/ You have become weary with the chapters on those who are burnt and with lessons on how one puts to the fire,” etc. “Agnon uses the etiological myth which sought to provide a religious-spiritual justification for settling and remaining in Poland in order to prove the opposite, i.e. that there is no justification for the exile under any circumstances...” ◀

14 See also “Pat Shleima” in *Samuch Ve-nireh*. Even after the new immigrants arrived in Israel, it was Satan who received them on shore. This motif appears in many other stories. ◀

15 Also in the opening of “Qedumot,” in the liturgical poem by Moshe Katz. ◀

But tragedy stalks at their heels. The name of the village whence came the Jews who were drowned is Asonovky; in other words, a literary name that portends tragedy (*ason* = אָסוֹן).

(As far as we were able to investigate, there is no place of that precise name. There is one of similar sound, however, but is so far away that it is not relevant.¹⁶) In the same way, another place mentioned in the story “Be-metzulot” – Dimishov – is also a fabricated name,¹⁷ containing an allusion to revenge, to a demand for blood (*dam* = blood), in retaliation against those who conspire at evil. The motto appearing at the beginning of the story

16 By changing Asonoska to Asonovky, thereby changing a Russian ending to a Ukrainian or Polish ending. See also the change of a place-name “Lovovka” in the first version of “Or Tora” (1907) to Korlovka in the editions dating from 1916. The story takes place in Podolia, a province in the area of Buczacz, in eastern Galicia – present-day Ukraine. Buczacz is located on the periphery of this district.

Agnon explicitly describes the realistic setting of his story alongside an imaginary mythical setting, produced through the perspective of biblical verses. Realistic objects take on a mythical presence. The river that cuts through the city and also the bridge play a central role here: see para. 44. For a possible connection between Asonava and Asonovky, see Avraham Holtz, *Marot U'mekorot. An Annotated and Illustrated Edition of Hachnasat Kallah* (1995), p. 248. Asonovky is near Dubrovna, which is located in Belaruss. In the local tongue it is known as Asonava. Because the plot takes place in villages near Buczacz, which is explicitly mentioned in the story, there is no connection between Asonova and Asonovky. See *Hachnasat Kalla*, p. 343: “Such is the story of the inseparable lovers, where a man is about to hold a wedding for his daughter and the landowner comes and kidnaps the bride from under the wedding canopy and murders the groom. And such is the story of the people of Asonovky whom that same landowner saw going to town to pray and commanded his servants to drown them in the river. And such is the story of the grandfather of Kalman the tailor, whose blood the landowner spilled like the blood of an animal or a chicken. And such is the story of Paltiel’s father, who was killed in the town, and like the story of his father-in-law Peretz who was scalded with a shower of boiling tar. Out of his pity for the murdered and the drowned, Rabbi Yudil would recite his *mishnayot* to elevate their souls in order to do them good.” Agnon presents here a thematic series, a summary anthology of *Tales of Poland* and points out the connection between them. “Ma’aseh Hane’ehavim Vehane’imim” is the subtitle of “Meholat Ha-mavet,” the fourth story, and the story of the people of Asonovky in “Be-metzulot,” the seventh story. The technique of writing chronicles of events that form the titles of seminal stories was already used by Agnon in the story “Ha-panas,” from the Buczacz period (1907). It mentions the kernel of the story “Meholat Ha-mavet” even before it was written. ◀

17 On the meaning of the Jewish names of the cities of Poland, see Chaya Bar-Yitzchak, “The Geography of the Jewish Imagination”: *Poland – Aggadot Reishit Etnopoetica Vkorot Poeti'im* (Sifriat Poalim, 1996), pp. 26-30. ◀

“Be-metzulot”: “And [why] dost thou make men like the fishes of the sea, [like the creeping things that have no ruler over them]” taken from Habakkuk 1:14, which is interpreted as an expression for the loss of control by the Divine Providence over the world where “there is no judge and no law.” Everyone is ready to swallow his neighbor whole, as in the vision of eternal, arbitrary violence where “the big fish swallows the little fish.”¹⁸ Thus, the commentaries of Ovadiah of Bartenura, Nachmanides, and Ibn Ezra, are directed in our story not only at the Jews who were drowned, upon whom *tashlich* was performed, but also at the fishermen and those who sent them. It is against them that revenge will be taken, as in Psalms 9:13: “For he avenges blood, he remembers it. He does not forget the cry of the humble,” which ends the lamentation in memory of the martyred Jewish communities of Speyer, Worms, and Mainz (1906).

At the core of the plot is the story of a landowner in the city of Buczacz who “had a sudden urge” to drown the Jews who had been coming for many years, perhaps even for generations, to pray during the High Holy Days in the district city of Buczacz. The tradition of this story appears for the first time in the report written by the youthful Shmuel Yosef Czaczkes, *Ir Ha-metim* (1907),¹⁹

18 See the exegetic tradition regarding the verse in Habakkuk: R. Ovadiah of Bartenora, *Avot*, 3,2: “[Pray for] the welfare of the government – even if it be of the Gentile nations: ‘Swallow each other alive’ – as it is written (Hab. 1) Thou hast made man like the fishes of the sea; like the fish in the sea, the larger ones swallow the smaller ones, so man – were it not for the fear of the authorities – the larger would swallow the smaller [Avoda Zara 72]; Ibn Ezra commentary on Hab. 1:14: Thou dost make – This man for whom you created the lowly world is considered like the fish of the sea which are permitted for eating and each one swallows whatever is smaller than himself. And in truth, there is no reason for their existence. Nachmanides comments on Exod. 13:16. “And they consider man like the fishes of the sea that God does not watch over them and they are not guided by principles of reward or punishment, so that they say ‘God has forsaken the earth.’ But when God chooses a group or an individual, He will make a miracle for them even by changing the custom and nature of the world.” ◀

19 Versas mentions this in his book *Agnon Kifshuto*, pp. 315-80, where the year 1902 is mistakenly given. He cites only some of the places in Agnon’s writing where this constituting event is mentioned or appears. See *Oreach Noteh Lalun*, p. 15. Versas, *ibid.*, pp. 380-81: *Hachnasat Kalla*, pp. 261-62 on the landowner’s wife who drowned in the place where the Jews had been plunged into the river: the motif of revenge recalls “measure for measure” repayment. Also, *op. cit.*, pp. 343-44, “That a man made a wedding for his daughter and the landowner came and kidnapped the bride and killed the groom.” *Sippur Pashut*, p. 185: *Oreach Noteh Lalun*, p. 384; *Ir U’Melo*, pp. 31, 214, 215. Later on in the text additional

signed under the pen name “One of the city.” From here on, it appears in many of Agnon’s stories as a constituting event and a haunting memory. We found a similar narrative kernel of fact in the research of Yaakov Goldberg, which deals with the history of Poland.²⁰

And my [master] in order to silence him [the other master] and in order to demonstrate his generosity, ordered that a wagon be loaded with Jewish men and women, myself among them. They threw us on like sacks, drove us to the estate grounds of the angry master, and there, upon command, the wagon driver overturned the wagon and unloaded us right in front of the door to the house. Upon witnessing this spectacle, the master of the house, the guests, and all of the servants almost exploded with laughter. Following this amusement of our masters, the Szlachta where I sprained two fingers and was almost suffocated, many other disastrous events also befell me.

Goldberg’s book is full of Polish archival sources to which I have no access. He deals mainly with various aspects of Jewish social life in Poland in the sixteenth-eighteenth centuries. Our story apparently took place in the period before Hasidism, as Agnon writes in the story, “And in those days Hasidim were not yet seen in the land, and the habits of contention were not yet known.” Apparently, during the period of the Council of Four Lands, the behavior of the master of the city was capricious: He could shatter the routine of life without any prior warning, on a mere impulse. It is not a causal chain of events that determined the possibility of the historical event, but the basic potential of Jewish-Gentile relations by its very nature. The drowning, which is a seemingly random murder, is attached to blood libel. Afterwards, there is also a rescue, thanks to the dead, the murdered, the drowned, who came to the synagogue on Yom Kippur and saved their fellow Jews from the conspiracy. All of these

places are cited. Versas hardly relates to the contents of “Ir Ha-metim” (1907), which is actually a synopsis of the story *Ir U'Meloa* (1973), the report that the youthful Czaczkas wrote fifty years before he began to deal with stories after the Holocaust such as “Sippurim Shel Ir.” This proves that the basic conception of the holocaust is embedded in Agnon’s work, as in the Jewish and universal historical consciousness, even before the beginning of history. See the article by Yaniv Hagbi on the cultural-linguistic meta-holocaust in Agnon’s work (in print). ◀

20 Yaakov Goldberg, *On the Attitude of Polish Society to Jewish Society in the Kingdom of Poland – Lithuania* (Shazar Center for Jewish History, 1999), p. 39 no. 38: *Archiwum Wybickiego* (3), ed. A. Bukowski (Gedansk, 1978), p. 96. ◀

events embody both the ultimate model of Jewish-Gentile relations, as well as the notion of miraculous rescue at the cost of those who had perished previously. This gives meaning to death – a form of Divine Providence. A similar though comically drawn situation appears in “Nifla’ot Shamash Bet Hamidrash,” one of the *Sippure Polin* that was first published in German and preceded “Be-metzulot.”

The reaction of the landowner, the “chief of Buczacz” and his servants, who are implied as naturally and readily complying with his sadistic instructions, is couched in ironic language, employing a rhetorical question that is deliberately ambiguous. Para. 37, version 1: “Is there really no reason to fear that the bridge might break under them and they would plunge into the depths?, and the landowner laughed derisively as he spoke.” The landowner’s behavior is portrayed as an impulse, without any hint of a previous dispute or mention of built-up animosity.

On the contrary, at the beginning of the story, it was stated: “Jacob shall not envy Esau and Esau shall not hate Jacob because he is peaceful upon his land.” The description of peaceful coexistence between Jews and Gentiles and between the country Jews who are dependent on the city of Buczacz recurs throughout Chapter 1: “The village Jews lived many days in similar fashion.” Any outburst or change in attitude is unexpected, but the outbursts and reactions to them in the story also reflect patterns of national behavior.

The story of the drowning of the Jews, in its many variations, pursued Agnon into his major works. It was an obsessive motif. In some of his works it appears as an earliest memory, and other motifs connected with drowning or abduction into the water are hinted at in the earlier works of Czaczkes-Agnon. “When I was about nine years old, I wrote a ballad of a young fellow who went to light candles at the river on the first night of *selichot*, which was the custom of young men when I was a child. And one of the water maidens came and took him” (*Me’atzmi el Atzmi*, p. 7). Thus, too, in a later story of Agnon, *Behanuto shel Mar Lublin*.

And a fiery eye²¹ would peer out from the ashes, just like the one that would reveal itself in past days on the first night of *selichot* in the

21 See my article “Ayin Shel Esh: Mithus, zikaron, historia, vefolklor basippur Behanuto shel Mnar Lublin,” *Yeda Am – Bama Lefolklor Yehudi*, 28-29; 63-64 (2003): 7-24. Regrettably, I did not notice at the time the importance of deciphering this important quotation, and therefore there is no mention of it in my article. ◀

waters of the Serifa. And the Jewish children would be led astray by it and would follow it because of the water maidens who made their kingdom under the water. And they did not know that it was the eye of the dead people of Israel who had been drowned in sanctification of the Holy Name, and it would peer out to see if perchance the Jews had done penance and they would rise to stand to their fate at the end of days. Because of the cigar that disappeared, that eye was not seen. I hate hyperbole. But as a parable I will say that it seems as though the eye of bygone days had been stricken. (*Behanuto shel Mar Lublin*, p. 169)

The fiery eye is a warning and a memory that accompanied the Jewish people from one generation to the next. It is the eye of Providence of the dead of Israel which the Jewish children interpret backwards, only in a romantic meaning.

On the first night of *selichot*, the youth light candles and tie them to planks. They then float them down the river “to light the way for the dead of the nation of Israel who were cast into the river by the Gentiles as they went by night to recite the *selichot* prayers” (*Ir U'Meloa*, p. 214). There is another version on the following page (p. 215), “And on the first night of *selichot*, they would rise from the water,” which is connected with the second motif. The dead who come to the synagogue to pray is a prevalent motif in Agnon’s writing in various forms. In *Yamim Noraim*, p. 281, Agnon gives a source for the story – but only as a rumor.

Once it was very crowded in the great synagogue in Kitov on Yom Kippur eve. Rabbi Moshe who was knowledgeable in Kabbalah ordered the worshippers to remove their *tallitot*. As soon as they had done so, they immediately found themselves standing comfortably. How was this explained? That many dead people had come to pray with their brothers and to pray for their welfare. As soon as everyone removed their *tallitot*, the dead were no longer able to hide their shrouds, and so they returned to their graves. From then on in Kitov it became the custom not to bury the dead in their *tallitot* so that they would not come after death to mingle with the living. (*Yamim Noraim*, p. 281) (I heard this from A.J. Brower.)

In the introduction to *Yamim Noraim*, Agnon also recounts a memory from his early childhood at the age of four; in other stories too, Agnon describes the practice of wrapping oneself in a *tallit* on Yom Kippur eve²² as an expression

22 B. Kurtzweil, *Yom Kippur B'yetzirat Agnon. Massot al Agnon* (1962). ◀

of such supreme holiness that, when the *tallit* is removed, this holiness ceases.

Now I will tell you who it was that caused me to cry. The moment the prayer ended, that splendid episode suddenly ended. Some of the men removed their *tallitot* from their heads, and some began to talk with each other. Those for whom I had felt such deep affection suddenly changed their appearance, defacing their appearance and that of the synagogue and of the day. And for that reason I felt sick at heart, and I burst into bitter weeping. (*Yamim Noraim*, p. 5)

This childhood memory attests to a nightmare that begins from the moment the *tallitot* are removed. In other stories the nightmare is one of the dead revealing themselves.

In any case, the motif of the dead and the *tallitot* appears in the story “Be-metzulot” apparently before Agnon was familiar with the Land of Israel, when he was the historian and historiographer of the Jews of Galicia to whom he attributes the story’s origin.

This applies also in the story “Chalomo shel Shlomo Yaaqov” (Jaffa, Jezreel, 1913), which became “Yatom Ve-almana,” and also in the story “Hassiman”²³ (1944, 1962), where the skull of the poet Ibn Gevirol appears in the synagogue on the eve of Shavuot and gives a sign to the murdered Jews of the community of Buczacz.

The subject of drowning is connected to the ballad that Agnon recalls writing in his childhood, about a mermaid who abducts her lover into the water; in other words, the romance of death. This suggests a semiotics of death, in the same way that the Jews are attracted to their murderers. Likewise, in “Meholat Ha-mavet” or “Hane’ehavim Ve-haneimim,” one of the important stories of *Sippurei Polin*, there is also an account of an abduction by a Polish landowner and a burial. This motif is developed in “Ha-lev Ve-haeynaim” (1943), a story that Agnon included in an anthology twenty-five years after “Meholat Ha-mavet” because of the similarity and interdependence of the motifs; an adaptation of “Beit Esterke” in the German version, a development of the theme of drowning. See also the story “Ha-panas,” which was written in Buczacz in 1907, and especially its development in *Toytentantz* in Yiddish from that same period. It tells the story of Raphael the scribe, who was

23 The first much-abridged version was published in 1944, *Pit’hei Devarim*, p. 196, and the better-known *Ha-esh Ve-ha-etzim*, p. 283, and at the end of *Ir U’Meloah*, p. 715. ◀

introduced by Agnon in the story “Aggadat Ha-sofer.” It may be that Raphael’s immersion in the frozen waters of the river on a snowy day, an event that changed his whole personality and his ability to write, effects a transfiguration that is connected with the entire range of these motifs. This is especially striking in “Chupa Shechora,” which later became “Huppat Dodim.”

The theme of salvation or redemption, is juxtaposed in other stories with the theme of dance – the dance of death, or the dance of the dead as a sublime expression of the unification of the lovers and the conflicts in these stories. Thus, too, in “Aliyyat Ha-neshama” (1909), which was inserted at the end of the story “Ha-nidach” and also in the story “Levav Enosh,” where the dance ends in an epileptic fit suffered by the winemaker Asher Baruch in Safed. Likewise, R. Shlomo in the story “Shnei Talmidei Ha-chamim” in *Samuh Venireh* who dies as he reads the Song of Songs, and Adolf in “Kisui Hadam” in *Lifanim Min Ha-homa* who expires while singing.

The Motif of Authority

Another quasi-historical internal Jewish motif associated with the fate of the last Jews in Europe is connected with the link of authority between the rustic, unsophisticated Jew or the townsmen and the rabbi of the district, or the central authority in the region. The weakening of the rabbinical authority is mentioned in Agnon’s writing at least from the story *Ve-hayya he-aqov le-mishor* (Jaffa, 1912), *Tash Koach Hakira* (= *hakaiser yarum kevodo*)²⁴ as a factor that destroys Jewish society. It is reflected primarily in the tension between the disputes of the Hasidim and the Mitnagdim even earlier, in the story *Ha-nidah*, the final chapter of which, “Aliyyat Ha-neshama,” was published already in 1909. Agnon saw fit to mention in “Be-metzulot” that the story takes place in the period before Hasidism began. The village Jews, therefore, did not hold their own separate prayer quorum as in the story “Ha-nidah,” which was simultaneously published in full (in Hebrew in 1919, but in German

24 “Tash Koach Ha’herem,” *Elu Ve-elu – Vehayya He-aqov Le mishor* (1912; 1919), p. 62.

Because, in those days, the authority to excommunicate someone in the name of the kaiser had already been revoked. *Elu Ve-elu*, “Ma’aseh Rabbi Yosef Or Torah L’shma” (1925), p. 426. “Where were the rabbis of Jerusalem, the defenders of the land? Why didn’t they restrain the shopkeeper and why didn’t they excommunicate him as befits one who causes trouble to other people? It is because the power of excommunication had already been revoked and obscured by overuse, because Jerusalem had declined.” ◀

already in 1917). In a large number of Agnon's stories dealing with the subject of Hasidism, Agnon blames Hasidism for splintering the central authority, an act leading to discord, malicious informing, and slander that destroys the Jewish world and makes a fatal contribution to the Holocaust. See the expression in para. 12 (comparison of editions) "*And in those days Hasidim were not yet seen in the land, and the habits of contention were not yet known.*" The continuation of the passage deals with ancient connections between the Jews of the villages and the urban centers as regards the observance of commandments requiring public participation "in an assembly of people," which is mentioned already in the Mishnah, tractate Megila, describing the reality during the Mishnaic period from 200 BCE). However, these regulations were actually instituted by Ezra the Scribe (in 500 BCE). Consider the expression: "In the name of the community leader and the seven town councilmen," the form of centralized government accepted in the network of Jewish communities – a system certainly used in any deployment of settlements. Here, however, the fundamental purpose was to preserve the supreme authority of the Oral Law. "Judges and officers shall thou make thee in all thy gates" (Deut. 16:18). In the story, the institution of the "town council" is mentioned as in the Babylonian Talmud tractate Megila 26a, "that the town councilmen did not sell [the synagogue] with the tacit approval of the townspeople."

The story "Be-metzulot" takes place during the era of the Council of Four Lands, apparently before the mid-eighteenth century. This authority heightens the connection between the villagers of the entire region, and their community solidarity, a motif that is of great significance in the behavior patterns later observed.

Making the Pilgrimage

The Jews of the villages would make a pilgrimage to the city "as on the days when they would go up to the holy mount in Jerusalem on the three annual festivals." Agnon interweaves verses relating the story of the pilgrimage to Jerusalem in paras. 15-17. The safety of those making the pilgrimage to Jerusalem is guaranteed, and they are given a pledge that their land and property will not be pillaged while they are away on the pilgrimage: "And no one will covet your land." However, in the story, after years of routine, the opposite of this promise happens. All the wealth and property of the village are flooded, together with their owners. It would seem that Divine Providence has ceased to operate. A question arises as to the ways of God. Is this irony?

Para. 58: “It was there that the people of God descended into the depths, precisely where they had recited the *tashlich* prayer to a God who desires loving-kindness. And the waters rose once again, and it could not be known that they had swallowed them.” However, the story does not end on this note, but rather with the miracle of rescue from blood libel. That miracle was indeed ghastly, and fills no one with joy – it comes with the certain knowledge of the murder of their fellow Jews, who had crowded into the synagogue without their prayer shawls and pulled out the body of the boy. In memory of this event, the community of Demishov instituted the custom of not wearing *tallitot* at the Yom Kippur prayers. “In memory of the drowned who came to the house of God on Yom Kippur” (see above).

A slightly similar pattern to the story of “Be-metzulot” may be found in the story of R. Shimon Bar Yohai.

An uneducated Gentile once saw him and thought: Why not make fun of this important Jew? He took a corpse and hid it in the market that had been purified by Bar Yohai that morning. He went to Bar Yohai and said to him : Didn't you purify the market of so and so? He answered yes. – And if I show you that there are other dead people there? He said, Show me. And the Gentile showed him. R. Shimon saw by divine spirit that it was the Gentile who had put the body there. He said, I decree that what is the upper [the Gentile] shall descend, and what is under [the dead], ascend. And so it was. (Bereishit Rabba, 79,6 and parallel places)

See *Sefer Ha-aggada*, Bialik and Ravnitzky, pp. 192-93. Other expressions like “קהל ישראל רבה” או “קהל קדושים רבה” (*Kahal Yisrael raba* or *Kahal kedoshim raba*), which are taken from Psalms 89:8: “אל נערץ בסוד קדושים רבה” (“A God dreaded in the great council of the holy ones”), are expressions later associated with the historiographic literature of destruction and pogroms from the Crusades on, and they portend disaster. The expression recurs toward the end of the story, after the Jews know that a decree has been issued against them. They request to die in a great council of holy ones, para. 82.

It is also possible that the expression “Until the coming of Channuka when the geese were slaughtered,” which is a statement of fact relating to the end of the season of fattening the geese, is also a reverberating metaphor that implies *as the geese will be slaughtered, so will their owners*. Likewise the expression appearing later, in line 24, “And a candle for the soul.” See an expression that

is very similarly used: "The sword of war came into the world and slaughtered the slaughterers and those who ate of what they have slaughtered," *Lifnim Min Hahoma* (1960), p. 66.

The Behavior of the Jews in Face of their Martyrdom – Accepting their Fate

They first wrap themselves in their *tallitot* and exhibit no signs of either protest or resistance, para. 49, "For they said, Lest we die and come to our God in workaday garb." Also, at the end of the story after the blood libel has been disclosed and what had been decreed upon the Jews, Jews come from the villages to die together with their brothers in Buczacz.

There are stories that contain a weave of history, myth, love, and death, leading in directions that current ways of thinking would see as pathogenic, according to the accepted norms in generations that do not labor under the terrible strain of martyrdom. However, in Agnon's works, the issue of martyrdom and the sanctification of God's name is as it was during most of the period of exile, during eras of forced conversion, malicious decrees, and pogroms. The move to choose death as an option was perhaps connected aesthetically to the spirit of the age when Agnon's story was written, the height of World War I, which was a mixture of aesthetics, and decadent feelings of decay, decline, sickness, and death. There is a kind of unhealthy romanticism that emerges in Agnon's love stories of the Buczacz and Jaffa periods. One must see what is dominant in the story, the main components in every story and in every group of stories within the psycho-poetic cluster.

Sometimes one finds calm control and equilibrium, while at other times one finds unruly entanglement with no escape. This is what Gershon Shaked, following the critique of Brenner on *Be'era shel Miriam*, called "the struggle with the abundance of sentimentality."²⁵ Throughout the plot, in the processes of entanglement, drowning, and release, the rescue of the Jews by the drowned is an extremely important paradigm that always operates paradoxically in the fates of Agnon's heroes. Out of the destruction and tragedy, a concealed instrument of salvation emerges.

Toward the end of the story, when the Jews of the nearby villages learn of the blood libel, they come to die together with their brothers in the city. This

25 Shaked, *Omanut Hasippur* (Hapoalim). ◀

is a pattern of community behavior that has internalized the commandment to sanctify God's name in a way that an outsider would see as suicide, murder, and inhuman behavior. The leaders of the Shum communities required their followers to kill the members of their household and then themselves in order to avoid forced conversion to Christianity. The subject has been discussed at length in recent years, particularly following the controversy that arose around the essays of Yisrael Yaakov Yovel, which were refined in his book *Shnei Goyim Be'vitnech*.²⁶ Yovel presents the classic post-Zionist position, that there is no value in the world that justifies the loss of life. The entire story of the sacrifice of Isaac is seen in a negative light by Israelis, or the modern-Orthodox, as something that is unnecessary and barbaric. However, in the classic history of the Jewish people, it is a subject of pride that nourishes the Jewish tenacity that continues to sustain the Jewish people and the Jewish religion.

Agnon's work embraces the traditional classic approach; to many of Agnon's critics this is at best embarrassing, if not fundamentally negative.²⁷

Analysis of a Comparison of Versions

The variant versions do not reflect significant changes in content, refinement of perception, or new insight. The story remains almost as in its original format, except for typically Agnonian changes in punctuation that always appear in the transition from the first version to later versions, hence the reduction in punctuation marks. Nonetheless, the differences between the versions do contain several points beyond punctuation revisions that should be considered. For example, the dimension of mythical time. In par. 4 in version A, Agnon changed: From the day there was an established community there" to "Since then and from days of old." This change is significant. It moves from indicating a locality that began at a known point in history to indicating an autochthonous place. In other words, the Jewish community in Poland is not a community of exiles or immigrants with lesser rights but is, rather, indigenous to the Polish community and grows with it. Chaya Bar-Yitzchak discusses the significance of the autochthonous community. The story "Be-metzulot" is not discussed in her book. In the story, this subject is essential to portray the serene, rhythmic, and timeless nature of the relations between the Jews and the non-Jews. The

26 Yisrael Yaakov Yovel, *Shnei Goyim Be'vitnech*. ◀

27 In light of Granot, *Hayei Agnon; Agnon Lelo Masekha*. ◀

rupture of these relations is even more dramatic when no claim of encroachment or refugeeism is hurled at the Jews.

In unit 9: In all the versions “because it was the law in Israel and custom from earliest days,” which does not refer to Jewish settlement but rather to Jewish metahistorical customs.

Unit 10 was deleted: Agnon notes in the first version that the reason for going to Buczacz was “to bolster the house of God with their contributions ... and with the payment for their place of prayer.” In the versions that follow, Agnon deletes all financial mention – the benefit to the urban community from the visit of the rural Jewish community during the holidays; any mention of economic interest cheapens the concept of the pilgrimage as a solely holy matter. The participation of the village Jews is associated with the idea that when the people are gathered, the occasion is more glorious and respectful, and the rural communities, when drawn to the center, enjoy a feeling of empowerment, affiliation, and identity.

Unit 12: Agnon truncates the verse: “They accepted upon themselves and their posterity.” In the Berlin version, he deletes “and on their posterity,” because the parallel form in the *Megilat Esther* seems too exaggerated. They cannot accept a commitment for the children who follow after them. Agnon reduces his sweeping use of metaphor. The story has several examples of his disengaging himself from the use of complete metaphors by shortening verses or eliminating formal biblical words like “והמה.”

Unit 12: In the last two versions he deleted the word “seven” from the expression “the seven city councilmen.” In fact, a search of the Responsa and history of Jewish law shows that the number was usually not seven; sometimes there were twenty, the Great Assembly had a hundred and twenty, and sometimes there were less than seven. The seven were not necessarily rabbinical judges, but rather the top political/economic leadership.

14 Agnon deletes the term “*selichot*” or the name of the main *piyyut* “Zechor Brit” that is recited on the eve of Rosh Hashanah, perhaps because he refrains from over-concrete images or perhaps because “Zechor brit,” the *piyyut* that recalls the sacrifice of Isaac as being a meritorious act, seems a mockery in light of what awaits the Jews.

15 Dilutes the double repetition of the expression “*kehal Yisrael*” = the council of Israel” and prefers “together.”

- 18 Forgoes the expression “חריצי-חלב,” which is a redundancy after the word גבינה, which also means cheese.
- 19 Deletes “And they made cakes with it,” perhaps to avoid the forced association with the verse related to leavened bread and Passover, which does not belong here.
- 20 Removes the sentimental aspect: “And for many days the children would eat their bread with honey.”
- 24 This is not related to a comparison of the versions. The situation of crowding, or “filled to capacity” anticipates the crowded situation at the end of the story. The central narrative maneuvers occur at least twice in the story.
- 25 Deletes “Spread over their prayer books,” which seems to disparage the ignorant rural folk. The term “spread over” appears again later in the story. Agnon did not want to prefigure it.
- 30 The encounter with the people from the surrounding villages creates the solidarity and shared destiny that emerges toward the end, when they come from the surrounding villages to die with them. The word “together” is repeated, expressing the solidarity of the *kehal Yisrael*.
- 36 Deleted the expression that apparently was translated from the Yiddish. The cynical question of the landowner expressing “over-concern”: “Is there no fear” and the answer: “There is surely fear in this place,” resonant of the biblical verse “How terrible is God in this place.” Agnon chooses another beginning for the landowner’s speech “My heart is anxious for them.”
- 40 Forgoes additional description of the landowner’s arrogant behavior and focuses on the dialogue.
- 45 Deletes “and they heard and they went out” because the servants see the spectacle, so the term “heard” is not appropriate.
- 47 Deletes the generalized expression “And Israel saw,” which connotes the status of Israel’s war against Amalek and instead specifically mentions the people of Asonovsky.
- 40 Deletes “Lest we die” because they are surely going to die. The mention

of possibility, by using “lest,” undermines the significance of their total willingness to be sacrificed.

49 Deletes the echoing “ותתעטף עליהם נפשם” (“Their souls were overcome with weakness”). This creates an association between *להתעטף בטלית* and *להתעטף הנפש/להתעטף בתפילה* that is too strong and artificial.

51 Again Agnon shortens the *tallit* segment and deletes: “they with their *tallitot*” because it seems self-evident.

53 Deletes “wrath of God, etc.” because there is no mention of a sin that generates wrath. The wrath belongs to the horses: “their raging blood was kindled,” and again later, “they stomped in great rage.” The action is God’s will as written in Isaiah (63:3): “I have trodden them in my anger ... and I have stained all my raiment.”

62 Deletes a whole parodic paragraph based on a development around the verse in Isaiah: “ובשו עבדי פשתים” (“They that work in flax shall be confounded”).

63 Deletes the connotation that follows as placed in the mouth of the youth, “a great and terrible fish,” for how does the youth know that the fish is terrible. Secondly, “great and terrible” is a legitimate phrase to refer to God; “Great and terrible is His name”; thirdly, the phrase “a great fish” appears in the story of the prophet Jonah and that is sufficient.

64 “My hook” becomes “my net.” There is a saying or verse that states “If the whale is caught in the hook, what will the small fish say.” But the fishermen of Demishov use nets to catch fish in commercial quantities. Also in line 65, version A, the word “net” appears and Agnon therefore revised his “hook” to comply with the accepted method of fishing.

66 Agnon eliminates the expression from the story of Joseph and Benjamin, which creates a break in the dynamic of the fishermen’s activity.

72 Abridges the priest’s speech and the transformation “and when he finished speaking,” thereby creating direct speech.

75 Deletion.

78 Deletion of a description of the Jews’ mood. Rather than stating the mood, Agnon prefers direct speech – from which one may conclude what their mood was.

- 81 “לבלוע” instead of “לבלוע,” as in the biblical verse: “when holy things are swallowed up” (the revised form denoting total absorption rather than merely swallowing).
- 83 The motif of solidarity unto death. They come voluntarily to die with their fellow Jews in the same way that they had been accustomed to coming to celebrate the holidays with them in the district city, every year (Yisrael Yaakov Yoval).
- 91 Forgoes interrupting the drama.
- 93 Interruption of emotional state. “and they clutched him to their heart.”
- 95 Deletes the self-evident “prepared to commit murder.”
- 96 Omits: “before we put an end to you.”
- 109 Omits the expression “and they gave to the ultimate martyrs,” which was totally incomprehensible: what did they gave to them? The money? His meaning was that they redeemed the ultimate martyrs. In other words, they gave the Gentiles the money to redeem them. But that had already been stated in the previous sentence, so Agnon streamlines the text.
- 110 Omits descriptions of the moods, which are self-evident: “with heavy heart and in anguish.”

במצולות

מקראה:

הבלטה — שינוי כתיב או נוסח

נטוי מוגדל — הוספה או השמטה

נטוי בהבלטה — שינוי כתיב או נוסח בחלק מהגרסאות

סוגריים מרובעים — שינוי בסימני פיסוק

החלוקה ליחידות טכנית בלבד ולא קשורה לתוכן

הרישום "ללא שינוי" מתייחס לנוסח הקודם לו

מס'	הצפירה תרע"ז, י"ד-ט"ו (07.06.17-1.05.17)	כל סיפוריו ברלין 1931	כל סיפוריו תל-אביב 1953
1	במצולות (סיפור) א. ותעשה אדם כדגי הים (חבוק א יד)	ותעשה אדם כדגי הים חבוק א במצולות א	ותעשה אדם כדגי הים חבוק א במצולות א
2	כפר אסונבקה כפר גדול הוא במדינת פודוליה. בני נכר שם ירעו את צאנם ובקרם, יחיו דגן וחטה וישראל ישכון לבטח.	כפר אסונובקי כפר גדול הוא במדינת פודוליה. בני נכר שם ירעו את צאנם ובקרם, יחיו דגן וחטה וישראל ישכון לבטח.	ללא שינוי
בני נכר שם ירעו את צאנם — ישי סא 5, ועמדו זרים ורעו את צאנכם ובני נכר אכריכם וכורמיכם יחיו דגן וחטה — הושע יד 8, ישבו בצלוי יחיו דגן ויפרחו כגפן וישראל ישכון לבטח — יר' כג 6			
3	יעקב לא יקנא בעשו ועשו לא יצור את יעקב, כי שוקט הוא על אדמתו מיום היות שם מקום ישוב .	יעקב לא יקנא בעשו ולא יצור את יעקב כי שוקט הוא על אדמתו מאז ומימי קדם. על אדמתו מאז ומימי קדם.	יעקב לא יקנא בעשו ועשו לא יצור את יעקב, כי שוקט הוא על אדמתו מאז ומימי קדם.
יעקב לא יקנא בעשו ועשו לא יצור את יעקב — על פי ישי יא 13, אפרים לא יקנא את יהודה ויהודה לא יצור את אפרים כי שוקט הוא על אדמתו — יר' כז 11, והנחתיו על אדמתו ; זכריה ט 16, כי אבני נזר מתנוססות על אדמתו ; אוצר המדרשים (אייזנשטיין) עמי נא פסקה 1, שאנן מואב מנעוריו ושוקט הוא על שמריו מאז ומימי קדם — "מימי קדם": ישי כג 7, לז 26 ; מיכה ז 20 ; איכה א 7, ב 17			
4	כפר הוא נחלת הפריץ אלוף בוצץ [,] וכל זרע יעקב אשר בכפר כפופים לקהלת בוצץ.	הכפר הוא נחלת הפריץ אלוף בוצץ וכל זרע יעקב אשר בכפר כפופים לקהילת בוצץ.	ללא שינוי
וכל זרע יעקב — תהלים כב 24, כל זרע יעקב			

מס'	הצפירה תרע"ז, י"ד-ט"ו (07.06.17-1.05.17)	כל סיפוריו ברלין 1931	כל סיפוריו תל-אביב 1953
5	מבוצץ יביאו למו את לוח השנה, גם לולב גם אתרוג והדסים וכל אשר צורך בהם לנפש יהודי,] באשר הוא יהודי משם מביאים,]	מבוצץ יביאו למו את לוח הקיר לכל שנה, גם לולב, גם אתרוג והדסים, וכל אשר צורך בהם לנפש יהודי, משם מביאים.]	מבוצץ יביאו למו את לוח השנה, גם לולב גם אתרוג והדסים וכל אשר צורך בהם לנפש יהודי באשר הוא יהודי משם מביאים.
למו – מלית מקראית			
6	אולם לימים הנוראים ילכו כל בני הכפר העירה,]	אולם לימים הנוראים ילכו כל בני הכפר העירה.].	ללא שינוי
7	ובאו אל הקהלה אשר שם להתפלל לפני ה'.		
8	כי חוק לישראל הוא ומנהג ימי קדם לראש השנה ויום כפורים ירדו בני הכפר העירה לחזק את בית ה'	כי חוק לישראל הוא ומנהג ימי קדם, לראש השנה ויום הכיפורים ירדו בני הכפר העירה להתפלל בבית ה'	כי חוק לישראל הוא ומנהג ימי קדם, לראש השנה ויום כפורים ירדו בני הכפר העירה להתפלל בבית ה'
כי חוק לישראל הוא – תה' פא 5, והכוונה היא לימים הנוראים, ראש השנה ויום הכפורים			
9	בנדבותיהם אשר הם מנדבים בעלותם לתורה ובשכר מקום תפלתם		
10	שלושת ימים בשנה.	שלושת ימים בשנה.	שלושת ימים בשנה.
11	ובימים ההם והחסידיים טרם נראו בארץ ודרכי ההתפלגות לא ידעו עוד [,]	ובימים ההם והחסידיים טרם נראו בארץ ודרכי ההתפלגות לא ידעו עוד	ללא שינוי
נראו בארץ – שיר השירים ב 12			
12	על כן קבלו עליהם ועל זרעם את אשר נפקד עליהם מטעם הפרנס ושבעת טובי העיר.	על כן קיבלו עליהם את אשר נפקד עליהם מטעם הפרנס וטובי העיר.	ללא שינוי
13	מדי שנה בשנה,] בערב ראש השנה,] בטרם יאור השחר וקם כל איש ישראל אשר באסונבקה.	מדי שנה בשנה בערב ראש השנה בטרם יאור השחר וקם כל איש ישראל אשר באסונבקי	מדי שנה בשנה בערב ראש השנה בטרם יאור השחר וקם כל איש ישראל אשר באסונבקי.
14	וחבשו את סוסייהם וטענו את עגלותיהם ועמדו באשמורת הבוקר ההוא בסליחות "זכור ברית".	וחבשו את סוסייהם וטענו את עגלותיהם ועמדו באשמורת הבוקר ההוא בסליחות.	ללא שינוי
15	ואחרי תפלתם יעלה כל קהל ישראל בוצצה,] לשפוך שיח בסוד ה' בקהל ישראל רבה, ואת קנינם יעזבו אחריהם בין משכנות בני נכר.	ואחרי תפלתם יעלו יחד בוצצה לשפוך שיח בסוד ה' בקהל ישראל רבה, ואת קנינם יעזבו אחריהם בין משכנות בני נכר.	ללא שינוי

מס'	הצפירה תרע"ז, י"ד-ט"ו (07.06.17-1.05.17)	כל סיפוריו ברלין 1931	כל סיפוריו תל-אביב 1953
	לשפוך שיח – על פי תהי קב 1, ולפני ה' ישפך שיחו בסוד ה' בקהל ישראל רבה – על פי ירי כג 18 כי מי עמד בסוד ה', תהילים פט 18 אל נערץ בסוד קדושים רבה ואת קניינם יעזבו – על פי יונה ב 9, חסדם יעזבו; תהי מט 12, ועזבו לאחרים חילם, קרבם בתימו לעולם		
16	ושומר ישראל שוקד על בתיהם לשמרם. כימי עלותם אל הר הקודש בירושלים שלש רגלים בשנת[], כן יגן ה' צבאות עליהם ועל עבודתם אשר בכפר.	ושומר ישראל שוקד על בתיהם לשמרם. כימי עלותם אל הר הקודש בירושלים שלש רגלים בשנה כן יגן ה' צבאות עליהם ועל עבודתם אשר בכפר.	ללא שינוי
	ושומר ישראל שוקד על בתיהם – תהי קכא 4 היה לא ינום ולא יישן שומר ישראל; תהי קכו א, אם ה' לא ישמר עיר שוא שקד שמר; ירי ה 6 נמר שקד על יריהם הר הקודש בירושלים – ישי כז 13, וישתחוו לה' בהר הקדש בירושלים שלש רגלים בשנה – עניין ולא יחמד איש את ארצו, שמות לד 24, שלש פעמים בשנה כן יגן ה' צבאות עליהם – ישי לא 5, כצפרים עפות כן יגן ה' צבאות על ירושלים		
17	ובבואם אל העיר לחוג חג ה' [], ובאו בית קרוביהם [], ומשמני ארץ בידיהם	ובבואם אל העיר לחוג חג ה' [], ובאו בית קרוביהם ומשמני ארץ בידיהם.	ללא שינוי
	לחוג חג ה' – שופטים כא 19, הנה חג ה' בשלו; זכריה יד 18, 19, (ולחג את חג הסוכות ומשמני הארץ – ברי כז 28, ויתן לך האלקים מטל השמים ומשמני הארץ		
18	חמאה וגבינה וחריצי חלב ועופות בריאים ושמנים כעגלי מרבק, והיו להם לאכלה ולכפרת עון.	חמאה וגבינה ועופות בריאים ושמנים כעגלי מרבק לאכלה ולכפרת עון.	ללא שינוי
	ולכפרת עון – רד"ק לדבה"י א כב 8, אבל כיון שנזדמן לו שפיכות דמים לרוב מנעו מלבנות בית המקדש שהוא לשלום ולכפרת עון ולעטרת תפלה		
19	והורידו גם מעט דבש ונופת צופים[], וטבלו בו את פרוסת המוציא [], ועשו אותו עוגות. והנותר מן הדבש יאכל על הלחם.	והורידו גם מעט דבש ונופת צופים וטבלו בו את פרוסת המוציא והנותר מן הדבש יאכל על הלחם.	ללא שינוי
	והורידו גם מעט דבש ונופת צופים – ברי מג 11, והורידו לאיש מנחה מעט צרי ומעט דבש; תהי יט 11, הנחמדים מזהב ומפז רב ומתוקים מדבש ונפת צופים: והנותר מן הדבש יאכל על הלחם – דיני קרבנות, ויקרא ז 16, והנותר ממנו יאכל; יד 29, והנותר מן השמן אשר על כף הכהן יתן על ראש המטחה; כג 18, והקרבתם על הלחם		
20	וימים רבים יאכלו הטף את לחמם בדבש.		
21	עד בוא ימי החנוכה ונשחטו האוויים ויטוגן השומן. ובהוריקם את שקיהם והנה איש מזמרת הארץ בשקו:	עד בוא ימי החנוכה ונשחטו האוויים ויטוגן השומן. ובהוריקם את שקיהם והנה איש מזמרת הארץ.	ללא שינוי

מס'	הצפירה תרע"ז, י"ד-ט"ו (07.06.17-1.05.17)	כל סיפוריו ברלין 1931	כל סיפוריו תל-אביב 1953
ובהריקם את שקיהם והנה איש מזמרת הארץ בשקו מעט עשבים ושרשי עץ וקליפות כל צרי סגולה, מנחה – על פי ברי' מב 35, והיה הם מריקים את שקיהם והנה איש צרור כספו בשקו; מג 11, קחו מזמרת הארץ בכליכם והורידו לאיש מנחה מעט צרי			
22	מעט עשבים ושרשי עץ וקליפות, כל צרי סגולה, מנחה לכיפת הרוכלים ולראשי אבות, ודונג כשר לנר אלקים ולנר נשמה.]	בשקו מעט עשבים ושרשי עץ וקליפות כל צרי סגולה, מנחה לכיפת הרוכלים ולראשי אבות, ודונג כשר לנר אלקים ולנר נשמה.	ללא שינוי
23	הכל צפון בשחת אשר בעגלה. והיה השחת לחפות בו קרקע בית אדני. זאת מנחת הכפרי ביום עלותו העירה אל אחיו אשר לו אלקים קרובים.	צפון בשחת אשר בעגלה. והיה השחת לחפות בו קרקע בית אדני. זאת מנחת הכפרי ביום עלותו העירה אל אחיו בני עמו אשר לו אלקים קרובים.	ללא שינוי
זאת מנחת הכפרי – ויקרא ו' 7, זאת תורת המנחה ביום עלותו – ישי' יא 16, כאשר היתה לישראל ביום עלתו מארץ מצרים אשר לו אלקים קרובים – דב' ד 7, כי מי גוי גדול אשר לו אלקים קרבים אליו			
24	ובית-הכנסת מלא מפה אל פה עד אפס מקום. ובאו כל הכפר אל הפלוש,]	ובית הכנסת מלא מפה אל פה עד אפס מקום. ובאו כל בני הכפר אל הפלוש.]	ללא שינוי
25	מתפשטים על מחזוריהם.		
26	בשבת כל הקהל ישבו אף המה ובעמוד הקהל יעמודו,] לענות אמן יתומה. וברכת כהנים עליהם אך מרחוק תרחף.	בשבת כל הקהל ישבו אף המה ובעמוד הקהל יעמודו לענות אמן יתומה. וברכת כהנים עליהם אך מרחוק תרחף.	ללא שינוי
בשבת כל הקהל ישבו אף הם ובעמוד הקהל יעמודו – יח' א 21, בלכתם ילכו ובעמדם יעמדו לענות אמן יתומה – ירושלמי ברכות פרק ח דף יב טור ג הלכה ח, אי זו היא אמן יתומה, אמר רב הונא דין דיתובה למיברכה והוא ענה ולא ידע למה הוא עונה; בית יוסף, אורח חיים סימן קכד אות ח, אסור לענות אמן יתומה			
27	ובהגמר תפלת שחרית וקוראים בתורה יאתיו ומלאו את השלחנות ספרים ויקראו,]	ובהגמר תפלת שחרית וקוראים בתורה יאתיו ומלאו את השולחנות ספרים.	ללא שינוי
יאתיו (= יגיעו) – תה' סח 32, יאתיו חשמנים; איוב טז 22, כי שנות מספר יאתיו; ל 14, כפרץ רב יאתיו			

מס'	הצפירה תרע"ז, י"ד-ט"ו (07.06.17-1.05.17)	כל סיפוריו ברלין 1931	כל סיפוריו תל-אביב 1953
28	למען ישמעו ולמען יעלו גם הכפריים האלה לתורה, תחת אשר ענו בכפר מאין תורה.	ויקראו למען ישמעו ולמען יעלו גם הכפריים האלה לתורה תחת אשר ענו בכפר מאין תורה.	ויקראו למען ישמעו ולמען יעלו גם הכפריים האלה לתורה תחת אשר נלאו בכפר מאין תורה.
29	ימים רבים עשו הכפריים כדבר הזה; לא היה כפר אשר לא יעשה כן שנה בשנה.	ימים רבים עשו הכפריים כדבר הזה; לא היה כפר אשר לא יעשה כן שנה בשנה.	ימים רבים עשו הכפריים כדבר הזה; לא היה כפר אשר לא יעשה כן שנה בשנה.
לא היה כפר אשר לא יעשה כן – מ"ב כ 13, ישי' לט 2, לא היה דבר אשר לא הראם חזקיהו; מ"ב כ 15, ישי' לט 4, לא היה דבר אשר לא הראיתם באצותי אשר לא יעשה כן שנה בשנה – ש"א א 7, וכן יעשה שנה בשנה (אלקנה)			
30	ובנסעם העירה ופגשו באחיהם הנפוצים בכפרים מסביב ובאו יחד בוצצה להתפלל שם.	ובנסעם העירה ופגשו אחיהם הנפוצים בכפרים מסביב ובאו יחד בוצצה להתפלל שם.	ובנסעם העירה ופגשו את אחיהם הנפוצים בכפרים מסביב ובאו יחד בוצצה להתפלל שם.
הנפוצים בכפרים – דבה"י ב יח 16, ויאמר ראיתי את כל ישראל הנפוצים על ההרים			
31	ב.	ב	ב
32	ימים רבים עשו בני אסונובקה כן. ויסע כל איש ישראל בוצצה כמצותם שנה בשנה בערב ראש השנה.	ימים רבים עשו בני אסונובקי כן. ויסע כל איש ישראל בוצצה כמצותם שנה בשנה בערב ראש השנה.	ללא שינוי
שנה בשנה – מ"א י 25, דה"י ב ט 24, והמהוהם מביאים איש מנחתו כלי-כסף וכלי זהב ושמלות ונשק ובשמים סוסים ופרדים דבר-שנה בשנה:			
33	והפריץ עומד על המעקה. וירא הפריץ את העם ויאמר אל עבדיו: הנה עם יורד מראשי ההרים.	והפריץ עומד על המעקה. וירא הפריץ את העם ויאמר אל עבדיו הנה עם יורד מראשי ההרים.	והפריץ עומד על המעקה. וירא הפריץ את העם ויאמר אל עבדיו, הנה עם יורד מראשי ההרים.
והפריץ עומד על המעקה – על פי ברי' מא 1, והנה עמד על היאר (חלום פרעה) וירא הפריץ את העם ויאמר אל עבדיו הנה עם יורד מראש ההרים ויאמרו אליו עבדיו – שופטים ט 36, וירא געל את העם ויאמר אל זבל הנה עם יורד מראש ההרים ויאמר אליו זבל			
35	ויאמרו אליו עבדיו: יהודים הם. והמה באים העירה להתפלל לפני אלהיהם.	ויאמרו אליו עבדיו יהודים הם הבאים להתפלל לפני אלהיהם.	ויאמרו אליו עבדיו, יהודים הם הבאים להתפלל לפני אלהיהם.
36	ויוסף עוד הפריץ וישאל: האמנם אין פחד פן ישבר הגשר תחתיהם ויפלו במצולות[?] והפריץ שחק בדברו.	ויאמר הפריץ אל עבדיו: לבי חרד עליהם פן ישבר הגשר תחתיהם ויפלו במצולות. והפריץ שחק בדברו.	ויאמר הפריץ אל עבדיו[?], לבי חרד עליהם פן ישבר הגשר תחתיהם ויפלו במצולות. והפריץ שחק בדברו.

מס'	הצפירה תרע"ז, י"ד-ט"ו (07.06.17-1.05.17)	כל סיפוריו ברלין 1931	כל סיפוריו תל-אביב 1953
37	ויבינו לו העבדים. ויאמרו אליו: [אכן יש פחד במקום הזה, אדון רב ונאור. שבר ישבר הגשר וגם מות ימותו בנהר.	ויבינו לו העבדים ויאמרו לו, אכן שבור ישבר הגשר וגם מות ימותו בנהר.	ויבינו לו העבדים. ויאמרו לו, אכן שבור ישבר הגשר וגם מות ימותו בנהר.
38	כי לא כיהודי העיר הדלים הכפריים ההם, אשר כולם בעלי בשר המה וכל איש שמן ובריא.	כי לא כיהודי העיר הדלים הכפריים ההם אשר כולם בעלי בשר המה וכל איש שמן ובריא.	ללא שינוי
39	ויאמר הפריץ: ולמה תעמדו נרפים? קומו ופשטתם על היהודים, והיה בבואם לעבור את מעברות הנהר והפכתם את קרונותיהם עליהם עוד לדאבה בהשבר הגשר.	ויאמר הפריץ ולמה תעמדו נרפים? קומו ופשטתם על היהודים והיה בבואם לעבור את מעברות הנהר והפכתם את קרונותיהם עליהם עוד לדאבה בהשבר הגשר.	ויאמר הפריץ, ולמה תעמדו נרפים? קומו ופשטתם על היהודים והיה בבואם לעבור את מעברות הנהר והפכתם את קרונותיהם עליהם עוד לדאבה בהשבר הגשר.
ויאמר הפריץ למה תעמדו נרפים? – על פי שמות ה 17, ויאמר נרפים אתם נרפים (דברי פרעה לבני ישראל) ולא יוסיפו עוד לדאבה – על פי יר' לא 11, ולא יוסיפו לדאבה עוד			
40	ויקח את קנה מקטרתו ויקח את שני העבד העומד לפניו ויקרא: הלאה!		
41	ויענו אותו עבדיו ויאמרו: [עבדיך יעשו כאשר אדוננו מצוה!]	ויענו אותו עבדיו ויאמרו עבדיך יעשו כאשר אדוננו מצוה.	ויענו אותו עבדיו ויאמרו, [עבדיך יעשו כאשר אדוננו מצוה.
ויענו אותו עבדיו ויאמרו – ויענו אותו אנשי פנואל, שופטים ח 8 (סרוב לתת אספקה לצבא גדעון); ויענו... ויאמרו – שגרת לשון בתנ"ך			
42	ויצאו מעם פני הפריץ ויארכו לעם ה'.	ללא שינוי	ללא שינוי
ויארכו לעם ה' – שופטים ט 34, ויארכו על שכם (אבימלך ואנשיו); טז 2, ויארכו לו כל הלילה (העזתים לשמשון)			
43	והגשר על פני רוחב הנהר עץ וברזל הוא, הכל מוצק. כי כזרם מים כבירים שוטפים מימי הנהר תחתהו.	והגשר על פני רוחב הנהר מוצק ברזל. כי כזרם מים כבירים שוטפים מימי הנהר תחתיהו.	ללא שינוי
מוצק ברזל – על פי מ"א ז 16, ושתי כתרית עשה לתת על ראשי העמודים מצק נחשת (מקדש שלמה) כי כזרם מים כבירים שוטפים – יש' כח 2, הנה חזק ואמץ לאדני כזרם ברד שער קטב כזרם מים כבירים שטפים הניח לארץ ביד:			

מס'	הצפירה תרע"ז, י"ד-ט"ו (07.06.17-1.05.17)	כל סיפוריו ברלין 1931	כל סיפוריו תל-אביב 1953
44	ושם דרכיות שתיים לגבות מכס מכל עובר הגשר ברכב וסוס. ויצבאו שם עבדי הפריץ ויארבו לעם ה'.	ללא שינוי	ללא שינוי
ויארבו לעם ה' – חזרה שנייה (פעם ראשונה בשורה 42)			
45	ויהי כי קרבו העגלות לבוא,] והמה מלאים יהודים, וישמעו עבדי הפריץ ויצאו,] ויבואו עד העגלות,] ויסבו אותן מכל עבריהן,]	ויהי כי קרבו העגלות לבוא והנה מלאות יהודים ויצאו עבדי הפריץ ויבואו עד העגלות ויסבו אותן מכל עבריהן.	ללא שינוי
ויהי כי קרבו העגלות לבוא – על פי יח' לו 8, ופריכם תשאו לעמי ישראל כי קרבו לבוא ויסבו אותן מכל עבריהן – על פי יח' א 8, לא יסבו בלכתן איש אל עבר פניו ילכו			
46	לבל ירים איש יד או רגל להמלט על נפשו.		
47	וירא ישראל כי זוממים הם לקחת את נפשם, וייראו יראה גדולה. וימהרו ויוציאו איש את טליתו ויתעטפו.	ויראו אנשי אסונבקי כי זוממים הערלים לקחת את נפשם וייראו יראה גדולה. וימהרו ויוציאו איש איש טליתו ויתעטפו בטליותיהם.	ויראו אנשי אסונבקי כי זוממים הערלים לקחת את נפשם וייראו יראה גדולה. וימהרו ויוציאו איש איש טליתו ויתעטפו בטליותיהם.
לקחת את נפשם – ש"א כד 11, ולא חטאתי לך ואתה צדת את נפשי לקחת (דוד אל שאול); מ"א יט 10, 14 ואותר אני לבדי ויבקשו את נפשי לקחת (אליהו אל ה'); וייראו יראה גדולה – יונה א 10, 16 – וייראו האנשים יראה גדולה			
48	כי אמרו פן נמות ולא נבוא אל אלהינו בלבוש חול.	כי אמרו לא נבוא אל אלהינו בלבוש חול.	ללא שינוי
כי אמרו לא נבוא אל אלהינו בלבוש חול – על פי יר' יב 4, כי אמרו לא יראה את אחריתנו; אסתר ד 2, כי אין לבוא אל שער המלך בלבוש שק			
49	ותתעטף עליהם נפשם ויקראו בשם ה' ויכזבו לקראת מות.	ויכזבו לקראת מות.	ללא שינוי
ויכזבו לקראת מות – על פי עמוס ד 12, הכזב לקראת אלהיך ישראל			
51	הם עם טליותיהם, והערלים שלחו ידיהם בהם ויהפכו עגלותיהם עליהם וכולם השלכו היאורה.	והערלים הפכו את עגלותיהם עליהם היאורה.	ללא שינוי
52	היושב על העגלה נפל למטה והקופץ מן העגלה הממהו גלגל עגלתו. הסוסים רקעו ברגליהם וחמת דמם נתכה.	ללא שינוי	ללא שינוי

מס'	הצפירה תרע"ז, י"ד-ט"ו (07.06.17-1.05.17)	כל סיפוריו ברלין 1931	כל סיפוריו תל-אביב 1953
הממהו גלגל עגלתו – על פי ישי כח 28, לחם יודק כי לא לנצח אדוש ידושנו והמם גלגל עגלתו ופרשיו לא ידקנו :			
53	וינודו מזעם ה' ולא מצאו מנוח.		
54	וידרכו בחימה שפוכה בבטן אדוניהם ויז דם נפשם במימי הנהר. שם ירדו במצולות עם ה' אשר אמרו שם תכון תפילת "תשליך" לאל חפץ חסד. והמים עלו שנית ולא נודע כי באו אל קרבם.	וידרכו בחימה שפוכה בבטן אדוניהם ויז דם נפשם במימי הנהר. שם ירדו במצולות עם ה' אשר אמרו שם תכון תפילת "תשליך" לאל חפץ חסד. והמים עלו שנית ולא נודע כי באו אל קרבם.	ללא שינוי
ויז דם נפשם – על פי מ"ב ט 33, ויאמר שמטוה וישמטוה ויז מדמה אל הקיר ורל הסוסים וירמסנה : (איזבל)			
שם ירדו במצולות עם ה' – על פי שמות טו 5, ירדו במצולות כמו אבן (שירת הים) ; שופטים ה 11, אז ירדו לשערים עם ה' (שירת דבורה). הפרק משופטים משמש הפטרה לפרק מספר שמות. כמורכן יחי לו 20, עם ה' אלה ומארצו יצאו ; רש"י שם, ולא היה יכולת להציל את עמו ואת ארצו לאל חפץ חסד – על פי מיכה ז 18, מי-אל כמוך נשא עון ועבר על-פשע לשארית נחלתו לא- החזיק לעד אפו כי-חפץ חסד הוא : פסוקים אלו משמשים פתיחה לתפילת תשליך ולא נודע כי באו אל קרבם – על פי ברי' מא 21, ולא נודע כי באו אל קרבנה (הפרות השמנות בקרב הפרות הרזות)			
55	ג.	ג	ג
56	ויהי אחרי כן ויעש אלוף דמישוב כרה גדולה, ויקדש את קרואיו, ויצו את עבדיו לצאת אל הנהר ודגו לו כל גדולה ושמנה למשתה אשר הוא עושה.	ויהי אחרי כן ויעש אלוף דמישוב כרה גדולה ויקדש את קרואיו. ויצו את עבדיו לצאת אל הנהר ודגו לו כל דגה גדולה ושמנה למשתה אשר הוא עושה.	ללא שינוי
ויהי אחרי כן ויעש – ויהי אחרי כן, שגרת לשון בתנ"ך ; ש"א טו 1, ויהיה מאחרי כן ויעש לו אבשלום מרכבה וססים כרה גדולה – מ"ב ו 23, ויכרה להם כרה גדולה ויאכלו וישתו (מלך ישראל) ויקדש את קרואיו – צפניה א 7, הס מפני ה' אלקים כי קרוב יום ה' כי הכין ה' זבח הקדש קראיו ; וכן רמב"ן לדברים כג, 18 : לשון "הקדש קרואיו", מליצה, כי העושה משתה מקדש קרואיו ומטהר אותם שלא יטמאו השולחן והלחם (...). וכן (ירמיה ו ד) קדשו עליה מלחמה, שיטהרו אותם כמטהר קרואיו שלא יבדלו החברים מהם (ראה גם סעיף 102 להלן) דגה גדולה – על פי יונה ב 1, וימן ה' דג גדול			

מס'	הצפירה תרע"ז, י"ד-ט"ו (07.06.17-1.05.17)	כל סיפוריו ברלין 1931	כל סיפוריו תל-אביב 1953
57	וישלח דיגים אל כל מפרצי המים,] כי לא כדג אשר במימי דמישוב טעם דג העולה מן הנהר אשר בסביבה.	וישלח דיגים אל כל מפרצי המים כי לא כדג אשר במימי דמישוב טעם דג העולה מן הנהר אשר בסביבה.	ללא שינוי
כי לא כדג אשר במימי דמישוב טעם דג העולה מן הנהר אשר בסביבה – על פי מדרש בכמה מקומות, אינו דומה טעם דג העולה מעכו לעולה מצידון ולעולה מאספמיה			
58	ויצאו דיגים רבים,] איש ומכמרתו בידו,] ויעמדו על שפת הנהר לעשות את מלאכתם לילה.	ויצאו דיגים רבים איש ומכמרתו בידו ויעמדו על שפת הנהר לעשות את מלאכתם לילה.	ללא שינוי
59	ורוח תשרי מרחפת על פני המים והדגה אשר בנהר תרעד,] וכל אור הירח טרם יאיר,] וכל סוף היאור כסה אופל.	ללא שינוי	ללא שינוי
ורוח תשרי מרחפת על פני המים – על פי ברי' א 2, ורוח אלקים מרחפת על פני המים והדגה אשר בנהר תרעד – על פי שמות ז 18, 21, והדגה אשר ביאר תמות/מתה וכל אור הירח טרם יאיר – על פי ברי' ב 5, וכל שיח השדה טרם יהיה בארץ, ישי' ס 19, לא יהיה לך עוד השמש לאור יומם ולגנה הירח לא יהיה לך כיסה אופל – איוב כג 17, כי לא נצמתי מפני חשך ומפני כסה אפל:			
60	והדיגים ישיתו חכתם במים,] והחכה ריקה,] אין בה דג.	והדיגים ישיתו מכמרתם במים והמכמורת ריקה אין בה דג.	ללא שינוי
והמכמורת ריקה אין בה דג על פי ברי' לו 24, והבור רק אין בו מים			
61	ויורידוה עוד, ויעלו פגרי תרנגולים, קדקד סוס וגלגל עגלה.	ויורידוה עוד ויעלו פגרי תרנגולים קדקד סוס וגלגל עגלה.	ללא שינוי
62	ויאבלו כל משליכי ביאור חכה. ופורשי מכמרת על פני נהר אמללו.		
63	הם את עבודתם ויאמר הנער הדיג אל אדוניו: [אין זאת כי אם דג גדול ונרא	הם את עבודתם ויאמר הנער הדיג אל אדוניו אין זאת כי אם דג גדול.	הם את עבודתם ויאמר הנער הדיג אל אדוניו, אין זאת כי אם דג גדול.
הם את עבודתם ויאמר הנער הדיג אל אדוניו – על פי שופטים יט 11, הם עס-יבוס והיום רד מאד ויאמר הנער אל-אדניו (הפילגש בגבעה) אין זאת כי אם גד גדול – על פי רש"י לאיכה ג 38, אין זאת, כי אם בין רעות בין טובות; יונה ב 1, וימן ה' דג גדול			
64	שלח לנו אלקים היום, כי כבדה חכתי מאד.	שלח לנו אלקים היום, כי כבדה מכמרת מאוד.	שלח לנו אלקים היום כי כבדה מכמרת מאוד.

מס'	הצפירה תרע"ז, י"ד-ט"ו (07.06.17-1.05.17)	כל סיפוריו ברלין 1931	כל סיפוריו תל-אביב 1953
כי כבדה מכמרתי מאד – על פי ברי' יח 20, ויאמר ה' זעקת סדם ועמרה כי רבה וחטאתם כי כבדה מאד :			
65	ולא יכול להמישה עוד מן המים. ויבוא אליו אדוניו, ויוציאו את המכמורת.	ולא יכול למשותה עוד מן המים. ויבוא אליו אדוניו ויוציאו את המכמורת.	ללא שינוי
ולא יכול למשותה עוד מן המים – על פי שמות ב 10, כי מן המים משיתיהו (משה); ש"ב ג 11, ולא יכל עוד להשיב את אבנר דבר			
66	ויהי הם מריקים את מכמרתם.		
67	והנה פגר איש במכמרת. ויראו את גוית האיש וייראו, ויעשו אות הצלב על לוח לבס, ויקומו ויביאוהו הכפרה לקברו.	והנה פגר איש במכמורת. ויראו את גוית האיש וייראו וייעשו אות הצלב על לוח לבס ויקומו ויביאוהו הכפרה לקברו.	ללא שינוי
והנה פגר איש במכמורת. ויראו את גוית האיש וייראו – על פי ברי' מב 35, והיה הם מריקים את שקיהם והנה איש צרור כספו בשקו ויראו את צררת כספיהם המה ואביהם וייראו : על לוח לבס – ירי' ז 1, חטאת יהודה כתובה בעת ברזל בצפרן שמיר חרושה על לוח לבס ולקרנות מזבחותיכם :			
68	ויהי בבואם אל הכומר, ויאמר להם הכומר : אל נא תאיצו לקבור את המת. הטרם תראו, כי ילד נוצרי הוא אשר שחטו היהודים לאפות מצותיהם בדמו!	ויהי בבואם אל הכומר ויאמר להם הכומר אל נא תאיצו לקבור את המת. הטרם תראו כי ילד נוצרי הוא אשר שחטו היהודים לאפות מצותיהם בדמו.	ויהי בבואם אל הכומר ויאמר להם הכומר, ויהי אל נא תאיצו לקבור את המת. הטרם תראו כי ילד נוצרי הוא אשר שחטו היהודים לאפות מצותיהם בדמו.
הטרם תראו כי ילד נוצרי הוא – על פי שמות י 7, הטרם תדע כי אבדה מצרים			
69	וישמעו ויזעקו קול גדול, ויפשטו ידיהם להרוג עיר ומתים. ויהס אותם הכומר ויאמר : אל נא אחי תרעו, כי יש שופטים בארץ.	וישמעו ויזעקו קול גדול ויפשטו ידיהם להרוג עיר ומתים. ויהס אותם הכומר ויאמר אל נא אחי תרעו כי יש שופטים בארץ.	וישמעו ויזעקו קול גדול ויפשטו ידיהם להרוג עיר ומתים. ויהס אותם הכומר ויאמר, ויהס אותם הכומר ויאמר : אל נא אחי תרעו, כי יש שופטים בארץ.
וישמעו ויזעקו קול גדול – על פי ש"ב יט 5, ויזעק המלך קול גדול (על מות אבשלום); יחי' יא 13, ואזעק קול גדול ואמר אהה אדני ה' כלה אתה עשה את שארית ישראל; כז 30, וישמעו עליך בקולם ויזעקו מרה להרוג עיר ומתים – דברים ב 34, ונחרס כל עיר מתם הנשים והטף; ג 6, החרס כל עיר מתם הנשים והטף ויהס אותם הכומר ויאמר אל נא אחי תרעו כי יש שופטים בארץ – על פי ברי' יט 7, ויאמר אל נא אחי תרעו : (לוט ואנשי סדום); במדבר יג 30, ויהס כלב את העם ויאמר עלה נעלה וירשנו אתה כי יכול נוכל לה : (פרשת המרגלים); תהי' נח 12, ויאמר אדם אך פרי לצדיק אך יש אלקים שפטים בארץ :			

מס'	הצפירה תרע"ז, י"ד-ט"ו (07.06.17-1.05.17)	כל סיפוריו ברלין 1931	כל סיפוריו תל-אביב 1953
70	הרפו עד ליל[הכפורים ושומר הנרות בבית] - [תפלתם], אשר מאחינו הוא, [ישים את הפגר שם], והיה בבוא השופטים, ולא יאמרו עוד כי תואנה אנו מבקשים מהיהודים.	הרפו עד ליל כפורים ושומר הנרות בבית תפלתם אשר מאחינו הוא ישים את הפגר שם והיה בבוא השופטים ולא יאמרו עוד כי תואנה אנו מבקשים מהיהודים.	ללא שינוי
כי תואנה אנו מבקשים מהיהודים – על פי שופטים יד 4, כי תאנה הוא מבקש מפלשתים (שמשון)			
72	היו לאנשים, נוצרים! ויהי ככלותו לדבר.		
73	ויענו ויאמרו[: טוב הדבר אשר דברת לעשות], [אבין!] ויפנו וילכו איש לאהליו ואיש אל עבודתו.	ויענו ויאמרו טוב הדבר אשר דברת לעשות אבי. ויפנו וילכו איש לאהליו ואיש אל עבודתו.	ויענו ויאמרו, טוב הדבר אשר דברת לעשות אבי. ויפנו וילכו איש לאהליו ואיש אל עבודתו.
ויענו ויאמרו, טוב הדבר אשר דברת לעשות אבי – על פי דב' א 14, ותענו אותי ותאמרו טוב הדבר אשר דברת לעשות: איש לאהליו – שגרת לשון בתנייך			
74	ויעבר הכומר קול במחנה הנוכרים, כי נעלם בן לאיש נוצרי, ויבקשוהו בכל הכפרים ולא מצאוהו. ואל העם צוה הכומר לאמר:	ויעבר הכומר קול במחנה הנוכרים כי נעלם בן לאיש נוצרי ויבקשוהו בכל הכפרים ולא מצאוהו. ואל העם צוה הכהן לאמר.	ויעבר הכומר קול במחנה הנוכרים כי נעלם בן לאיש נוצרי ויבקשוהו בכל הכפרים ולא מצאוהו. ואל העם צוה הכהן לאמר, [
ויעבר הכומר קול במחנה הנוכרים – על פי שמות לו 6, ויצו משה ויעבירו קול במחנה; שייא ד 6, מה קול התרועה הגדולה הזאת במחנה העברים; עזרא א 1, דבה"י ב לו 22, ויעבר קול בכל מלכותו (כורש) ויבקשוהו בכל הכפרים ולא מצאוהו – על פי שייא י 21, ויבקשוהו ולא נמצא (שאול) ואל העם צוה הכהן לאמר לא תשימו יד להכות עד יום אמרי אליכם הכו והכיתם – על פי יהושע ו 10, ואת העם צוה יהושע לאמר לא תריעו ולא תשמיעו את קולכם ולא יצא מפיכם דבר עד יום אמרי אליכם הריעו והריעותם: וכן במדבר יא 18, ואל העם תאמר, יר' כא 8, ואל העם הזה תאמר; מ"ב טז 15, ויצוה(הו) המלך אחז את אוריה הכהן לאמר			
75	לא תשמיעו את קולכם ולא יצא מפיכם דבר		
76	ולא תשימו יד להכות עד יום אמרי אליכם: הכו! – [והכיתם]!	לא תשימו יד להכות עד יום אמרי אליכם הכו והכיתם.	ללא שינוי
77	והקול נשמע במחנה העברים, [והי חרדה במחנה], וידעו כי ישימו עליהם עלילות, וייראו.	והקול נשמע במחנה העברים ויהי חרדה במחנה וידעו כי ישימו עליהם עלילות וייראו.	ללא שינוי

מס'	הצפירה תרע"ז, י"ד-ט"ו (07.06.17-1.05.17)	כל סיפוריו ברלין 1931	כל סיפוריו תל-אביב 1953
	והקול נשמע במחנה העברים ותיחי חרדה במחנה וידעו כי – על פי ברי מח 16, והקל נשמע בית פרעה; ש"א ד 6 מה קול התרועה הגדולה הזאת במחנה העברים וידעו כי ארון ה' בא אל המחנה; עזרא ג 13, והקול נשמע עד למרחוק; ברי כז 33, ויחרד יצחק חרדה גדלה; ש"א יד 15, ותהי חרדה במחנה; דניאל י 7, חרדה גדולה נפלה עליהם כי ישימו עליהם עלילות – על פי דברים כב 14, 17, (ושם לה עלילת דברים		
78	וילכו כל היום בשממון ויגון.		
79	ויאמרו: [הנה יום-הכפורים בא, הבה ונתחזקה אולי ירחם.	ויאמרו הנה יום הכפורים בא, הבה ונתחזקה אולי ירחם.	ללא שינוי
	ויאמרו הנה יום הכפורים בא – על פי שופטים כא 19, ויאמרו הנה חג ה' בשלו; ישי יג 9, הנה יום הק בא אכזרי; זכריה יד 1, הנה יום בא להי הבה ונתחזקה – על פי שמות א 10, הבה נתחכמה לו; דבה"י א יט, חזק ונתחזקה בעד עמנו אולי ירחם – פיוט לסליחות, אולי יחוס עם עני ואביון אולי ירחם		
80	ד.	ד	ד
81	ורבים מעמי[ה]הארץ מתוועדים לקול השמועה ההיא[נ], ויצאו כלם בשפה אחת לבלוע את מושב בני ישראל[נ],	ורבים מעמי הארץ מתוועדים לקול השמועה ההיא ויצאו כולם לבלע את מושב בני ישראל.	ללא שינוי
	ורבים מעמי הארץ מתוועדים – על פי אסתר ח 17, ורבים מעמי הארץ מתייהדים לבלע את מושב בני ישראל – על פי יונה ב 1, וימן ה' דג גדול לבלע את יונה; שמות יב 40, ומושב שני ישראל אשר ישבו במצרים		
82	ויכוננו לקראת נשק במקלות ובקרדומים[נ], למען תפוש אותם בבית[נ]-הכנסת ולהתנפל עליהם לילה.	ויכוננו לקראת נשק במקלות ובקרדומים למען תפוס את ישראל בבית הכנסת ולהתנפל עליהם לילה.	ללא שינוי
	ויכוננו לקראת נשק – על פי עמוס ד 12, הכון לקראת אלהיך ישראל; איוב לט 21, יחפרו בעמק וישיש בכח יצא לקראת נשק: למען תפוס את ישראל בבית הכנסת – על פי יחי יד 15, למען תפש את בית ישראל בלבם ולהתנפל עליהם לילה – על פי ברי יד 15, ויחלק עליהם לילה (אברהם); מג 18, ולהתנפל עלינו (אחי יוסף)		
83	וירא ישראל וילבשו כלם טליות ובגדי לבן[נ], וילכו אל בית ה' לקבל את רוע הגזירה.	וירא ישראל וילבשו כלם טליות ובגדי לבן וילכו אל בית ה' לקבל את רוע הגזירה.	וירא ישראל וילבשו כלם טליות ובגדי לבן וילכו אל בית ה' לקבל את הגזירה.
	וירא ישראל – שמות יד 30, וירא ישראל את מצרים מת על שפת היס; 31, וירא ישראל את היד הגדלה אשר עשה ה' במצרים		

מס'	הצפירה תרע"ז, י"ד-ט"ו (07.06.17-1.05.17)	כל סיפוריו ברלין 1931	כל סיפוריו תל-אביב 1953
84	וירדו גם אחיהם אליהם מן הכפרים,) ויבואו כמימים ימימה,) כי אמרו:] אס זנחנו אדני ויסגר להרג עמו,) קרבת אלהים נמות בקהל קדושים רבה.	וירדו גם אחיהם אליהם מן הכפרים ויבואו כמימים ימימה כי אמרו אס זנחנו ה' ויסגר להרג עמו קרבת אלהים נמות בקהל קדושים רבה.	ללא שינוי
וירדו גם אחיהם אליהם מן הכפרים ויבואו – על פי בר' מב 3, וירדו אחי יוסף; יהושע ב 23, וישבו שני האנשים וירדו מההר ויעברו ויבאו אל יהושע בן נון; שופטים טז 31, וירדו אחיו (קבורת שמשון); ש"ב כג 13, וירדו שלשה מהשלשים ראש ויבאו אל דוד אל מערת עדלם זנחנו – על פי תהי' ס 3, 12, קח 12, אלקים זנחתנו ויסגר להרג עמו – על פי תהי' עח 62, ויסגר לחרב עמו קרבת אלהים – יש' נח 2, קרבת אלהים יחפצון; תהי' עג 28, ואני קרבת אלהים לי טוב בקהל קדושים רבה – תהי' פט 6, ויודו שמים פלאך אף אמונתך בקהל קדושים: פט 8, אל נערץ בסוד קדשים רבה ונורא על כל סביביו:			
85	ובית[ה]כנסת מלא מפה אל פה. הכרת חג מבית ה' וכל לבב דוי. ויפתחו את ארון[ה]קודש, ויוציאו את ספרי התורה, ויחבקו אותם כל אשר בעדה, ויבכו בכי גדול.	ובית הכנסת מלא מפה אל פה. הכרת חג מבית ה' וכל לבב דוי. ויפתחו את ארון הקודש ויוציאו את ספרי התורה ויחבקו אותם כל אשר בעדה ויבכו בכי גדול.	ללא שינוי
מלא מפה אל פה – עזרא ט 11, בנדת עמי הארצות בתועבותיהם אשר מלאוה מפה אל פה בטמאתם ה'כרת חג מבית ה' – על פי יואל א 9, ה'כרת מנחה ונסך מבית ה' וכל לבב דוי – יש' א 5, כל ראש לחלי וכל לבב דוי ויבכו בכי גדול – שופטים כא 2, ויבכו בכי גדול (אחרי השמדת רוב שבט בנימין, מעשה הפילגש בגבעה)			
86	והחזן נשא את קולו ויקרא: אור זרוע לצדיק ולישרי לב שמחה. ושני אנשים חשובים מחשובי העדה עומדים אחד מימינו ואחד משמאלו.	והחזן נשא את קולו ויקרא: אור זרוע לצדיק ולישרי לב שמחה. ושני אנשים חשובים מחשובי העדה עומדים אחד מימינו ואחד משמאלו.	ללא שינוי
והחזן נשא את קולו ויקרא – על פי שופטים ט 7, וישא קולו ויקרא (תחילת משל יותם) אור זרוע לצדיק ולישרי לב שמחה – תהי' צז 11, אור זרוע לצדיק ולישרי לב שמחה (מתחיל תאור מנהגי ליל יום כיפור)			
87	והחזן ינגן [י]כל נדרי[י] בקול נמוך, ובפעם השנית ירים קולו ובפעם השלישית יגביר ויברך ברכת שהחיינו.	והחזן ישיר כל נדרי בקול נמוך ובפעם השנית ירים קולו ובפעם השלישית יגביר ויברך ברכת שהחיינו.	ללא שינוי
והחזן ינגן [י]כל נדרי[י] בקול נמוך, ובפעם השנית ירים קולו ובפעם השלישית יגביר ויברך ברכת שהחיינו[י].			

מס'	הצפירה תרע"ז, י"ד-ט"ו (07.06.17-1.05.17)	כל סיפוריו ברלין 1931	כל סיפוריו תל-אביב 1953
88	והנה דחק גדול בבית- הכנסת, כמוהו לא נהיה מיום היות הבית הזה. וילאו האנשים שאת את טליותיהם עוד,] כי גבר עליהם החום.[והנה דחק גדול בבית הכנסת, כמוהו לא נהיה מיום היות הבית הזה, וילאו האנשים שאת את טליותיהם עוד כי גבר עליהם החום	והנה דחק גדול בבית הכנסת, כמוהו לא נהיה מיום היות הבית הזה. וילאו האנשים שאת את טליותיהם עוד כי גבר עליהם החום.[
כמוהו לא נהיה – יואל ב 2, יום חשך ואפלה יום ענן וערפל כשחר פרש על ההרים עם רב ועצום כמהו לא נהיה ואחריו לא יוסף עד שני דור ודור: (הארבה) הבית הזה – שגרת לשון בתני"ך, כינוי לבית המקדש וילאו האנשים שאת את טליותיהם עוד – על פי בר' יט 11, את האנשים אשר פתח הבית הכו בסגורים מקטן ועד גדול וילאו למצא הפתח: (אנשי סדום) כי גבר עליהם החום – על פי שמות יד 3, סגר עליהם המדבר (פרעה על בני ישראל); תהי קיז 2, כי גבר עלינו חסדו; איכה א 16, כי גבר אויב			
89	ויסירו כל איש את טליתו מעל שכמו. ויהי בהסירם את טליותיהם,] והנה אנשים אנשים,] כמראה הכפריים מראיהם ופניהם מוזרים למו.	ויסירו כל איש את טליתו מעל שכמו. ויהי בהסירם את טליותיהם והנה אנשים אחדים כמראה הכפריים מראיהם ופניהם מוזרים למו.	ויסירו כל איש את טליתו מעל שכמו. ויהי בהסירם את טליותיהם והנה אנשים כמראה הכפריים מראיהם,] [
ויסירו כל איש את טליתו מעל שכמו – על פי יש' יד 25, וסבלו מעל שכמו יסור			
90	אין מכיר אותם, והמה עומדים מחרישים ומתכסים עוד בטליותיהם. ופתאום הפכו פניהם אל הדלת,] ויקומו איש ממקומו,] וילכו איש אחר אחיו לבוא אל ה[גניזה]י].	אין מכיר אותם, והמה עומדים מחרישים ומתכסים עוד בטליותיהם. ופתאום הפכו פניהם אל הדלת ויקומו איש ממקומו וילכו איש אחרי אחיו אל הגניזה.	אין מכיר אותם, והמה עומדים מחרישים ומתכסים עוד בטליותיהם. ופתאום הפכו פניהם אל הדלת ויקומו איש ממקומו וילכו איש אחרי אחיו אל הגניזה.
91	וישימו ידיהם בערמת השמות.		
92	ויוציאו משם גוית ילד. ויקחו את הילד.	ויוציאו משם גויית ילד. ויקחו את הילד.	ללא שינוי
93	ויאמצוהו אל לבס.		
94	ויניפו אותו תנופה לפני ה' וילכו. וירא ישראל והנה הם יורדים במורד ההר אל הנהר. ויפג לבס למראה הזה.	ויניפו אותו תנופה לפני ה' וילכו. וירא ישראל והנה הם יורדים במורד ההר אל הנהר ויפג לבס למראה הזה.	ויניפו אותו תנופה לפני ה' וילכו. וירא כל בית הכנסת את בני הכפר והנה הם יורדים במורד ההר אל הנהר ויפג לבס למראה הזה.

מס'	הצפירה תרע"ז, י"ד-ט"ו (07.06.17-1.05.17)	כל סיפוריו ברלין 1931	כל סיפוריו תל-אביב 1953
	ויקחו את הילד ויניפו אותו תנופה לפני ה' וילכו – על פי ברי' יד 11, ויקחו את כל רכש סדם ועמרה ואת כל אכלם וילכו : ויקרא ח 27, ויתן את הכל על כפי אהרן ועל כפי בניו וינף אתם תנופה לפני ה' : במדבר ח 21, ויתחטאו הלויים ויכבסו בגדיהם וינף אהרן אתם תנופה לפני ה' ויכפר אהרן עליהם לטהרם : מ"א יז 23, ויקח אליהו את הילד ; רות ד 16, ותקח נעמי את הילד ויפג לבם למראה הזה – על פי ברי' מה 26, ויפג לבו כי לא האמין להם ויעקב בשמעו (שיוסף חי)		
95	הם משתאים ועם רב בא,] נסבו על הבית ערוך לרצוח נפש.	הם משתאים ועם רב נסבו על הבית.	ללא שינוי
נסבו על הבית – ברי' יט 4, אנשי סדם נסבו על הבית			
96	ויאמרו אל השמש:] הוציאה את הילד אשר שחטתם בטרם נעשה אתכם כלה.	ויאמרו הוציאו את הילד אשר שחטתם.	ויאמרו,] הוציאו את הילד אשר שחטתם.
97	ובדברם מהרו אל ארון] הקודש ואל כל הפנות בבית ה', והילד איננו. אז יפן הכומר אל גל השמות אשר בעזרה.	ובדברם מהרו אל ארון הקודש ואל כל הפינות בבית ה' והילד איננו. ויפן הכומר אל גל השמות אשר בעזרה.	ובדברם מהרו אל ארון הקודש ואל כל הפינות בבית ה' והילד איננו. ויפן הכומר אל גל השמות אשר בעזרה.
והילד איננו – על פי ברי' לו 30, הילד איננו ואני אנה אני בא (ראובן על מכירת יוסף)			
98	ויקרא קול גדול:] אכן אני אומר לכם,] כי פה טמנו זעומי אלוה את הילד השחוט.!	ויאמר אכן אני אומר לכם כי פה טמנו זעומי אלוה את הילד השחוט.	ויאמר, אכן אני אומר לכם כי פה טמנו זעומי אלוה את הילד השחוט.
99	ויצנח על הגל ולא השאיר עלה על עלה, ולא מצאו שם. אין כל מאומה.	ויצנח על הגל ולא השאיר עלה על עלה ולא מצאו שם. אין כל מאומה.	ויצנחו על הגל ולא מצאו שם מאומה.
100	וירא כל העם אשר אתו ויתמהו, ויעשו שמות במקום הקודש, אך בנפש לא נגעו.	וירא כל העם אשר אתו ויתמהו ויעשו שמות בכל הקודש אך בנפש לא נגעו.	וירא כל העם אשר אתו ויתמהו ויעשו שמות בכל הבית אך בנפש לא נגעו.
וירא כל העם אשר אתו – על פי ויקרא ט 24 (חנוכת המזבח), מ"א יח 39 (אליהו בהר הכרמל), וירא כל העם ; כל העם אשר אתו – שגרת לשון בתנ"ך ויתמהו – ברי' מג 33 ויתמהו (אחי יוסף בפניו); איוב כו 11, עמודי שמים ירופפו ויתמהו מגערתו :			
101	ה.	ה	ה
102	והדייגים דגו מטעם הפריץ. והפריץ הקדיש את קרואיו ויצאו לצוד ציד ביער. ויתנו חתייתם על כל חיתו שדי ועוף השמים.	והדייגים דגו מטעם הפריץ. והפריץ הקדיש את קרואיו ויצאו לצוד ציד ביער. ויתנו חתייתם על כל חיתו שדי ועוף השמים.	ללא שינוי

מס'	הצפירה תרע"ז, י"ד-ט"ו (07.06.17-1.05.17)	כל סיפוריו ברלין 1931	כל סיפוריו תל-אביב 1953
	והפריץ הקדיש את קרואיו – ראה סעיף 56 לעיל, ויקדש את קרואיו ויתנו חתיתם על כל חיתו שדי ועוף השמים – על פי ברי ט 2, ומוראכם וחתכם יהיה על כל חית הארץ ועל כל עוף השמים; ישי נו 9, כל חיתו שדי אתיו לאכל; יחי לח 20, ורעשו מפני דגי הים ועוף השמים; תהי קד 11, ישקו כל חיתו שדי; איוב יב 7, ואולם שאל נא בהמת ותרך ועוף השמים ויגד לך:		
103	הם שבים, ויראו את הנהר והנה שוקט הוא, רק עבר מזה ועבר מזה יעמדו הדיגים לדוג דוגה.	הם שבים ויראו את הנהר והנה עבר מזה ועבר מזה יעמדו הדיגים לדוג דגה.	ללא שינוי
104	ויפשטו ידיהם לשלות במימי הנהר. וישתערו עליזי גאווה ושכרון. ויהי בעשותם כה וכה, והנה חלו גחו הרשתות עד תחתית-הנהר, וימשון בחזקה.	ויפשטו ידיהם לשלות במימי הנהר וישתערו עליזי גאווה ושכרון. ויהי בעשותם כה וכה והנה חלו גחו הרשתות עד תחתית הנהר וימשון בחזקה.	ללא שינוי
עליזי גאווה – על פי ישי יג 3, אני צויתי למקדשי גם קראתי גבורי לאפי עליזי גאותי: צפניה ג 11, כי אז אסיר מקרבך עליזי גאותך			
105	ויעל הראשון את מכמרתו (ויציאה), והנה גוית[איש במכמרת וילד בזרועו], ויצעק צעקה גדולה ומרה. והפריצים צעקו אחריו, כי אין חכה אשר אין שם מת.	ויעל הראשון את מכמרתו ויוציאה והנה גויית איש במכמרת וילד בזרועו ויצעק צעקה גדולה ומרה. והפריצים צעקו אחריו כי אין מכמורת אשר אין שם מת.	ויוציאה, והנה גויית איש במכמורת וילד בזרועו מתכסה בטליתו. ויצעק צעקה גדולה ומרה. והפריצים צעקו אחריו כי אין מכמורת אשר אין שם מת.
ויצעק צעקה גדולה ומרה – ברי כז 34, ויצעק צעקה גדלה ומרה (עשו) כי אין מכמורת אשר אין שם מת – על פי שמות יב 30, כי אין בית אשר אין שם מת (מכת הבכורות)			
106	וימלאו שמה ותמהון על ציד האנשים אשר צדו במכמרותיהם. וידעו כי מזרע היהודים החללים הם, אשר שקע אלופ בוצץ אותם במימי הסטריפה.	וימלאו שמה ותמהון על ציד האנשים אשר צדו במכמרותיהם. וידעו כי מזרע היהודים החללים הם אשר שיקע אלופ בוצץ אותם במימי הסטריפא.	ללא שינוי
מזרע היהודים – על פי אסתר ו 13, אם מזרע היהודים מרדכי (דברי זרש)			
107	ויודע הדבר בדמישוב, ותהי התשועה בלילה ההוא לאבל לכל העם, כי שמע ביום ההוא כזאת עשה הפריץ עם בני אסונובקה.	ויודע הדבר בדמישוב ותהי התשועה בלילה ההוא לאבל לכל העם כי שמע ביום ההוא את אשר עשה הפריץ עם בני אסונובקי.	ויודע הדבר בדמישוב ותהי התשועה בלילה ההוא לאבל לכל העם, כי שמע ביום ההוא את אשר עשה הפריץ עם בני אסונובקי.

מס'	הצפירה תרע"ז, י"ד-ט"ו (07.06.17-1.05.17)	כל סיפוריו ברלין 1931	כל סיפוריו תל-אביב 1953
	ותהי התשועה בלילה ההוא לאבל לכל העם, כי שמע ביום ההוא – על פי ש"ב יט 3, ותהי התשועה ביום ההוא לאבל לכל העם כי שמע ביום ההוא לאמר נעצב המלך על בנו:		
108	וממחרת היום יצאו כל יהודי דמישוב לפדות את המתים מיד הדיגים. ויפדו אותם בכסף מלא.	וממחרת היום יצאו כל יהודי דמישוב לפדות את המתים מיד הדיגים. ויפדו אותם בכסף מלא.	ללא שינוי
בכסף מלא – בר' כג 9, בכסף מלא יתננה לי (מערת עפרון); דב"י א כא 22, בכסף מלא תנהו לי, 24 כי קנה אקנה בכסף מלא (גורן ארנן)			
109	ויתנו לקדושי-עליון.		
110	ויביאו אותם לקבר[י] ישראל בלב-כבד וביגון, ויקברום בבגדיהם ובמנעליהם להעלות חימה ולנקום נקם.	ויביאו אותם לקבר ישראל ויקברום בבגדיהם ובמנעליהם להעלות חימה ולנקום נקם.	ללא שינוי
ויקברום בבגדיהם ובמנעליהם להעלות חימה ולנקום נקם – על פי יח' כד 8, להעלות חמה ולנקם נקם נתתי את דמה על צחיח סלע לבלתי הכסות: ש"ך יורה דעה סימן שסד ס"ק יא, דאלו בהרוג בידי עובד כוכבים אע"פ שבשעה שמצאוהו כבר פסק הדם קוברים אותו כאשר הוא נמצא כדי להעלות חימה ולנקום נקם וזה אין שייך בנפל מן הגג וכן ביולדת שמתה ודם יוצא ממנה אין לטהרה אלא קוברים אותה בלבושיה			
111	מימים[י] ימימה יבואו בני ישראל אשר בעיר דמישוב אל התפלה בליל הכפורים ואין בהם עוטה טלית. לזכר הנטבעים אשר באו במקדש אדני בליל הכפורים ההוא.	מימים ימימה יבואו בני ישראל אשר בעיר דמישוב אל התפלה בליל הכפורים ואין עוטה טלית. לזכר הנטבעים אשר באו במקדש אדני בליל הכפורים ההוא.	מימים ימימה יבואו בני ישראל אשר בעיר דמישוב אל התפלה בליל הכיפורים ואין עוטה טלית. לזכר הנטבעים אשר באו במקדש אדני בליל הכיפורים ההוא.
מימים ימימה יבואו בני ישראל – על פי שופטים יא 40, מימים ימימה יבאו בנות ישראל לתנות לבת יפתח הגלעדי ארבעה ימים בשנה: יר' נ 4, בימים ההם ובעת ההיא יבאו בני ישראל המה ובני יהודה יחדו הלוך ובכו ילכו ואת ה' אלקיהם יבקשו:			